

Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2015. – 2020.

- nacrt -

Zadar, prosinac 2015.

SADRŽAJ

1.	OSNOVNA ANALIZA.....	6
1.1.	Prostorna obilježja.....	6
1.1.1.	Položaj i osnovne karakteristike Zadarske županije	6
1.1.2.	Površina i teritorijalno ustrojstvo	6
1.1.3.	Prostorno-razvojne cjeline Zadarske županije	7
1.1.4.	Reljefna i hidrološka obilježja prostora.....	9
1.1.5.	Klimatska obilježja Zadarske županije.....	10
1.2.	Stanovništvo: sociodemografska obilježja	11
1.2.1.	Analiza broja, gustoće naseljenosti i etničkog sastava stanovništva na području Zadarske županije	11
1.2.2.	Osnovne značajke prirodnog kretanja stanovništva na području Zadarske županije	13
1.2.3.	Migracijska kretanja na području Zadarske županije.....	14
1.2.4.	Dobna struktura	14
1.2.5.	Obrazovna struktura.....	15
1.2.6.	Analiza zdravstvenog stanja stanovništva Zadarske županije	17
2.	PAMETAN RAST	19
2.1.	Gospodarstvo	19
2.1.1.	Pregled gospodarske situacije.....	19
2.1.2.	Radna snaga i zaposlenost.....	25
2.1.3.	Vanjskotrgovinska razmjena	31
2.1.4.	Malo i srednje poduzetništvo	33
2.1.5.	Konkurentnost regionalnog gospodarstva.....	36
2.1.5.1.	Razvijenost poslovnog okruženja.....	37
2.1.5.2.	Razvijenost poslovnog sektora.....	38
2.2.	Istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije	40
2.3.	Turizam.....	43
2.3.1.	Institucionalni i strateški okvir upravljanja turizmom	44
2.3.2.	Analiza turističkih pokazatelja Zadarske županije	45
2.3.3.	Ugostiteljski objekti u Zadarskoj županiji	48
2.3.4.	Javna turistička infrastruktura i prioritetni turistički projekti Zadarske županije	49
2.3.5.	Profil i stavovi turista Zadarske županije	52
2.3.6.	Utjecaj turističke aktivnosti na Zadarsku županiju	54
2.4.	Poljoprivreda	55
2.4.1.	Poljoprivredni sektor	57
2.4.2.	Poljoprivredne površine u ARKOD sustavu	58
2.4.3.	Vlasnička struktura poljoprivrednih površina	59
2.4.4.	Biljna proizvodnja.....	63
2.4.4.1.	Povrćarstvo	63
2.4.4.2.	Voćarstvo	64

2.4.4.3.	Vinarstvo i vinogradarstvo	64
2.4.4.4.	Maslinarstvo	67
2.4.5.	Stočarstvo	69
2.4.6.	Ekološka i integrirana poljoprivreda	71
2.4.7.	Šumarstvo	73
2.4.8.	Lovstvo	74
2.4.9.	Poljoprivredne zadruge	76
2.4.10.	Zaštita autohtonih proizvoda Zadarske županije	79
2.4.11.	Gospodarska analiza sektora poljoprivrede	82
2.5.	Ribarstvo	83
2.5.1.	Ribolovno područje Zadarske županije	84
2.5.2.	Karakteristike ribolovne flote i statistika morskog ulova Zadarske županije	85
2.5.3.	Akvakultura	88
2.5.4.	Prerada	90
2.5.5.	Ribarska infrastruktura	91
2.5.6.	Ribarske zadruge	93
2.5.7.	Gospodarska analiza sektora ribarstva	96
3.	ODRŽIV RAST	98
3.1.	Zaštita okoliša	98
3.1.1.	Vegetacija	98
3.1.2.	Fauna	98
3.1.3.	Prirodna baština	99
3.1.4.	Vode	100
3.1.5.	Tlo	103
3.1.6.	Zrak	104
3.1.7.	Biološka raznolikost	104
3.1.8.	Natura 2000	105
3.1.9.	Buka	106
3.1.10.	Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća	107
3.1.10.1.	Potresi	107
3.1.10.2.	Poplave	110
3.1.10.3.	Suše	111
3.1.10.4.	Olujno ili orkansko nevrijeme i jak vjetar	112
3.1.10.5.	Tehničko-tehnološke katastrofe i velike nesreće izazvane nesrećama u gospodarskim objektima	112
3.1.10.6.	Tehničko – tehničke katastrofe izazvane nesrećama u prometu	114
3.1.10.7.	Ratna djelovanja i terorizam	115
3.1.10.8.	Postojeći kapaciteti i snage zaštite spašavanja	115
3.2.	Komunalna infrastruktura	117
3.2.1.	Vodno gospodarstvo	117

3.2.2.	Odvodnja otpadnih voda	119
3.2.3.	Gospodarenje otpadom	120
3.2.4.	Pošta	121
3.2.5.	Telekomunikacije.....	121
3.3.	Energetska učinkovitost.....	122
3.3.1.	Plinofikacija	123
3.3.2.	Obnovljivi izvori energije.....	124
3.4.	Prometna infrastruktura.....	126
3.4.1.	Cestovni prometni sustav.....	126
3.4.2.	Zračni promet	129
3.4.3.	Željeznički promet.....	130
3.4.4.	Pomorski promet.....	131
3.4.5.	Luka Gaženica	132
4.	UKLJUČIV RAST.....	135
4.1.	Obrazovanje	135
4.1.1.	Predškolski odgoj	135
4.1.2.	Osnovnoškolsko obrazovanje	136
4.1.3.	Srednjoškolsko obrazovanje.....	138
4.1.4.	Visoko obrazovanje	140
4.1.5.	Cjeloživotno učenje	143
4.2.	Kultura i sport	144
4.2.1.	Kulturna baština	144
4.2.2.	Muzejska djelatnost.....	146
4.2.3.	Kazališna djelatnost	147
4.2.4.	Knjižnična i arhivska djelatnost.....	148
4.2.5.	Audiovizualne djelatnosti i novi mediji.....	149
4.2.6.	Kulturne i kreativne industrije.....	150
4.2.7.	Civilni sektor	150
4.2.8.	Sportske djelatnosti.....	152
4.3.	Zdravstveni sustav	154
4.3.1.	Zdravstvena skrb	154
4.3.2.	Socijalna skrb.....	159
4.3.3.	Briga za starije i nemoćne	165
4.3.4.	Analiza socijalnog stanja stanovništva Zadarske županije	166
5.	UPRAVLJANJE RAZVOJEM.....	167
5.1.	Struktura državne administracije	167
5.2.	Zadarska županija	168
5.3.	Državni uredi u Zadarskoj županiji	171
5.4.	Agencije za razvoj Zadarske županije.....	172
5.5.	Lokalne akcijske grupe Zadarske županije	173
5.6.	Gradovi i općine	174

5.7.	Privatni sektor	175
5.8.	Civilni sektor	175
5.9.	Institucije javnog sektora i ostali subjekti	176

1. OSNOVNA ANALIZA

1.1. Prostorna obilježja

1.1.1. Položaj i osnovne karakteristike Zadarske županije

Zadarska županija proteže se na prostoru ukupne površine 7.276,23 km², a smještena je na središnjem dijelu hrvatske obale Jadrana. Najvećim se djelom prostire u Južnoj Hrvatskoj (Dalmacija), a manjim u Gorskoj Hrvatskoj, gdje obuhvaća istočni dio ličko-krbavskog prostora s Pounjem. Geografski, županiju okružuju cresko-lošinjska, kornatska, žutsko-sitska, te murterska otočna skupina. S kopnene strane okružena je planinskim lancem Dinarida, odnosno masivom Velebita, Ličkim sredogorjem, Plješivicom, Uilicom (BiH) te sjevernodalmatinskom zaravni. Administrativno, Zadarska županija graniči sa Šibensko-kninskom, Primorsko-goranskom i Ličko-senjskom županijom. Na istoku graniči s Bosnom i Hercegovinom (dužina granice iznosi 24 km), a na zapadu s Italijom (dužina granice iznosi 83,43 km).

Slika 1. Položaj, gradovi i općine Zadarske županije

Izvor: Prostorni plan Zadarske županije

Zadarska županija po svom geoprometnom položaju zauzima veoma značajno mjesto u Republici Hrvatskoj. Određena svojim središnjim prirodnim položajem, Zadarska županija ima veliki značaj i ulogu u prometnom povezivanju sjevera i juga Hrvatske, kako u cestovnom, tako i u željezničkom prometu. Prometna povezanost odlikuje se povezanošću državnim cestama i autocestom A1 Zagreb – Split – Dubrovnik (tzv. Dalmatina), zračnim linijama (Zračna luka Zadar), trajektnim vezama s Anconom u Italiji (iz grada Zadra), te željezničkim pravcima s ostatkom Hrvatske.

Zadarska županija ima veliki značaj i ulogu u prometnom povezivanju sjevera i juga Hrvatske.

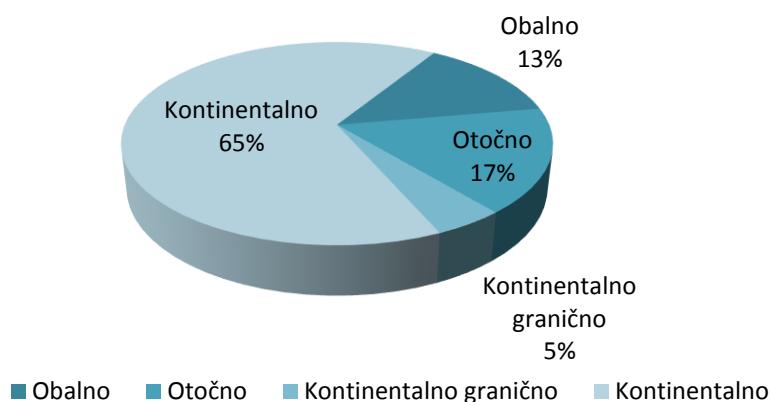
1.1.2. Površina i teritorijalno ustrojstvo

Ukupna površina Zadarske županije iznosi 7.276,3 km (8,3% ukupne površine Hrvatske) od čega kopneni dio zauzima 3.643,33 km (6,4% površine RH), a morski dio 3.632,9 km (11,6% teritorijalnih voda Hrvatske). Prema površini kopnenog dijela, Zadarska županija je 5. županija po veličini u Republici Hrvatskoj.

Zadarska županija teritorijalno je ustrojena u 34 jedinice lokalne samouprave, od čega je 28 općina (Bibinje, Galovac, Gračac, Jasenice, Kali, Kolan, Kukljica, Lišane Ostrovičke, Novigrad, Pakoštane, Pašman, Polača, Poličnik, Posedarje, Povljana, Preko, Privlaka, Ražanac, Sal, Stankovci, Starigrad, Sukošan, Sveti Filip i Jakov, Škabrnja, Tkon, Vir, Vrsi i Zemunik Donji) i 6 gradova (Zadar, Benkovac, Biograd na Moru, Obrovac, Pag i Nin). Administrativno središte Zadarske županije je grad Zadar, peti grad po veličini u Hrvatskoj. Listu površinom najvećih gradova u županiji predvodi Benkovac sa 514 km^2 , zatim Obrovac sa $352,73 \text{ km}^2$ i Zadar sa $191,71 \text{ km}^2$. Od ukupno 28 općina u Zadarskoj županiji površinom je najveća općina Gračac ($955,45 \text{ km}^2$) koja je ujedno i površinom najveća općina u Republici Hrvatskoj. Prema Prostornom planu Zadarske županije 70% površine Zadarske županije spada u kontinentalno područje, dok obalno područje i otoci zauzimaju 30% površine županije (graf 1.). S ukupno 1.300 km morske obale (22,3% RH) Zadarska županija smjestila se na prvo mjesto po duljini obalnog područja.

**Zadarska županija ima
najduže obalno
području u RH.**

Graf 1: Udio kontinentalnog, obalnog i otočnog područja Zadarske županije

Izvor: Prostorni plan Zadarske županije

Ograničavajući čimbenik razvoja Zadarske županije još uvijek predstavljaju minski sumnjiva područja. Minski sumnjivo područje u Zadarskoj županiji na dan 15. listopada 2015. godine zauzima $40,96 \text{ km}^2$, tj. 1,12% kopnenog teritorija, a zahvaća područja gradova Benkovca i Obrovca te općina Gračac, Jasenice, Novigrad, Pakoštane, Polača, Posedarje, Stankovci, Sukošan, Škabrnja i Zemunik Donji. Najveće područje zagađeno minama nalazi se na području grada Benkovca ($11,35 \text{ km}^2$) te općina Stankovci ($8,71 \text{ km}^2$), Jasenice ($7,68 \text{ km}^2$) i Pakoštane ($5,69 \text{ km}^2$). Krajnji rok za razminiravanje minski sumnjivog teritorija je 2019. god., a do tada će minirana područja i dalje predstavljati ograničavajući faktor razvoja Zadarske županije, kako gospodarskog tako i društvenog, zbog smanjenja kvalitete života stanovništva koje živi u neposrednoj blizini.

1.1.3. Prostorno-razvojne cjeline Zadarske županije

S obzirom na osnovna prirodno-geografska obilježja, Prostornim planom Zadarske županije izvršena je podjela prostora na sedam geomorfoloških i prostorno-razvojnih cjelina, a to su:

**Minski sumnjiva područja
zauzimaju 1,12 %
kopnenog teritorija
županije.**

Zadarska urbana regija

• Obuhvaća obalni prostor od općine Pakoštane na jugoistoku do općine Vir na sjeverozapadu uključujući i relativno uski zaobalni pojas Zadarske županije. To je prostor koji gravitira regionalnim centrima Zadru i Biogradu na Moru te predstavlja urbano najjače eksploatiran prostor. Površina ove regije je 526,63 km² sa 110.739 stanovnika, što iznosi 14,45% površine, odnosno 66,11% stanovništva Županije. Gustoća naseljenosti ovog područja je 210 st./km².

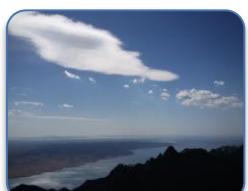
Zadarsko-biogradski otoci

• U prostorno-razvojnom i demografskom kontekstu otočni prostor Zadarske županije jedan je od najosjetljivijih i najugroženijih dijelova županije kojeg karakteriziraju kontinuirano raseljavanje, stareњe stanovništva i odumiranje gospodarskih aktivnosti. Iznimku predstavljaju otoci Ugljan i Pašman koji se razvijaju kao prigradske zone obalnih gradova Zadra i Biograda na Moru. Gustoća naseljenosti ovog područja je 27 st./km².

Ravnokotarski zaobalni prostor

• Ravnokotarski zaobalni prostor obuhvaća 6 općina i broji 18.385 stanovnika. Na hrvatskom primorju malo je tako prostranih i plodnih krajeva kao što su Ravnici kotari koji zbog svojih geomorfoloških obilježja i klimatskih uvjeta predstavljaju iznimno razvojni resurs Zadarske županije. Područje Ravnih kotara koje graniči s Bukovicom, točnije šire benkovačko područje, poznato je i po eksploataciji pločastog vapnenca koji se koristi u graditeljstvu i iznimno je cijenjen. Gustoća naseljenosti je 31 st./km².

Prostor Podvelebitskog kanala

• Ovu regiju Zadarske županije čini pet općina smještenih sa sjeverne i južne strane Podvelebitskog kanala te uz Novigradsko more i Karinsko more. Glavni razvojni resurs ovog područja je turizam koji se prije svega naslanja na značajnu prirodnu baštinu ovog kraja – Nacionalni park Paklenica, Park prirode Velebit, zaštićeni kanjon rijeke Zrmanje i druge prirodne znamenitosti od najšireg značenja. Gustoća stanovništva ovoga područja je 24 st./km².

Bukovica

• Bukovica zauzima prostor triju jedinica lokalne samouprave smještenih na području južnog velebitskog pobrda. To je kraj s oskudnim površinama poljoprivrednog zemljišta, tradicionalno orientiran na stočarstvo. Bukovica je ujedno i među najslabije nastanjениm područjima Zadarske županije s gustoćom naseljenosti koja je tek 10 st./km².

Ličko-pounski prostor

• Ovu regiju Zadarske županije čini tek jedna općina (općina Gračac) koja geografski predstavlja sastavni dio Like sa svim problemima i razvojnim teškoćama tog dijela države. No, iako geografski pripada Lici, Zadar je uvijek bio i dugoročno će ostati gravitacijsko središte ovog područja kao lokalni gospodarski, administrativni i kulturni centar. Ovaj prostor je najslabije nastanjeno područje Zadarske županije s tek 5 st./km².

Geografski položaj opisanih prostorno-razvojnih cjelina prikazan je na Slici 2.

Slika 2. Prostorno-razvojne cjeline Zadarske županije

Izvor: ZADRA NOVA

1.1.4. Reljefna i hidrološka obilježja prostora

Prostor Zadarske županije karakterizira kontrast različitih geomorfoloških cjelina: niskih ravnokotarskih udolina i ličkih polja s brežuljkastim, brdovitim, gorskim i planinskim krajevima Bukovice, Velebita i Like. Obala je vrlo razvedena s ukupno 200 otoka od kojih je Dugi otok najveći. Zadarsku županiju karakterizira i izražena paralelna struktura reljefa naspram planinskog lanca Dinarida. Ovo obilježje je toliko znakovito da je ušlo u sve svjetske oceanografske i obalno-geografske radove pod pojmom *dalmatinski tip obale*. Spomenuta diferenciranost prostora Zadarske županije predstavlja značajnu osnovu za razvoj mediteransko-planinske poljoprivrede, ribarstva i marikulture kao i veliki potencijal za raznolike oblike turizma.

Dalmatinski tip obale –
karakterističan je za područje
županije i kao takav ušao je u
sve svjetske oceanografske i
obalno – geografske radove
Županije.

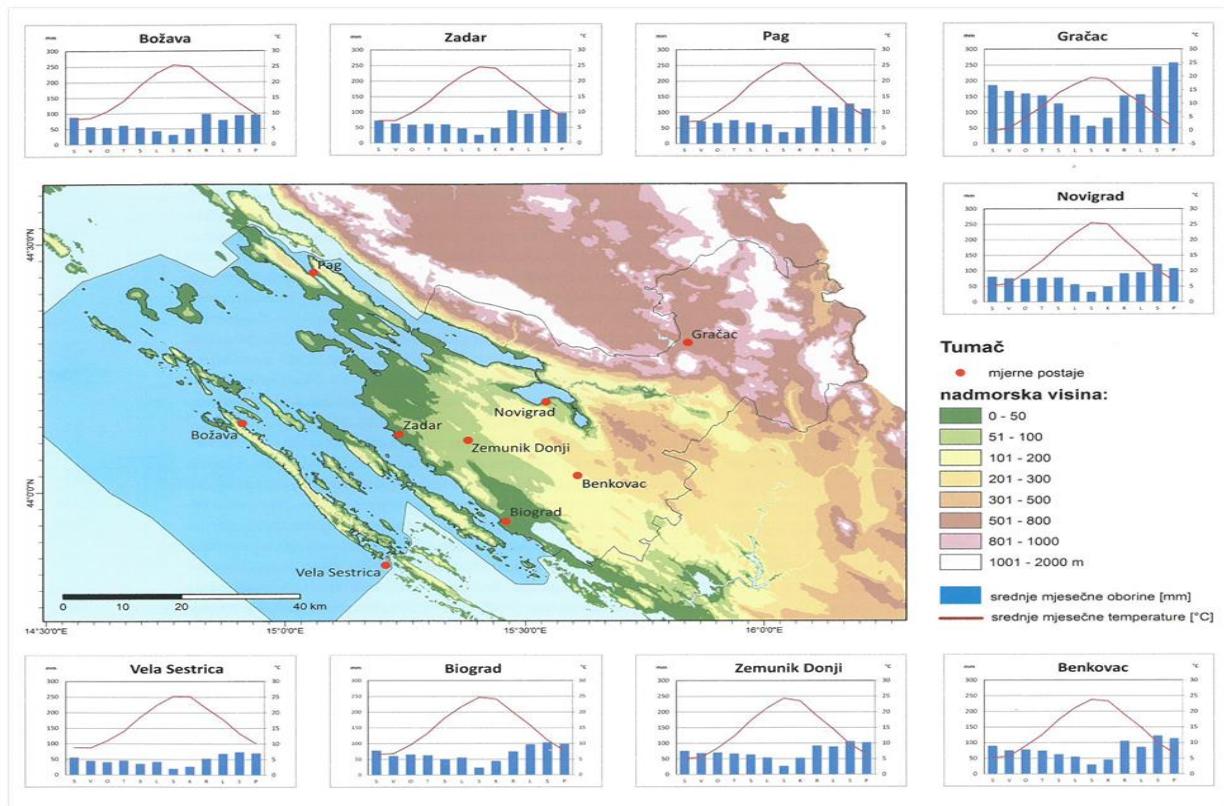
Vodno bogatstvo Zadarske županije čine dvije glavne sastavnice: more te nadzemne i podzemne vode.

- Nema značajnih razlika oceanoloških svojstava zadarskog akvatorija i preostalog dijela jadranske obale. Kakvoća mora je visoka, prosječni salinitet je 38‰, a morska voda je prozirna. Zimi temperatura morske vode iznosi približno 11°C, dok je ljeti temperatura oko 26°C. Visoka kakvoća i ugodna temperatura morske vode svakako pogoduje razvoju kupališnog turizma u Zadarskoj županiji.
- Najistaknutije tekućice u Zadarskoj županiji su: Zrmanja, Una, Otuča, Ričica, Miljašić Jaruga, Baščica i Kotarka, a od jezera najistaknutije je Vransko jezero površine oko 30 km². Zbog svojih atraktivnih izvora i slapišta turistički vrlo atraktivne su Zrmanja i Una. Osobitu pozornost potrebno je posvetiti zaštiti ovih prirodnih znamenitosti od daljnjega onečišćenja.

1.1.5. Klimatska obilježja Zadarske županije

Klimatska obilježja u pojedinim dijelovima Zadarske županije značajno se razlikuju što je posljedica velike reljefne raznolikosti te morskog utjecaja modificirano brdsko-planinskim barijerama. Primorje karakterizira sredozemna (mediteranska) klima s pretežno toplim i suhim ljetima te blagim i kišovitim zimama. Unutrašnjost županije, tj. područje Ravnih kotara, Bukovice i Podvelebitskog kanala karakteriziraju oštire zime s nešto većim dnevnim i godišnjim kolebanjima temperature nego na otocima i obali, što je karakteristično za submediteranske klimatske zone. Ličko-krbavsko područje s Pounjem, dijelove Bukovice te Velebitsko područje obilježava umjerena toplo vlažna klima s toplim ljetom. U višim planinskim predjelima nailazimo na vlažnu borealnu klimu. Za ova su brdsko-planinska područja karakteristična ugodna ljeta s toplim danima i svježim noćima te hladne i snježne zime. Tipični vjetrovici u Zadarskoj županiji su bura (osobito na području otoka Paga i Velebitskog kanala) koja je karakteristična u zimskim mjesecima. Za ljetu su karakteristični maestral (svjež vjetar koji ublažava ljetne vrućine) i jugo (vlažan vjetar popraćen velikim valovima na obalnom području).

Slika 3. Klimatski dijagrami za odabrane meteorološke postaje u Zadarskoj županiji (od 1981. do 2011.)

Izvor: Faričić J., Marelić T.: Potencijali društveno-gospodarskog razvijanja Zadarske županije, Prirodno geografske osnove razvijanja Zadarske županije, str. 56.

Na temelju 30-godišnjeg niza podataka (1981.-2011.) o ukupnim mješevnim i godišnjim količinama oborina meteorološke postaje Zadar, prosječna godišnja količina oborina je iznosila 853,9 mm. Najmanja količina oborina javljala se u srpnju (27,5 mm). Srednja godišnja temperatura na meteorološkoj postaji Zadar za navedeni period iznosila je $15,3^{\circ}\text{C}$. Prema toplinskim oznakama riječ je o umjereno toploj klimi. Najhladniji mjeseci su bili siječanj i veljača s prosječnom temperaturom od $7,3^{\circ}\text{C}$.

Prema prosječnoj vrijednosti relativne vlage zraka od 72% tijekom 30-godišnjeg razdoblja, ali isto tako i prema mjesecnim vrijednostima, područje Zadarske županije spada u kategoriju sa suhim zrakom. Prosječni godišnji broj sunčanih sati za područje Zadra je iznosio ukupno 2.616 sati godišnje što je iznad prosjeka Hrvatske. Najveći broj sunčanih sati u prosjeku je imao mjesec srpanj (356 sati), dok je mjesec s najmanje sunčanih sati bio prosinac (109 sati).

1.2. Stanovništvo: sociodemografska obilježja

1.2.1. Analiza broja, gustoće naseljenosti i etničkog sastava stanovništva na području Zadarske županije

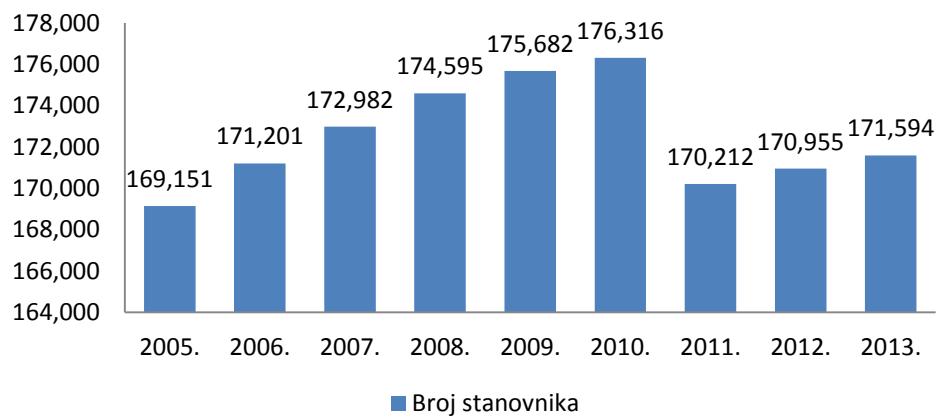
Prema Popisu stanovništva iz 2011. god. Zadarska županija ima 170.017 stanovnika od čega 60,3% stanovništva živi u 6 urbanih središta Zadarske županije. Zadarska županija bilježi veću populaciju žena u ukupnom broju stanovnika Županije pa je tako službeni broj žena u ukupnoj populaciji 86.513 dok je muškaraca 83.504(*Popis stanovništva, 2011. godina*).

Na dan 12.3.2015.godine u Zadarskoj županiji zabilježeno je 15.050 osoba¹ s invaliditetom od čega 10.081 muškaraca (67%) i 4.969 žena (33%). Osobe s invaliditetom čine 9% ukupnog stanovništva Županije. Također, treba spomenuti kako 3.425 branitelja s invaliditetom i 482 osoba koje imaju posljedice uzrokovane ratnim djelovanjem iz II. svjetskog rata ili su civilni invalidi rata i porača živi na području Zadarske županije.

Zadarska županija²nastoji proaktivno djelovati na području populacijske politike što se očituje u uvođenju prava na naknadu u visini od 400 kuna, a pravo na naknadu imaju sva djeca koja su rođena u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2015. godine u Zadarskoj županiji, čiji su roditelji (ili roditelj) trajno nastanjeni u Zadarskoj županiji.

Prema procjeni broja stanovnika iz 2013. godine na području Zadarske županije živjelo je 171.594 osobe. Uzveši u obzir podatke o procjeni broja stanovnika Županija bilježi trend povećanja broja stanovnika, s izuzetkom 2011. god.³ (graf 2).

Graf2: Procjena broja stanovnika Zadarske županije 2005.-2013. god.

Izvor: Državni zavod za statistiku; Procjene stanovništva RH u 2013. god.

¹Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, ožujak 2015.godina

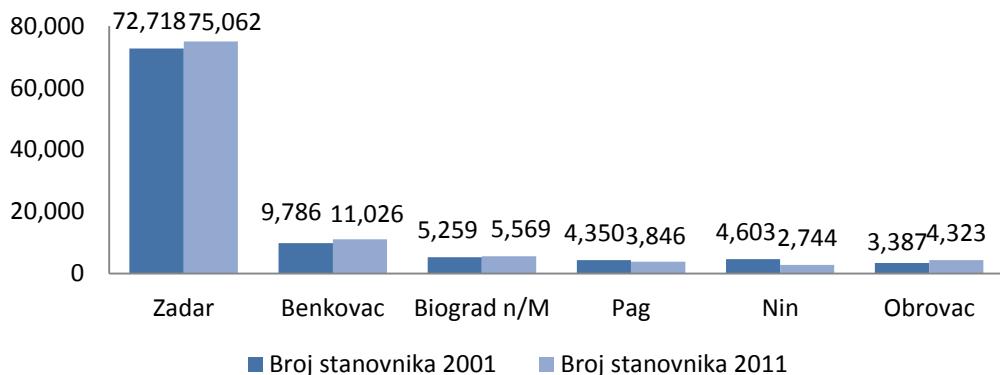
²Službeni glasnik Zadarske županije, Broj:14, 16.srpnja 2015.godine

³Procjena broja stanovnika sredinom 2009. i 2010. Izračunate su na temelju podataka Popisa 2001., prirodnog kretanja i migracijskog salda. Procjene broja stanovnika sredinom 2011., 2012., 2013., izračunate su na temelju podataka Popisa 2011., prirodnog kretanja i migracijskog salda. Iako se podaci obaju popisa, 2001. i 2011., temelje na konceptu „ubučjenog mesta stanovanja“, oni nisu neposredno usporedivi.

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine uočeno je kako većina gradova Zadarske županije bilježi porast broja stanovnika (graf 3.). Grad Zadar bilježi rast od 3,12% u desetogodišnjem razdoblju, dok manji gradovi Benkovac (11,25%) i Biograd na Moru (5,57%) te Obrovac (21,65%) također bilježe rast ali u većem postotku.

S druge strane, sjeverniji dijelovi Zadarske županije bilježe veliki pad broja stanovnika. Grad Pag bilježi pad broja stanovnika od 11% dok grad Nin bilježi pad od čak 40%. Grad Nin⁴ bilježi kontinuirani negativni prirodni prirast stanovništva (trajno stanje depopulacije). U 2011. godini prirodni prirast je bio -9% (međupopisna procjena DZS za 2008. godinu bila je -3%). Treba istaknuti kako vitalni indeks⁵ od 69 osoba je drugi najniži vitalni indeks među gradovima Zadarske županije (Pag ima najniži). Bitno je napomenuti kakose u međupopisnom razdoblju iz grada Nina izdvojilo naselje Vrsi i sa naseljem Poljica brig osnovalo samostalnu općinu Vrsi koja je po popisu iz 2011. godine brojila 2.053 stanovnika što je uz druge faktore uzrokovalo smanjenje broja stanovnika grada Nina za 40%. Grad Pag⁶ u popisnom razdoblju 2001.-2011. godine bilježi smanjenje stanovništva zbog demografskih razloga. Prirodni prirast grada Paga 2011. godine bio je -16%. Također, vitalni indeks od 61 osobe najniži je vitalni indeks među gradovima Zadarske županije. Stoga, grad Pag među gradovima Zadarske županije ima najteže stanje kontinuirane depopulacije.

Graf3: Među-popisno kretanje broja stanovnika u gradovima na području Zadarske županije

Izvor: Državni zavod za statistiku

Od 28 općina Zadarske županije utvrđeno je kako 4 općine imaju manje od 1.000 stanovnika dok 7 općina ima manje od 2.000 stanovnika. Međutim, 17 općina broji više od 2.000 stanovnika što predstavlja porast u odnosu na Popis stanovništva iz 2001. godine. Općine na području Zadarske županije s najmanjim brojem stanovnika su Kolan, Kukljica i Tkon.

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine od ukupnog broja stanovnika Zadarske županije njih 92,6% se izjasnilo Hrvatima što znači da je Zadarska županija po svom nacionalnom sastavu vrlo homogena s naglaskom kako su u nacionalnom sastavu Zadarske županije zastupljene i 22 nacionalne manjine. Najbrojnija je srpska nacionalna manjina koja čini 4,81% stanovništva Županije, zatim slijede albanska 0,53%, i bošnjačka manjina 0,32%, dok slovenska manjina participira u ukupnom broju stanovništva Županije s 0,16%.

Gustoća naseljenosti u gradu Zadru, središtu Županije je 387 stanovnika po km²⁷. Gustoća naseljenosti u Zadarskoj županiji je 46,66 stanovnika/km², što je ispod prosjeka Republike Hrvatske (75,71

⁴Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područni ured Zadar

⁵ Broj živorođenih na 100 umrlih

⁶ Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područni ured Zadar

⁷ Procjena ugroženosti stanovništva materijalnih i kulturnih dobara i okoliša od katastrofa i velikih nesreća, Grad Zadar, svibanj 2014. godine

stanovnika/km²). Prema kriteriju OECD⁸-a na regionalnoj razini, Zadarska županija spada u značajno ruralne regije⁹ s 15-50% stanovništva koje živi u lokalnim ruralnim područjima.

Tablica 1: Stanovništvo prema starosti, spolu i tipu naselja na području Zadarske županije

Tip naselja	Spol	Ukupno	Starost										
			0-4	5	14	15-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85-89	90-94	95+ +
Ukupno	sv.	170.017	8.736	8.342	9.759	111.652	8.392	8.836	7.297	4.305	2.050	543	105
	m.	83.504	4.474	4.224	5.040	56.272	3.961	4.037	3.102	1.615	608	142	29
	ž.	86.513	4.262	4.118	4.719	55.380	4.431	4.799	4.195	2.690	1.442	401	76
U gradskim naseljima	sv.	98.198	5.404	4.965	5.807	66.177	4.454	4.467	3.590	2.022	1.005	249	58
	m	47.184	2.790	2.519	2.956	32.233	2.003	2.020	1.517	757	292	79	18
	ž	51.014	2.614	2.446	2.851	33.944	2.451	2.447	2.073	1.265	713	170	40
U ostalim naseljima	sv.	71.819	3.332	3.377	3.952	45.475	3.938	4.369	3.707	2.283	1.045	294	47
	m	36.320	1.684	1.705	2.084	24.039	1.958	2.017	1.585	858	316	63	11
	ž	35.499	1.648	1.672	1.868	21.436	1.980	2.352	2.122	1.425	729	231	36

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011.

1.2.2. Osnovne značajke prirodnog kretanja stanovništva na području Zadarske županije

Prirodna promjena stanovništva podrazumijeva omjer broja rođenih i umrlih u nekom razdoblju, a dinamika tog omjera u nekom razdoblju predstavlja prirodno kretanje stanovništva. Kad se promatra prirodno kretanje stanovništva, obično se analiziraju stope nataliteta i mortaliteta. Stopa nataliteta podrazumijeva broj živorođenih osoba na 1.000 stanovnika u određenom razdoblju. Stopa mortaliteta pak označava broj umrlih osoba na 1.000 stanovnika u određenom razdoblju (Nejašmić, 2005).

Trend kretanja broja stanovnika u Zadarskoj županiji u odnosu na druge hrvatske županije je pozitivan. Zadarska županija prati trend nacionalnog pada broja stanovnika, međutim znatno manjim intenzitetom, te s naznakama oporavka od 2011. godine na ovamo. Također, vitalni indeks pokazuje bolje rezultate u usporedbi s vitalnim indeksom na razini Republike Hrvatske i to u prosjeku za 20,1% godišnje (Tablica 2). Stopa nataliteta iznosila je 9,9% u 2011. godini u odnosu na 9,4% na razini Republike Hrvatske. Stopa mortaliteta u Zadarskoj županiji bila je identična stopi nataliteta dok je na razini Republike Hrvatske za 11,6% bila veća od stope nataliteta.

Zadarska županija ima pozitivan trend kretanja broja stanovnika.

⁸ Kriterij prema gustoći naseljenosti odnosno definicija OECD-a - najčešći je međunarodno priznat i korišten kriterij za razlikovanje ruralnih i urbanih područja. Na lokalnoj razini područja se klasificiraju kao ruralna ili urbana temeljem praga od 150 stanovnika po km².

⁹ Program ruralnog razvoja Zadarske županije 2012.-2014.

Tablica 2: Prirodno kretanje stanovništva u Zadarskoj županiji 2004.-2014. godine

God.	Rođeni ZŽ			Umri ZŽ		Prirodni prirast	Umrla dojenčad na 1000 živorođenih	Vitalni indeks (živorođeni na 100 umrlih)	Prirodni prirast RH	Vitalni indeks RH
	Ukupno	Živorođeni	Mrtvoroden i	Ukupno	Od toga dojenčadi					
2004.	1.550	1.543	7	1.594	5	-51	3.2	96,8	-9449	81,0
2005.	1.798	1.791	7	1.714	4	77	2.2	104,5	-9298	82
2006.	1.676	1.672	4	1.641	13	31	7,8	101,9	-8932	82,3
2007.	1.683	1.676	7	1.794	8	-118	4,8	93,4	-10457	80
2008.	1.789	1.784	5	1.784	4	0	2,2	100	-8393	83,9
2009.	1.836	1.828	8	1.867	6	-39	3,3	97,9	-7837	85
2010.	1.784	1.776	8	1.751	8	25	4,5	101,4	-8735	83,2
2011.	1.681	1.676	5	1.704	9	-28	5,4	98,4	-9822	80,7
2012.	1.775	1.766	9	1.889	5	-123	2,8	93,5	-9939	80,8
2013.	1.694	1.688	6	1.787	5	-99	3,0	94,5	-10447	79,3
2014.	1.642	1.635	7	1.933	5	-298	3,1	84,6	-11273	77,8

Izvor: Državni zavod za statistiku; Zavod za Javno zdravstvo Zadar - Zdravstveno-statistički ljetopis za 2014.

U Zadarskoj županiji prema podacima Državnog zavoda za statistiku za 2013.godinu najveći prirodni prirast ima Grad Zadar (66), zatim slijedi Općina Poličnik (23), dok najmanji prirodni prirast ima grad Benkovac (-47).

1.2.3. Migracijska kretanja na području Zadarske županije

Pored pozitivnog prirodnog prirasta Zadarska županija ima i pozitivan migracijski saldo kroz promatrano razdoblje od 2006. do 2013. godine, međutim, migracijski saldo se iz godine u godinu smanjuje za prosječno 16,1% godišnje (Tablica 3).

Tablica 3: Migracijska kretanja u Zadarskoj županiji 2009.-2013. god.

Godine	Dosejeni		Odseljeni		Migracijski saldo
	Iz druge županije	Iz inozemstva	U druge županije	U inozemstvo	
2006.	1.896	1.526	1.022	330	2.070
2007.	1.790	1.376	1.134	404	1.628
2008.	1.611	1.368	1.019	504	1.456
2009.	1.480	669	923	477	749
2010.	1.460	373	796	368	669
2011.	1.643	563	931	533	742
2012.	1.749	473	949	546	727
2013.	1.577	673	1.059	718	473

Izvor: Državni zavod za statistiku

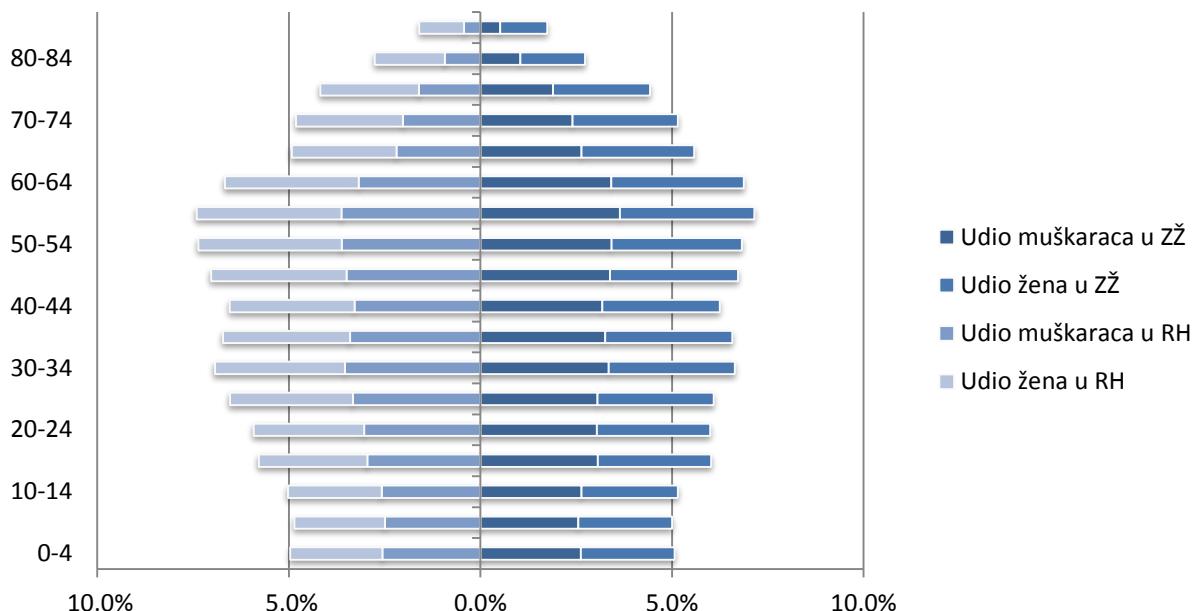
1.2.4. Dobna struktura

Prosječna starost stanovništva u Zadarskoj županiji, prema Popisu stanovništva iz 2011. godine je 41,9 godina i malo je veća od državnog prosjeka koja je 41,7 godina. Od Popisa stanovništva iz 2001. godine došlo je do promjena u lošem smjeru te je po tadašnjim podacima prosječna starost u Zadarskoj županiji bila 38,9 godina što znači da je bila manja od državnog prosjeka (39,3). Grad Pag bilježi najveću prosječnu starost u Zadarskoj županiji te se nastavljuju loši trendovi na tom području. Od općina, općine Sali i Preko bilježe prosječnu starost od preko 50 godina što je posljedica iseljavanja mlađih ljudi sa otočnih područja.

Invaliditet je zabilježen u svim dobnim skupinama, u 7%¹⁰ udjelu prisutan je i u dječjoj dobi(0-19 godina). Na osnovu udjela osoba s invaliditetom u ukupnom stanovništvu Županije, prema navedenim dobnim skupinama (0-19, 20-64, 65+), uočava se da je Zadarska županija ispod prosjeka za ukupnu prevalenciju te prevalenciju za sve navedene dobne skupine.

Analizirajući dobne skupine po spolu veći je udio žena u starijim dobnim skupinama, a udio muškaraca veći je u mlađim dobnim skupinama, kao i na nacionalnoj razini.

Graf4: Dobno spolna struktura Zadarske županije u RH u 2013. godini

Izvor: Državni zavod za statistiku

U zadnjih 20 godina stanovništvo na području Zadarske županije doživljava značajne promjene vezano za starenja stanovništva, dolazi do povećanja broja stanovnika starijeg od 65 godina što ima za posljedicu smanjenje broja mladog stanovništva.Ovakvi demografski pokazatelji su posljedica dugogodišnjeg pada nataliteta te porasta očekivanog trajanja života.

1.2.5. Obrazovna struktura

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine 53,15% radno sposobnog stanovništva Zadarske županije ima završeno srednjoškolsko obrazovanje dok 19,37% radno sposobnog stanovništva ima završeno osnovnoškolsko obrazovanje i 7,87% radno sposobnog stanovništva ima završene razrede osnovne škole od 4.-7. razreda (Tablica 4.). Međutim, znatno je manji postotak 6% (oko 8.102 osoba) koji imaju najmanje višu školu ili stručni studij dok udio osoba s magisterijem i doktoratom znanosti je 0,4% što je niže od hrvatskog prosjeka koji iznosi 0,8%.

¹⁰Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, ožujak 2015.godina

Tablica 4: Obrazovna struktura radno sposobnog stanovništva u Zadarskoj županiji 2011.godine

Spol	Ukupno	Visoko obrazovanje								
		Bez škole	1.-3. Razred	4.-7. Razred	Osnovna Škola	Srednja škola ¹	Ukupno	Stručni studij ²	Sveučilišni studij ³	Doktor znanosti
sv.	143.180	4.153	2.145	11.266	27.742	76.097	21.179	8.102	12.854	223
m	69.766	770	441	3.727	12.110	42.067	10.258	4.260	5.854	144
ž	73.414	3.383	1.704	7.539	15.632	34.030	10.921	3.842	7.000	79

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011. godine

Na području Zadarske županije 60%¹¹osoba s invaliditetom nema završenu osnovnu školu ili ima samo osnovnoškolsko obrazovanje, 33% ima srednju stručnu spremu dok je 3% osoba s visokom ili višom stručnom spremom. Specijalno obrazovanje je zastupljeno kod 4% osoba s invaliditetom. U Registar osoba s invaliditetom s područja Zadarske županije pristigla su rješenja o primjerenoj obliku školovanja za 931 osobu, uglavnom za veći broj muških osoba (69%). Poremećaji kao što su poteškoće u govorno-glasovnoj komunikaciji te specifične poteškoće u učenju najčešći su specificirani uzroci koji određuju potrebu primjerenoj obliku školovanja, a potpuna odgojno obrazovna integracija redovnim nastavnim postupcima uz individualizirani pristup najčešći oblik njezinog specificiranog provođenja.

Usporedbom obrazovne strukture radno sposobnog stanovništva Zadarske županije s Republikom Hrvatskom iz 2011. godine u odnosu na 2001. godinu,vidljiv jeveći udio školovanog stanovništva za 1.16% na području RH, dok Zadarska županija bilježi porast za 2.22%.

Također, u 2011. godini se bilježi kontinuirani porast visoko obrazovanog stanovništva na području Zadarske županije i Republike Hrvatske što je vidljivo iz statističkih podataka prikazanih u tablici 5.

Tablica 5. Udio radno sposobnog stanovništva prema stupnju obrazovanja Zadarske županije i RH, 2011./2001. godine

2001. godina	Bez škole	1.-3. Razred	4.-7. Razred	Osnovna škola	Srednja škola	Stručni studij	Sveučilišni studij	Doktor znanosti	Nepoznato
Republika Hrvatska	2.86%	4.51%	11.24%	21.75%	47.06%	4.07%	7.27%	0.20%	0.67%
Zadarska županija	5.12%	6.62%	9.07%	19.69%	47.90%	3.98%	6.38%	0.08%	1.08%
2011. godina									
Republika Hrvatska	1.70%	0.95%	6.85%	21.29%	52.63%	5.83%	10.22%	0.32%	0.16%
Zadarska županija	2.90%	1.49%	7.86%	19.37%	5.65%	5.65%	8.97%	0.15%	0.41%

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2001. godine, Popis stanovništva 2011.godine, obrada ZADRA NOVA

Uspoređujući obrazovnu strukturu zemalja Europske unije s Republikom Hrvatskom, prema popisu stanovništva 2011. godine ¹², najveći udio radno sposobnog stanovništva bez formalnog obrazovanja zabilježen je u Grčkoj (6,58 %), dok je najmanji udio zabilježen na Islandu (0,018 %), a u Republici Hrvatskoj je 0,001%. Kod primarnog obrazovanja koje počinje između četvrte i sedme godine iobjezvan je u svim zemljama, udio radno sposobnog stanovništva najviši je u Španjolskoj (125,458%), a najmanji u Norveškoj (0,028%). Republika Hrvatska ima zabilježen udio radno sposobnog stanovništva od 0,812%.

¹¹Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, ožujak 2015. godina

¹² Eurostat (Population Census 2011.; Educational attainment), obrada ZADRA NOVA

Niže sekundarno obrazovanje se nastavlja na osnovne programe primarne razine, a nastava je uglavnom predmetna i završetak ove razine se podudara s krajem obveznog obrazovanja te je najveći udio zabilježen u Velikoj Britaniji (293,991%), a najmanji u Cipru (1,025%), dok Republika Hrvatska s obzirom na broj stanovnika ima zabilježen udio od 23,865%. Više sekundarno obrazovanje obično započinje krajem obveznog obrazovanja, gdje se prosječno trajanje kreće od dvije do pet godina. Najveći zabilježeni udio radno sposobnog stanovništva je u Austriji (409,493%), a najmanji na Malti (0,015%). Republika Hrvatska ima zabilježeni udio od 44,618%. Post-sekundarno ne-tercijsko obrazovanje obuhvaća program između višeg sekundarnog i tercijarnog obrazovanja, te proširuje znanje stečeno na razini prije. Najveći zabilježeni udio radno sposobnog stanovništva je u Austriji (75,755%), dok je najmanji u Portugalu (0,008%). Prva faza tercijarnog obrazovanja u zemljema EU obuhvaća tercijarne programe akademске orijentacije koji su usmjereni na teoretska znanja i tercijarne programe stručne orijentacije, a koji pripremaju polaznike za uključivanje na tržište rada. Najveći udio je zabilježen u Velikoj Britaniji (238,118%), dok je najmanji u Estoniji (2,587%). U Republici Hrvatskoj je zabilježen udio od 13,618%. Druga faza tercijarnog obrazovanja se odnosi na studijske programe koji vode do napredne znanstvene kvalifikacije (doktorata), a najveći udio je zabilježen u Švicarskoj (2,135%), dok je najmanji u Bugarskoj (0,038%). Republika Hrvatska bilježi udio od 0,273 %.

1.2.6. Analiza zdravstvenog stanja stanovništva Zadarske županije

Prema podacima iz 2014. godine vodeći uzrok smrtnosti u Zadarskoj županiji jesu bolesti cirkulacijskog sustava (45%), na drugom mjestu su novotvorine (26%), potom slijede ozljede, otrovanja i ostale posljedice vanjskih uzroka (6%), bolesti probavnog sustava (5%) te bolesti dišnog sustava (4%). Stope smrtnosti od navedenih bolesti u Zadarskoj županiji su nešto niže od prosječnih stopa na razini RH, osim kod smrtnosti od ozljeda, otrovanja i ostalih posljedica vanjskih uzroka te bolesti probavnog sustava koje su za 1% više od prosjeka RH. U 2014. godini najviši udio nepoznatog uzroka smrti od 1,7% zabilježen je u Zadarskoj županiji.

Promatraljući razdoblje 2011. – 2013. godine u Zadarskoj županiji zabilježen je porast stope incidencije raka dojke i raka debelog crijeva kod žena, a raka mokraćnog mjehura kod muškaraca.

Prema podacima za 2014. godinu, najizraženiji problem zlouporabe opijata je u Zadarskoj županiji (broj ukupno liječenih na 100.000 stanovnika u dobi od 15-64 godine) sa stopom od 486,3. Potom slijede Istarska županija sa stopom od 474,9, Šibensko-kninska sa 394,0, Primorsko-goranska sa 319,4, Grad Zagreb sa 309,6, Splitsko-dalmatinska sa 295,8 te Dubrovačko-neretvanska sa 264,8 dok su ostale županije ispod hrvatskog prosjeka. Stopa liječenih zbog zlouporabe opijata u 2014. godini za Republiku Hrvatsku iznosi 216,1.

U 2014. godini stopa smrtnosti dojenčadi u Zadarskoj županiji iznosi 3,1, manju stopu imaju jedino Dubrovačko-neretvanska i Požeško-slavonska županija.

Tablica 6: Osnovni razvojni problemi i potrebe u vezi sa stanovništvom

Razvojni problemi	Razvojne potrebe
<ul style="list-style-type: none"> • Starenje stanovništva • U ukupnom broju stanovnika u Zadarskoj županiji udio starijih od 65 godina viši od prosječnog udjela starijih od 65 godina na nacionalnoj razini • Neravnomjerna raspoređenost stanovništva na području Županije; velika koncentracija stanovništva u urbanim područjima • Iseljavanje mladih ljudi s otočnih područja • Gustoća naseljenosti Županije je ispod prosjeka Republike Hrvatske • Po udjelu visoko obrazovanog stanovništva Županija zaostaje za nacionalnim prosjekom • 60% osoba s invaliditetom na području Zadarske županije nema završenu osnovnu školu ili ima samo osnovnoškolsko obrazovanje • Zadarska županija prema stopi lječenih ovisnika na 100.000 stanovnika u dobi od 15 do 64 godine iznad hrvatskog prosjeka • Bolesti cirkulacijskog sustava uzrok su oko 45% smrti na području Zadarske županije 	<ul style="list-style-type: none"> • Kreirati proaktivni sustav pronatalitete politike temeljen na povećanju životnog standarda stanovnika Županije • Unaprijediti socio-ekonomske uvjete na područjima Zadarske županije koja su slabije ekonomski razvijena radi ravnomernijeg i uravnoveženog razvoja Županije • Unaprjeđenje obrazovne infrastrukture i poticanje mlađe populacije na fakultetsko obrazovanje • Strukturiranje obrazovnih programa kojima će se poboljšati obrazovna struktura osoba s invaliditetom • Razvijanje zdravstvenih kampanja s ciljem podizanja javne svijesti stanovništva o važnosti prevencije u borbi protiv raznih oblika ovisnosti u djece i mladih i promocija zdravog stila života

Izvor: ZADRA NOVA

2. PAMETAN RAST

2.1. Gospodarstvo

Zadarska županija poduzima niz aktivnosti u cilju cjelokupnog održivog i uravnoteženog razvoja cijelog područja Županije. Zadarska županija i njen Upravni odjel za gospodarstvo su glavni čimbenik u definiranju i poduzimanju određenih mjera i poticaja da bi se doprinijelo konkurentnom i održivom razvoju gospodarstva na području Zadarske županije. Upravni odjel za gospodarstvo Zadarske županije provodi programe pomoći putem bespovratnih sredstava, kreditnih programa i jamstvenih shema za razvoj malog poduzetništva, očuvanje starih obrta, pomoć poduzetnicima za nastup na sajmovima te stručno ospozobljavanje, kao i pomoć jedinicama lokalne samouprave za razvoj poduzetničkih zona.

Na području Zadarske županije kao poduzetničke potporne institucije koje daju veliki doprinos razvoju i poslovanju poduzetništva djeluju Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA, Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Zadar i Obrtnička komora Zadarske županije. Javna ustanova Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA osnovana je 2013. godine s ciljemsustavne potpore u pokretanju i dalnjem razvitku Zadarske županije te njenim gospodarskim subjektima. Temeljna uloga Agencije je uloga regionalnog koordinatora sa svrhom učinkovite koordinacije i poticanja regionalnog razvoja. Hrvatska gospodarska komora - Županijska komora Zadar je neprofitna, javno pravno stručna organizacija kojoj je cilj jačanje i promicanje gospodarskog rasta u Zadarskoj županiji. HGK ŽK Zadar pruža savjetodavnu podršku poduzetnicima na području Zadarske županije. Obrtnička komora Zadarske županije jedna je od 20 županijskih (područnih) obrtničkih komorata je članica Hrvatske obrtničke komore. Komora promiče, uskladjuje, zastupa i predstavlja zajedničke interese obrnatištva na području svog teritorijalnog obuhvata - Zadarske županije.

2.1.1. Pregled gospodarske situacije

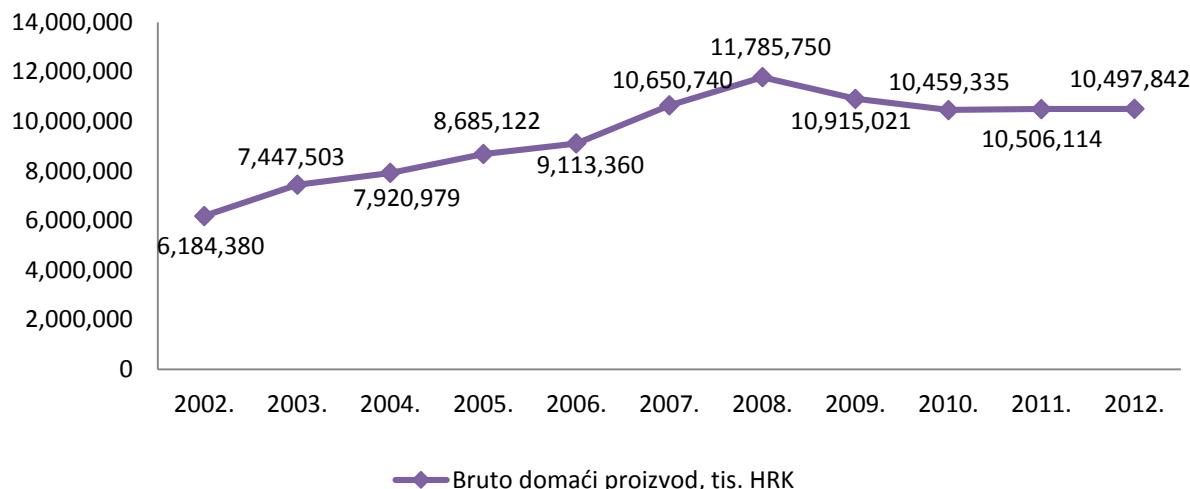
Za karakterizaciju općih gospodarskih kretanja u Zadarskoj županiji analizirano je kretanje bruto domaćeg proizvoda (BDP) – ukupnog BDP-a jedinica lokalne samouprave kao i BDP-a po stanovniku. BDP je najčešći makroekonomski pokazatelj gospodarskog stanja i kretanja koji se koristi za usporedbu među različitim prostornim jedinicama. On predstavlja mjeru ukupne proizvodnje dobara i usluga neke prostorne jedinice, a najčešće se mjeri kao vrijednost kupljenih finalnih proizvoda. Radi usporedbe prostornih jedinica različite demografske veličine koristi se BDP *per capita* ili BDP po stanovniku (BDP pc) kao relativni, usporedivi pokazatelj gospodarskog stanja. Za analizu je značajniji pokazatelj BDP-a po glavi stanovnika od ukupnog BDP-a za županiju jer pokazuje veličinu županijskog gospodarstva bez obzira na broj stanovnika. S obzirom da podaci o BDP-u u Hrvatskoj nisu raspoloživi za lokalnu razinu, korišteni su podaci na razini županija. Treba napomenuti da su navedeni podaci dostupni do 2012. g. dok će podaci za 2013. biti dostupni tek početkom 2016. g., a za 2014. g. godinu dana kasnije stoga analize nisu obuhvatile podatke nakon 2012. g.

Zadarska županija je osma hrvatska županija po iznosu bruto društvenog proizvoda (BDP). U 2012. godini BDP Zadarske županije iznosio je **1,398 mil. EUR**, što predstavlja **3,18%** ukupnog BDP-a Hrvatske, te **10%** BDP-a Jadranske Hrvatske.

Prema podacima DZS-a (Kiš i Krunic, 2015) Zadarska županija je prije 2008. g. kad je nastupila gospodarska kriza bilježila najveći rast među županijama Jadranske Hrvatske, s prosječnom godišnjom stopom rasta od 10,3% (SRGZ, 2013).

Promatrano u prethodnom razdoblju, uočava se pozitivan rast nacionalnog BDP-a u razdoblju od 2002. do 2008. godine, kada je BDP porastao za 60,85%. Isti trend rasta BDP-a zabilježen je i na regionalnoj razini, te se u promatranom razdoblju BDP Zadarske županije povećao za 52,47%. Ulaskom Hrvatske 2009. godine u gospodarsku krizu bilježe se negativni gospodarski trendovi, te stagnacija BDP-a na nacionalnoj i regionalnoj razini. U razdoblju od 2009. do 2012. godine BDP Zadarske županije smanjen je za 0,15% (Graf 5). graf.

Graf5: Kretanje bruto domaćeg proizvoda Zadarske županije u razdoblju 2002. do 2012.

Izvor: Državni zavod za statistiku

Usporedno s BDP-om po stanovniku u Hrvatskoj, koji iznosi 77.407 kn u 2012. godini, Zadarska županija bilježi ispodprosječnu razinu BDP-a po stanovniku (indeks 79,34). U odnosu na ostale županije u Jadranskoj Hrvatskoj, Zadarska županija se u 2012. godini prema razini BDP-a po stanovniku nalazi na četvrtom mjestu, iza Primorsko-goranske, Istarske i Dubrovačko-neretvanske županije.

Tablica 7: BDP po stanovniku, 2012. godine

Zadarska županija bilježi ispodprosječnu razinu BDP-a po stanovniku (indeks 79,34) u odnosu na nacionalnu razinu.

	BDP tis. HRK	BDP po stanovniku, HRK	INDEKS (HRV=100)
Republika Hrvatska	330.455.962	77.407	100,00
Kontinentalna Hrvatska	225.746.648	78.935	101,97
Grad Zagreb	110.319.870	139.119	179,72
Zagrebačka županija	18.651.750	58.567	75,66
Krapinsko-zagorska županija	6.190.168	46.956	60,66
Varaždinska županija	10.932.956	62.396	80,61
Koprivničko-križevačka županija	7.906.188	68.831	88,92
Međimurska županija	7.205.204	63.415	81,92
Bjelovarsko-bilogorska županija	6.108.077	51.713	66,81
Virovitičko-podravska županija	3.907.597	46.599	60,20
Požeško-slavonska županija	3.518.480	45.866	59,25
Brodsko-posavska županija	6.919.483	43.999	56,84
Osječko-baranjska županija	18.428.936	60.835	78,59
Vukovarsko-srijemska županija	8.005.574	45.077	58,23
Karlovačka županija	7.275.770	57.288	74,01
Sisačko-moslavačka županija	10.376.593	61.250	79,13

Jadranska Hrvatska	104.709.314	74.305	95,99
Primorsko-goranska županija	29.117.950	98.556	127,32
Ličko-senjska županija	2.913.357	58.362	75,40
Zadarska županija	10.506.114	61.411	79,34
Šibensko-kninska županija	6.364.900	59.152	76,42
Splitsko-dalmatinska županija	26.930.960	59.200	76,48
Istarska županija	19.796.781	95.298	123,11
Dubrovačko-neretvanska županija	9.079.252	74.129	95,77

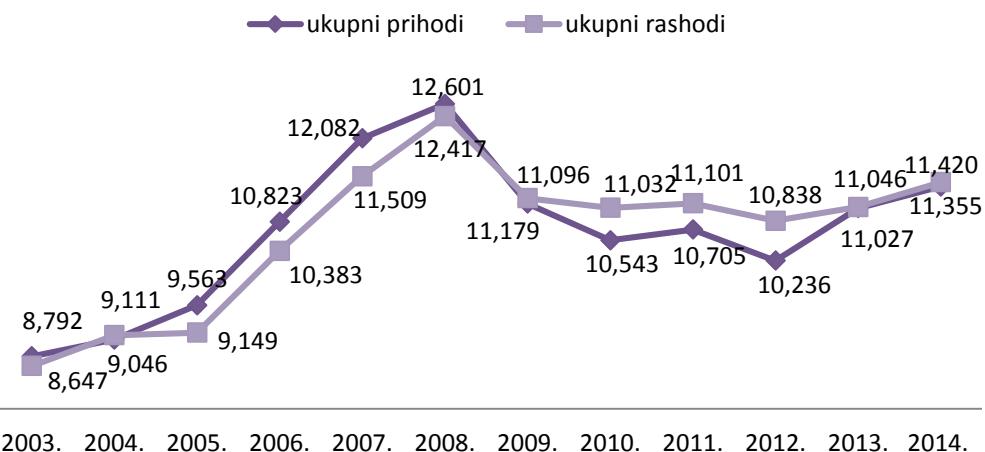
Izvor: Državni zavod za statistiku

Razdoblje od 2009. do 2012. godine obilježeno je negativnim gospodarskim kretanjima na nacionalnoj razini što je rezultiralo prelijevanjem negativnih kretanja na lokalna gospodarstva. Zadarska županija u tom je razdoblju zabilježila najgore rezultate u Jadranskoj regiji, mjerene BDP-om po stanovniku, s prosječnim godišnjim padom od 2,5% (2009: 64.632 kn; 2012: 61.411 kn). Kretanje ukupnih prihoda gospodarstva Zadarske županije karakterizira pad i stagnacija u razdoblju od 2008. do 2012. godine. Najveći pad prihoda zabilježen je u 2009. godini kada je iznosio 11,9% u odnosu na prethodnu 2010. godinu. Hrvatska je tada osjetila najveći udar gospodarske krize. U 2013. i 2014. godini ukupne prihode gospodarstva karakterizira pozitivan trend i približavanje vrijednostima iz pretkriznog razdoblja (graf 6), što ukazuje da se gospodarstvo Zadarske županije oporavlja unatoč recesiji na nacionalnoj razini i negativnim kretanjima gospodarstva Hrvatske.

**Gospodarstvo Zadarske županije
se posljednjih godina oporavlja
unatoč negativnim kretanjima
gospodarstva Hrvatske.**

U prostornom pregledu uočljiva je polarizacija između Istarske, Primorsko-goranske i Splitsko-dalmatinske županije s jedne te Dubrovačko-neretvanske, Šibensko-kninske, Zadarske i Ličko-senjske županije s druge strane. Relativno jači središnji položaj i gravitacijsko značenje Zadra kao regionalnog centra u odnosu na ostale regionalne centre Jadranske Hrvatske nije se odrazio u značajno većem udjelu u nacionalnom BDP-u. Razlog velikog odstupanja triju županija s velikim udjelom BDP-a je njihovo snažnije gospodarstvo uslijed veličine i snage svojih urbanih središta (Rijeke i Splita) te policentričnog društveno-gospodarskog razvoja u kojem posebnu ulogu imaju turizam, poljoprivreda i industrija (Istarska ž.).

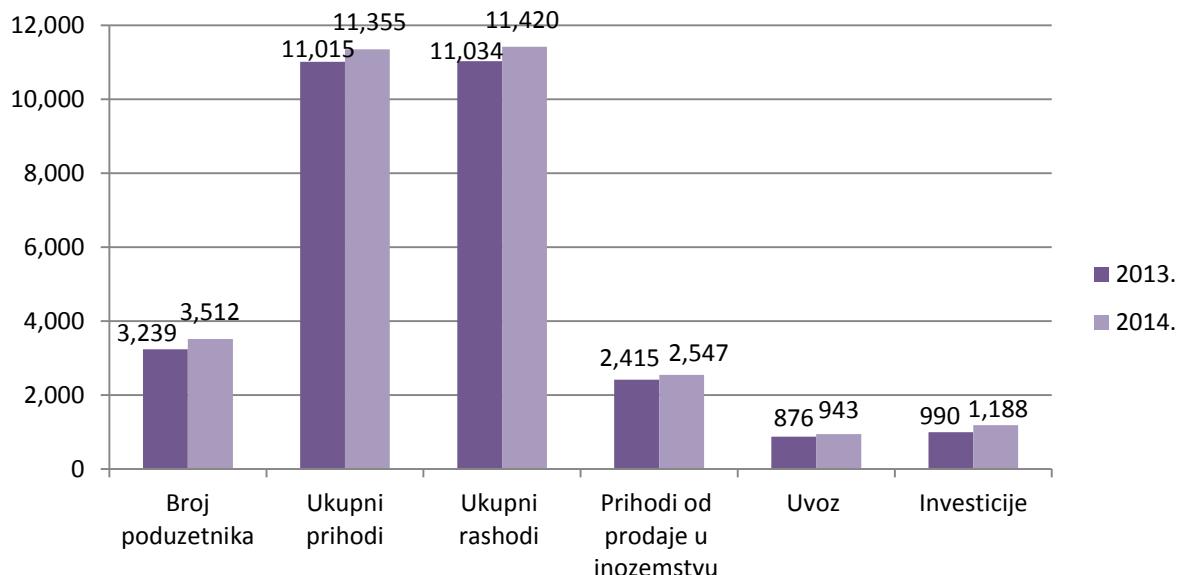
Graf 6: Kretanje ukupnih prihoda i rashoda gospodarstva Zadarske županije od 2003. do 2014. godine (mil. kn)

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar, FINA – godišnji finansijski izvještaji poduzetnika

U 2014. godini pravne osobe ostvarile su ukupne prihode u iznosu od 11.354,7 mil. kn, što je za 3,1% više nego u prethodnoj 2013. godini. Ukupni rashodi su veći za 3,5% u odnosu na prethodnu godinu, što znači da su poduzetnici ostvarili gubitak, i to u iznosu od 65,5 mil. kn. Tvrtke koje su iskazale dobit imale su smanjenje dobiti za 8,8% u 2014. u odnosu na iskazanu dobit u 2013. godini. Po navedenim pokazateljima, gospodarstvo županije je ostvarilo slabije rezultate od nacionalnog gospodarstva, gdje je ostvarena dobit poslovanja, odnosno prihodi su povećani za 3,3% u odnosu na rashode koji su povećani za 2,3%. Jedan od razloga je što poduzetnici u županiji bilježe ispodprosječne rezultate u odnosu na RH u pogledu razine prihoda poduzeća po stanovniku. To pokazuje nisku razinu ukupne poduzetničke aktivnosti, te je na razini RH prihod po stanovniku veći za 20,67% u odnosu na županijsku razinu.

Graf7: Pokazatelji razvijenosti županijskog gospodarstva 2014. godine (mil. kn)*

* Izračunato na temelju tvrtki koje su predale godišnja finansijska izjave za 2013. i 2014. godine u FINA-u.

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar

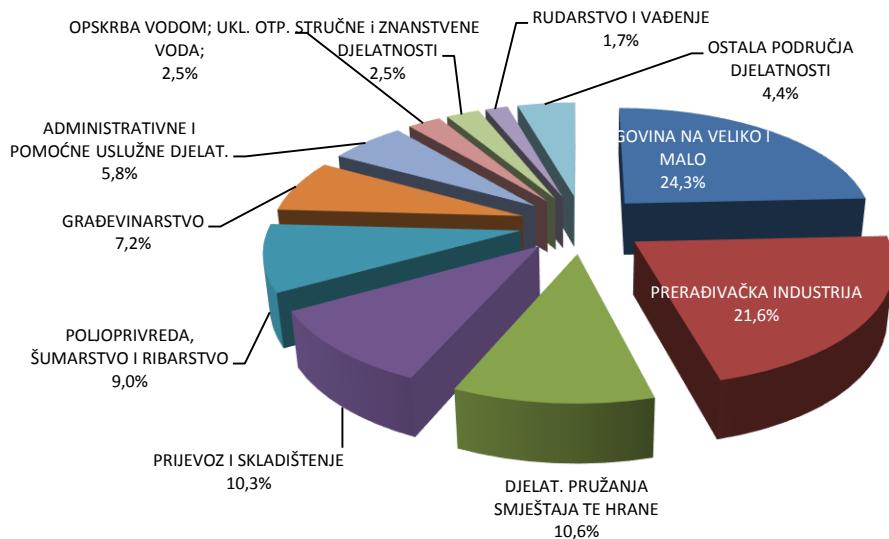
Međutim, u 2014. godini porastom gospodarske aktivnosti rasli su prihodi od prodaje u zemlji za 7,9% te prihodi od prodaje u inozemstvu za 5,5% u odnosu na prethodnu 2013. godinu. Najveći skok zabilježen je u iznosu ostvarenih investicija, koje su porasle za 20,1% u usporedbi s 2013. godinom. Gore navedeni podaci govore kako se gospodarstvo Zadarske županije počelo oporavljati u 2014. godini nakon pet godina negativnih gospodarskih kretanja, međutim, trebat će još neko vrijeme da se gospodarstvo vrati na predrecesijsko razdoblje.

Zadarska županija je u 2014. godini imala 9.867 registriranih pravnih osoba od kojih je 5.537 bilo aktivno. U razdoblju od 2008. do 2014. godine Zadarska županija bilježi trend rasta broja pravnih osoba, s izuzetkom 2011. godine, kada je broj aktivnih osoba u odnosu na prethodnu godinu smanjen za 11%. U 2014. godini povećao se broj pravnih osoba za 11,93% u odnosu na prethodnu 2013. godinu, što je značajan porast u odnosu na nacionalnu razinu, gdje je ostvaren porast od 1,8% više nego prethodne 2013. godine. Za razliku od pozitivnog trenda u porastu broja pravnih osoba, tokom godina zabilježen je negativan trend u broju fizičkih osoba, što obuhvaća obrte i slobodna zanimanja. Najveći broj fizičkih osoba registriran je 2010. godine kada je poslovalo 5.356 obrta, te se ovaj broj smanjio za 23,58% u 2014. godini, kada je

Posljednjih godina bilježi se pozitivan trend u otvaranju novih pravnih subjekata te izrazito negativan trend u obrtništву - 23,58% manje obrta u 2014. u odnosu na 2010.

poslovalo 4.334 obrta. Negativan trend je u skladu s negativnim kretanjima na nacionalnoj razini, gdje se u razdoblju od 2010. do 2014. broj obrta smanjio za 15,83% (2010: 93.723; 2014: 80.911).

Graf8: Struktura ukupnih prihoda gospodarstva Zadarske županije u 2014. po područjima djelatnosti

Izvor: FINA, Obrada: ZADRA NOVA

Tradicionalno, u sektorskoj strukturi Zadarskog gospodarstva u 2014., najveći udio u prihodima i rashodima pripada djelatnosti trgovine (24,3% ukupnih prihoda i 24,4% ukupnih rashoda) i preradivačkoj industriji (21,6% ukupnih prihoda i 21,9% ukupnih rashoda) koje zajedno sudjeluju u gotovo polovici svih ukupnih prihoda i rashoda Zadarske županije. Na trećem mjestu nalazi se djelatnost pružanja smještaja s 10,6% u ukupnim prihodima i 11% u ukupnim rashodima, kao što je vidljivo u grafu 11.

Preradivačka industrija je najvažniji segment sektora industrije. Smanjenje obujma industrijske proizvodnje, smanjenje finansijskih rezultata i nedostatak kapitalnih investicija kroz pet kriznih godina (2009.-2013.) dovelo je do blagog pada prihoda poduzetnika u području preradivačke industrije. U 2014. napokon su ostvareni pozitivni rezultati, odnosno ostvaren je rast prihoda od 310,1 mil. kn, što je najveći rast ukupnih prihoda pojedinih sektora gospodarstva Zadarske županije, najviše zahvaljujući rastu prihoda djelatnosti proizvodnje metala (udio od 42,7% u ukupnim prihodima industrije), s najznačajnijim predstavnicima Aluflexpack novi d.o.o. i LTH Metalni lijev d.o.o. Proizvodnja prehrambenih proizvoda druga je tradicionalno važna industrijska grana u Zadarskoj županiji. Ukupni prihodi ostvareni u 2014. godini u iznosu od 599,0 mil. kuna predstavljaju povećanje od 11,3% u odnosu na prethodnu godinu. Ukupni rashodi rasli su nešto brže, pa ni u 2014. godini ovaj odjeljak nije iskazao agregiranu dobit. Glavni predstavnici ovog odjeljka vezani su uz preradu sirovina iz mora (Ostrea d.o.o. Stankovci, Arbacommerce d.o.o. Zadar, danas u stečaju Adria d.d. Zadar, Mardešić d.o.o. Sali), proizvodnju pekarskih proizvoda (Tvornica kruha Zadar d.d. Zadar), proizvodnju sira (Sirana Gligora d.o.o Kolan), proizvodnju soli (Pag 91 d.o.o. Pag).

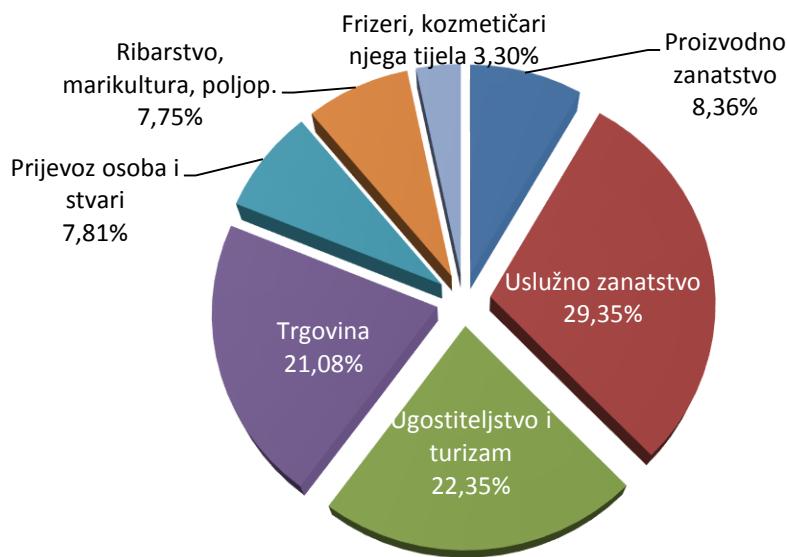
Gospodarstvo Zadarske županije temelji se na sektorima trgovine, preradivačke industrije, turizma, pomorskog prometa, građevinarstva, ribarstva i poljoprivrede, te obrtništva

U 2014. godini, preradivačka industrija je ostvarila povećanje ulaganja u novu dugotrajnu imovinu za čak 43,9% te su prihodi od prodaje u inozemstvu porasli za 19,3% što također govori u prilog oporavku tvrtki u preradivačkom sektoru. Međutim, poduzetnici u preradivačkoj industriji su ostvarili gubitak od 41,6 mil. kn, dok je sektor Trgovine aggregirao dobit od 50,1 mil. kn. Najveća u strukturi ukupnih prihoda gospodarstva Zadarske županije i dalje je Trgovina na veliko i malo, no udjel ovog područja djelatnosti

smanjuje se šestu godinu zaredom (2008: udjel u prihodima od 34,5%; 2014: udjel u prihodima od 24,3%). Značajnu stopu rasta u 2014. ostvaruje sektor građevinarstva, s rastom ukupnih prihoda od 61,7 mil. kn, što znači da je zaustavljen negativan trend, kako na državnoj, tako i na županijskoj razini između 2008. i 2012., s obzirom da je građevinski sektor bio najveća žrtva gospodarske krize.

Obrtništvo u Zadarskoj županiji, osim kontinuiranog smanjenja broja obrtnika tokom godina, karakterizira uslužno obrtništvo s niskom dodanom vrijednosti. Kao što je vidljivo iz grafa 9. obrtnici u Zadarskoj županiji tradicionalno se bave uslužnim zanatstvom (29,36%), ugostiteljstvom i turizmom (22,35%) te trgovinom (21,08%). Svega 8,36% obrtnika se bavi proizvodnim zanatstvom te 7,75% posluje u području ribarstva, marikulture i poljoprivrede.

Graf9: Struktura obrtništva u Zadarskoj županiji po djelatnostima

Izvor: Hrvatska obrtnička komora

Najveći broj poduzetnika u 2014. godini zabilježen je u Gradu Zadru (53,53%) što ukazuje na značajnu centralizaciju gospodarstva. Osim u Gradu Zadru zamjećuje se trend povećanja broja poduzetnika u jedinicama lokalne samouprave u ruralnim područjima koje su ulagale u razvoj poduzetničkih zona, poput općina Stankovci i Poličnik. Ujedno, veća poduzetnička aktivnost zabilježena je u većim županijskim gradovima, Biogradu na moru i Benkovcu. Najveći broj zaposlenih u 2014. godini zapošljavaju poduzetnici registrirani u Gradu Zadru, ukupno 63,64% što je razumljivo s obzirom na prisutnu koncentraciju poduzetništva u Gradu Zadru. Nakon Grada Zadra slijede grad Benkovac, grad Biograd na moru, te općine Kali i Poličnik gdje poduzetnici zapošljavaju najveći broj ljudi u županiji.

Jedan od problema s kojima se susreće gospodarstvo Zadarske županije je nedostatak proizvoda visoke dodane vrijednosti i zastarjelost proizvodne opreme što je potvrđila analiza napravljena u sklopu Regionalnog indeksa konkurentnosti 2013. godine. Po kriteriju korištenja sofisticirane proizvodne tehnologije tvrtke u Zadarskoj županiji nalaze se na 8. mjestu, dok se po zastupljenosti proizvoda više dodane vrijednosti nalaze na 14. mjestu u odnosu na ostale županije u RH.

Tablica 8: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe vezano uz konkurentnost regionalnog gospodarstva

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Županija i dalje bilježi ispodprosječnu razinu razvijenosti (mjereno BDP-om po stanovniku) • Niska razina poduzetničke aktivnosti, posebice u ruralnim područjima (otoci i unutrašnjost županije) – ispodprosječni prihodi poduzeća po stanovniku u odnosu na RH • Značajne unutar županijske razlike u razvijenosti gospodarstva, pristupna koncentracija poduzetništva u Gradu Zadru • Propadanje obrtništva, uz dominaciju uslužnog obrtništva s niskom dodanom vrijednosti • Zastupljena tradicionalna proizvodnja, nedovoljno razvijeni sektori s proizvodima više dodane vrijednosti • Niska produktivnost poduzetnika 	<ul style="list-style-type: none"> • Odrediti prioritetne sektore razvoja gospodarstva te iste sustavno poticati (institucionalna, zakonodavna i finansijska podrška) • Izraditi program i provoditi mјere za slabije razvijena područja Zadarske županije (s naglaskom na otroke i unutrašnjost županije) • Poticati daljnji razvoj pojedinih sektora prerađivačke industrije koji pokazuju najveći potencijal u području primjene inovacija i suvremenih tehnologija • Poticati proizvodnju i sektore više dodane vrijednosti

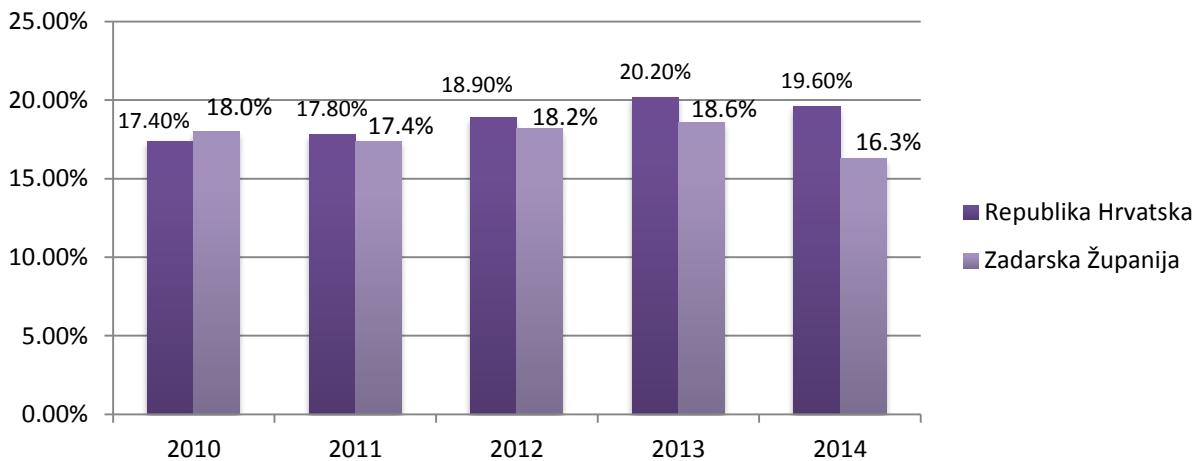
Izvor: ZADRA NOVA

2.1.2. Radna snaga i zaposlenost

Trend kretanja nezaposlenosti u Zadarskoj županiji karakterizira sličnost s kretanjem na nacionalnoj razini. U razdoblju od 2010. do 2014. godine stope nezaposlenosti dosežu svoj vrhunac, u 2012. i 2013. godini s visokih 21%, dok u 2014. godini tržište rada počinje davati znakove oporavka s obzirom da je broj nezaposlenih u prosincu 2014. bio manji za 21% u usporedbi s istim razdobljem prethodne godine. Od 2011. godine stopa nezaposlenosti na županijskoj razini je manja u odnosu na nacionalni prosjek, te se u 2014. godini u Zadarskoj županiji ostvaruje stopa nezaposlenosti od 16,3%, što je za 3,3% manja stopa nezaposlenosti u odnosu na državni prosjek.

**Zadarska županija bilježi niže
stope nezaposlenosti u
odnosu na nacionalnu razinu**

Graf10: Stopa registrirane nezaposlenosti RH i Zadarske županije 2010.-2014.

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje

Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područni ured Zadar provodi niz mјera aktivne politike koje se ujedno provode i na nacionalnoj razini. Spomenutim mјerama aktivne politike zapošljavanja potiče se zapošljavanje, samozapošljavanje, obrazovanje, stručno osposobljavanje za rad te uključivanje u programe

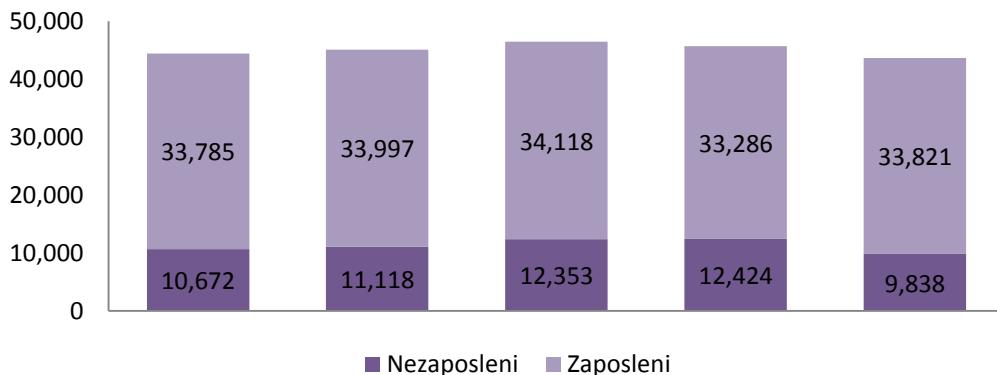
javnih radova specifičnih ciljanih skupina i očuvanje radnih mesta kod poslodavaca koji su u poteškoćama. Stoga u skladu s navedenim Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područni ured Zadar provodi sljedeće pakete mjera:

- paket mjera za mlade „Mladi i kreativni“
- paket mjera za posebne skupine „I posebnost je prednost“
- paket mjera za osobe s invaliditetom „Uključeni“
- paket mjera za starije osobe „Važno je iskustvo“
- paket mjera za dugotrajno nezaposlene „I mi smo za novi posao i učenje“
- paket mjera za nezaposlene osobe romske nacionalne manjine
- paket mjera „Važno je očuvati radno mjesto“
- paket mjera za žene.

Radni kontingenat Zadarske županije čine 111.652 osoba te prema Popisu stanovništva iz 2011.godine ekonomski aktivnog stanovništva na području Zadarske županije bilo je 45,24% (64.548 osoba), a ekonomski neaktivnog stanovništva bilo je 54,76% (78.136 osoba) što je posljedica velikog broja umirovljenika na području Zadarske županije (41.652 osoba). Veliki broj umirovljenika¹³ na području Zadarske županije je rezultat složenih demografskih, socijalnih i gospodarskih tokova koje je nemoguće jednoznačno objasniti. Bitno je istaknuti kako je Zadarska županija od 1991.godine prošla jedan od najtežih tranzicijskih prijelaza u Republici Hrvatskoj, razdoblje velike ekonomske stagnacije na području Zadarske županije, sa znatnim udjelom ratnih razaranja na postojeće proizvodne kapacitete i infrastrukturu. Značajni sektori županijskog gospodarstva koji su zapošljavali veliki broj osoba, poput metaloprerađivačke i tekstilne industrije znatno su se smanjili ili su gotovo sasvim nestali s posljedicom opadanja broja zaposlenih ispod 37.000. Posljedično, broj nezaposlenih porastao je sa 9.400 iz 1990.godine na 16.500 u 2002. godini sa svim karakteristikama strukturalne i dugotrajne nezaposlenosti. Jedan od načina neutraliziranja ovog stanja su bila i rana umirovljenja. Također, Zadarska županija spada među iznadprosječno stare županije u Hrvatskoj; indeks starenja u 2011. godini iznosio je 117,4 (RH 115) dok je koeficijent starosti iznosio 25,2 (RH 42,1) što su indirektni razlozi visokog udjela umirovljenika u populaciji Zadarske županije. U razdoblju od 2010. do 2014. godine zamjećen je trend smanjenja radne snage, te je u 2014. godini broj radne snage smanjen čak za 26,46% u odnosu na 2010. godinu.

Veliki udio ekonomski neaktivnog stanovništva u radno sposobnom stanovništvu Županije

Graf11: Registrirana radna snaga u Zadarskoj županiji 2010.-2014.

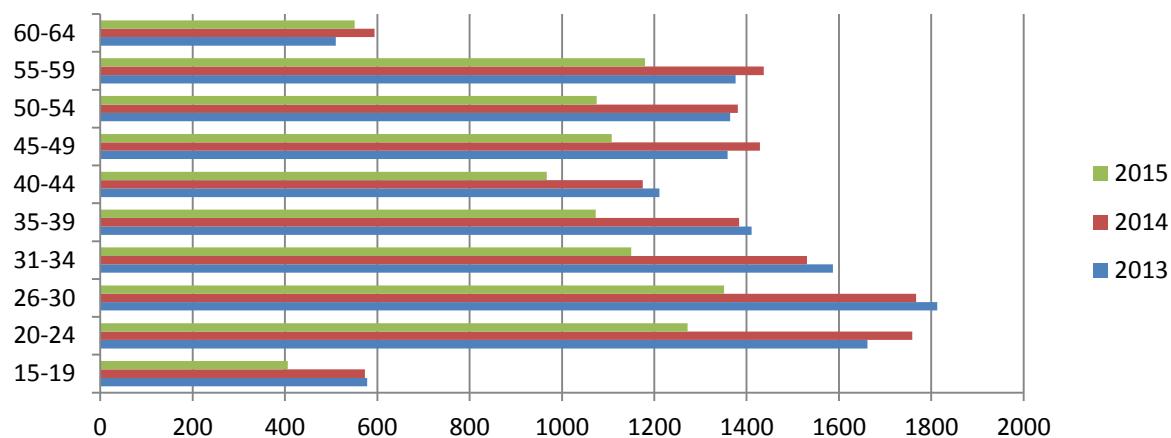

Izvor: HZZ - Područni ured Zadar

¹³ Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područni ured Zadar, Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.

Kretanje nezaposlenosti po gradovima u razdoblju od 2009. do 2014. u Zadarskoj županiji karakterizira prelijevanje negativnih trendova s nacionalne razine. U promatranom razdoblju najveći rast nezaposlenosti zabilježen je u Biogradu n/m u 2013. godini s porastom od 22,02% s obzirom na prethodnu godinu. Međutim, u 2014. godini u svim gradovima Zadarske županije zabilježen je pad broja nezaposlenih osoba što je rezultiralo time da je u 2014. godini stopa registrirane nezaposlenosti za Zadarsku županiju iznosila 16,3%¹⁴ dok je za 2013. godinu iznosila 18,6%. Trendovi nezaposlenosti, kad je u pitanju dobna struktura obilježava visok udio nezaposlenosti mlađe populacije od 20 do 29 godina, što je trenutno jedan od glavnih problema ne samo Zadarske županije i Hrvatske već i mnogo zemalja EU. Krajem prosinca 2014. god. udio mlađe populacije (20-29 god) u ukupnom broju nezaposlenih u Županiji iznosio je 26,5%.

Graf12: Registrirana nezaposlenost po dobi u Zadarskoj županiji 2013.-2015.* (veljača 2015.)

Izvor: HZZ PS Zadar

Kao što je slučaj na nacionalnoj razini, u strukturi nezaposlenosti po spolu veći je broj žena, te je u veljači 2015. godine stopa nezaposlenosti ženske populacije bila veća za 16,11% u odnosu na stopu nezaposlenosti muške populacije.

Graf13: Struktura nezaposlenosti (%) po obrazovnoj strukturi u Zadarskoj županiji (rujan 2015. godine)

Izvor: HZZ - Područni ured Zadar, Mjesečni statistički bilten, rujan 2015.godine

U strukturi nezaposlenosti po razini obrazovanja krajem rujna 2015. godine registrirano je najviše nezaposlenih osoba sa završenom srednjom školom u trajanju do 3 godine i škola za KV i VKV radnike (29,85%), potom slijede osobe sa završenom srednjom školom u trajanju od 4 godine i više godina (25,27%), osobe sa završenom osnovnom školom 20,98% i nezaposlene osobe sa završenim fakultetima, akademijama, magisterijama i doktoratima 10,79%. Od ukupnog broja osoba s invaliditetom koji žive na

¹⁴ Hrvatski zavod za zapošljavanje, Analitički bilten, 2014. godina

području Zadarske županije, 8.070¹⁵ osoba (54%) je u radno aktivnoj dobi.U Zadarskoj županiji, prema podacima novoformirane baze zaposlenih osoba s invaliditetom zaposleno je 371 osoba s invaliditetom (zaposleni, privremeno radno nesposobni) s 64% udjelom muških i 36% udjelom ženskih osoba. Najzastupljenija zvanja kod zaposlenih osoba s invaliditetom su NKV radnik i strojopravnik.U 2015. godini prema dostupnim podacima u Zadarskoj županiji bila je zaposlena 371 osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi (na 15. mjestu u usporedbi s ostalim županijama), što je ispod prosjeka RH koji iznosi 6.49%.

Struktura zaposlenosti po djelatnostima pokazuje da je gospodarstvo Zadarske županije okrenuto radno intenzivnim djelatnostima uslužnog i sezonskog tipa poput turizma i ugostiteljstva, trgovine, te javnom sektoru. Gospodarstvo Županije u velikoj mjeri ovisi o turizmu stoga je potrebno jačanje ljudskih potencijala za obavljanje turističkih djelatnosti koji zapravo čine osnovu Županijskog gospodarstva. Zabrinjavajući je podatak da je u sektoru prerađivačke industrije zaposleno 9,5% svih zaposlenih, što je ispodprosječni rezultat u odnosu na nacionalni prosjek koji iznosi 17,8%, što ukazuje kako je prerađivački sektor slabije zastupljen u gospodarskoj strukturi Zadarske županije. Međutim, potrebno je napomenuti kako ovih 9,5% zaposlenih ostvaruje preko petine ukupnog prihoda gospodarstva Zadarske županije (21,6%), što znači da je radna snaga u tom sektoru produktivnija u odnosu na ostale sektore.

***Radna snaga u
prerađivačkom sektoru
produktivnija u odnosu na
ostale sektore gospodarstva***

Tablica 9: Zaposlenost po područjima djelatnosti u Zadarskoj županiji i RH 2014. god.

		Zadarska županija		Republika Hrvatska	
		n	%	n	%
A	Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo	1.149	3,4%	23.173	2,1%
B	Rudarstvo i vađenje	270	0,8%	5.388	0,5%
C	Prerađivačka industrija	3.214	9,5%	197.989	17,8%
D	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	417	1,2%	14.756	1,3%
E	Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelat. sanacije okoliša	1.114	3,3%	20.949	1,9%
F	Građevinarstvo	1.763	5,2%	72.710	6,6%
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	5.645	16,7%	176.665	15,9%
H	Prijevoz i skladištenje	1.575	4,7%	57.981	5,2%
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanje hrane	2.017	6,0%	46.514	4,2%
J	Informacije i komunikacije	341	1,0%	33.687	3,0%
K	Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	987	2,9%	35.796	3,2%
L	Poslovanje nekretninama	188	0,6%	7.390	0,7%
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1.068	3,2%	53.493	4,8%
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1.556	4,6%	35.869	3,2%
O	Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	4.212	12,5%	102.723	9,3%
P	Obrazovanje	4.378	12,9%	110.343	9,9%
Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	2.818	8,3%	82.684	7,5%
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	819	2,4%	19.178	1,7%
S	Ostale uslužne djelatnosti	290	0,9%	12.173	1,1%
	TOTAL	33.821		1.109.461	

Izvor: Državni zavod za statistiku

¹⁵Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, ožujak 2015.godina

Pri analizi statističkih podataka o tržištu rada Zadarske županije prema Popisu stanovništva iz 2011.godine 30,45% stanovništva Zadarske županije na mjesto zaposlenja putuju izvan mjesta svog stanovanja. Međutim, na temelju podataka iz Popisa stanovništva 2011.godine grad Zadar kao veliko urbano središte Županije u odnosu na ostale gradove i općine bilježi najmanji broj dnevnih i tjednih migranata zbog zaposlenja (11%).

Tablica 10: Dnevni i tjedni migranti

Spol	Dnevni migranti – zaposleni					Tjedni migranti				
	zaposleni -svega	rade u drugom naselju	rade u drugom gradu/općini	rade u drugoj županiji	rade u inozemstvu	zaposleni -svega	rade u drugom naselju	rade u drugom gradu/općini	rade u drugoj županiji	rade u inozemstvu
sv.	15.968	2.424	12.473	1.071	-	1.617	64	620	844	89
m	9.287	1.363	7.173	751	-	1.144	37	397	652	58
ž	6.681	1.061	5.300	320	-	473	27	223	192	31

Izvor: Državni zavod za statistiku

Ono što je bitno istaknuti za tržište rada u Zadarskoj županiji jest da je potrebno proaktivno djelovati u obrazovanju na način da se osposobljava radna snaga koja će usvajati znanja i vještine prema zahtjevima tržišta rada i tako generirati nova radna mjesa i gospodarski razvoj Županije. Naime, unatoč postojanju različitih zanimanja na tržištu rada na području Županije potražnji za određenim zanimanjima bilo je nemoguće udovoljiti u mjeri u kojima je za njima postojala potražnja na tržištu rada. Razlog takvog stanja jest u nepovezanosti obrazovnog sustava s tržištem rada te nepostojanje kontinuiranog planskog i sistematskog osposobljavanja postojeće neadekvatne kvalifikacijske strukture zaposlenih kao trajnog načina poboljšanja ponude radne snage.

Na području Zadarske županije djeluje Partnersko vijeće za tržište rada i razvoj ljudskih potencijala Zadarske županije kojim se nastoji povezati tržište rada s potrebama gospodarstva. Naime, članovi ovog Partnerstva jesu predstavnici javnog ili upravnog sektora, privatnog sektora i drugih socijalnih partnera - gospodarskih komora, sindikata, udruga poslodavaca te nevladinih organizacija koji kroz rad ovog Partnerstva različitim inicijativama i projektima nastoje koordiniranim pristupom poboljšati politiku zapošljavanja i razvoj ljudskih potencijala na području Županije.

Hrvatski zavod za zapošljavanje– Područni ured Zadar uz koordinaciju Središnjeg ureda proveo je analizu i projekciju potreba tržišta rada za određena zanimanja i izradili preporuke za obrazovnu upisnu politiku. Slijedom provedene analize došlo se do sljedećih podataka koji mogu poslužiti kao smjernice za približavanje obrazovnog sustava potrebama gospodarstva.

Tablica 11: Obrazovni programi u kojima treba povećati broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata

Trogodišnji srednjoškolski	Tokar/tokarica; Bravar;bravarica Konobar/konobarica; Kuhar/kuharica Mesar/mesarica; Slastičar/slastičarka
Četverogodišnji srednjoškolski	Medicinska sestra/ medicinski tehničar Tehničar/tehničarka za brodostrojarstvo Poljoprivredni tehničar/tehničarka
Stručni studij	Radna terapija* ¹⁶ ; Sestrinstvo; Strojarstvo
Sveučilišni studij	Medicina*; Matematika* Informatika*; Rehabilitacija* Fizika*; Biologija* Kemija*; Likovna kultura* Glazba*; Strojarstvo* Prehrambeno inženjerstvo*; Ratarstvo*

Izvor: HZZ – Područni ured Zadar, Preporuke za obrazovnu upisnu politiku, prosinac 2014. godine

Tablica 12: Obrazovni programi u kojima treba smanjiti broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata

Trogodišnji srednjoškolski	Frizer/frizerka; Cvjećar/cvjećarica Instalater/instalaterka grijanja i klimatizacije Automehaničar/automehaničarka Soboslikar i ličilac/soboslikarica i ličiteljica Autolimar/autolimarica; Prodavač/prodavačica
Četverogodišnji srednjoškolski	Ekonomist/ekonomistica Komercijalist/komercijalistica Administrativni službenik/administrativna službenica Upravni referent/upravna referentica Medicinski laboratorijski tehničar/tehničarka Veterinarski tehničar/veterinarska tehničarka Grafički tehničar/grafička tehničarka Tehničar/tehničarka cestovnog prometa Špeditorsko-agencijskitehničar/tehničarka Ekološki tehničar/tehničarka Grafički dizajner/dizajnerica Kozmetičar/kozmetičarka
Stručni studij	Upravni studij*; Ekonomija*
Sveučilišni studij	Ekonomija; Komunikologija Cestovni promet*; PT promet* Kulturna baština i turizam

Izvor: HZZ – Područni ured Zadar, Preporuke za obrazovnu upisnu politiku, prosinac 2014.godine

Grad Zadar je jedini grad na području Zadarske županije koji svojim programom stipendiranja financira studente deficitarnih zanimanja na području Grada Zadra. Deficitarna zanimanja prema kriterijima programa stipendiranja koji provodi Grad Zadar jesu doktor medicine, magistar informatike, magistar biologije, studij matematike, studij fizike, studij kemije, studij elektro-tehnike i računarstva, studij farmacije i edukacijsko-rehabilitacijski studij. Na razini općina, jedino općina Vrsi stipendira studente deficitarnih zanimanja (tehnički i medicinski studij). Većina gradova i općina na području Zadarske županije provode program stipendiranja studenata i učenika na temelju redovitog upisa godine, određenog prosjeka ocjena, postignutog uspjeha u znanju, socijalno-imovinskog statusa te ako se radi o djeci hrvatskih branitelja.

¹⁶ * Označava obrazovni program koji se ne može pohađati na području Zadarske županije

Tablica 13: Osnovni razvojni problemi i potrebe u vezi sa radnom snagom i zaposlenošću na području Zadarske županije

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Veliki udio ekonomski neaktivnog stanovništva u radno sposobnom stanovništvu Županije • Visok udio nezaposlenosti mlađe populacije od 20 do 29 godina • Veća stopa nezaposlenosti žena u odnosu na muškarce • U strukturi nezaposlenosti po razini obrazovanja veći udio osoba sa srednjoškolskim obrazovanjem • Osobe s invaliditetom u radno aktivnoj dobi teško dolaze do zaposlenja • Nepovezanost obrazovnog sustava s tržištem rada • Radna snaga na tržištu rada ne dolazi s određenim stupnjem primjenjivog operativnog znanja • Nepostojanje strukturiranih programa stipendiranja na razini gradova/općina za poticanje deficitarnih zanimanja na području Zadarske županije 	<ul style="list-style-type: none"> • Povezati ključne dionike iz područja obrazovanja i gospodarstva kako bi se producirala radna snaga sukladno zahtjevima tržišta rada • Strukturirati prijedloge mjera za učinkovito zapošljavanje mlađih, žena i osoba s invaliditetom • Poticanje gradova i općina za izradu programa stipendiranja deficitarnih zanimanja • Pokrenuti projekt obrazovne tvornice koja bi bila u vlasništvu javnog sektora kako bi radna snaga na području Zadarske županije stekla operativne vještine za obavljanje određenih zanimanja • Sustavno provoditi analize lokalnog tržišta rada kako bi škole i sveučilište provodili upisne kvote i nastavne planove i programe sukladno potrebama tržišta rada i smanjila se produkcija suficitarnih zanimanja • Osuvremenjivanje postojećih znanja i vještina nezaposlenih osoba kroz strukturiranje programa prekvalifikacije/dokvalifikacije kako bi bili kompetitivniji na tržištu rada

Izvor: ZADRA NOVA

2.1.3. Vanjskotrgovinska razmjena

Gospodarstvo Zadarske županije ostvaruje pozitivnu bilancu robne razmjene u kriznom razdoblju sve od 2009. godine, što se uvelike razlikuje od nacionalne razine, gdje je zabilježen deficit vanjskotrgovinske razmjene u svim promatranim godinama. Dodatno, u odnosu na ukupnu hrvatsku robnu razmjenu doprinos Zadarske županije stabilizirao se na 1,8%-tni udjel u robnom izvozu i 1,0%-tni udjel u robnom uvozu.

Tablica 14: Robna razmjena Zadarske županije i udio u RH 2009.-2014. (u mil. USD)

ROBNI IZVOZ	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zadarska županija	194,6	192,6	225,0	216,0	171,2*	182,2*
Republika Hrvatska	10.473	11.807	12.288	12.343	9.589*	10.345*
Udio u RH%	1,9	1,6	1,8	1,7	1,8	1,8
ROBNI UVOZ	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zadarska županija	183,9	183,9	185,4	178,7	0,160*	0,179*
Republika Hrvatska	30.728	21.202	20.023	20.396	16.527*	17.095*
Udio u RH%	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0

* od 2013. godine u mil. EUR

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar

U 2014. godini gospodarstvo Zadarske županije ostvarilo je prihode od prodaje u inozemstvu u visini 2.547,3 mil. kn ili 5,5% više nego u 2013. godini. Istovremeno, gospodarstvo je uvezlo 9.426,9 mil. kn ili 7,6% više nego prethodne 2013. godine. Vanjskotrgovinsku razmjenu Zadarske županije karakterizira visok udjel izvoza usluga u prihodima od prodaje u inozemstvu, s ukupnim udjelom od 45,5% u 2014. godini. Izvoz usluga u prvom redu otpada na brodske vozarine tvrtke Tankerska plovidba d.d. te turističke

usluge fakturirane stranim kupcima. Ovo pokazuje kako se gospodarstvo Zadarske županije još uvijek u velikoj mjeri oslanja na turizam i poslovanje jedne od najvećih tvrtki – Tankerske plovidbe.

Ujedno, u razdoblju od 2010. godine smanjuje se udjel izvoza usluga, te raste robni izvoz, prvenstveno radi rasta izvoznih aktivnosti prerađivačke industrije. To je vidljivo iz sljedećih podataka: u 2014. godini izvezeno je robe u vrijednosti od 1,39 mlrd. kn, što je povećanje od 7,2% u odnosu na 2013. godinu te 25,5% u odnosu na 2010. godinu.

Gospodarstvo Zadarske županije ostvaruje pozitivnu bilancu robne razmjene u kriznom razdoblju (od 2009. godine nadalje)

Tablica 15: Izvozni rezultati Zadarske županije 2010. – 2014.

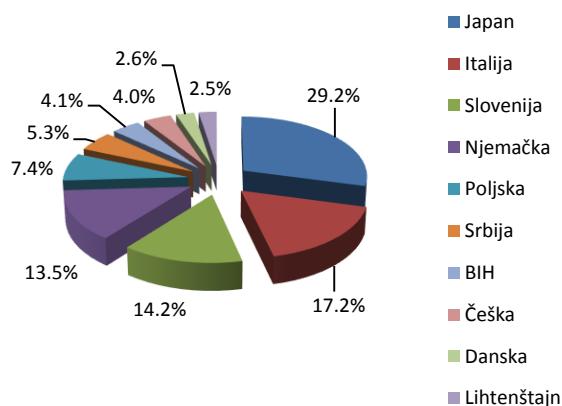
Stavke	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Ukupni prihodi (mil. kn)	10.542,6	10.705,1	10.235,9	11.027,4	11.354,7
Prihodi od prodaje u inozemstvu (mil.kn)	2.470,1	2.607,0	2.349,2	2.415,7	2.547,3
Udjel u ukupnim prihodima	23,4%	24,4%	23,0%	21,9%	22,4%
Robni izvoz (mil. USD)*	192,6	225,0	216,0	171,2	182,0
Robni izvoz (mil. kn)	1.097,7	1.301,8	1.269,9	1.295,7	1.388,8
Nerobni izvoz - izvoz usluga (mil. kn)	1.372,4	1.305,2	1.086,3	1.120,0	1.158,5
Udjel izvoza roba	44,4%	49,9%	53,8%	53,6%	54,5%
Udjel izvoza usluga	55,6%	50,1%	46,2%	46,4%	45,5%

*od 2013. godine u EUR

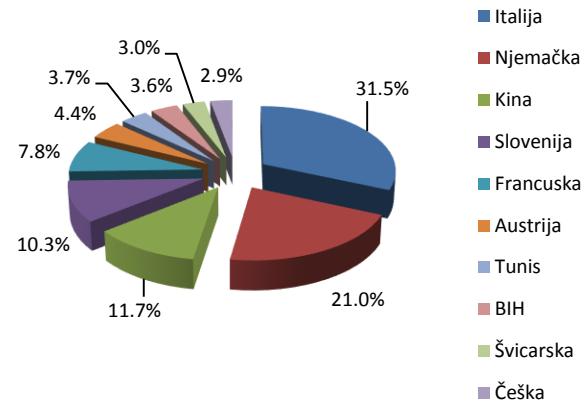
Izvor: FINA, HGK – Županijska komora Zadar

Najznačajnije zemlje izvoza Zadarske županije u 2013. godini su bili Japan s 29,2% od ukupnog izvoza, Italija s 17,2%, Slovenija s 14,2% te Njemačka s 13,5% od ukupnog izvoza. Japan je tradicionalno već godinama najznačajnije izvozno tržište zbog sektora uzgoja i prerade ribe. Zemlje s kojima je ostvaren najveći uvoz su Italija s 31,5%, Njemačka s 21% te Kina s 11,7%, što je vidljivo u grafima ispod.

Graf14: Najznačajnije zemlje izvoza u ZŽ 2013.

Graf15: Najznačajnije zemlje uvoza u ZŽ 2013.

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar

U strukturi izvoza Zadarske županije po djelatnostima u 2013. godini najveći udio zauzimaju prerađivačka industrija s 59,60%, i poljoprivreda i ribarstvo sa 35,63% što zauzima 96,23% od ukupnog izvoza Zadarske županije. Najznačajniji izvozni proizvodi su: sirova riba i riblje prerađevine, aluminij i proizvodi od aluminija, strojevi, plastične mase i proizvodi od plastičnih mase te hrana. Potrebno je napomenuti

kako u izvoznim aktivnostima dominiraju velike tvrtke u prerađivačkom sektoru, poput tvrtki Aluflexpack novi d.o.o.; Metalni lijev d.o.o., Maraska d.d., HSTEC d.d. te tvrtki iz sektora uzgoja i prerađe ribe, poput Kali tuna d.o.o., Jadran-tuna d.o.o., Cromaris d.d., Mardešić d.o.o. i Arbacommerce d.o.o.

U strukturi uvoza u 2013. godini po djelatnostima najzastupljeniji su prerađivačka industrija (40,12%), trgovina na veliko i malo (24,53%) te poljoprivreda i ribarstvo (14,38).

Mala i srednja poduzeća pokretač su gospodarskog rasta u Zadarskoj županiji (98,69% od ukupnog broja pravnih subjekata te zapošljavaju 86,3% svih zaposlenih)

Tablica 16: Osnovna razvojna ograničenje i potrebe vezano uz vanjskotrgovinsku razmjenu

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Visok udjel izvoza usluga u ukupnim prihodima od izvoza Zadarske županije – što znači da se gospodarstvo Zadarske županije još uvijek u velikoj mjeri oslanja na turizam i poslovanje jedne od najvećih tvrtki – Tankerske plovidbe U izvoznim aktivnostima slabo su zastupljene male i srednje velike tvrtke, većina izvoza otpada na velike tvrtke U izvoznim aktivnostima nedovoljno zastupljeni inovativni proizvodi i usluge visoke dodane vrijednosti 	<ul style="list-style-type: none"> Poticati umrežavanje malih i srednjih poduzetnika za zajednički nastup na inozemnim tržištima – sajmovi (institucionalna i finansijska podrška) Izraditi dublju analizu izvoza u Zadarskoj županiji (kao jednog od najvažnijih čimbenika za daljnji rast gospodarstva) te osmislići nove programe potpora i poticaja

Izvor: ZADRA NOVA

2.1.4. Malo i srednje poduzetništvo

Mala i srednja poduzeća pokretači su gospodarskog rasta kako na području Zadarske županije tako i u Hrvatskoj. Kako bi se pokazala struktura poduzeća po veličini, promatra se uzorak od 3.512 pravnih subjekta u Zadarskoj županiji koji su do kraja ožujka 2015. godine predali godišnja finansijska izvješća u FINA-u.¹⁷ U gospodarstvu Zadarske županije svojom brojnošću dominiraju male tvrtke, njih ukupno 3.466 u 2014. godini, što predstavlja 98,69% od ukupnog broja tvrtki. Srednje velikih tvrtki je bilo 38 (1,08%), a velikih tvrtki svega 8 (0,23%). Broj poduzetnika u Zadarskoj županiji je rastao u posljednje četiri godine (2011. – 2014.) unatoč gospodarskoj krizi i stagnaciji gospodarstva. Najveći rast je ostvaren u broju malih poduzetnika, čiji broj je uvećan za 12,86% u navedenom razdoblju.

¹⁷ Obuhvaćeno je poslovanje poduzetnika, obveznika poreza na dobit, čije je sjedište na području Zadarske županije.

Graf16: Struktura tvrtki Zadarske županije po veličini u razdoblju od 2011. do 2014. godine

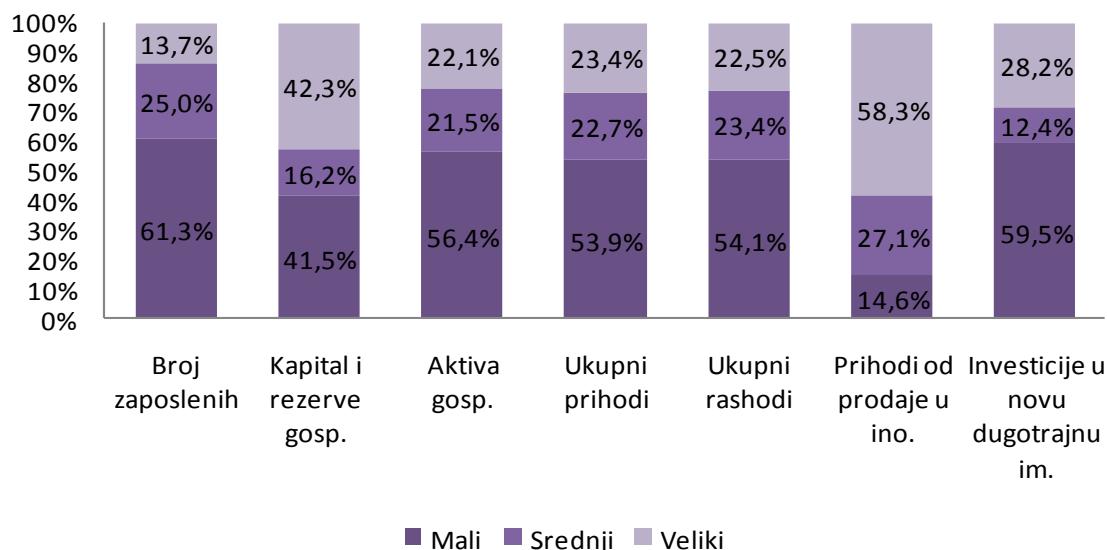

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar

Prema uzorku poduzeća, odnosno podacima dostavljenim u FINA-u do kraja ožujka 2015. godine u 2014. godini mala i srednja poduzeća zapošljavala su 17.856 radnika, što ukupno predstavlja 86,3% od ukupnog broja zaposlenih osoba u županiji, od čega su mala poduzeća zapošljavala 12.675 osoba (61,3%) te srednja poduzeća 5.181 osoba (25,0%). Iz ovog proizlazi da je 13,7% osoba zaposleno u 8 velikih poduzeća, koji su zastupljeni sa 0,23% u ukupnom broju poduzetnika u županiji. Ujedno, mala i srednja poduzeća su ostvarili ukupno 8,7 mlrd. kn prihoda (76,6%) te 8,8 mlrd. kn rashoda (77,5%).

Jedini segment gdje velika poduzeća ostvaruju bolje rezultate su prihodi od prodaje roba u inozemstvo (58,3%). Samim time, kao jedan od problema u poslovanju malih i srednjih poduzeća je slabiji izvoz, što je posljedica nedovoljne konkurentnosti tvrtki, koja je uzrokovana nedostatkom inovacija i ulaganja u istraživanje i razvoj te nedovoljnim aktivnostima umrežavanja. Mala i srednja poduzeća u Zadarskoj županiji, ali i na nacionalnoj razini nisu spremna za izlazak na zahtjevno i dinamično EU i globalno tržište.

Graf17: Udio MSP-a u gospodarskoj aktivnosti Zadarske županije 2014. god.

Izvor: Županijska komora Zadar

Strategija Europa 2020 veliku važnost pridaje razvoju poduzetništva i povećanju ženske samozapošljivosti. Prepreke koje otežavaju rješavanje problema u jačanju poduzetništva žena na nacionalnoj razini su

dominacija žena u nezaposlenosti, postojani jaz u poduzetničkoj aktivnosti između muškaraca i žena, te izrazita nezastupljenost žena u upravljačkim aktivnostima. Ako se promatraju pravni subjekti u Zadarskoj županiji, u 2014. godini žene su bile zastupljene s 15,40% vlasništva u ukupnom broju tvrtki. Uspoređno s nacionalnom razinom, Zadarska županija bilježi manju uključenost žena u poduzetništvo, s obzirom da je na nacionalnoj razini 19,44% svih tvrtki u vlasništvu žena. Na razini RH u 2014. godini žene su bile zastupljene s 32,4% kao vlasnice obrta, dok su na razini Zadarske županije bile zastupljene s 30,4%, što je manje za 2% u odnosu na nacionalnu razinu. Promatrano kroz godine, broj žena poduzetnica, vlasnica obrta u Zadarskoj županiji smanjio se za 11,13% u razdoblju od 2010. do 2014. godine, što je posljedica krize na nacionalnoj razini i negativnog trenda u zatvaranju obrta. Međutim, vidljivo je kako se u promatranom razdoblju (2010.-2014.) broj obrta u Zadarskoj županiji smanjio za 23,58%, što ukazuje kako se zatvara manje obrta u vlasništvu žena, što potvrđuje činjenicu kako su žene opreznije i racionalnije vlasnice. Promatrajući obrtništvo u cjelini, glavni problemi s kojima se susreću obrtnici su sezonalnost poslovanja, s obzirom da se veliki udio obrtnika oslanja na turizam, ugostiteljstvo i popratne uslužne djelatnosti i siva ekonomija što stvara nelojalnu konkurenčiju.

Kao što se može vidjeti mali i srednji poduzetnici zauzimaju važnu ulogu u gospodarstvu Zadarske županije, međutim još uvijek postoje barijere koje usporavaju ostvarivanje njihovih punih potencijala. Od najvećih prepreka to su velik broj fiskalnih, parafiskalnih i poreznih nameta koje karakteriziraju brojne izmjene i spore reforme što negativno utječe na poslovno okruženje, što je naglašeno u izvješću Europske komisije za Hrvatsku za 2014. godinu. Međutim, godišnje izvješće Svjetske banke „DoingBusiness 2015“¹⁸ koje prati napore država na jačanju pravnih institucija te smanjenju složenosti i troškova regulatornih procesa stavlja Hrvatsku na 65 mjesto od 185 zemalja što predstavlja napredak u odnosu na prethodnu 2013. godinu (89 mjesto), ponajviše zahvaljujući lakšem ishođenju građevinskih dozvola i nižim troškovima osnivanja poduzeća. Iako Hrvatska zaostaje za drugim državama Europske unije, u 2013. i 2014. godini Hrvatska je provela reforme na području otvaranja tvrtki, podmirivanja poreznih obveza, prekogranične trgovine, ostvarivanja prava iz ugovornih odnosa i rješavanja pitanja nesolventnosti. Međutim, postoji znatno područje za napredovanje, pogotovo u području sustava oporezivanja, npr. smanjenje stope doprinosa za zdravstveno osiguranje i pojednostavljenje zahtjeva prema kompanijama vezano za podnošenje prijava PDV-a. Pristup financijama predstavlja veliko ograničenje za razvoj mikro i malih poduzeća na razini županije, dok se većina njih susreće s problemom dostupnosti stručnog kadra i iskusnih menadžera. U narednom razdoblju malim i srednjim poduzetnicima su na raspolaganju znatna sredstva iz Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014-2020“ što bi poduzetnici s područja županije trebali znati iskoristiti. U Europskom fondu za regionalni razvoj na raspolaganju je 7,37 milijardi kn za ulaganja u nove tehnologije, izgradnju kapaciteta, stručno osposobljavanje, marketing i ostale aktivnosti za jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzetnika na tržištu.

Na području Zadarske županije provodio se projekt “Coworking Zadar – suradnjom do inovacija”, čiji cilj je potaknuti poduzetništvo i samozapošljavanje te povećati konkurentnost mikropoduzetnika. Projekt je odobren za financiranje na natječaju za izgradnju male poslovne infrastrukture iz programa IPA Operativnoga programa Regionalna konkurentnost 2007.-2013. Ukupna je vrijednost projekta veća od 5,1 milijun kuna, uz 85% sufinanciranja, a projekt se provodio 18 mjeseci (započeo 14.6.2014.). Projekt se prije svega bavi uspostavom i razvojem coworking prostora te coworking zajednice u Zadru. Projekt će kroz pokretanje coworking prostora povećati mogućnosti samozapošljavanja i poboljšati usluge podrške za male i srednje poduzetnike. Coworking koncept primjenjuje ekonomiju dijeljenja i razvija svijest o zajednici te promovira socijalno poduzetništvo. Projekt će omogućiti uređenje i opremanje 370 m² coworking prostora u Zadru, ali i razvoj zajednice korisnika prostora. Projektom će se uspostaviti i jedinstveni pozivni centar za poduzetnike, koji će povezati usluge različitih potpornih institucija. Ovakav

¹⁸ Izvješće o lakoći poslovanja za 2014: Razumijevanje propisa za mala i srednja poduzeća (Doing Business 2014: Understanding Regulations for Small and Medium-Size Enterprises).

način komunikacije znatno će olakšati pristup informacijama za poduzetnike, a potpornim institucijama omogućiti veću specijalizaciju i učinkovitost.

Tablica 17: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe vezano uz malo i srednje poduzetništvo

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Slaba izvozna orijentiranost mikro i malih poduzeća te nedovoljno konkurentni proizvodi za izlazak na inozemna tržišta • Usitnjenošć, nedovoljna povezanost, suradnja i opredijeljenost poduzetnika za udruživanje • Veliki broj fiskalnih, parafiskalnih i poreznih nameta koje karakteriziraju brojne izmjene i spore reforme što negativno utječe na poslovno okruženje • Slaba iskorištenost EU fondova namijenjenih privatnom sektoru i nedovoljna ponuda specijaliziranih konzultantskih usluga • Velika sezonalnost poslovanja u obrtništvu i pojava nelojalne konkurenčije (siva ekonomija) • Nedostatak inovacija i ulaganja u istraživanje i razvoj • Slabija uključenost žena u poduzetništvo u odnosu na nacionalnu razinu 	<ul style="list-style-type: none"> • Izraditi regionalnu strategiju razvoja malog i srednjeg poduzetništva • Razvijati i provoditi programe za jačanje konkurentnosti malog i srednjeg poduzetništva kroz modernizaciju i stvaranje novih proizvoda i usluga s visokom dodanom vrijednošću • Poticati aktivnosti umrežavanja poduzetnika i njihov zajednički nastup na tržištu – stvoriti prepoznatljive tržišne brendove • Osnivanje „EU centra“ kao centralnog mesta za podršku poduzetnicima u osmišljavanju, pripremi i provedbi EU projekata • Podržati programe koji pridonose integriranju malih i srednjih poduzeća u gospodarske tokove Europske unije • Financirati sektore i područja koji su od strateškog značaja za razvoj regionalnog gospodarstva, a koji nisu financirani iz nacionalnih i EU izvora financiranja

Izvor: ZADRA NOVA

2.1.5. Konkurentnost regionalnog gospodarstva

Prema Regionalnom indeksu konkurentnosti Hrvatske za 2013. godinu¹⁹ Hrvatska je u 2013. godini zauzimala 75. mjesto među 148 zemalja svijeta po konkurentnosti gospodarstva. Dugogodišnja prisutnost mnogih prepreka u poslovnom okruženju, prvenstveno u pogledu pravosuđa, korupcije, javne uprave, sposobnosti usvajanja novih znanja, tehnologija i inovacija te efikasnosti tržišta rada, otežava ili čak onemogućuje jačanje konkurentnosti gospodarstva Hrvatske na globalnoj razini. Promatrano na EU razini, između 262 regije u 28 EU zemalja po konkurentnosti gospodarstva Kontinentalna Hrvatska zauzima nisko 213 te Jadranska Hrvatska 225 mjesto, dok su slabije jedino regije iz Rumunjske, Bugarske i Grčke. Na razini Hrvatske, Zadarska županija u 2013. godini zauzima visoko šesto mjesto po ukupnom rangu konkurentnosti gospodarstva. U odnosu na 2007. godinu kada se prvi put mjerila razina konkurentnosti, Zadarska županija se s 9. pomakla na 6. mjesto. Bolje rezultate ostvarile su već tradicionalno najrazvijenije županije, a to su Grad Zagreb, Varaždinska, Istarska, Međimurska i Primorsko-goranska županija, dok Zadarska županija zauzima prvo mjesto među dalmatinskim županijama.

¹⁹Regionalni indeks konkurentnosti temelji se na definiciji konkurentnosti koju koristi Svjetski gospodarski forum: konkurentnost je skup institucija, politika i faktora koji određuju razinu produktivnosti u nekoj zemlji i na definiciji EU-a prema kojoj je regionalna konkurentnost sposobnost kreiranja atraktivnog i održivog okruženja za poslovanje i življenje.

Tablica 18: Regionalni indeks konkurentnosti (2007; 2010; 2013)

Ukupni rang konkurentnosti			Županije	Rang poslovnog okruženja (2013)	Rang poslovnog sektora (2013)
2013	2010	2007			
1	2	1	Grad Zagreb	2	3
2	1	4	Varaždinska	1	2
3	3	3	Istarska	9	1
4	4	2	Međimurska	6	4
5	7	6	Primorsko-goranska	8	6
6	6	9	Zadarska	3	8
7	5	5	Zagrebačka	4	5
8	12	7	Koprivničko-križevačka	5	7
9	8	8	Splitsko-dalmatinska	7	11
10	9	10	Dubrovačko-neretvanska	10	10
11	13	14	Osječko-baranjska	13	9
12	11	15	Krapinsko-goranska	12	12
13	14	12	Karlovačka	11	13
14	10	13	Šibensko kninska	16	15
15	15	11	Bjelovarsko-bilogorska	15	16
16	16	18	Brodsko-posavska	14	14
17	18	19	Ličko-senjska	18	20
18	17	17	Virovitičko-podravska	17	17
19	19	16	Sisačko-moslavačka	19	19
20	20	21	Vukovarsko-srijemska	21	18
21	21	20	Požeško-slavonska	20	21

Izvor: Nacionalno vijeće za konkurenost

2.1.5.1. Razvijenost poslovnog okruženja

U 2013. godini ako se promatra **razvijenost poslovnog okruženja** Zadarska županija zauzima visoko 3. mjesto, prvenstveno radi lokacijskih prednosti (privlačnost zemljopisnog položaja županije za ulagače, klimatski uvjeti, itd.) te razvijenosti fizičke infrastrukture (lučki objekti i vodenih puteva, zrakoplovna povezanost). Prostora za napredak postoji u području razvijenosti poslovne infrastrukture, s obzirom da po broju poduzetničkih zona po stanovniku koji iznosi 12,9 u 2013. Zadarska županija zauzima osmo mjesto u Hrvatskoj. U 2013. godini od 89 zona svega 34,8% je aktivno djelovalo (23 zone u funkciji; 66 zona van funkcije). Jedine 100% popunjene poslovne zone su zona Grabi u Općini Poličnik i poslovna zona Primat u Općini Polača, te iste zone planiraju proširenje. Poslovna zona Crno, veličine 400 ha, najveća je poslovna zona u županiji, no do sada još nije započela gradnja infrastrukture. Ova zona je prostornim planom predviđena na širem prostoru Grada Zadra, a odlikuje ga odlična povezanost s autocestom A1, pomorskom lukom i zračnom lukom. Ujedno, bilježe se visoke komunalne naknade za poslovne subjekte te visoke cijene vode i odvodnje.

Analiza poslovnog okruženja napravljena u sklopu Regionalnog indeksa konkurenčnosti Hrvatske 2013. je pokazala kako Zadarska županija ima nerazvijeno finansijsko tržište, gdje se po dostupnosti različitih izvora financiranja poslovanja županija nalazi na 15. mjestu, po dostupnosti kredita za inovativno i rizično poslovanje nalazi se na posljednjem 21. mjestu te po dostupnosti kredita bez jamstva na pretposljednjem 20. mjestu, što pokazuje kako poduzetnici veoma teško dolaze do finansijskih sredstava za financiranje svojih ulaganja i za likvidnost. Također, istraživanje pokazuje nedostatak kvalitetnih i educiranih kadrova za potrebe gospodarstva s obzirom da prema kriteriju ulaganja poduzeća u obrazovanje i razvoj zaposlenika županija se nalazi na niskom 15. mjestu, po dostupnosti i kvaliteti poslovnih škola na 9. mjestu te po dostupnosti znanstvenika i inženjera na tržištu rada na 8. mjestu.

Izravna strana ulaganja u Zadarskoj županiji također su pokazatelj razvijenosti poslovnog okruženja. Analiza izravnih inozemnih ulaganja u Zadarsku županiju pokazuje da je u razdoblju od 1993. do travnja 2015. godine na području Županije uloženo oko 677 miljuna eura, što je 2,27% ostvarenih izravnih inozemnih ulaganja u RH u istom razdoblju. Struktura ulaganja u promatranom razdoblju ukazuje da je interes ulagača bio u financijsko posredovanje te poslovanje nekretninama i vlasnička ulaganja u nekretnine, s vrlo malim udjelom izravnih stranih ulaganja u turistički sektor i prerađivački sektor, što ukazuje na izrazito nepovoljnu strukturu izravnih stranih ulaganja u Zadarskoj županiji.

2.1.5.2. Razvijenost poslovnog sektora

Ako se promatra **razvijenost poslovnog sektora** Zadarska županija je u 2013. godini zauzela 8. mjesto. Dobre rezultate županija ostvaruje već godinama u području porasta broja registriranih pravnih osoba, te je u 2014. godini ostvaren rast od 11,93% u odnosu na 2013. godinu. Promatrajući rezultate ostvarenih investicija po županijama obrađenih u sklopu Regionalnog indeksa konkurentnosti Hrvatske za 2013. godinu Zadarska županija ostvaruje pozitivne rezultate u razdoblju od 2008. - 2014. g. te u 2014. godini sudjeluje s 2,5% u ukupnim investicijama na području RH što je svrstava na peto mjesto u državi po udjelu ostvarenih investicija. U 2014. godini, potaknuti pozitivnim ekonomskim kretanjima u gospodarstvu nastavlja se trend rasta investicija te su po prvi put zabilježene vrijednosti investicija veće od onih iz 2009. godine. Međutim, po udjelu investicija u opremu u ukupnim investicijama prema lokaciji objekta poduzetnici u županiji zauzimaju pretposljednje 20. mjesto, dok po visini investicija malih i srednjih poduzetnika u dugotrajnu imovinu u odnosu na ukupne prihode zauzimaju visoko 4. mjesto, što znači da su poduzetnici skloni dalnjim ulaganjima u razvoj i širenje poslovanja. Investicije u dugotrajnu imovinu važan su pokazatelj prilika promatranog područja, a njihov iznos i trend ukazuje na trenutno poslovno okruženje kao i sklonost poduzetnika za daljnje ulaganje u razvoj poslovanja.

Ujedno, poduzetnici u županiji nisu produktivni u odnosu na kolege u drugim regijama, s obzirom da se po bruto dodanoj vrijednosti po zaposlenom nalaze na 19. mjestu te je zabrinjavajuće da je konsolidirana dobit, prije oporezivanja po zaposlenom, negativna. Loši rezultati poduzetnika ostvareni su i u području marketinga, s obzirom da se po korištenju suvremenog marketinga u poduzećima tvrtke u županiji nalaze na 10. mjestu te u području umrežavanja u proizvodne klaster, se nalaze na 13. mjestu, što pokazuje kako poduzetnici ne prate svjetske trendove u oglašavanju i promociji proizvoda/usluga te ne komuniciraju i surađuju međusobno, udruživanjem u proizvodne klaster.

Tablica 19: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe vezano uz konkurentnost regionalnog gospodarstva

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nekoordinirani razvoj tokom godina, bez strateških usmjerenja • Veliki broj potencijalnih poduzetničkih zona u županiji od kojih tek 34,8% aktivno djeluje, dok je većina bez potrebne infrastrukture • Poduzetnici teško dolaze do finansijskih sredstava za financiranje kapitalnih ulaganja te za likvidnost (krediti za inovativno i rizično poslovanje i krediti bez jamstva) • Nedostatak kvalitetnih i educiranih kadrova za potrebe gospodarstva • Nedovoljna ulaganja poduzetnikau kapitalne investicije • Niska produktivnost poduzetnika 	<ul style="list-style-type: none"> • Sustavno poboljšavati poslovno okruženje u županiji i jedinicama lokalne samouprave za razvoj poduzetništva i privlačenje investicija • Završiti sve predviđene poslovne zone i omogućiti njihovo poslovanje korištenjem EU fondova • Poticati umrežavanje poduzetnika i osnivanje proizvodnih klastera • Poticati suradnju privatnog i obrazovnog sektora radi primarnog i cijeloživotnog obrazovanja kvalitetnih i stručnih kadrova • Smanjivati sve administrativne zapreke u županiji i jedinicama lokalne samouprave u svim fazama ciklusa poduzetničkoga potvjeta • Izraditi regionalnu strategiju razvoja

• Nedovoljno korištenje suvremenog marketinga u poduzećima• Slaba razvijenost i raširenost proizvodnih klastera	• Jačati investicijsku klimu – privlačenje inozemnih ulagača u poduzetničke zone s ciljem otvaranja novih radnih mjesta

Izvor: ZADRA NOVA

2.2. Istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije

Na županijskoj razini za područje istraživanja i inovacija zadužena je Ustanova za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije INOVAcija koja je osnovana u lipnju 2014. godine. Jedna od temeljnih aktivnosti INOVAcije je koordinacija i vođenje poslova vezanih uz projekte za razvoj centara kompetencija, uspostava centara kompetencija u specifičnim tematskim područjima i granama kompetencija utvrđenim kroz proces pametne specijalizacije, kao i poticanje inovacija i inovativnosti poslovnog sektora, i njegovo povezivanje s obrazovnim, istraživačkim i znanstvenim institucijama te poticanje tehnološkog transfera i komercijalizacije rezultata istraživanja.

Inovativni Zadar d.o.o. za poticanje i razvoj poduzetništva, informacijskih i komunikacijskih tehnologija nastavlja poslove koje je dosad obavljao Poduzetnički inkubator Zadar, ali također poticati će ICT sektor i tvrtke s visokom dodanom vrijednošću. U planu je modernizirati i informatizirati postojeći Poduzetnički inkubator, ali i pokrenuti izgradnju novog Inkubatora sa naglaskom na poticanje ideja i razvoja poduzetništva s visokom dodanom vrijednošću tj. informatičkih i visokotehnoloških tvrtki.

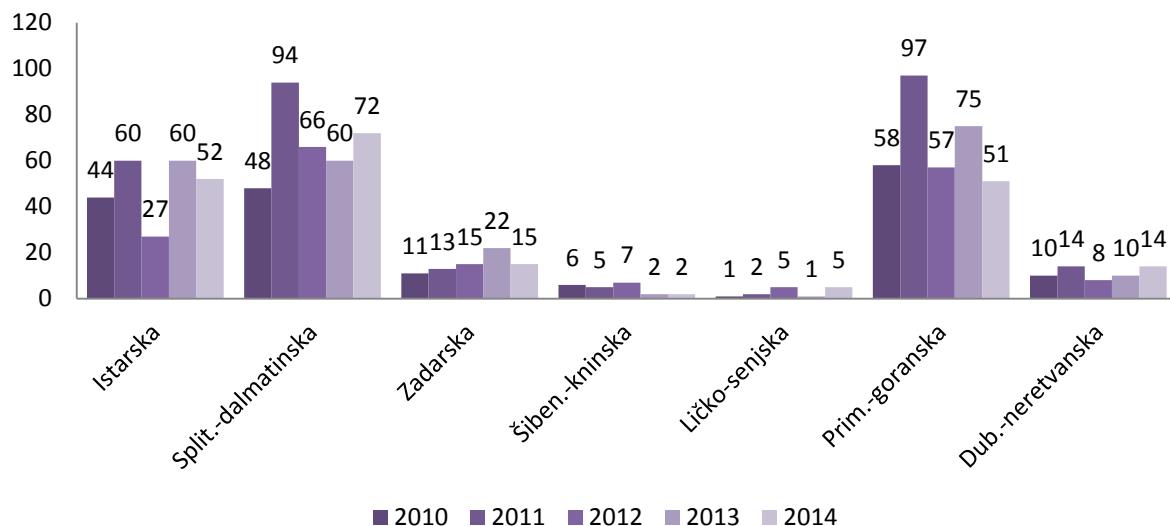
Hrvatska značajno zaostaje za projekom EU u području istraživanja i razvoja, s obzirom da bruto izdaci za sektor istraživanja i razvoja kao postotak BDP-a u 2013. godini iznose svega 0,75%, u usporedbi s projekom zemalja EU-28 od 2,07%, što je rezultiralo manje konkurentnim istraživačko-razvojnim (IR) sektorom u Hrvatskoj. Unatoč tome što se u pogledu globalne konkurentnosti Hrvatska u 2014. godini nalazi na 75. mjestu od 148 zemalja (što je napredak u odnosu na 2012. godinu kada smo bili na 81. mjestu), po pitanju inovacija smo na 79. mjestu, a po pitanju poslovne sofisticiranosti na 88. mjestu te možemo istaknuti da značaj inovacija i inovativnosti nije dovoljno prepoznat na našem području, a gospodarski subjekti najčešće su zaokupljeni trenutnim poteškoćama vezanima uz opstanak na tržištu. Prema rezultatima mjerenja inovacijske izvedbe Europske komisije, Hrvatska se smatra „umjerenim inovatorom“ jer se nalazi na 25. mjestu od 34 zemlje EU-a, s 44% svih tvrtki u RH koje su klasificirane kao aktivne u pogledu inovacija, dok prosjek Europske unije iznosi 52%. Osim nepovoljne strukture ulaganja u inovacijske aktivnosti poduzeća te posljedično tome njihove stagnacije u stupnjukonkurentnosti, u Hrvatskoj nije dovoljno razvijeno okruženje koje omogućuje i pogoduje razvoju i rastu inovativnih poduzeća. To se poglavito odnosi na činjenicu da ne postoji razvijeno tržište poduzetničkog kapitala.

Sveukupna razina patentne aktivnosti je niska u usporedbi s ostalim državama članicama EU, primjerice prijava patenta na razini Hrvatske čini tek oko trećinu prosjeka EU. U Zadarskoj županiji je u 2014. godini podnesena tek 1 prijava za dobivanje patenta, koja nije urodila registracijom, što pokazuje slabu istraživačku aktivnost poduzeća na županijskoj razini. Po broju registriranih patenata u Jadranskoj Hrvatskoj prednjače Splitsko-dalmatinska i Primorsko-goranska županija, koje ujedno imaju i najveći broj poduzeća.

U Zadarskoj županiji u 2014. godini podnesena je samo jedna prijava patenta

Žig („trademark“ ili „brand“ - kako se u pojedinim izvorima naziva ovaj oblik intelektualnog vlasništva) označava jedinstveno pravo na znak koji služi za razlikovanje proizvoda i/ili usluge jednog gospodarskog dionika naspram ostalih. Što se tiče žigova, broj prijava žigova u Zadarskoj županiji se povećao za 209,1% 2013. godine te je broj registriranih žigova za 100% u 2013. godini porastao u odnosu na 2010. godinu. U 2013. godini registrirana su 22 žiga u Zadarskoj županiji, što istu svrstava na 4. mjesto u Jadranskoj Hrvatskoj, iza Istarske, Primorsko-goranske i Splitsko-dalmatinske županije. Godinu kasnije trend se vratio na stanje iz 2012. te je registrirano istovjetna 22 žiga, dok se broj prijava prepolovio.

Graf18: Registrirani žigovi u županijama Jadranske Hrvatske (2010.-2014.)

Izvor: Državni zavod za intelektualno vlasništvo

Jedno od ključnih objašnjenja za slabe rezultate privatnog sektora na području istraživanja i razvoja nalazi se u nedovoljnoj razvijenosti veza između poslovnog sektora i sustava obrazovanja i istraživanja. Nedostatak poduzetničkih vještina i ograničeno razumijevanje poslovnih potreba ispriječili suse stvaranju veza između znanosti i industrije. O slaboj aktivnosti poduzeća u Zadarskoj županiji u području istraživanja i razvoja svjedoči i podatak kako je u 2013. godini prijavljen i registriran samo jedan industrijski dizajn u Zadarskoj županiji, te su ostvareni izrazito slabiji rezultati nego u 2012. godini kada je registrirano 8. industrijskih dizajna. U 2014. godini zabilježen je neznatan rast na tek dva registrirana industrijska dizajna. Kao i u pogledu registriranih žigova, u Jadranskoj Hrvatskoj prednjače Splitsko-dalmatinska i Primorsko-goranska županija, te ih u stopu slijedi Istarska županija.

Graf19: Registrirani industrijski dizajni u Jadranskoj Hrvatskoj (2010.-2014.)

Izvor: Državni zavod za intelektualno vlasništvo

Regionalni indeks konkurentnosti mјeren u 2013. godini pokazuje da tvrtke u Zadarskoj županiji nisu konkurentne u odnosu na ostale županije u pogledu inovativnosti i korištenja novih tehnologija, s obzirom da se po ulaganjima poduzeća u istraživanje i razvoj tvrtke iz Zadarske županije nalaze na 9. mjestu u odnosu na ostale županije, po samostalnosti i spremnosti u kreiranju ukupnog izvoznog proizvoda (inovativnost u pogledu dizajna proizvoda i marketinga) nalaze na 13. mjestu te po tehnološkom razvoju temeljenom na vlastitom istraživanju na 8. mjestu. Tvrтke u Zadarskoj županiji su za razvojne aktivnosti u 2014. godini izdvajili jedva primjetnih 0,18% te u 2013. godini 0,15% od ukupno ostvarenih prihoda

gospodarstva. Trend nedovoljnih ulaganja u aktivnosti istraživanja i razvoja je prisutan i na nacionalnoj razini, gdje su poduzetnici u 2014. godini izdvojili 0,22% za razvojne aktivnosti.

Na razini Hrvatske utvrđena je potreba industrije za izgradnjom novih i unaprijeđenjem postojećih inovacijskih kapaciteta, te će se pružati daljnja podrška sustavnom razvoju inovacijske infrastrukture s naglaskom na centre kompetencije. Zadarska županija započela je proces pametne regionalne specijalizacije opredjeljujući se za sektore koji su u županiji tradicionalno zastupljeni i za koje se pokazao potencijal za daljnji razvoj. Ulaganje u znanje, istraživanje i razvoj ključan je čimbenik u podizanju dodane vrijednosti, povećanju produktivnosti i učinkovitosti poslovanja gospodarstva. Proces sustavne specijalizacije u Zadarskoj županiji započeo je tijekom 2011.godine, identifikacijom perspektivnih sektora u gospodarstvu. Trenutno su u razradi tri projekta centara kompetencija: **Centar novih tehnologija, "Plavo zeleni centar"** - centar kompetencija za preradu ribe i voća i **Centar Kreativne Industrije Zadar**. Procjenjujući raspoložive ljudske potencijale te s obzirom na inicijative gospodarskih subjekata, osnivanjem centara kompetencije osigurat će se optimalni uvjeti za rast poslovanja Zadarskoj županiji jer su to poslovni subjekti usmjereni na razvojna i primijenjena istraživanja potaknuta od strane poduzetništva i njihovu komercijalizaciju.

Centri kompetencija dio su inovacijske infrastrukture i jedan od glavnih instrumenata za jačanje inovacijskog lanca vrijednosti u RH i poticanje inovativnosti poslovnog sektora i njegovo povezivanje sa znanstveno-istraživačkim institucijama.

Centar novih tehnologija (CeNT) – centar kompetencija za metaloprerađivačku industriju	Centar predstavlja partnerstvo između javnoga, gospodarskog sektora te znanstvenih i akademskih zajednica u Zadarskoj županiji i široj regiji. Koncept rada CeNT-a osmišljen je na temeljima ideje "Obrazovne tvornice" koji je rasprostranjen diljem Europe s ciljem bržeg prevladavanja jaza između gospodarstva i znanstvene zajednice, tj. bržeg prijenosa novih tehnologija na tržište. Cilj projekta je uspostaviti Centar za nove tehnologije (CeNT) koji će kao centar kompetencije i inkubator za tvrtke unaprijediti konkurentnost gospodarstva omogućavanjem razvoja i transfera novih tehnologija s težištem na primjenu metalne industrije s visokom dodanom vrijednošću u području razvoja sustava za prilagodljivu, individualiziranu proizvodnju ("custommademanufacturing") i autonomne sustave. Projektom se planira izgradnja i opremanje objekta CeNT ukupne neto površine 3.000 m ² , koji je predviđen za izgradnju u poslovnoj zoni Murvica jug (Općina Poličnik) udaljenoj svega 1 km od Zadra.
„Plavo-zeleni centar“ – centar kompetencija za preradu ribe i voća	Plavo zeleni centar kompetencije će biti specijalizirani poslovni subjekt koji će provoditi projekte istraživanja i razvoja te razvijati kompetencije u preradi ribe (plavi dio) i preradi voća (zeleni dio). Centar kompetencije će biti usmjeren na razvojna i primijenjena istraživanja pokrenuta od strane industrije i/ili znanstvene zajednice i njihovu komercijalizaciju te potporu i jačanje intelektualnog vlasništva unutar navedenog područja. Cilj projekta je uspostaviti Centar kompetencija za preradu ribe i voća (Plavo zeleni centar) koji će unaprijediti konkurentnost prehrambeno – prerađivačke industrije Jadranske regije. Centar će kontinuirano provoditi edukacije za gospodarski sektor i stanovništvo te će pružati konzultantske usluge industriji. Projektom se planira izgradnja i opremanje objekta PZC ukupne neto površine 2.400 m ² , koji je predviđen za izgradnju u poslovnoj zoni Lonići (Općina Bibinje).

Centar Kreativne industrije Zadar – specijalizirani poduzetnički inkubator	<p>Projekt Centar kreativne industrije pokrenut je iz razloga što je sektor kreativne industrije prepoznat kao sektor koji ima znatan potencijal za razvoj u Zadarskoj županiji i RH. Opći cilj projekta je uspostaviti specijalizirani poslovni inkubator za kreativnu industriju s težištem na filmsku industriju i IT industriju koji će omogućavanjem razvoja i transfera znanja podići konkurentnost navedenog sektora gospodarstva i povećati zaposlenost. Centar će istodobno obrazovati radnu snagu sukladno zahtjevima tržišta rada te kapitalizirati sinergije tehnološke platforme kreativne industrije RH i EU. Planirana lokacija objekta Centra ukupne površine 1.562 m² je u gradu Zadru na području Relje, pokraj buduće Prirodoslovno-grafičke škole Zadar.</p>
---	---

Riječ je o projektima kojima je Ministarstvo Gospodarstva dodijelio oznaku „Projekt od nacionalnog interesa“. Također, Zadarska županija u suradnji s Općinom Poličnik radi na još jednom projektu od nacionalnog interesa. Radi se o Centru za razvoj i edukaciju – specijalizirani poduzetnički inkubator. Centar će pružati inkubaciju i konzultantske usluge poduzetnicima te će provoditi kontinuirano osposobljavanje i usavršavanje poduzetnika, istraživača, studenata i učenika kroz specijalizirane edukacije i sudjelovanje u istraživanjima i razvoju novih proizvoda uz stručni nadzor. Na tržištu rada sve je veća potreba za povećanjem znanja o proizvodima na bazi meda te će Centar osigurati radionice s pogonima za proizvodnju proizvoda na bazi meda (vosak, sapuni, kreme i sl.). Projektom se planira izgradnja i opremanje objekta ukupne neto površine 1.800 m², koji je predviđen za izgradnju u poslovnoj zoni Grabi u općini Poličnik.

Tablica 20: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe vezano uz istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Slab tehnološki razvoj temeljem vlastitih istraživanja i ulaganja poduzeća u istraživanje i razvoj (2014. podnesena tek 1 prijava za dobivanje patenta, koja nije urođila registracijom; prijavljen samo 1 industrijski dizajn) Nedovoljna suradnja između poslovnog sektora i sustava obrazovanja i istraživanja Nespremnost poduzetnika u kreiranju ukupnog izvoznog proizvoda (inovativnost u pogledu dizajna proizvoda i marketinga) Nedostatak inovacija malih i srednjih poduzetnika te mali broj inovativnih proizvoda na tržištu Nedovoljno razvijena tehnološka i razvojno-istraživačka infrastruktura i usluge 	<ul style="list-style-type: none"> Regionalna specijalizacija u smjeru novih tehnologija i inovacija u funkciji proizvodnje Dovršiti projekte centara kompetencija: 1. Centar novih tehnologija; 2. Plavo-zeleni centar; 3. Centar Kreativne industrije; 4. Centar za razvoj i edukaciju Podržavati poduzeća koja svoje poslovanje i rast zasnovaju na primjeni znanja, razvoju tehnologija i inovacija i koja su usmjerena na proizvodnju proizvoda više dodane vrijednosti Specijalizirati poduzetničke zone za prioritetne sektore ulaganja

Izvor: ZADRA NOVA

2.3. Turizam

Za potrebe izrade analize turističkog sektora Zadarske županije ponuđen je pregled institucionalnog upravljačkog okvira, strateškog okvira, turističkih pokazatelja, ponude smještajnih kapaciteta, javne turističke infrastrukture, karakteristika turističke potražnje, utjecaja turizma na prostor Zadarske županije te stavova ključnih dionika iz područja turizma Zadarske županije.

2.3.1. Institucionalni i strateški okvir upravljanja turizmom

Institucionalni okvir upravljanja razvojem turizma na području Zadarske županije čine državna, društvena, gospodarska i strukovna razina.

Državnu razinu upravljanja razvojem turizma obavljaju:

- Ministarstvo turizma;
- Ured državne uprave u Zadarskoj županiji, Služba za gospodarstvo i imovinsko pravne odnose, Odjel za ugostiteljstvo i turizam;
- Zadarska županija, Upravni odjel za more i turizam te
- gradovi i općine posredstvom svojih turističkih zajednica.

Glavno tijelo zaduženo za promicanje i unapređenje turizma RH temeljem Zakona o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma (NN 152/08) su turističke zajednice koje ujedno čine i društvenu razinu upravljanja razvojem. Osim Hrvatske turističke zajednice kao krovne nacionalne organizacije sustav turističkih zajednica u Zadarskoj županiji čine:

- Turistička zajednica Zadarske županije te
- 29 turističkih zajednica gradova i mjesta:
 - ✓ Turistička zajednica grada Zadra
 - ✓ Turistička zajednica grada Biograda n/M
 - ✓ Turistička zajednica grada Paga
 - ✓ Turistička zajednica grada Nina
 - ✓ Turistička zajednica grada Obrovca
 - ✓ Turistička zajednica grada Benkovca
 - ✓ Turistička zajednica Bibinje
 - ✓ Turistička zajednica Jasenice
 - ✓ Turistička zajednica Kali
 - ✓ Turistička zajednica Kolan
 - ✓ Turistička zajednica Kukljica
 - ✓ Turistička zajednica Novigrad
 - ✓ Turistička zajednica Pakoštane
 - ✓ Turistička zajednica Pašman
 - ✓ Turistička zajednica Posedarje
 - ✓ Turistička zajednica Povljana
 - ✓ Turistička zajednica Preko
 - ✓ Turistička zajednica Privlaka
 - ✓ Turistička zajednica Ražanac
 - ✓ Turistička zajednica Sali
 - ✓ Turistička zajednica Starigrad
 - ✓ Turistička zajednica Sukošan
 - ✓ Turistička zajednica Sv. Filip i Jakov
 - ✓ Turistička zajednica Tkon
 - ✓ Turistička zajednica Vir
 - ✓ Turistička zajednica Vrsi
 - ✓ Turistička zajednica Zaton
 - ✓ Turistička zajednica Ugljan

Uz županijsku turističku zajednicu, općinske i gradske turističke zajednice utjecaj na turistički razvoj imaju Hrvatska gospodarska komora, Sektor za turizam te Obrtnička komora Zadarske županije, Ceh ugostitelja i turističkih djelatnika. Ove institucije čine ekonomsku razinu upravljanja turističkim razvojem.

Posljednja razina upravljanja turističkim razvojem je strukovna razina, a ona obuhvaća razna udruženja na nacionalnoj, regionalnoj te lokalnoj razini. Na području Zadarske županije djeluju sljedeće udruge regionalnog, odnosno lokalnog karaktera:

- Udruga za održivi razvoj, promicanje turizma i zaštitu okoliša "Kotač"
- Udruga iznajmljivača apartmana i soba grada Paga
- Udruga iznajmitelja soba i apartmana "Liburnija 1899"
- Udruga iznajmitelja soba i apartmana Diklo
- Udruga vlasnika soba, apartmana i kampova "Tri školja"
- Udruga iznajmljivača privatnog smještaja grada Biograd na Moru
- Udruga iznajmljivača privatnog smještaja Ražanac
- Udruga iznajmljivača smještaja – Nin
- Udruga za promicanje kulturnog turizma zadar IN
- Udruga za promicanje selektivnih vrsta turizma i regionalnog razvijanja Selekta
- Udruga za promicanje turizma i kulture "Sv. Petar na moru"
- Udruga za razvoj turizma i ugostiteljstva "Stara ognjišta" Vrsi
- Udruga dioničara Turisthotel
- Udruga turističkih vodiča i pratitelja Zadar
- Udruga turističkih vodiča "Donat" – Zadar
- Udruga zadarskih ugostitelja.

Strateški okvir za razvoj turizma Zadarske županije čine Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine te Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije 2013.– 2023. Ovi, temeljni dokumenti određuju strateški i operativni koncept razvoja turizma uključujući proizvodne, institucionalne, organizacijske i ljudske te druge pretpostavke za uspostavljanje trajne privlačnosti Hrvatske, odnosno Zadarske županije kao prepoznatljive i konkurentne turističke destinacije na međunarodnom turističkom tržištu. Njihova je uloga određivanje smjernica s kojima se moraju uskladiti turističke politike na svim razinama – nacionalnim, županijskim i lokalnim. Ostali nacionalni dokumenti koji imaju utjecaj na pojedine aspekte turističkog razvoja Zadarske županije su:

- Akcijski plan razvoja cikloturizma
- Nacionalni program razvoja malog i srednjeg poduzetništva u turizmu
- Nacionalni program razvoja socijalnog turizma - Turizam za sve
- Akcijski plan razvoja kulturnog turizma
- Nacionalni program - Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma
- Nacionalni program upravljanja i uređenja morskih plaža - Akcijski plan.

Od regionalnih strateških dokumenata koji imaju posredan ili neposredan učinak na razvoj turizma Zadarske županije svakako valja istaknuti Regionalni program uređenja i upravljanja morskim plažama Zadarske županije.

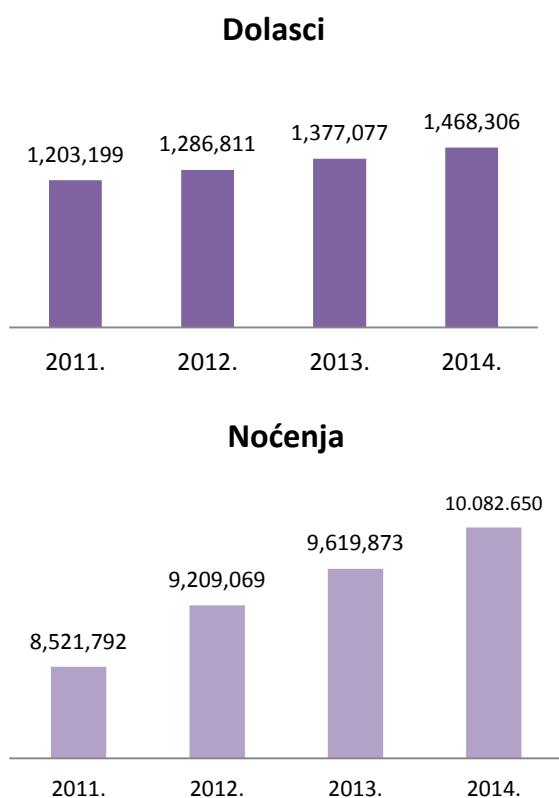
2.3.2. Analiza turističkih pokazatelja Zadarske županije

Turistički sektor, odnosno Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, u Zadarskoj županiji od 2008. godine bilježe stalni rast fizičkih pokazatelja poslovanja (broj turističkih dolazaka i noćenja), stalni rast broja zaposlenih te rast prihoda. Glavnina turističkog prometa Republike Hrvatske

koncentrirana je na sedam primorskih županija, i to: Primorsko-goransku, Ličko-senjsku, Zadarsku, Šibensko-kninsku, Splitsko-dalmatinsku, Istarsku i Dubrovačko-neretvansku županiju. Ove su županije u 2014. godini ostvarile ukupno 63.543.715 noćenja, što čini čak 95,58% turističkog prometa RH. U Zadarskoj županiji u 2014. godini zabilježeno je 7.184.150²⁰ noćenja, što ju svrstava na četvrtu mjestou odnosu na ostale primorske županije. Na vodećem mjestu nalazi se Istarska županija s 19.545.303 noćenja, a slijede Primorsko-goranska županija sa 12.212.423 noćenja te Splitsko-dalmatinska sa 12.134.612.

U razdoblju od 2011. do 2014. godine, Zadarska županija bilježi **rast u broju turističkih dolazaka, kao i u broju noćenja** (Graf 20). Stopa rasta broja noćenja u promatranom razdoblju za Zadarsku županiju iznosi 3,5%, što ju svrstava na peto mjesto u odnosu na ostale primorske županije. Ukupna stopa rasta broja noćenja za sve primorske županije iznosi 3,1%, što ukazuje da su **rezultati koje Zadarska županija ostvaruje nešto veći od prosječnih**.

Graf 20: Dolasci i noćenja u Zadarskoj županiji za razdoblje 2011.-2014.

Izvor: Turistička zajednica Zadarske županije

Mjesečna dinamika turističkog prometa ukazuje na **izrazitu sezonalnost turizma Zadarske županije**, sukladno čemu u ukupnom broju dolazaka i noćenja Zadarske županije mjeseci srpanj i kolovoz sudjeluju najviše (Graf 21). Ni **razmještaj turističkih dolazaka i noćenja nije ravnomjeran** stoga je *Glavnim planom razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023.* Zadarska županija podijeljena na 8 turističkih, prostorno-razvojnih prepoznatljivih cjelina. Prostorno-razvojne cjeline turizma Zadarske županije prikazane su u Tablici 21.

Zadarska županija bilježi kontinuirani rast u broju turističkih dolazaka i noćenja

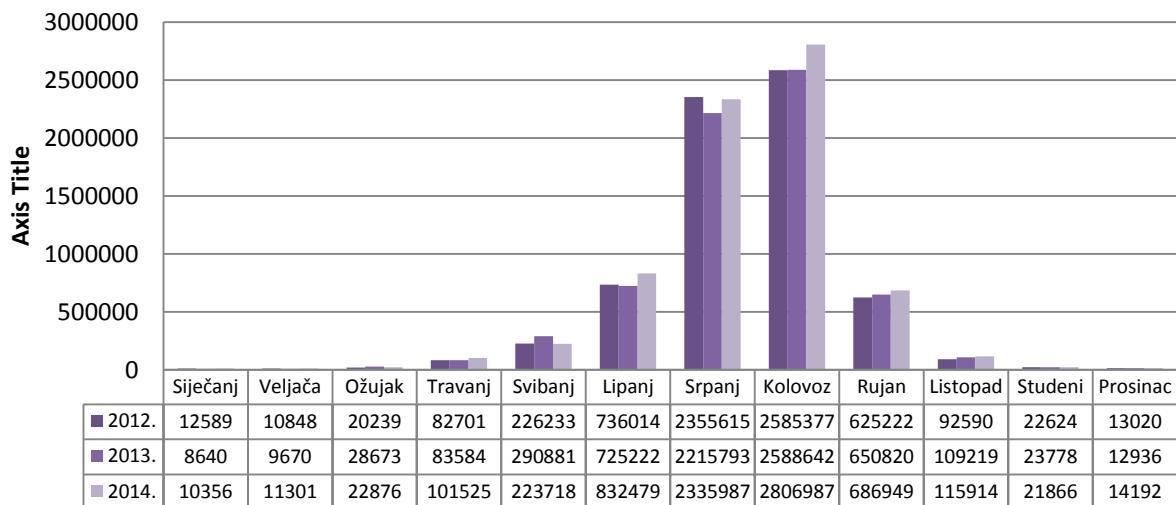
Turizam Zadarske županije karakterizira izrazita sezonalnost.

²⁰Izvor ovog podatka je statističko izvješće Državnog zavoda za statistiku „Turizam u 2014.“, koji podatke o broju dolazaka i noćenja te smještajnim kapacitetima temelji na redovitim Mjesečnim izvještajima o dolascima i noćenjima turista (obrazac TU-11; komercijalni turistički smještaj). Turističke zajednice za izračunavanje ukupnog turističkog prometa koriste obrasce TU-11 i TU-11v (izvještaj o turistima i ostvarenim noćenjima u kućama i stanovima za odmor; nekomercijalni turistički promet) te stoga bilježe znatno veći broj ukupnih dolazaka i noćenja.

Iz Tablice 21 vidljivo je kako turističke statistike ukazuju na **najveću koncentriranost turističkih aktivnosti na priobalju** Zadarske županije, za razliku od ostalih prostorno-razvojnih cjelina. Područje zadarske rivijere bilježi najveći broj dolazaka i noćenja, no ukoliko se promatraju podaci o turističkoj gustoći (broj noćenja/površina u km²), najveći broj noćenja po km² ima područje Rivijere Biograd. Ovakav razmještaj turističkih aktivnosti proizlazi iz usmjerenosti dosadašnjeg turističkog razvoja Zadarske županije na kupališni turizam s obzirom da je primarni motiv dolaska turista u županiju upravo sunce, more i plaža (detaljnije obrađeno u poglavlju 1.1.4.). Gradovi Zadar i Biograd na Moru najveća su urbana središta Zadarske županije stoga je najveća koncentracija turističkih dolazaka i noćenja zabilježena upravo na ovom području. Najveća turistička intenzivnost s čak 213 dolazaka po stanovniku zabilježena je na području Rivijere Pag. Rivijera Pag je po broju dolazaka i noćenja odmah nakon zadarske i biogradske rivijere dok je po broju stanovnika jedno od najrjeđe naseljenih područja Zadarske županije.

Glavnina turističke aktivnosti koncentrirana je na priobalju Zadarske županije.

Graf21. Prikaz broja noćenja po mjesecima za područje Zadarske županije u razdoblju 2012.-2014.

Izvor: Turistička zajednica Zadarske županije

Tablica 21. Prikaz prostorno-razvojnih cjelina u turizmu za područje Zadarske županije

Prostorno-razvojna cjelina:	Površina km ²	Br. Stanovnika	Dolasci	Noćenja	Turistička gustoća	Turistička intenzivnost
Zadarska rivijera	385,82	93.719	714.887	4.925.400	12.766,06	52,55
Biogradska rivijera	165,73	14.124	322.656	2.209.940	13.334,58	156,47
Ugljansko-pašmanska	134,19	9.083	60.272	614.799	4.581,56	67,69
Dugootočna rivijera	124,47	16.961	24.004	175.882	1.413,05	10,37
Rivijera Pag	200,17	5.556	156.320	1.188.627	5.938,09	213,94
Podvelebitski kanal	491,16	12.163	116.631	816.969	1.663,35	67,17
Ravni kotari*	830,4	24.699	4.099	36.254	43,66	1,47
Bukovica i Pozrmanje	352,73	4.333	11.165	114.779	325,40	26,49
Lika i gornje Pounje	955,45			nisu poznati podaci za ovo područje		

*U ovo prostorno-razvojnu cjelinu spadaju općine Galovac, Lišane Ostrovičke, Polača, Poličnik, Stankovci, Škabrnja te Zemunik Donji (no podaci se prikupljaju samo za grad Benkovac)

Izvor: Turistička zajednica Zadarske županije; obrada ZADRA NOVA

U ukupnom broju gostiju u 2014. godini najveći udio u strukturi svih dolazaka pripada hrvatskim državljanima koji sudjeluju sa 20,6% u ukupnim dolascima i 16,5% u ukupnim noćenjima. Od stranih gostiju u 2014. godini prevladavaju njemački državljeni s ukupno 1.726.133 dolazaka, slijede gosti iz Slovenije (173.563), Austrije (109.117) i Češke (99.194). Promatrujući trend dolazaka stranih gostiju u razdoblju 2011. do 2014. godine najveće stope rasta bilježi dolazak njemačkih gostiju sa stopom rasta od prosječno 9,1% godišnje.

Prosječna duljina boravka gostiju u 2014. godini iznosila je 6,9 dana. Domaći gosti ostaju dulje u destinaciji (prosječno 8,8 dana) u odnosu na strane goste. Od stranih gostiju najdulje u destinaciji ostaju gosti iz Njemačke (8,3 dana), Slovenije (7,7 dana) i Nizozemske (7,6 dana). Prema istraživanju Instituta za turizam (TOMAS Ljeto 2014.), prosječna dnevna potrošnja turista u 2014. godini na području Zadarske županije iznosila je 78 eura, dok je prosjek dnevnih izdataka turista u svih sedam primorskih županija iznosio 66 eura.

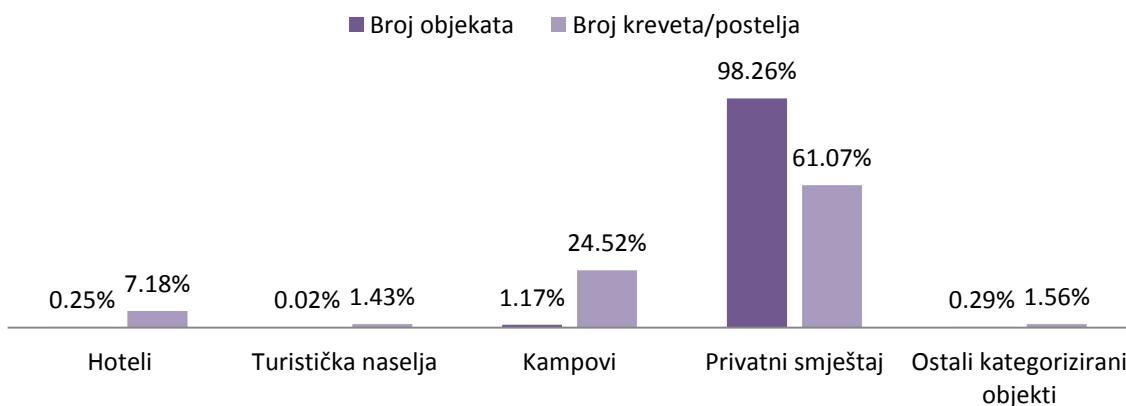
Prihodi od turizma u Zadarskoj županiji su u 2008. godini iznosili 497,2 mil. kuna, dok su se u 2013. popeli na čak 1.268,1 mil. kuna.²¹ Sa 3,9 posto ukupnih prihoda u strukturi gospodarstva Zadarske županije 2008. godine, ova djelatnost je narasla na 10,6 posto u 2014. godini. Sve navedeno predstavlja objektivne pokazatelje turizma kao jednog od glavnih pokretača razvoja ovog područja.

2.3.3. Ugostiteljski objekti u Zadarskoj županiji

Turistička ponuda smještaja gostiju na području Zadarske županije uključuje hotele i turistička naselja, kampove, privatni smještaj, odmarališta, marine i vikend-kuće. Na području Zadarske županije 2014. godine registrirano je ukupno 18.751 smještajnih objekata, odnosno 95.691 postelja. U strukturi smještajnih objekata prevladava privatni smještaj s čak 98,26% registriranih smještajnih objekata, odnosno 61,07% postelja.

***U strukturi smještajnih objekata
Zadarske županije prevladava
privatni smještaj s čak 61,07%
registriranih postelja***

Graf22. Prikaz broja postelja po kategorijama smještajnih objekata u Zadarskoj županiji 2014. godine

Izvor: Turistička zajednica Zadarske županije

U razdoblju od 2010. do 2014. godine primjetan je trend smanjenja broja hotela na području Zadarske županije što se najviše odnosi na hotele s dvije zvjezdice, čiji je broj smanjen sa četiri u 2010. na jedan u 2014. godini.

²¹ Izvor: FINA, Obrada: HGK Županijska komora Zadar (Gospodarska kretanja Zadarske županije br. 31)

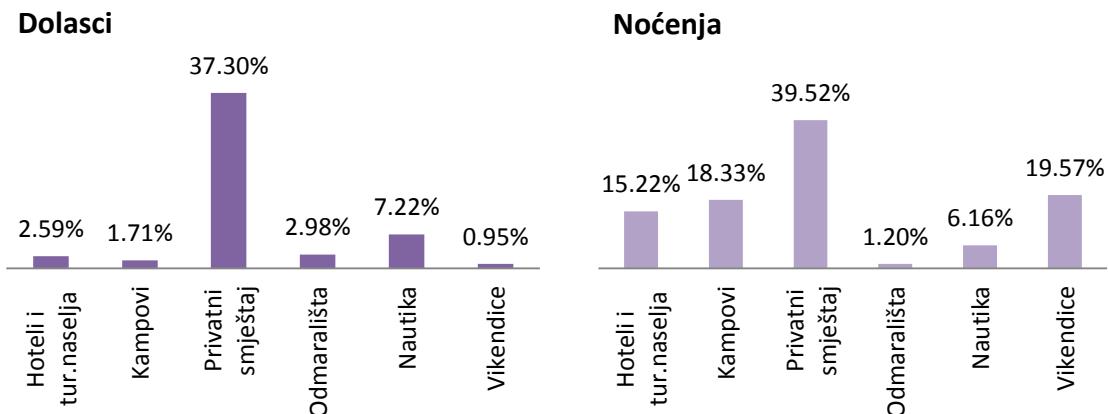
U strukturi hotelskih smještajnih kapaciteta prevladavaju hoteli s tri zvjezdice. Općenito, najveći udio u svim vrstama smještajnih kapaciteta imaju smještajni objekti s tri zvjezdice, a iznimka su kampovi u kojima su najbrojniji kapaciteti s jednom zvjezdicom. Pozitivan pomak u podizanju razine kvalitete smještaja predstavlja hotel s pet zvjezdica otvoren 2011. godine.

Prema podacima DZS-a o kapacitetima i poslovanju luka nautičkog turizma u 2014. na datum 31. prosinca 2014. od ukupno 112 luka nautičkog turizma u RH, na području Zadarske županije nalazilo se 26 luka od čega 15 luka nautičkog turizma i 11 sidrišta. U akvatoriju površine 860.569 m² nalazi se 3.596 vezova.

U Zadarskoj županiji posluju četiri marine druge kategorije koje raspolažu sa 3.075 vezova (800 kopnenih i 2.275 vezova u moru), te četiri marine treće kategorije koje raspolažu sa 663 veza (odtoga 125 kopnenih i 538 vezova u moru). U Zadarskoj županiji ne posluje niti jedna marina najvišekategorije.

U Zadarskoj županiji ne posluje niti jedna marina najvišekategorije

Graf23. Dolasci i noćenja u Zadarskoj županiji prema vrstama smještajnih objekata

Izvor: Turistička zajednica Zadarske županije

Najveći broj dolazaka i noćenja u 2014. god. zabilježen je u privatnom smještaju gdje je ostvareno ukupno 39,5% svih noćenja. U kampovima je zabilježeno 18,3% svih noćenja, a u hotelskom smještaju 15,2% dok je u vikendicama ostvareno 19,6% ukupnih noćenja. Kad se promatra iskorištenost kapaciteta u smještajnim objektima na području Zadarske županije najveća je ostvarena u hotelima i turističkim naseljima sa 181 danom, zatim slijede kampovi s iskorištenošću od 79 dana dok je privatni smještaj na posljednjem mjestu sa 61 danom iskorištenosti kapaciteta.

Na području Zadarske županije na dan 27. studenoga 2015. godine pri Uredu državne uprave u Zadarskoj županiji registrirana su ukupno 1.883 ugostiteljska objekta iz skupine restorani, barovi, catering objekti i objekti jednostavnih usluga. Najviše ugostiteljskih objekata iz ove skupine registrirano je na području Zadra, odnosno čak 67,05%, zatim na području Biograda na Moru sa 20% te Paga sa 10% registriranih objekata. U ukupnom broju registriranih objekata prevladavaju objekti iz skupine barovi sa 50,85%, a slijede restorani sa 35,73%. Značajno je istaknuti relativno visok udjel registriranih objekata brze prehrane (fastfood) u ukupnom broju registriranih objekata iz skupine restoran. Navedeni udio iznosi čak 42,44%.

2.3.4. Javna turistička infrastruktura i prioritetni turistički projekti Zadarske županije

Javnom turističkom infrastrukturom, u smislu Pravilnika o turističkoj infrastrukturi (NN 131/09), smatra se javna infrastruktura koja na području turističke destinacije izravno ili neizravno utječe na razvoj turizma i turističke ponude. Prema podacima dobivenim od TZ gradova i općina Zadarske županije te temeljem

Glavnog plana razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023., na području županije zabilježeno je sljedeće stanje turističke infrastrukture:

- **Turistički informativni centri:** Na području Zadarske županije aktivno je 29 turističkih zajednica pri kojima djeluju i Turistički informativni centri (TIC). Turistička zajednica Grada Zadra, uzsredišnji TIC koji djeluje u centru grada Zadra na adresi Mihovila Klaića 1, raspolaže s još 5 turističkih ureda (Puntamika, Diklo, Petrčane, Kožino i Veli Iž).
- **Kongresni centri, koncertne i kino dvorane:** Prema podacima TZ gradova i općina najveći broj kongresnih centara na području Zadarske županije je u privatnom vlasništvu, najčešće u sklopu hotelskih objekata. Istoči se općina Kukljica koja u sklopu prostorija Općine raspolaže multimedijalnom dvoranom sa 100 sjedećih mjesta. Prema DZS, 2013. godine na prostoru Zadarske županije registrirana su ukupno 3 kinematografa ukupnog kapaciteta 1.594 sjedala te dvije kazališne dvorane, Hrvatsko narodno kazalište kapaciteta 643 sjedala te Kazalište lutaka Zadar kapaciteta 204 sjedala. Za potrebe održavanja kazališnih predstava i koncerata koristi se i dvorana Športskog centra Višnjik u Zadru, kapaciteta 6.503 sjedećih mjesta.
- **Sportsko-rekreacijske građevine i tereni:** Većina sportsko-rekreacijskih sadržaja koja se koristi u turističke svrhe nalazi se na priobalnom urbanom području Zadarske županije. Tijekom turističke sezone broj navedenih sadržaja se povećava otvaranjem sportskih terena u sastavu hotela, turističkih naselja, kampova, kao i sportsko-rekreativnih sadržaja na plažama. Većina je sportsko-rekreacijskih sadržaja na otvorenom prostoru te ih nije moguće koristiti izvan turističke sezone zbog ovisnosti o vremenskim uvjetima. Na području Ravnih kotara, Bukovice i Donjeg Pozrmanja te Ličko-pounskog prostora postojeće sportsko-rekreacijske građevine i tereni (košarkaška igrališta, nogometna igrališta, bočališta i sl.) pretežno zadovoljavaju potrebe lokalnog stanovništva te nisu planirani za turističku ponudu, ali kako su to javni prostori turisti ih mogu neometano koristiti.
- **Turističke staze i šetnice:** Gotovo sva mjesta smještena uz priobalje Zadarske županije imaju uređenu šetnicu uz more „lungo mare“, međutim većina ih nije povezana sa susjednim naseljima. Na području Zadarske županije postojeobilježene biciklističke i pješačke staze kao i brojni poljski putovi, koji se, iako turistički neobilježeni, koriste za šetnje, planinarenje ili vožnju brdskim biciklom. Problem nepovezanosti među susjednim naseljima uočen je i u korištenju biciklističkih staza.
- **Kupališta:** Regionalnim programom uređenja i upravljanja morskim plažama Zadarske županije evidentirano je ukupno 229 morskih plaža u Zadarskoj županiji. Morske plaže Zadarske županije karakterizira prisutnost različitih tipova plaže (sitni šljunak, šljunak, stijene, kamen, beton) uz naglasak na očuvanosti prirodnih komponenti na što ukazuje visoka kakvoća mora i prirodnog okoliša. Kao negativni aspekti istaknuti su velika razlika u opremljenosti i uređenosti plaža s posebnim naglaskom na nedostatak turističke signalizacije te prenapučenosti do sada uređenih plaža. Većina bazenskih sadržaja namjenjena turistima nalazi se u sastavu hotela i turističkih naselja, a u gradu Zadru postoji zatvoreni bazen otvoren za sve korisnike. Većina je sportsko-rekreacijskih sadržaja na otvorenom prostoru i nije ih moguće koristiti izvan turističke sezone zbog ovisnosti o vremenskim uvjetima.

Razmatrajući ostalu turističku infrastrukturu koju je potrebno posebno istaknuti za područje Zadarske županije, najviše se ističu prioritetni turistički projekti javne infrastrukture čija će realizacija imati značajan utjecaj na turističku ponudu Zadarske županije. Istaknuti projekti su u različitim fazama realizacije te se

odnose na različite niše turističkog tržišta Zadarske županije. Projekti HERA, arheološki park Asseria nova, Maškovića han, obnova i turistička valorizacija Kneževe palače, palače Cedulin te Citadele imaju za cilj dodati novu vrijednost kulturnoj baštini Zadarske županije kroz turizam. Tako će se, primjerice, palača Cedulin i kompleks stare bolnice u gradu Zadru prenamijeniti u novi turističko-informativni centar veličine 1.300m², a arheološki lokalitet Asseriapostat će okosnica za razvoj prvog arheološko-turističkog parka na području Zadarske županije.

Projekti „Labelling“ i „Travel Zadar“ usmjereni su jačanju tržišne prepoznatljivosti obiteljskog smještaja

Slika 4: Turističko-informativni centar Zadar, palača Cedulin

Izvor: Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA

Uz projekte koji će obogatiti ponudu kulturnog turizma Zadarske županije, na području županije razvijaju se i projekti koji će obogatiti ponudu kupališnog, nautičkog, ronilačkog, avanturističkog, pustolovnog i aktivnog turizma te ostalih selektivnih oblika turizma. U naselju Diklo, u gradu Zadru, projektom Uređenja obalnog pojasa Diklo unaprijedit će se postojeća javna turistička infrastruktura izgradnjom sportsko-rekreacijske infrastrukture (kupališta, pješačkih staza iznad mora-pasarela, sunčališta, staza za rolere i bicikliste) i uređenjem višenamjenskog prostora za manifestacije na otvorenom te na taj način dodatno obogatiti ponuda kupališnog turizma. Projektom SPARC, koji uključuje zaštitu, očuvanje i održivo gospodarenje prostorom JI Velebita (šire područje masiva Crnopac) doprinijet će se razvoju speleo turizma te pustolovnog turizma. Uz infrastrukturne turističke projektna području Zadarske županije značajne su i različite inicijative te projekti koji imaju za cilj unaprijediti prepoznatljivost turističke ponude Zadarske županije.

■ **Projekt Označavanja kvalitete (Labelling)-u obiteljskom smještaju** je projekt Turističke zajednice Zadarske županije u suradnji sa sustavom lokalnih turističkih zajednica. Osnova projekta Labelling je standardizacija kvalitete usluge pružatelja usluga smještaja u privatnim objektima, koja će rezultirati diferenciranim proizvodom prepoznatljivim na tržištu. Riječ je o skupini standarda i mjerila kojima se želi stvoriti nova osnova za kvalitetu. Radi se o nadopuni postojećem sustavu kategorizacije s ciljem povećanja konkurentnosti i razine kvalitete apartmana, soba, kampova ili kuća koje se privatno iznajmljuju. Ciljevi i očekivani učinci projekta Labelling su povećanje kvalitete turističke ponude obiteljskog smještaja, organizacija zajedničkih programa edukacije i pokretanje zajedničkih programa obuke, postizanje bolje tržišne prepoznatljivosti te pojačana promidžba obiteljskog smještaja.

Slika 5. Oznaka kvalitete projekta Labelling

Izvor: TZ Zadarske županije

- **Projekt Ryanair-** Turistička zajednica Zadarske županije nositelj je kandidature u promotivnoj kampanji koja se odnosi na udruženo oglašavanje te sufinanciranje zračnog prijevoznika Ryanair. Projekt se provodi od 2007. godine, a od početka provedbe projekta zabilježeno je povećanje broja putnika u iznosu od 600% (u 2006. godini Zračna luka Zadar ostvarila je 65.423 putnika, dok je 2014. godine u Zračnoj luci Zadar zabilježeno 494.676 putnika što je 7 puta više nego 2006. godine).
- **Zadar Travel-Zadar Travel** je mobilna aplikacija koja posjetiteljima grada Zadra omogućava jednostavno pretraživanje dostupnog privatnog smještaja u gradu Zadru te u obližnjim mjestima. Aplikacija obuhvaća: Zadar, Petrčane, Kožino te mjesta: Ist, Veli Iž, Mali Iž, Molat, Olib, Brgulje, Premuda, Zapunel i Rava. Svi objekti privatnog smještaja predstavljeni su na mapi Zadra i okolice, a klikom na pojedinu oznaku smještaja otvaraju se detaljni podaci o objektu, fotogalerija, broj trenutno dostupnih ležajeva, te kontakt podaci: web-stranica, e-mail, telefon. Pored smještaja, na mapi se nalaze i drugi korisni podaci o dostupnim hotelima, hostelima, autobusnom prijevozu, turističkim agencijama, info centrima te javnim službama.
- **Feel Zadar/Discover Zadar**-Turistička zajednica Grada Zadra je u svrhu brandiranja i promidžbe izdala film pod nazivom „Feel Zadar“ koji je obuhvatio turističke proizvode destinacije Zadar, usmjerene na kulturu, wellness/zdravstveni, gastronomiju i aktivni/outdoor turizam.

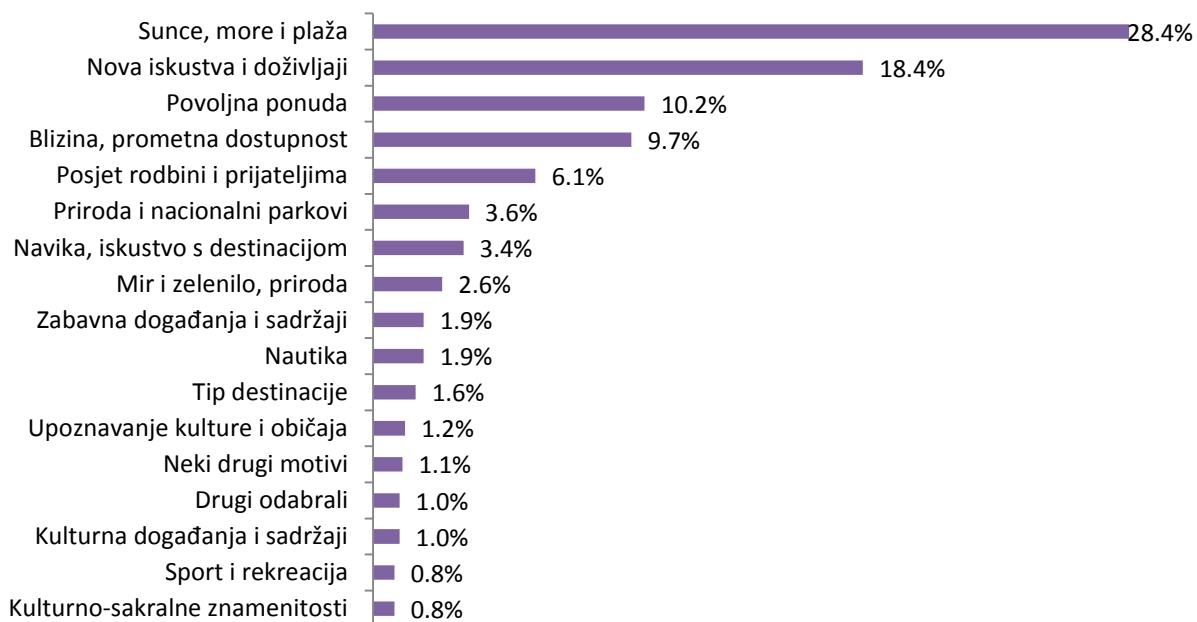
2.3.5. Profil i stavovi turista Zadarske županije

Kako bi se utvrdio profil i stavovi turista koji su odabrali Zadarsku županiju kao odredište turističkog putovanja, tijekom izrade *Glavnog plana razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023.* provedeno je anketno istraživanje na stratificiranom uzorku od 1.697 ispitanika. Za potrebe ove osnovne analize iznose se samo glavni zaključci:

- **Dob:** najčešće su turisti koji dolaze u Zadarsku županiju starosne dobi od 26-35 godina (30,3%) potom je po brojnosti skupina starosti od 36 do 45 godina (25,7% ispitanih). 24,6 % ispitanika je u skupini mlađoj od 25 godina.
- **Obrazovanje:** turisti u Zadarskoj županiji su najčešće visoko obrazovani. Magisterij ili doktorat posjeduje 9,3% anketiranih gostiju, dok ih je 59,1% završilo određeni stupanj visokog obrazovanja (VŠS, prvostupnik i VSS).
- **Osobni mjesečni prihodi:** 43,8% ispitanika navelo je osobne mjesečne prihode do 1.000,00 eura, dalnjih 32,4% imaju prihode od 1.000,00 do 2.000,00 eura, dok više od 2.000,00 eura mjesečno zarađuje 23,9% ispitanika. Iz ovog podatka je vidljivo da su turisti Zadarske županije relativno slabije platežne moći.
- **Način dolaska u destinaciju:** najčešće korišteno prijevozno sredstvo je automobil (60,2%). Specifičnost je relativno visoki udjel turista koji koriste niskotarifne zrakoplovne prijevoznike (11,4%).
- **Primarni motiv dolaska u destinaciju:** ispitanici su kao temeljni motiv dolaska odabrali sunce, more i plažu (28,4%), potom nova iskustva i doživljaje (18,4%) te povoljnju ponudu (10,2%) i blizinu destinacije (9,7%). Motiv dolaska nije povezan s razinom osobnih primanja – sunce, more i plaža su najčešći motiv dolaska u destinaciju kod svih dohodovnih razreda.
- **Dodatni motiv odabira destinacije:** kao dodatni motivi najčešće se navodi sunce, more i plaža (71,8%), slijede nova iskustva i doživljaji (41,1%) te blizina i prometna dostupnost (28,6%). Čak 30,4% ispitanika navelo je kao dodatni motiv uživanje u jelu i piću. Ljepotu prirode i nacionalne parkove kao motiv dolaska navodi 28,6% turista, a uz to još 22,5% ispitanika kao motiv navode mir, zelenilo i priroda iz čega se zaključuje da su prirodne ljepote iznimno značajna atrakcijska osnova za županiju.
- **Aktivnosti turista u destinaciji:** po dolasku u destinaciju turisti najčešće prakticiraju kupanje u moru (89,4%), odlazak u restorane (57,3%), potom odlazak u slastičarne, kafiće (49,8%). Šetnja u prirodi (35,0%) i razgledavanje prirodnih ljepota te izleti u nacionalne parkove (31,9%) predstavljaju istu skupinu aktivnosti koje turisti konzumiraju.
- **Zadovoljstvo gostiju destinacijom:** gosti su najzadovoljniji ljepotom prirode i krajolika, mogućnostima za obiteljski i kratki odmor, ljubaznošću osoblja u smještajnim objektima i lokalnog stanovništva te sigurnosti destinacije. Izraženo je i visoko zadovoljstvo kvalitetom smještaja i usluga u smještajnom objektu. Istovremeno su turisti iskazali nezadovoljstvo kvalitetom informacija i označavanja koje dobivaju o ponudi (kulturnoj, zabavnoj, plažama i sl.) u destinaciji. Nezadovoljni su raznolikošću ponude sportskih, zabavnih, avanturističkih i dr. sadržaja.

Temeljni motiv dolaska turista u Zadarsku županiju je sunce, more i plaža.

Graf24. Primarni motivi dolaska u destinaciju za područje Zadarske županije

Izvor:Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije

 Kada nema kupanja goste bi u destinaciju privukla zabavna događanja 33,6%, gastronomija 28,1%, kulturna događanja 26,5%, poboljšanje sportskih i rekreacijskih sadržaja 23,7% i posebne cijene smještaja 23,3%. U destinaciju u periodu kada nema kupanja 12% turista ništa ne bi moglo privući.

2.3.6. Utjecaj turističke aktivnosti na Zadarsku županiju

Priroda turističke aktivnosti na neko područje može imati pozitivan i negativan utjecaj. Pozitivan utjecaj turizma najčešće se očituje u gospodarstvu promatranog područja. Tako je u 2014. godini u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane na području Zadarske županije bilo zaposleno 13,7% ukupne radne snage, dok je udio ovih djelatnosti u ukupnim prihodima poduzetnika bio veći od 10%. Utjecaj turizma ne može se promatrati samo kroz djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane već je njegov utjecaj na gospodarstvo višestruko širi (trgovina, proizvodnja, graditeljstvo i drugi sektori). Međutim, uz pozitivne utjecaje turističke aktivnosti treba sagledati i one negativne kako bi se u budućnosti moglo djelovati na njihovu minimiziranju. Najčešći negativni utjecaji turizma su povećanje cijena uzrokovano povećanom potražnjom u turističkoj destinaciji, problem zagušenja prometne infrastrukture, onečišćenje okoliša i povećanje buke.

Tablica 22: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe u turizmu

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Zadarska županija je prepoznata kao isključivo ljetna (sezonska) destinacija Kratka turistička sezona kao posljedica prevladavajućeg kupališnog turizma (izrazita sezonalnost turizma Zadarske županije) Nedostatak kvalitetnih turističkih sadržaja koji bi privukli goste izvan glavne sezone Nedostatak kvalitetnih turističkih sadržaja koji bi privukli goste u kontinentalno zaleđe Zadarske 	<ul style="list-style-type: none"> Razvoj selektivnih vrsta turizma (Prema Glavnom planu razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023. Zadarska županija ima potencijal za razvoj sljedećih vrsta turizma: kupališni turizam, kulturni turizam, gastrroturizam, eko-turizam, agro/seoski turizam, nautički i camping turizam, MICE turizam ciklo turizam te avanturistički turizam) Obogatiti ponudu turističkih i kulturnih sadržaja izvan glavne sezone, iskoristiti trend vikend

<p>županije</p> <ul style="list-style-type: none"> • Loša struktura smještajnih kapaciteta s naglaskom na privatni smještaj (u strukturi smještajnih objekata prevladava privatni smještaj s čak 98,26% registriranih smještajnih objekata) • Nedostatak kvalitetnih (luksuznih) smještajnih kapaciteta, a osobito hotelskog smještaja (u strukturi hotelskih smještajnih kapaciteta prevladavaju hoteli s tri zvjezdice) • Veliki broj ilegalnih kampova na području županije • Nedovoljno korištenje postojećih kapaciteta /resursa zbog slabe koordiniranosti turističkih dionika, javnog i privatnog sektora • Slabo udruživanje u stvaranju zajedničke turističke ponude i promocije • Nedovoljno korištenje novih tehnologija u turističkoj promociji Zadarske županije • Ne postoji marketing i strategija manifestacija (ima puno manifestacija, u nekim dijelovima i previše, ali nisu uskladene i nisu ciljane) • Nedostatak kvalificirane sezonske radne snage u turizmu • Problem zagušenja prometne infrastrukture i vodoopskrbnog sustava kao posljedica velikog broja gostiju u vrijeme glavne sezone 	<ul style="list-style-type: none"> putovanja tzv. „city-break“ • Razviti turističku ponudu u turistički slabije razvijenim područjima županije • Potaknuti daljni razvoj hoteljerstva naglaskom na povećanje hotelskih kapaciteta te njihove kvalitete (kategorije) • Poboljšanje kvalitete i poticanje profesionalizacije jedinica privatnog smještaja kroz njihovu prenamjenu u male obiteljske hotele i razvoj difuznih hotela • Potaknuti investicije u turizam te potaknuti ulaganje u poboljšanje kvalitete postojeće turističke ponude kroz subvencioniranje • Unaprijediti informacije o destinacijskoj ponudi te ih približiti turistima kroz nove tehnologije • Unaprijediti sustav upravljanja destinacijom kroz umrežavanje dionika turističkog sustava • Ojačati ljudske potencijale u turizmu kroz razvoj novih kurikulum za potrebe turizma te razvoj sustava cjeloživotnog obrazovanja sukladno potrebama turističkog tržišta
---	---

Izvor: ZADRA NOVA

2.4. Poljoprivreda

Poljoprivreda je strateška djelatnost koja svojom gospodarskom, ekološkom i socijalnom ulogom pridonosi održivom razvoju Republike Hrvatske. Upravo radi opisane važnosti poljoprivrede, strateške smjernice za razvoj hrvatske poljoprivrede donosi Hrvatski sabor na prijedlog Vlade RH, a Vlada RH donosi dokumente za provedbu navedenih strateških smjernica.

Ministarstvo poljoprivrede nadležno je za provedbu strateških mjera Vlade RH, a koje se odnose na poljoprivredni sektor. Ono obavlja upravne i druge poslove u području poljoprivrede, uređuje pravne odnose na poljoprivrednom zemljištu, provodi mјere ruralnog razvoja, koordinira i usklađuje hrvatsku poljoprivrednu politiku s odgovarajućim politikama EU te obavlja druge poslove zakonom stavljeni u nadležnost. Upravo radi opsega poslova stavljenih u nadležnost Ministarstvu poljoprivrede, zakonom i podzakonskim aktima osnovane su sljedeće pravne osobe druge razine zadužene za pojedine resore unutar poljoprivrednog sektora:

1. Hrvatska agencija za hranu
2. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
3. Hrvatski centar za poljoprivredu, hranu i selo
4. Agencija za poljoprivredno zemljište
5. Hrvatska poljoprivredna agencija
6. Savjetodavna služba

Institucionalnu podršku na regionalnoj razini, prije svega, čini Zadarska županija koja u svom samoupravnom djelokrugu obavlja poslove od područnog značaja. Među ostalim, obavlja i poslove iz područja poljoprivrede, a koji, u konačnici, doprinose gospodarskom razvoju Županije. Na razini Županije uređeno je ustrojstvo i djelokrug upravnih tijela Županije od kojih je za poljoprivredni sektor najvažniji Upravni odjel za poljoprivrednu. Navedeni odjel obavlja upravne i stručne poslove u području poljoprivrede, šumarstva, lovstva, ribarstva i vodnog gospodarstva, poslove ruralnog razvijenja odnosno poslove vezane uz djelovanje poljoprivrednih gospodarstava, razvoj i obnovu sela i seoskih područja te analitičko planske i organizacijsko koordinacijske poslove iz istih oblasti. Institucionalnu podršku sektoru poljoprivrede na lokalnoj razini čine još i sljedeće institucije:

1. AGRRA - Agencija za ruralni razvoj Zadarske županije
2. ZADRA NOVA - Agencija za razvoj Zadarske županije
3. Lokalne akcijske grupe - odlučuju o smjeru i sadržaju strategija razvoja ruralnih područja, te donose odluke o financiranju projekata

Zadarska županija, u području svog djelovanja, donosi i strateško plansko programske dokumente koji su zapravo sredstva za učinkovitije i uspješnije upravljanje razvojem poljoprivrede i ruralnih područja Zadarske županije. To su, inače, uobičajeni instrumenti koji se koriste i u Europskoj uniji kako bi se istima unaprijedio regionalni, odnosno županijski razvoj. Planski dokumenti koji sadrže strateške smjernice te realno ostvarive i mjerljive ciljeve, prioritete i mjere za razvoj poljoprivrednog sektora Zadarske županije su sljedeći:

1. Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2011. – 2013.
2. Program ruralnog razvoja Zadarske županije 2012. - 2014.
3. Program održivog razvoja poljoprivrede Zadarske županije 2013. – 2015.
4. Program razvoja lovstva Zadarske županije 2013. – 2016.

Osim donošenja navedenih planskih dokumenta, Zadarska županija provodi i brojne projekte kojima je, u konačnici, cilj pridonijeti dalnjem razvoju poljoprivredne djelatnosti na području Županije.

Tablica 23: Popis razvojnih projekata Upravnog odjela za poljoprivrednu Zadarske županije

Naziv projekta	Kratki opis projekta
1. Revitalizacija proizvodnje češnjaka u Zadarskoj županiji	Projekt je financiran sredstvima Zadarske županije. Započeo je u 2012. godini, a predviđeno vrijeme trajanje projekta je tri godine. Opći cilj projekta je očuvati hrvatske autohtone sorte češnjaka od izumiranja na regionalnoj i nacionalnoj razini i nestajanja iz široke proizvodnje i potrošnje.
2. Određivanje specifičnih svojstava selektiranih ekotipova češnjaka uzgojenog na području Zadarske županije	Osnovni cilj projekta je istraživanje razlike u sadržaju ciljanih skupina bioaktivnih spojeva (polifenoli i organosumporni spojevi) u četiri ekotipa češnjaka uzgojena na području Zadarske županije i uvoznom (kineskog) češnjaka prisutnog na tržištu RH. Projekt je započeo 2014. godine, a provodila ga je Zadarska županija u suradnji sa Prehrambeno – biotehnološkim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu.
3. Standardizacija mesnih odlika bukovačke jaretine	Cilj projekta bio je utvrđivanje tehnologije proizvodnje bukovačke jaretine, kao i utvrđivanje osobina bukovačke jaretine, čime bi se ostvarili preduvjeti za zaštitu bukovačke jaretine označom zaštite izvornosti ili zemljopisnog podrijetla. Županija je sufinancirala projekt u suradnji s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa RH. Projekt je započeo 2009. godine i trajao je dvije godine.

4. Standardizacija mesnih odlika dalmatinske pramenke	Cilj projekta bio je utvrđivanje tehnologije proizvodnje dalmatinske janjetine u populaciji dalmatinske pramenke, kao i utvrđivanje osobina dalmatinske janjetine, čime bi se ostvarili preduvjeti za zaštitu dalmatinske janjetine s oznakom zaštite izvornosti ili zemljopisnog podrijetla. Projekt je pokrenut 2012. godine i trajao je dvije godine.
5. Gospodarska evaluacija autohtonih i introduciranih sorata vinove loze u ekološkim uvjetima Ravnih kotara	Cilj projekta je sustavna znanstvena i stručna evaluacija autohtonih i introduciranih sorata vinove loze, na temelju čega bi se stekla znanja o njihovoj gospodarskoj vrijednosti u ekološkim uvjetima Sjeverne Dalmacije, te tehnoške, odnosno proizvodne karakteristike. Projekt je započeo 2011. godine, a predviđeno vrijeme trajanja projekta je 3-5 godina.
6. Genetska identifikacija udomaćenih sorata maslina u Hrvatskoj	Cilj projekta je bio genetski identificirati autohtone sorte maslina Hrvatske na Zavodu za voćarstvo, da bi se utvrdilo da li je neki od istraživanih fenotipova s područja Zadarske županije genetski unikat (genetski različit u odnosu na sve istraživane genotipove) ili genetski sličan s nekim ili nekima (i s kojima) od istraživanih genotipova s područja cijele Mediteranske Hrvatske. Projekt je započeo 2010. godine i trajao do 2012. godine.
7. Revitalizacija proizvodnje šljiva na području općine Gračac	Opći cilj projekta je aktivirati proizvodne potencijale za voćarsku proizvodnju kako bi se povećala kvaliteta života na području općine Gračac i ostvarili pozitivni demografski procesi kroz otvaranje mogućnosti zapošljavanja stanovništva. Projekt je pokrenut 2014. godine, a završetak je predviđen krajem 2015. godine. Financiran je sredstvima Zadarske županije.
8. Potpora razvoju društ. multifunkcionalne poljoprivrede (<i>social farming</i>) u svrhu inovativnog pristupa jačanju ruralnih područja Zadarske županije	Opći cilj je poljoprivredno-društvena obnova ruralnih zajednica Zadarske županije revitalizacijom poljoprivredne proizvodnje te ponovnim povezivanjem različitih grupa i osoba unutar zajednice što ujedno doprinosi razvoju povezivanja urbanih i ruralnih područja te poboljšanje kvalitete života na lokalnoj razini. Projekt je započeo 2013. godine.

Izvor: Zadarska županija – Upravni odjel za poljoprivredu

Valja spomenuti i jedan europski projekt UO za poljoprivredu:

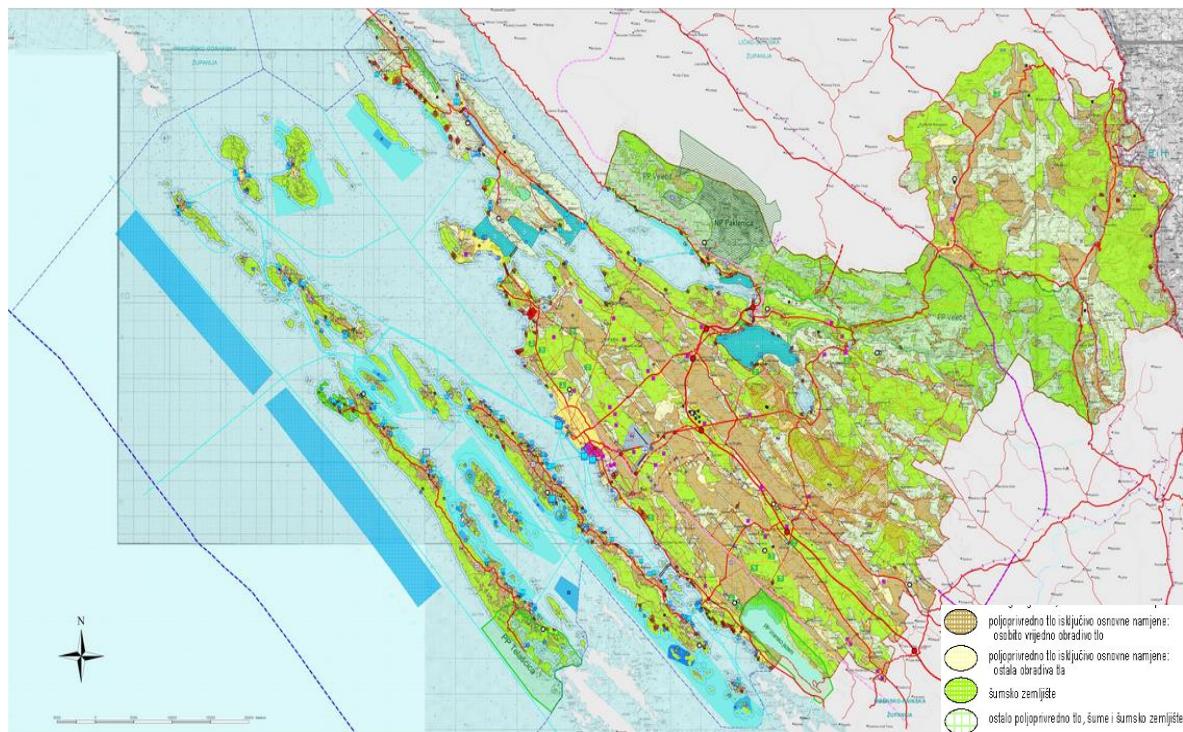
- BEE Promoted - opći cilj ovog projekta je doprinijeti integraciji gospodarstva u pograničnim područjima kroz poticanje suradnje u potpori malim i srednjim poduzećima i promociji poduzetništva u proizvodnji meda i drugih pčelinjih proizvoda, a projekt je financiran kroz Program IPA Komponentu II, Prekogranična suradnja Hrvatska i Bosna i Hercegovina 2007. – 2013. Projekt je započeo krajem 2014. godine, a predviđeno vrijeme trajanja projekta je dvije godine.

2.4.1. Poljoprivredni sektor

Postojeći resursi (poljoprivredno zemljište, povoljna klima, mogućnost osiguranja navodnjavanja, prostrani i bogati akvatorij) s jedne strane te sektor turizma kao potencijalno značajno tržište za visokokvalitetne (tradicionalne, prepoznatljive, „zdravo“ uzgojene) proizvode s druge strane, uvjeti su koji izvjesno omogućuju i daljnji uspješni razvoj poljoprivrede i njezinih pratećih djelatnosti kao značajnih elementa cjelokupnog održivog razvoja na području Zadarske županije.

Prema Prostornom planu Zadarske županije iz 2006., ukupne poljoprivredne površine na području Županije iznose 180.896 hektara, od čega se na obradive površine odnosi 58.428 ha. Više od polovice tih površina (39.913 ha) nalazi se u Primorskoj i Ravnokotarskoj zoni gdje postoje vrlo dobri klimatski i pedološki uvjeti za intenzivnu obradu tog zemljišta.

Slika 6: Poljoprivredne površine Zadarske županije

Izvor: Karta 1.1. Korištenje i namjena prostora - prostori za razvoj i uređenje (Prostorni plan Zadarske županije - Službeni glasnik Zadarske županije, br. 2/01, 6/04, 2/05, 17/06)

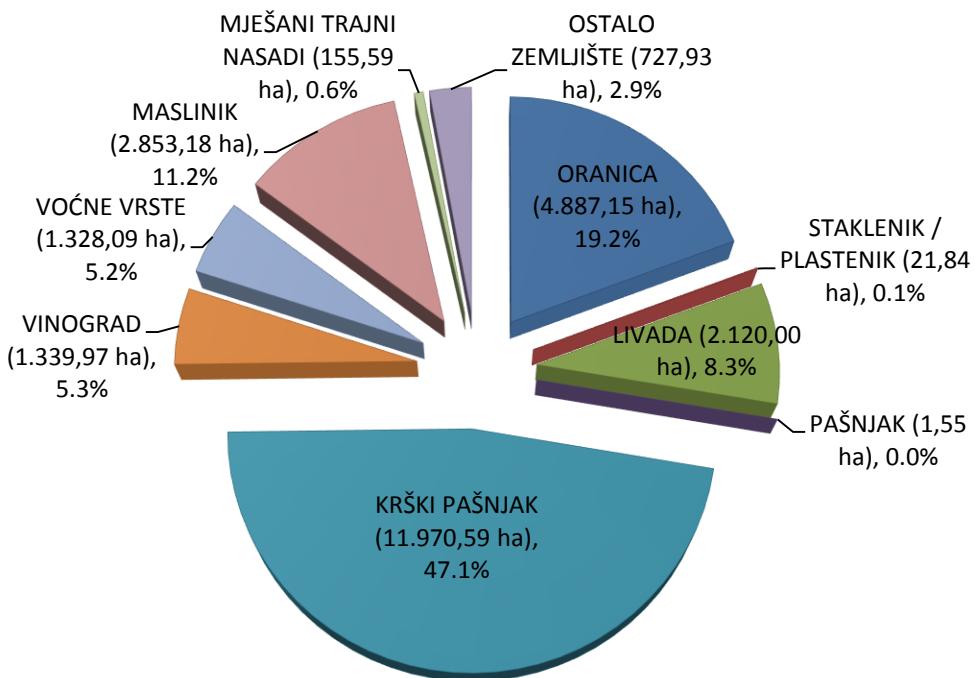
2.4.2. Poljoprivredne površine u ARKOD sustavu

ARKOD je evidencija uporabe poljoprivrednog zemljišta u digitalnom obliku. Radi se o nacionalnom sustavu identifikacije zemljišnih parcela, odnosno evidenciji uporabe poljoprivrednog zemljišta u Republici Hrvatskoj. Upis u ARKOD sustav nije obavezan, ali proizvođači, u cilju ostvarivanja svih vrsta potpora po poljoprivrednoj površini, upisuju svoja zemljišta u ARKOD sustav.

ARKOD je zapravo nadogradnja Upisnika poljoprivrednih gospodarstava, koji je temeljna evidencija koju Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju koristi za dodjelu potpora.

Kao takav, ARKOD sustav sastavni je dio Integriranog administrativnog i kontrolnog sustava (IAKS) kojim zemlje članice Europske Unije dodjeljuju, prate i kontroliraju izravna plaćanja poljoprivrednicima. Integrirani administrativni kontrolni sustav je računalna baza podataka koja se sastoji od: jedinstvene identifikacije korisnika koji podnose zahtjeve, sustava za identifikaciju zemljišnih parcela (ARKOD), sustava za identifikaciju i registraciju životinja (JRDŽ), sustava za identifikaciju i registraciju prava na plaćanje, podnošenja zahtjeva, administrativne kontrole zahtjeva i kontrole na terenu. Upis u ARKOD sustav za poljoprivrednike je besplatan, a obavlja se u regionalnim uredima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju.

Graf25: Poljoprivredne površine prema vrsti uporabe registrirane u ARKOD sustavu za Zadarsku županiju

Izvor: Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2014. godina (Stanje Arkoda – 05/03/2015), Obrada: ZADRA NOVA

Struktura poljoprivrednih površina Zadarske županije (graf 25.) pokazuje da najveću površinu od 11.970,59 ha ili 47% zauzimaju krški pašnjaci. Zatim slijede oranice na koje otpada 4.887,15 ha ili 19% ukupne poljoprivredne površine, maslinici koji se prostiru na 2.853,15 ha površina ili 11% te livade koje zauzimaju 2.120 ha ili 8% ukupne poljoprivredne površine. Bitne značajke strukture poljoprivrednog prostora su male površine vinograda, svega 1.339,97 ha ili 5% od ukupne poljoprivredne površine, voćnih vrsta (1.328,09 ha ili 5%) te miješanih trajnih nasada koji se prostiru na samo 155,59 ha što je 1% od ukupnog poljoprivrednog zemljишta.

2.4.3. Vlasnička struktura poljoprivrednih površina

Prema podacima iz Popisa poljoprivrede 2003. godine, korišteno poljoprivredno zemljište u Zadarskoj županiji iznosi 21.030,44 ha od čega je čak 90% korišteno od strane poljoprivrednih kućanstava, a samo 10% poljoprivrednog zemljишta koriste poslovni subjekti što je više od prosjeka za Republiku Hrvatsku gdje 80% poljoprivrednih kućanstva i 20% poslovnih subjekata koriste poljoprivredno zemljište.

Tablica 24: Površina, broj poljoprivrednih gospodarstava, broj parcela, prosječna površina i prosječan broj parcela po županijama u 2014. godini

Županija (prema sjedištu PG-a)	Površina (ha)	Broj PG	Broj parcela	Prosječna površina (ha) po PG-u	Prosječan broj parcela po PG-u
Zadarska	18.201,57	6.660,00	46.955,00	2,73	7,05
Šibensko - kninska	5.910,11	4.310,00	29.730,00	1,37	6,90
Splitsko - dalmatinska	18.520,55	11.109,00	65.661,00	1,67	5,91
Dubrovačko-neretvanska	9.362,25	7.776,00	54.300,00	1,20	6,98

Istarska	21.484,44	5.016,00	43.110,00	4,28	8,59
Primorsko-goranska	9.343,90	2.619,00	18.236,00	3,57	6,96
Ličko-senjska	25.061,00	4.168,00	57.336,00	6,01	13,76
Ukupno Jadranska Hrvatska	107.883,81	41.658,00	315.328,00	2,59	7,57
Ukupno RH	1.026.081,29	150.733,00	1.320.782,00	6,81	8,76

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 16.10.2014. (Površina, broj PG-a i broj parcela po razredima i po županijama); **Obrada:** ZADRA NOVA

Prosječna površina po poljoprivrednom gospodarstvu u Zadarskoj županiji je 2,73 ha što je svrstava na peto mjesto ukoliko promatramo samo stanje u županijama Jadranske Hrvatske. U usporedbi s prosječnom površinom (ha) po PG-u na nivou RH (6,81 ha), a kao što je vidljivo iz tablice broj 24 gore, sve županije Jadranske Hrvatske su ispod državnog prosjeka.

Što se tiče prosječnog broja parcela po PG-u, Zadarska županija je, s prosječnim brojem parcela po PG-u od 7,05, na trećem mjestu u Jadranskoj Hrvatskoj. Jedino Ličko-senjska županija ima veći prosječan broj parcela po PG-u (13,76) od državnog prosjeka (8,76). Sve ostale županije nalaze se ispod državnog prosjeka po pitanju prosječnog broja parcela po PG-u.

Iz dostupnih podataka vidljivo je kako poljoprivredu Zadarske županije karakterizira mala prosječna veličina gospodarstva (2,7 ha) i usitnjeno posjeda (u prosjeku 7 parcela). Nadalje, detaljnom računicom dolazimo do prosječne površine parcele po PG-u od svega 0,38 ha.

Tablica 25: Broj PG-a po razredima površina poljoprivrednog zemljišta (ha) i po županijama

Županija (prema sjedištu PG- a)	Vrsta podatka	Površina poljoprivrednog zemljišta po razredima (ha)					
		<=1 i <3	>=3 i <10	>=10 i <50	>=50 i <300	>=300 i <1500	>=1500 i >=3000
Zadarska	Broj PG- a	5.465	1.008	174	9	4	0
Šibensko - kninska	Broj PG- a	3.983	283	42	2	0	0
Splitsko - dalmatinska	Broj PG- a	10.256	742	95	14	1	2
Dubrovačko-neretvanska	Broj PG- a	7.387	346	39	4	0	0
Istarska	Broj PG- a	3.341	1.298	341	34	2	0
Primorsko - goranska	Broj PG- a	2.160	313	127	16	3	0
Ličko - senjska	Broj PG- a	1.694	2.052	393	23	6	0
Ukupno RH	Broj PG- a	90.508	43.989	13.303	2.787	130	16

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 16.10.2014. (Površina, broj PG-a i broj parcela po razredima i po županijama); **Obrada:** ZADRA NOVA

Od ukupnog broja poljoprivrednih gospodarstava u Zadarskoj županiji, 5.465 (82%) ima u vlasništvu poljoprivredne površine manje od 3 ha. Kao što je vidljivo u tablici broj 25, slična je situacija i u ostalim županijama Jadranske Hrvatske gdje je najveći broj onih PG-ova, koji raspolažu poljoprivrednim

zemljišima površina u prvom razredu, odnosno manje ili jednako 1 te manje od 3 ha. U strukturi poljoprivrednih gospodarstava Zadarske županije prisutan je i manji broj srednjih i velikih gospodarstava (15% poljoprivrednih gospodarstava posjeduje poljoprivredno zemljište površine od 3 do 10 ha, a manje od 3% gospodarstava posjeduje površine od 10 do 50 ha).

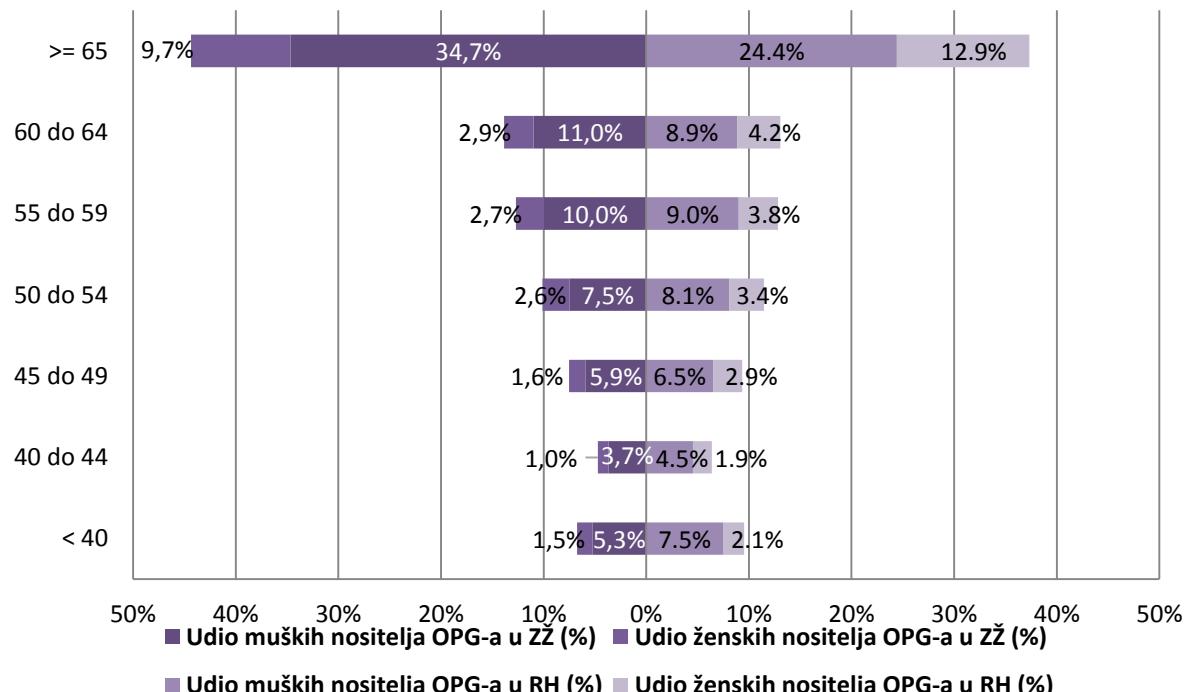
Tablica 26: Broj gospodarstava prema tipu na području Zadarske županije u razdoblju od 2011. do 2015. g.

Tip PG-a	Broj PG-a				
	31.12.2011.	31.12.2012.	31.12.2013.	31.12.2014.	23.11.2015.
OBITELJSKO GOSPODARSTVO	7.514	7.308	7.409	7.526	7.488
OBRT	80	84	87	87	58
TRGOVAČKO DRUŠTVO	49	50	59	65	69
ZADRUGA	27	29	32	35	32
OSTALI	9	9	10	10	10
Ukupno	7.679	7.480	7.597	7.723	7.657

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2014. godina (Tipologija PG-a); Obrada: ZADRA NOVA

Prema podacima iz APPRR-a, stanje 23.11.2015. upisano je ukupno 7.657 PG-a na području Zadarske županije. Od toga, obiteljska gospodarstva čine 98% svih PG-a u Zadarskoj županiji. Iz podataka u tablici 26. vidljivo je kako ukupan broj PG-a neznatno oscilira tijekom godina. Najveći broj PG-a u razdoblju od 2011. do 2015. godine bio je u 2014. Također prema podacima iz APPRR-a, u 2014. godini na području cijele Zadarske županije osnovano je 256 PG-a, a zatvoreno je 131 PG-a.

Tablica 27: Nositelji obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Zadarskoj županiji i Republici Hrvatskoj prema spolu i godinama nositelja (po razredima) u %

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 15.10.2014. (Broj OPG-a prema spolu i godinama nositelja); Obrada: ZADRA NOVA

Prema podacima iz Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju za 2014. godinu, preko 70% ukupnih nositelja OPG-a u Zadarskoj županiji starosne su dobi od 55 godina i više od čega njih čak 44% ima 65 i više godina. To je čak i iznad prosjeka za RH gdje udio ukupnih nositelja OPG-a sa 65 i više godina iznosi 37%. Također, u Zadarskoj županiji veći je udio muških nositelja OPG-a (78%), naspram ženskih nositelja kojih je svega 22%. Ovakva starosna struktura nositelja OPG-a rezultat je migracijskog kretanja mlađe populacije koja, u skladu s rastućim trendom, seli u urbane centre ili perspektivnije ruralne/turističke regije kako bi tamo ostvarili bolje životne i radne uvjete. Takva kretanja potvrđuju i podaci iz Državnog zavoda za statistiku – Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2013., iz kojih je vidljivo kako je najveći broj preseljenog stanovništva unutar Republike Hrvatske u 2013. godini bio upravo u dobi od 20 do 39 godina starosti te je iznosio 44%.

Prema podacima Agencije za poljoprivredno zemljište, ukupna površina poljoprivrednog zemljišta u RH iznosi 2.695.037 ha od čega RH raspolaže sa 738.125,52 ha površine što je oko 27% ukupnih površina. Od ukupnih površina poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu RH, otprilike 10%, odnosno 73.510,58 ha nalazi se na području Zadarske županije. Od toga, veliki dio čak 85% ili 62.315,14 ha površina poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu RH u Zadarskoj županiji slobodno je za raspolaganje. Državnim poljoprivrednim zemljištem može se raspolagati na nekoliko načina:

- Zakupom i zakupom za ribnjake
- Prodajom izravnom pogodbom
- Zakupom zajedničkih pašnjaka
- Privremenim raspolaganjem
- Zamjenom
- Davanjem na korištenje bez javnog poziva
- Pravom služnosti
- Promjenom namjene.

Prema podacima Agencije za poljoprivredno zemljište, s područja Zadarske županije do danas (2015. godine) evidentirani oblici raspolaganja državnim poljoprivrednim zemljištem prikazani su u tablici niže.

Tablica 28: Načini raspolaganja državnim poljoprivrednim zemljištem na području Zadarske županije do 2015. godine

Vrsta raspolaganja prema katastarskim podacima	Broj ugovora	Broj parcela	Ukupna površina (ha)
Koncesija	-	112	1.624,57
Upravljanje (Hrvatske vode, Hrvatske šume, općine/gradovi, itd.)	-	1.251	3.660,80
Zakup	-	48	257,64
Vrsta raspolaganja prema evidenciji ugovora	Broj ugovora	Broj parcela	Ukupna površina (ha)
Privredni zakup	58	197	1.829,25
Dugogodišnji zakup	13	46	193,97
Prodaja	91	114	219,56
Interventna mjera dodjele zemljišta stočarima - zakup na deset godina	Broj ugovora	Broj parcela	Ukupna površina (ha)
	70	665	2.414,83
Sveukupno državno zemljište		16.209	75.784,71

Izvor: Agencija za poljoprivredno zemljište

2.4.4. Biljna proizvodnja

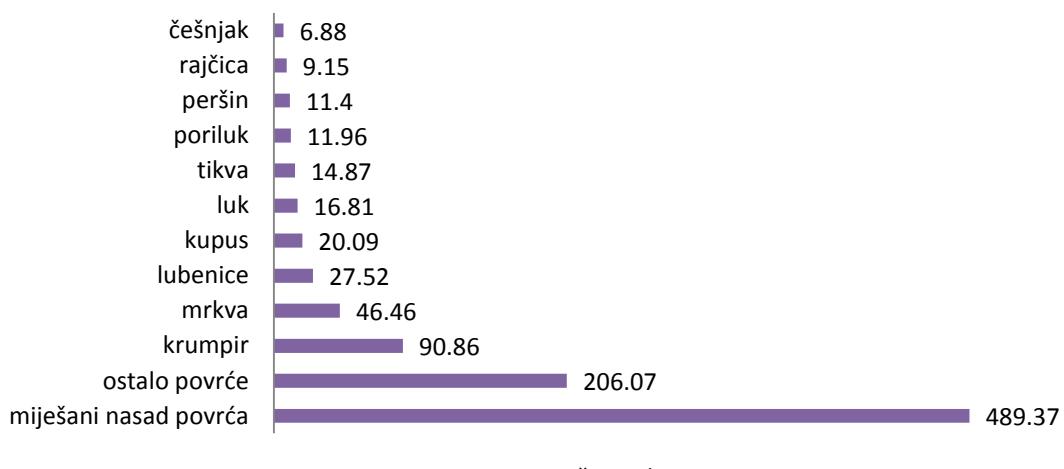
Područje Zadarske županije posjeduje idealne klimatske i pedološke uvjete za biljnu proizvodnju. Stoga, ovo područje posjeduje dugu tradiciju u uzgoju voća (višnja maraska, breskva, nektarina, bajam, trešnja, smokva i jabuka), povrća, maslina te vinove loze.

2.4.4.1. Povrćarstvo

Prema podacima APPR-a za 2014. godinu, ukupne površine u Zadarskoj županiji na kojima se uzgajaju različite povrtne kulture iznose 951,44 ha što je oko 4% u odnosu na ukupne poljoprivredne površine.

U uzgoju povrća na području Zadarske županije, prema ukupnim površinama na kojima se uzgajaju, zastupljene su sljedeće povrtne kulture: krumpir, mrkva, lubenice, kupus, luk, tikva, poriluk, rajčica, češnjak, dinje, blitva, paprika, mahune, kukuruz i drugo.

Graf26: Uzgoj različitih povrtnih kultura na površinama u ha u Zadarskoj županiji u 2014.

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju – Prijavljene povrtne kulture u 2014. godini u Zadarskoj županiji; **Obrada:** ZADRA NOVA

Kako je vidljivo iz grafa broj 26, u Zadarskoj županiji najveće površine, čak 51% od ukupnih povrtnih površina u ha, su pod nasadima miješanog povrća. Uzgoj ostalog povrća (dinje, blitva, paprika, mahune, kukuruz, špinat i dr.) odvija se na 22% od ukupnih površina pod povrtnjacima, a 10% površina otpada na uzgoj krumpira. Mrkva se uzgaja na 5% od ukupnih površina, lubenica na 3% ukupnih površina, a kupus, luk i tikva na ukupno 6% površina pod povrtnjacima.

Prema podacima kojima raspolažu u Agenciji za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, od ukupnih površina pod povrtnim kulturama, 92% je u vlasništvu obiteljskih gospodarstava. Trgovačka društva raspolažu sa 6% povrtnih površina. U vlasništvu zadruge je samo 4,18 ha i na njima se uzgaja miješano povrće. Na najvećem dijelu površina u vlasništvu obiteljskih gospodarstava uzgaja se miješano povrće (53%), ostalo povrće uzgaja se na 19% ukupnih površina, dok se krumpir uzgaja na 10%. Trgovačka društva najviše uzgajaju mrkvu, na čak 65% od ukupnih površina u vlasništvu društava.

Uzveši u obzir procjenu iz Strategije razvoja poljodjelstva Zadarske županije iz 1999. godine kako se ovdje može proizvesti oko 120 tisuća tona raznog povrća na oko 7 tisuća ha prikladnih površina i postojeće podatke o uzgoju povrća, može se zaključiti kako ovaj podsektor predstavlja veliki neostvaren potencijal.

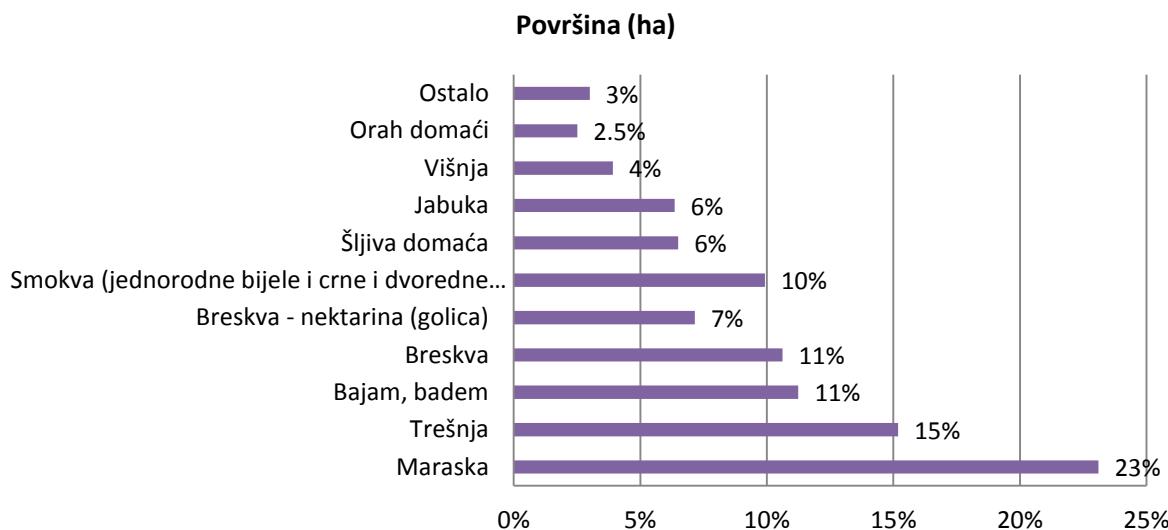
Veliki problem za sadašnje i buduće proizvođače predstavlja nepostojanje adekvatnih prodajno-doradbenih i skladišnih kapaciteta.

2.4.4.2. Voćarstvo

Prema strukturi poljoprivrednih površina registriranih u ARKOD sustavu za Zadarsku županiju, ukupne poljoprivredne površine na kojima se uzgajaju voćne vrste iznose 1.328,09 ha što je oko 5% od ukupno obradivih poljoprivrednih površina dok je ukupan broj parcela 3.016.

Na području županije najzastupljenije voćne vrste, prema površinama u ha na kojima se uzgajaju su: višnja maraska, trešnja, badem, breskva, nektarina, smokva, šljiva i ljetna jabuka.

Graf27: Zastupljenost (%) voćnih vrsta na ukupnoj poljoprivrednoj površini na kojoj se uzgajaju voćne vrste na području Zadarske županije

Izvor: Zadarska županija – Upravni odjel za poljoprivredu, 2015. godina; Obrada: ZADRA NOVA

Tvrtka Maraska d.d. podigla je na lokaciji Vlačinama, kod mjesta Zemunik donji, na oko 200 ha velik nasad višnje maraske sa 95.000 stabala (Faričić, 2014.).

Što se tiče uzgoja i proizvodnje ostalih zastupljenih voćnih vrsta, nagli razvoj širenja breskvika, koji je bio naprasito prekinut ratom, ponovno doživljava svoju ekspanziju nakon rata, a smokva i badem javljaju se uglavnom u vrtovima, okućnicama, rubovima polja i vinograda.

Izrazito važna voćna vrsta je višnja maraska, koja je i osnovna sirovina za proizvodnju likera Maraschino, voćnih sirupa, sokova i alkoholnih pića.

Prosječna površina parcele na kojoj se uzgajaju voćne vrste iznosi svega 0,44 ha što ukazuje na to kako se na području Zadarske županije u većem dijelu radi o usitnjenoj i neproduktivnoj proizvodnji koja je samo dijelom u funkciji opskrbe tržišta. Ipak, proizvodnja i razvoj voćarstva na malim posjedima ima čitav niz prednosti pred proizvodnjom na velikim plantažama, posebice nekih voćnih vrsta i sorti. Razvoj voćarstva može omogućiti i manjim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima veći prihod po hektaru pri čemu je vrlo važno osigurati kvalitetan sadni materijal novih gospodarski vrijednih sorti i podloga koje su prikladne za uzgoj u našim uvjetima. Također, važno pitanje u pojedinom mjestu, selu ili području županije je bolje korištenje mehanizacije, organizacije otkupa, povezivanja i suradnje malih proizvođača te primjene modernih sustava navodnjavanja.

2.4.4.3. Vinarstvo i vinogradarstvo

Vinogradarstvo u Zadarskoj županiji ima dugu tradiciju i predstavlja važnu granu poljoprivredne proizvodnje. Zadarsko područje, koje u vinogradarstvu i vinarstvu ima tradiciju dugu dvije tisuće godina,

izuzetno je bogato autohtonim sortama. Zadarska županija ima velike mogućnosti u proizvodnji vina, a osim proizvodnje vinskog grožđa, smatra se da je ovo područje najpogodnije za proizvodnju stolnog grožđa u Hrvatskoj.

Tablica 29: Broj PG-a, broj parcela i površina vinograda te prosječan broj parcela po PG-u i prosječna površina (ha) po PG-u po županijama Jadranske Hrvatske

Županija	Broj PG-a	Broj parcela	Površina (ha)	Prosječan broj parcela po PG-u	Prosječna površina (ha) po PG-u
Dubrovačko-neretvanska	3.416	14.944	2.222,07	4,37	0,65
Istarska	2.678	6.258	3.087,30	2,34	1,15
Ličko-senjska	101	213	29,10	2,11	0,29
Primorsko-goranska	422	1.658	304,83	3,93	0,72
Splitsko-dalmatinska	4.625	12.215	2.387,82	2,64	0,52
Šibensko-Kninska	2.347	3.990	830,55	1,70	0,35
Zadarska	2.567	3.814	1.327,22	1,49	0,52
Ukupno JH	16.156	43.092	10.189	2,67	0,63
Ukupno RH	41.697	83.941	21.257,53	2,01	0,51

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju - Vinogradarski registar (Vezani dokumenti – Vinograđi; 7.10.2014.); Obrada: ZADRA NOVA

Iz analize podataka Vinogradarskog registra za 2014. godinu proizlazi kako ukupne površine poljoprivrednog zemljišta pod vinogradima u Jadranskoj Hrvatskoj (JH) čine čak 48% svih površina pod vinogradima Republike Hrvatske. Od ukupnih površina pod vinogradima Jadranske Hrvatske, 13% otpada na površine na području Zadarske županije. U absolutnoj vrijednosti, na području Zadarske županije, pod nasadima vinograda upisano je 1.372 ha što svrstava Zadarsku županiju na 4. mjesto u usporedbi sa ostalim županijama Jadranske Hrvatske. Najvećom površinom vinograda od 3.087,3 ha raspolaze Istarska županija. Također, u Vinogradarski registar upisuje se i svaka fizička ili pravna osoba koja koristi vinograd, proizvodi grožđe, mošt i/ili vino ili obavlja djelatnost punjenja, a u Vinogradarski registar za 2014. godinu upisano je ukupno 2.567 poljoprivrednih gospodarstva s područja Zadarske županije. Prosječna površina vinograda po PG-u u Zadarskoj županiji je 0,52 ha, dok je prosječan broj parcela po PG-u 1,49. Iz toga se, nadalje, može izračunati kako je prosječna površina parcele vinograda po PG-u 0,34. U usporedbi sa RH, u Zadarskoj županiji nešto je niži prosječan broj parcela po PG-u (1,49 naspram 2,01 koliko je državni prosjek) dok jer prosječna površina vinograda otprilike na istoj razini sa državnim projektom. Također, prosječna površina parcela u Zadarskoj županiji nešto je viša od one na nacionalnoj razini, a koja iznosi 0,25 ha. U Zadarskoj županiji 1.752 ili 68% PG-a u vlasništvu ima vinograde površine od 0,1 do 0,5 ha. Površine vinograda do 0,1 ha posjeduje 16% PG-a, a 8% PG-a raspolaze površinama vinograda od 0,5 do 1 ha. 189 PG-a ima površine od 1 do 5 ha, dok su svega 22 PG-a registrirana kao posjednici vinograda u rasponu površina od 5 do 100 ha.

Tablica 30: Broj PG, broj parcela i površina vinograda prema tipu PG-a

Tip PG-a	Zadarska županija			Republika Hrvatska		
	Broj PG-a	Broj parcela	Površina (ha)	Broj PG-a	Broj parcela	Površina (ha)
OBITELJSKO GOSPODARSTVO	2.531	3.719	1.058	40.820	79.653	13.013
OBRT	22	38	51	526	1.983	1.581
OSTALI	3	6	10	21	60	51
TRGOVAČKO DRUŠTVO	10	49	205	297	2.090	6.460
ZADRUGA	1	2	3	33	155	151
Ukupno	2.567	3.814	1.327	41.697	83.941	21.258

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju - Vinogradarski registar (Vezani dokumenti – Vinograđi; 7.10.2014.); Obrada: ZADRA NOVA

Što se tiče vlasničke strukturevinograda, 99% vinograda Zadarske županije je u vlasništvu obiteljskih gospodarstava. U Vinogradarskom registru su, nadalje, registrirana svega 22 obrta, 10 trgovačkih društava i samo 1 zadruga. Otprilike ista struktura prisutna je i na državnoj razini. Prosječna površina po OPG-u u Zadarskoj županiji je 0,42 ha, a prosječan broj parcela 1,47. Obrti raspolažu prosječnom površinom vinograda od 2,31 ha i prosječnim brojem parcela od 1,73. Najveću prosječnu površinu vinograda po PG-u imaju trgovačka društva i ona iznosi 20,5 ha, dok je prosječan broj parcela po trgovačkom društvu 4,9.

Tablica 31: Proizvodnja vina u vinskoj godini 2013. po županijama Jadranske Hrvatske

Županija	Grožđe (t)	Vino B (hl)	Vino C/R (hl)	Ukupno (hl)
Dubrovačko-neretvanska	5.642,14	8.893,52	26.564,26	35.457,78
Istarska	13.575,92	55.375,51	32.849,27	88.224,78
Ličko-senjska	126,04	299,3	257,75	557,05
Primorsko-goranska	29,2	1.143,30	45,6	1.188,90
Splitsko-dalmatinska	8.382,36	23.200,76	26.900,42	50.101,18
Šibensko-kninska	2.402,41	5.893,35	7.878,06	13.771,41
Zadarska	709	1.727,10	2.073,33	3.800,43
Ukupno JH	30.867,07	96.532,84	96.568,69	193.101,53
Ukupno RH	89.412,08	410.481,11	155.251,89	565.733,00

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju - Vinogradarski registar (Vezani dokumenti za vinsku godinu 2013. koja obuhvaća razdoblje od 01.08.2013. do 31.07.2014. – Proizvodnja_Broj podnositelja_15 vodećih sorata);

Obrada: ZADRA NOVA

U sklopu vinarstva i vinogradarstvajako je važna i sama proizvodnja pa je tako u županijama Jadranske Hrvatske u vinskoj godini 2013. proizvedeno ukupno 193.101,53 hl vina što čini 34% ukupne proizvodnje vina u RH. Najvećom proizvodnjom vina u hl, na razini Jadranske Hrvatske, može se pohvaliti Istarska županija koja je pridonijela sa 46% u ukupnoj proizvodnji. Nakon nje slijede Splitsko-dalmatinska županija s udjelom proizvodnje od 26% u ukupnoj proizvodnji vina Jadranske Hrvatske i Dubrovačko-neretvanska županija s udjelom od 18%. Prema podacima dostupnim iz Vinogradarskog registra, u Zadarskoj županiji u 2013. godini proizvedeno je 3.800,43 hl vina što je svega oko 2% od ukupne proizvodnje vina u Jadranskoj Hrvatskoj. Podatke je podnijelo ukupno 351 podnositelja izjava o proizvodnji u Zadarskoj županiji. Što se tiče proizvodnje po sortama vina, Jadranska Hrvatska vodeća je u ukupnoj proizvodnji crnog vina u RH u kojoj sudjeluje s visokim 62% iako se, promatrajući ukupnu proizvodnju vina u Jadranskoj Hrvatskoj, otprilike isto proizvede bijelog i crnog vina (50% bijelog i 50% crnog vina). Od ukupne proizvodnje vina u Zadarskoj županiji u 2013. godini, 50% otpada na crne sorte vina, a 45% na bijele sorte.

U vinskoj 2013. godini u Zadarskoj županiji upisano je 5.458.675 trsova 20 vodećih sorti. Najzastupljenija sorta na zadarskom području je plavina crna s ukupnim brojem trsova od 925.224 što čini 17% ukupnog broja trsova. Ova sorta ujedno zauzima i najveću površinu vinograda od ukupno 169 ha što je otprilike 13% od ukupne površine pod vinogradima u Zadarskoj županiji. Druga sorta po zastupljenosti u broju trsova je debit (16% od ukupnog broja trsova), a zatim slijede grenachenoir, syrah, merlot i maraština sa udjelom od 7% u ukupnom broju trsova Zadarske županije.

Prema podacima iz Programa održivog razvoja poljoprivrede Zadarske županije 2013. – 2015., najveći broj vinograda se nalazi na području Benkovca (čak 55% ukupnih vinogradarskih površina), zatim slijede Nin, Posedarje, Zadar, Stankovci, Pakoštane, Poličnik, Ražanac, Škabrnja i Polača.

Prema podacima iz Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju za 2014. godinu, 22 vinara prijavilo je svoja vina kao vrhunska vina s kontroliranim zemljopisnim podrijetlom (vina sa zaštićenom oznakom izvornosti) i kao kvalitetna vina s kontroliranim zemljopisnim podrijetlom (vina sa zaštićenom oznakom izvornosti).

2.4.4.4. *Maslinarstvo*

Tradicija maslinarstva u ovim krajevima duga je preko 2.000 godina o čemu nam govore i ostaci uređaja za preradu u mjestu Muline na otoku Ugljanu.

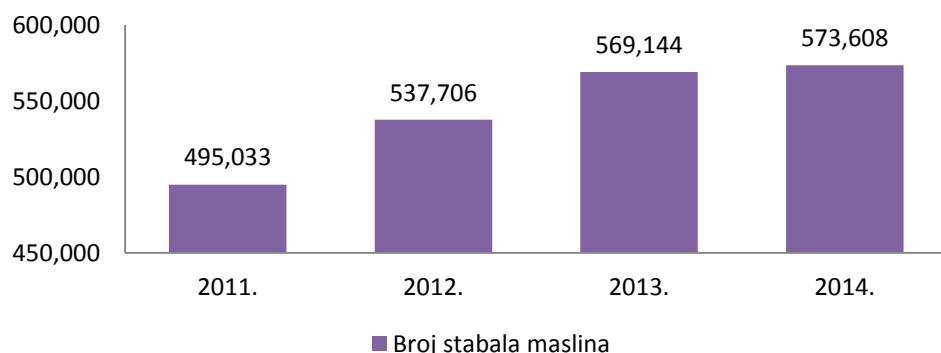
Tablica 32: Površina (ha) maslinika i broj parcela po županijama

Županija	Površina maslinika (ha)	Broj parcela
Šibensko-kninska županija	2.620,97	17.366
Dubrovačko-neretvanska županija	2.809,18	19.580
Istarska županija	3.231,20	7.418
Ličko-senjska županija	192,13	455
Primorsko-goranska županija	754,13	4.278
Splitsko-dalmatinska županija	5.038,40	21.582
Zadarska županija	2.930,16	14.468
Ukupno	17.576,18	85.147,00

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, ARKOD na dan 05.03.2015.; **Obrada:** ZADRA NOVA

Prema površini maslinika evidentiranoj u ARKOD sustavu u 2015. godini, pod nasadima maslina u Zadarskoj županiji upisano je 2.930,16 ha.

Graf 28: Broj stabala maslina na području Zadarske županije od 2011. do 2014.

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju; **Obrada:** ZADRA NOVA

Prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (2014. godina), broj stabala maslina na području Zadarske županije iznosi 573.608 što čini maslinu ujedno i najbrojnijom voćkom u Županiji. U promatranom razdoblju od 2011. do 2014. godine, broj stabala maslina u 2014. narastao je za 16% u odnosu na 2011. godinu, a svega za 1% u odnosu na prošlu 2013. godinu. Najveći skok u ukupnom broju stabala maslina u odnosu na prethodnu godinu zabilježen je u 2012. (porast broja stabala maslina za 9% u odnosu na 2011.).

U Zadarskoj županiji u 2014. godini evidentirano je 4.500 maslinika prema Agenciji za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju. Od toga, skoro 99%, odnosno 4.443 je u vlasništvu obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Trgovačka društva raspolažu sa 17 maslinika, obrti s 29, a zadruge sa svega 8 maslinika.

Maslinici u ZŽ čine 17% ukupne površine maslinika u RH.

Dominantna sorta masline na području Zadarske županije je oblica, a u ostatku sortimenta zastupljenije sorte masline su drobnica, oštrica, leccino, ascolana tenera i pendolino.

Prirodni areal rasprostranjenosti masline u županiji su otoci i obalni pojasi, na sjeveru otok Silba, na jugu općina Stankovci i grad Biograd, na zapadu Dugi otok te na sjeveru grad Benkovac i općina Novigrad.

Više od 80% od ukupnog broja stabala nalazi se na području Pakoštana, Zadra, Biograda, Sv. Filipa i Jakova te Posedarja.

Prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, u 2014. godini ukupno je 15 gospodarstava tražilo potporu za maslinovo ulje, a sve su bila obiteljska poljoprivredna gospodarstva. Također, u 2014. godini potpora je tražena i odobrena za ukupno 15.987 litara maslinovog ulja.

Tablica 33: Razvojne potrebe i ograničenja sektora

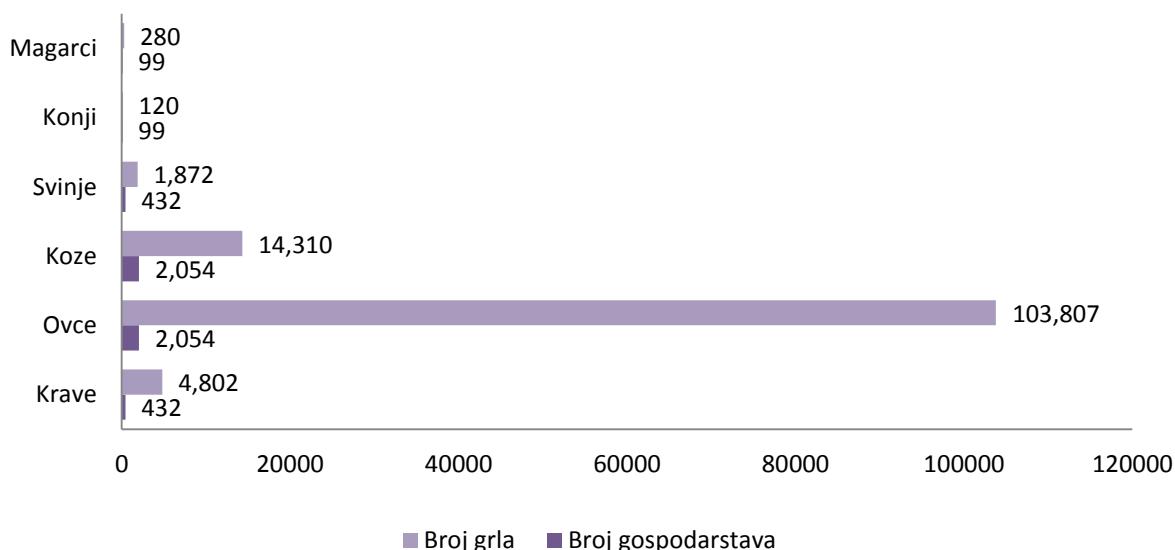
RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Male površine poljoprivrednih zemljišta i veliki broj parcela koji onemogućuju suvremenu i konkurentnu poljoprivrednu proizvodnju te, u konačnici, dugoročnu egzistenciju poljoprivrednih gospodarstava Starosna struktura nositelja OPG-a Male površine vinograda i usitnjenošć posjeda Nepostojanje uređenog tržnog reda 	<ul style="list-style-type: none"> Poticanje korištenja raspoloživog poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu RH Povećanje površina pod povrćem i ulaganje u proizvodnju u zaštićenom prostoru kako bi se ostvarila samodostatna i kontinuirana proizvodnja povrća za potrebe hrvatskog tržišta i izvoza Izgradnja prodajnih, preradbenih i skladišnih kapaciteta Uređenje rasadničarske proizvodnje kako bi se osigurala najviša kakvoća voćnih sadnica Udruživanje proizvođača povrća u interesne skupine radi racionalizacije u nabavi repromaterijala, mogućnosti zajedničkog korištenja specifične mehanizacije i opreme te lakšeg plasmana proizvoda, ali i ostvarivanja potpora EU koje se većinom dodjeljuju preko proizvođačkih organizacija Promocija uzgoja sljedećih vrsta povrća na otvorenom: kupusnjače, salata, poriluk, krumpir, korjenasto povrće (mrkva, celer, peršin), blitva, špinat, rajčica, paprika, lubenica i dinja. Promocijauzgoja sljedećih vrsta u zaštićenom prostoru: rajčica, paprika, krastavac, salata i blitva Očuvanje autohtonih vrsta/sorta Kreiranje vinskih „brandova“ sa specifičnim subregionalnim identitetom i njihova promocija Uspostava, funkcioniranje i umrežavanje proizvođačkih organizacija u vinarstvu i vinogradarstvu Edukacija gospodarskih subjekata u vinogradarstvu i vinarstvu Tehnološka modernizacija proizvodnje vina Organiziranje subjekata u sektoru maslinovog ulja i stolnih maslina (sektoru maslinarstva) na području županije u proizvođačku organizaciju (pravna osoba ili jasno definirani dio pravne osobe, osnovana od strane proizvođača u sektoru maslinarstva i priznata od strane Ministarstva poljoprivrede) i sektorsku organizaciju (pravna osoba osnovana na inicijativu organizacija ili udruženja iz područja proizvodnje, trgovine i/ili prerade u sektoru maslinarstva i priznata od strane resornog ministarstva) Registracije oznaka izvornosti i zemljopisnog podrijetla proizvoda od masline

Izvor: ZADRA NOVA

2.4.5. Stočarstvo

Ratna zbivanja na području Zadarske županije negativno su utjecala na razvoj stočarstva. Glavne stočarske grane prije rata bile su govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo, dok je danas ovčarstvo dominantna grana stočarstva.

Graf29: Broj gospodarstava i broj grla na području Zadarske županije

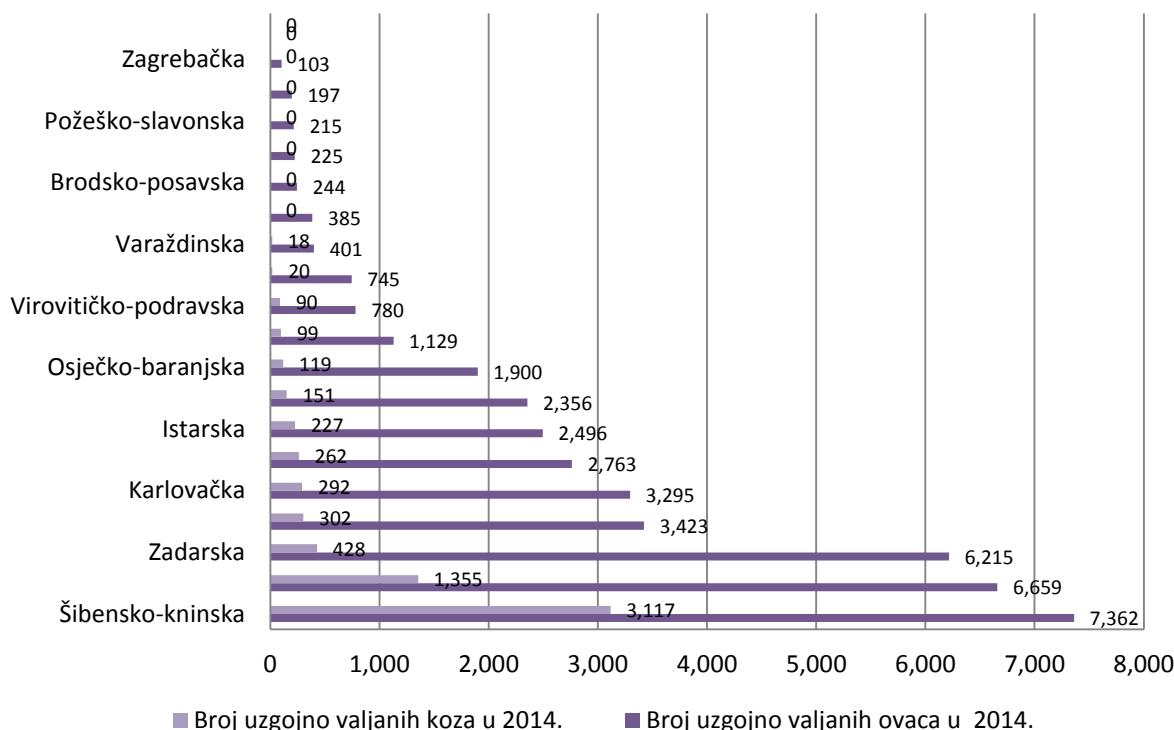
Izvor: Elektroničko glasilo Hrvatske poljoprivredne agencije, lipanj 2015.; Obrada: ZADRA NOVA

Prema podacima Hrvatske poljoprivredne agencije iz 2015. godine, na području Zadarske županije najviše se uzgaja ovaca i koza, čak 123.383 jedinki. Uzgojem ovaca i koza bavi se i najveći broj uzgajivača (2.031).

Zadarska županija prednjači u ukupnom broju ovaca i koza koje se uzgajaju na ovom području. Tako broj ovaca u Zadarskoj županiji čini 17% ukupnog broja ovaca u RH, dok broj koza u Zadarskoj županiji čini 20% ukupnog broja koza u RH.

Od oko 600.000 rasplodnih ovaca, koliko ih se uzgaja u Republici Hrvatskoj, uzgojno selekcijski rad se provodi na 40.893 grla.

Graf30: Broj uzgojno valjanih ovaca i koza po županijama u 2014. godini

Izvor: Izvešće za 2014. godinu - Ovčarstvo, kozarstvo i male životinje; Hrvatska poljoprivredna agencija; **Obrada:** ZADRA NOVA

Prema podacima Hrvatske poljoprivredne agencije, najveći broj uzgojno valjanih ovaca u 2014. godini uzbjalo se u Šibensko-kninskoj županiji (7.362). Slijedeće po broju uzgojno valjanih ovaca su Ličko-senjska (6.659) i Zadarska županija (6.215). U broju uzgojno valjanih koza prednjači Međimurska županija (3.117), dok se Zadarska županija ponovno nalazi na trećem mjestu s ukupno 428 uzgojno valjanih koza koje se uzbajaju na ovom području. Ova stada su, sukladno procedurama izrađenim u Odjelu za razvoj ovčarstva, kozarstva i uzoja malih životinja, uključena u provedbu uzojnog programa nakon jednogodišnjeg probnog razdoblja u kojem su uzbajivači provodili dogovorene mjeru (planski pripust, registracija janjenja, registracija porodne i težine pri odbiću, provođenje performance testa). Uzgojem uzgojno valjanih ovaca u Zadarskoj županiji bavi se 60 uzbajivača, dok se uzgojem uzgojno valjanih koza bavi svega 4 uzbajivača.

U uzoju uzgojno valjanih ovaca i koza u Zadarskoj županiji, prema podacima Hrvatske poljoprivredne agencije, dominiraju hrvatske izvore pasmine kombiniranih proizvodnih odlika kao što su: paška ovca (4.866), lička pramenka (679), dalmatinska pramenka (670), hrvatska šarena koza (380) i hrvatska bijela koza (48). Na području Zadarske županije dominira ekstenzivni sustav ovčarstva i kozarstva koji podrazumijeva minimalna ulaganja u bilo kojem smislu (selekcija, hranidba, nastambe, oprema, znanje i dr.). Iznimka je područje otoka Paga na kojem je paška ovca posljednjih desetljeća sve više usmjerena selekcijski i tehnološki ka proizvodnji mlijeka pa je i cijelokupna tehnologija podređena tom proizvodnom cilju.

Tablica 34: Razvojne potrebe i ograničenja sektora

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Neorganiziranost tržišta pa su uzgajivači prepušteni sami sebi, sami proizvode i prodaju vlastite proizvode, nema zagaraniranog otkupa i zajamčenih cijena, često su njihovi proizvodi podcijenjeni, a nerijetko su izigrani i prevareni Mala prosječna veličina stada koja ograničava ozbiljnu komercijalnu proizvodnju Dobna struktura te obrazovanost i stručnost uzgajivača među kojima je vrlo malo mlađih, odnosno uzgajivači nezainteresirani za nova znanja i bilo kakve tehnološke i organizacijske promjene 	<ul style="list-style-type: none"> Udruživanje uzgajivača u poljoprivredne zadruge kako bi se olakšala proizvodnja i plasman proizvoda, ali i omogućilo dobivanje koncesija na državnim pašnjacima Poticanje razvoja malih farmi kroz širenje assortimenta od mlijeka, mesa i vune Potaknuti program stručnog obrazovanja za zanimanje ovčar i kozar Poticanje konkurentnog ekološkog ovčarstva i kozarstva i promocija ekoloških proizvoda na sajmovima i u medijima Pokretanje procesa zaštite priznatih izvornih pasmina ovaca i koza u Republici Hrvatskoj oznakom zaštite izvornosti ili zemljopisnog podrijetla

Izvor: ZADRA NOVA

2.4.6. Ekološka i integrirana poljoprivreda

Ekološka proizvodnja omogućuje održivo gospodarenje prirodnim resursima (plodnost tla, flora i fauna, vode i atmosfera) smanjenjem primjene pesticida, umjetnih mineralnih gnojiva i drugih agrokemikalija te ekološkim zbrinjavanjem otpada iz poljoprivrede. Na taj način možemo zemlju sačuvati za buduće naraštaje i jesti kvalitetnu hranu. Na području Zadarske županije u 2014. godini registriran je 121 ekološki proizvođač, a prisutan je i trend porasta ekoloških proizvođača u posljednjih 5 godina što je vidljivo u tablici niže.

Tablica 35: Broj registriranih ekoloških proizvođača u ZŽ u razdoblju od 2011. do 2015. godine

Županija	Broj registriranih ekoloških proizvođača po godinama				
	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Zadarska	55	63	91	112	121

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

Ekološke poljoprivredne površine pod biljnom proizvodnjom najbrojnije su na području Splitsko-dalmatinske županije (čak 73%). Druga po redu je Zadarska županija sa udjelom ekoloških poljoprivrednih površina pod biljnom proizvodnjom od 18%.

Tablica 36: Ekološka biljna proizvodnja po županijama po godinama

Županija	Površina (u ha) 2008.	Površina (u ha) 2009.	Površina (u ha) 2010.	Površina (u ha) 2011.	Površina (u ha) 2012.	Površina (u ha) 2013.
Zadarska	356,66	863,84	1.003,68	854,65	1.085,62	1.428,76
Šibensko- kninska	139,50	160,60	304,64	417,20	425,73	407,44
Splitsko- dalmatinska	195,09	105,58	174,93	455,23	387,35	5.711,53*
Dubrovačko- neretvanska	5,29	17,00	69,70	245,86	154,63	225,46
UKUPNO	696,54	1.147,03	1.552,95	1.972,94	2.053,33	7.773,19

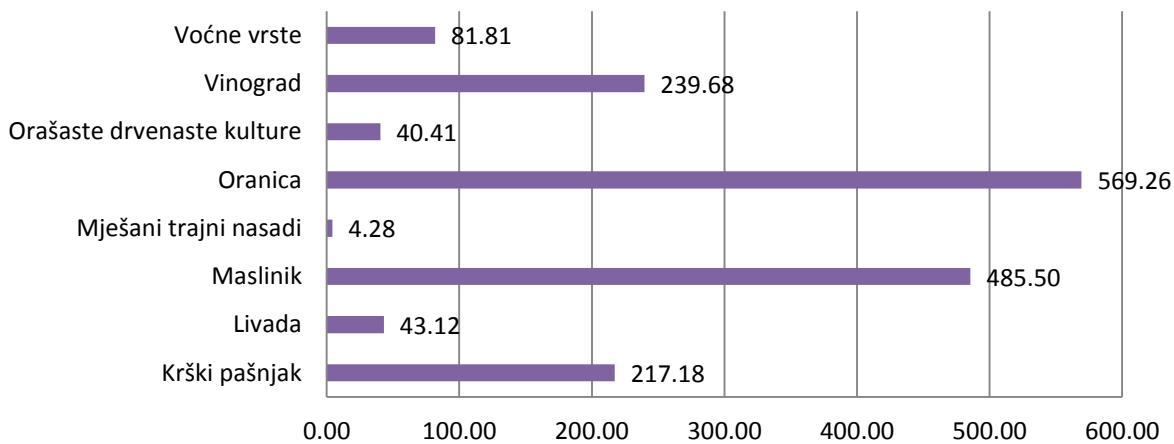
Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Ekološka poljoprivreda (Biljna proizvodnja po županijama)

*Splitska županija je u 2013. pod ekološkim površinama prijavila i veliki broj krških pašnjaka pa povećanje u odnosu na prethodnu 2012. godinu za ovu Županiju iznosi čak 1.375%

Prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, ukupne poljoprivredne površine pod ekološkom proizvodnjom na području Zadarske županije u 2014. godini iznosile su 1.681,24 ha. Od ukupnih poljoprivrednih površina pod ekološkom proizvodnjom, najveći dio (34%) otpada na oranice, zatim na maslinike 29%, 14% na vinograde i 13% na krške pašnjake.

Čak 95% svih površina pod integriranim poljoprivrednim proizvodnjom u Dalmaciji nalazi se na području Zadarske županije

Graf31: Struktura ekološke proizvodnje u Zadarskoj županiji u 2014. godini

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju; Obrada: ZADRA NOVA

Integrirana proizvodnja podrazumijeva uravnoteženu primjenu agrotehničkih mjera u svrhu proizvodnje ekološki i ekonomski prihvatljivih proizvoda uz minimalnu uporabu agrokemikalija, a svrha integrirane proizvodnje je proizvodnja ekonomski isplativih i ekološki prihvatljivih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, u cilju zaštite zdravlja ljudi, životinja, prirode i okoliša te zaštite interesa potrošača.

Porast površina pod ekološkom proizvodnjom u 2014. u odnosu na 2013. iznosi čak 18%.

Integriranim poljoprivrednom proizvodnjom u Zadarskoj županiji bavi se 21 proizvođač, aod ukupnih površina pod integriranim poljoprivrednom proizvodnjom 64% otpada na uzgoj voćnih vrsta.

Tablica 37: Integrirana poljoprivredna proizvodnja po županijama 2014.

Županija	Površina u h					Broj proizvođača
	Voćarstvo	Povrćarstvo	Proizvodnja grožđa	Ratarstvo	UKUPNO	
Zadarska	294,7	17,52	101,16	5,14	459,22	21
Šibensko-kninska	3,58	5,3	-	-	8,88	1
Splitsko-dalmatinska	10,61	-	2,38	-	13,00	12
Dubrovačko-neretvanska	-	-	1,4	0	1,4	1
Dalmacija ukupno	308,89	22,82	104,94	5,14	482,50	35

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Integrirana poljoprivreda (Integrirana poljoprivredna proizvodnja po županijama)

Tablica 38: Razvojne potrebe i ograničenja sektora

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatni sustavi potpora za ekološku poljoprivrednu proizvodnju • Zastupljenost konvencionalne poljoprivrede koja onemogućuje rast i razvoj ekološke i integrirane poljoprivrede 	<ul style="list-style-type: none"> • Značajna neiskorištenost poljoprivrednih površina te zapuštenog i neobrađenog zemljišta dobar su potencijal za razvoj ekološke poljoprivrede • Promocija i poticanje komercijalizacije ekoloških i proizvoda dobivenih integriranom poljoprivrednom proizvodnjom • Poticanje uzgoja autohtonih sorti i pasmina prema ekološkim načelima • Promocija eko i agroturizma • Organizacija edukacija/radionica na temu ekološke i integrirane proizvodnje koje će približiti i ujedno potaknuti poljoprivrednike da prijeđu na ovakav način poljoprivredne proizvodnje

Izvor: ZADRA NOVA

2.4.7. Šumarstvo

Prema podacima iz Godišnjeg izvješća Hrvatskih šuma za 2014. godinu, šume i šumsko zemljište obuhvaćaju 47,5% ukupne površine Republike Hrvatske i čine jedinstveno gospodarsko područje na 2,7 milijuna hektara. Od ukupne površine šuma 2,1 milijun hektara (78%) u vlasništvu je Republike Hrvatske, dok je 0,6 milijuna hektara odnosno 22% u vlasništvu privatnih šumoposjednika.

Prema podacima iz Programa ruralnog razvoja Zadarske županije 2012. – 2014., ukupna površina šuma i šumskog zemljišta na području Zadarske županije u državnom vlasništvu je 194.334,55 ha, što u odnosu na ukupnu površinu Zadarske županije (364.300,00 ha) iznosi 53%.

U Zadarskoj županiji šumama i šumskim zemljištem upravljaju sljedeće uprave šuma podružnice: UŠP Split (šumarije Benkovac, Biograd, Obrovac i Zadar), UŠP Senj (šumarija Pag), UŠP Gospic (šumarije Gračac i Donji Lapac). Šume i šumsko zemljište u državnom vlasništvu na području Zadarske županije su ustrojene u gospodarske jedinice te su izrađeni programi gospodarenja za iste. Na području Zadarske županije nalaze se i šume te šumska zemljišta u privatnom vlasništvu. Prema podacima iz Uprave šuma Podružnice Split, ukupna površina privatnih šuma na području Zadarske županije iznosi 28.167,12 ha, što u odnosu na ukupnu površinu Županije iznosi 8%. U usporedbi s ostalim dalmatinskim županijama, Zadarska županija se, po ukupnoj površini privatnih šuma, nalazi na trećem mjestu, iza Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije.

Zadarska županija se, prema podacima Programa ruralnog razvoja Zadarske županije 2012. – 2014., proteže u više vegetacijskih zona unutar područja mediteranske i kontinentalne klime sa temeljnim tipovima šumskih zajednica:

- šume hrasta crnike i njeni degradacijski oblici – makija i garig,
- šume hrasta medunca i njeni degradacijski oblici – šikara i šibljak,
- šume i kulture borova, od kojih su najzastupljeniji alepski bor, crni bori i primorski bor i
- različiti oblici šuma obične bukve – zastupljeni na Velebitu i u kontinentalnom dijelu Zadarske županije.

Tablica 39: Razvojne potrebe i ograničenja sektora

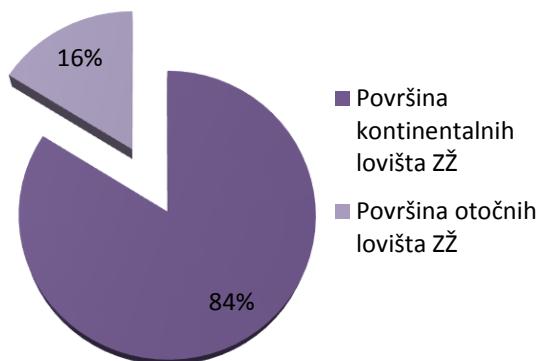
RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Mali, rascjepkani privatni šumski posjedi • Slaba educiranost privatnih vlasnika o upravljanju šumskim resursima 	<ul style="list-style-type: none"> • Osnivanje udruge koja će okupljati privatne vlasnike šuma • Razvoj rekreativnih aktivnosti koje će se temeljiti na šumama

Izvor: ZADRA NOVA

2.4.8. Lovstvo

Gospodarenje lovištima u Zadarskoj županiji obuhvaća uzgoj, zaštitu, lov i korištenje divljači i njegovih dijelova. Od 1.080 lovišta u Republici Hrvatskoj, koliko je evidentirano prema Ministarstvu poljoprivrede, na području Zadarske županije formirano je 55 lovišta od čega se 19 lovišta nalazi na otocima.

Graf32: Struktura lovišta Zadarske županije

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Središnja lovna evidencija za javnost; Obrada: ZADRA NOVA

Ukupna površina lovišta Zadarske županije iznosi 363.429 ha od čega 84% otpada na kontinentalna lovišta, a 16% na otočna. Na temelju obrade podataka iz Središnje lovne evidencije Ministarstva poljoprivrede, dolazimo do saznanja kako je Zadarska županija, prema površinama lovišta (u ha), od 21 županije, na 6. mjestu u RH dok je prema broju ustanovljenih lovišta na 10. mjestu u RH. U odnosu na ukupan broj ustanovljenih lovišta na području RH, na području Zadarske županije je 5% lovišta. Od ukupne površine lovišta u RH, na lovišta u Zadarskoj županiji otpada 6% površine. Što se vlasničke strukture lovišta tiče, a prema podacima iz Programa razvoja lovstva Zadarske županije 2013. – 2016., od ukupnog broja lovišta, 20 je državnih lovišta i ona se prostiru na 141.978 ha (38,98%), a 35 je zajedničkih lovišta ukupne površine od 222.277 ha (61,02%). Svako lovište ima svoju specifičnost pa su tako kod ustanovljenja lovišta i izrade lovno gospodarskih osnova točno definirane vrste divljači koje obitavaju u određenom lovištu.

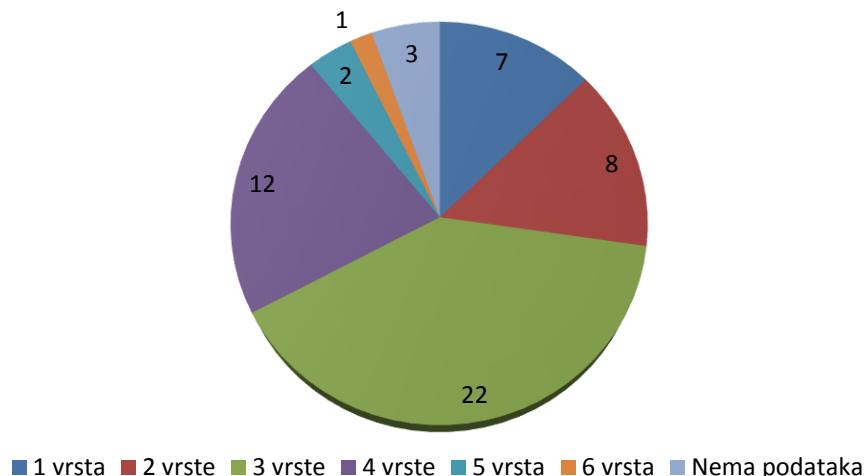
Od krupne divljači na području lovišta Zadarske županije prema lovnogospodarskim osnovama (LGO) i na području uzgajališta ZZ prema programima uzgoja divljači (PUD), s glavnim vrstama divljači gospodari se:

- Na otocima: jelen lopatar te muflon i svinja divlja (alohtona)
- U predjelu Ravnih kotara: srneća divljač i sveprisutnija svinja divlja (obraslijia područja)
- U ličko-pounskom djelu: srna, svinja divlja i medvjed te jelen, muflon i divokoza

Od sitne divljači s glavnim vrstama divljači gospodari se:

- Na otocima: zec, fazan, trčka skvržulja, jarebica kamenjarka
- U priobalnom području: zec, fazan, trčka skvržulja, jarebica kamenjarka
- U Ravnim kotarima: zec, fazan, trčka skvržulja, jarebica kamenjarka i prepelica

Graf 35. Broj glavnih vrsta divljači na lovištima Zadarske županije

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Središnja lovna evidencija za javnost; Obrada: ZADRA NOVA

U lovištima Zadarske županije u samo jednom lovištu (XIII/7 Južni Velebit) gospodari se sa 6 različitim vrstama divljači kao glavnim vrstama (4 glavne vrste krupne i 2 glavne vrste sitne divljači). U čak 40% lovišta (22 lovišta) gospodari se sa 3 glavne vrste divljači, a u 22% (12) lovišta gospodari se sa 4 glavne vrste divljači. Najzastupljenija glavna vrsta krupne divljači je svinja divlja kojom se gospodari na 18 lovišta u Zadarskoj županiji, dok je srna obična glavna vrsta na 11 lovišta. Od sitne divljači, najzastupljeniji je zec obični koji je glavna vrsta na čak 36 lovišta. Fazanima gnjetlovima gospodari se na 32 lovišta, jarebicom kamenjarkom na 19 lovišta, a trčkom skvržulj na 17 lovišta.

Graf 36. Najzastupljenije vrste divljači na lovištima Zadarske županije

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Lovstvo (Središnja lovna evidencija – za javnost); Obrada: ZADRA NOVA

Što se tiče strukture pravne osobnosti lovoovlaštenika, lovoovlaštenici u lovištima Zadarske županije su razni pravni subjekti: trgovačka društva, zadruge, lovačka društva i udruge te javne ustanove.

Tablica 40: Struktura lovoovlaštenika na lovištima Zadarske županije

Pravna osobnost lovoovlaštenika	Broj lovišta	Površina (ha)
j.d.o.o.	2	1.757
d.o.o.	16	142.853
LD	18	106.558
LU	13	85.170
HRVATSKE ŠUME	1	2.529
JU	1	4.317
zadruga	4	20.245
UKUPNO	55	363.429

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Lovstvo (Središnja lovna evidencija – za javnost); Obrada: ZADRA NOVA

Najvećim površinama lovišta od 142.853 ha ili 39% od ukupne površine lovišta gospodare trgovacka društva. Lovištima na koja otpada 29% ukupnih površina gospodare lovačka društva, a lovačke udruge gospodare lovištima površina od ukupno 85.170 ha što je 23% od ukupnih površina.

Također, prema podacima Programa razvoja lovstva Zadarske županije 2013. – 2016., udio lovaca u ukupnom broju stanovnika županije relativno je nizak i iznosi svega 1,54%. Dobnu strukturu lovaca obilježava proces starenja, odnosno lovci stariji od 50 godina čine 45% ukupnog broja lovaca, dok je 55% lovaca mlađih od 50 godina, od kojih je njih 31% mlađe od 40 godina.

Tablica 41: Razvojne potrebe i ograničenja sektora

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna povezanost lovoovlaštenika kao poduzetnika i niska razina organizacije za nastup na EU i svjetskom tržištu • Nedovolja korištenost naizgled neiskoristivih dijelova divljači (kože, kosti, dlaka, perja) • Nepostojanje proizvodnih preradivačkih pogona i radionica za zbrinjavanje, preradu i izradu od naizgled neiskoristivih dijelova divljači (kože, kosti, dlaka, perje) 	<ul style="list-style-type: none"> • Jačanje lovog turizma i njegovo povezivanje sa agroturizmom • Sinergija između lovozakupnika i domicilnog stanovništva • Poticanje interesnog udruživanja lovoovlaštenika, uključivanje u rad Lokalnih akcijskih grupa (LAG-ova).

Izvor: ZADRA NOVA

2.4.9. Poljoprivredne zadruge

Zadruge su zanimljiv oblik udruživanja jer se putem stvaranja novih zadruga stvaraju preduvjeti za gospodarski razvoj tih područja. Udrživanje poljoprivrednika jedan je od načina kojim se može očuvati poljoprivredna proizvodnja ovog područja koje zbog malih površina, a samim time i manjih količina proizvedenih poljoprivrednih proizvoda ima manje konkurentske mogućnosti u odnosu na ostala područja.

U Evidenciji zadruga i zadružnih saveza na području Zadarske županije upisano je 85 zadruga, 1.600 zadrugara i 236 zaposlenih.

Tablica 42: Stanje broja zadruga, zadrugara i zaposlenih na dan 31.12.2014. te prihod u kn u 2013. u ZŽ i RH

Županija	Zadruge	Zadrugari	Zaposleni	Prihod u 2013. u kn	Prosječan broj zadrugara u zadruzi	Prosječan broj zaposlenih u zadruzi
Zadarska	85	1.600	236	134.229.168	18,8	2,8
Republika Hrvatska	1.247	20.192	2.716	1.692.328.207	16,2	2,2

Izvor: Hrvatski savez zadruga – Analiza zadrugarstva u RH do 31.12.2014.; Obrada: ZADRA NOVA

Zadruge u ZŽ čine 8% ukupnog prihoda od zadruga na državnom nivou. Prosječan broj zadrugara po zadruzi za Zadarsku županiju je 18,8 dok je prosječan broj zaposlenih po zadruzi 2,8. To je nešto više i od prosjeka za RH gdje je prosječan broj zadrugara po zadruzi 16,2, a prosječan broj zaposlenih po zadruzi 2,2.

Što se tiče stanja zadruga po djelatnostima kojima se bave, na području Zadarske županije najveća je zastupljenost upravo poljoprivrednih zadruga koje čine 42% od ukupnog broja zadruga. Otpriklje ista situacija je i na razini Republike Hrvatske gdje udio poljoprivrednih zadruga iznosi 41%.

Tablica 43: Stanje zadruga, zadrugara i zaposlenih u 2014. te prihodi u kn u 2013. u djelatnosti Poljoprivrede i šumarstva po županijama

Županija	Zadruge	Zadrugari	Zaposleni	Prihod u 2013. u kn	Prosječan broj zadrugara u zadruzi	Prosječan broj zaposlenih u zadruzi
Dubrovačko-neretvanska	27	1.761	111	65.356.563	65,2	4,1
Istarska	9	197	12	9.835.467	21,9	1,3
Ličko-senjska	8	81	2	568.210	10,1	0,3
Primorsko-goranska	15	243	53	18.604.778	16,2	3,5
Splitsko-dalmatinska	55	876	77	22.350.022	15,9	1,4
Šibensko-kninska	31	323	36	4.118.082	10,4	1,2
Zadarska	36	485	15	2.725.765	13,5	0,4
RH	509	7.925	1.263	935.454.133	15,6	2,5

Izvor: Hrvatski savez zadruga – Analiza zadrugarstva u RH do 31.12.2014.; Obrada: ZADRA NOVA

U usporedbi sa ostalim županijama Jadranske Hrvatske, Zadarska županija se prema broju zadruga u području poljoprivrede i šumarstva nalazi na drugom mjestu iza Splitsko-dalmatinske županije.

Ukoliko promatramo ukupan broj zadrugara, zaposlenih u zadrugama i ukupne prihode koje zadruge ostvaruju, Dubrovačko-neretvanska županija nalazi se na vodećoj poziciji. S prosječnim brojem zadrugara u zadruzi od 13,5 i prosječnog broja zaposlenih u zadrugama koje se bave poljoprivredom i šumarstvom od svega 0,4, Zadarska županija nalazi se ispod državnog prosjeka. Ukupan prihod direktno je povezan s brojem zaposlenih u zadrugama pa tako prve tri županije koje imaju najveći broj zaposlenih (od 53 do 111) u zadrugama Jadranske Hrvatske (Primorsko-goranska, Splitsko-dalmatinska i Dubrovačko-neretvanska županija) čine 11% ukupnog prihoda zadruga Republike Hrvatske u djelatnosti poljoprivrede i šumarstva dok županije s ukupnim brojem zaposlenih od 12 do 36 (Istarska, Zadarska, Šibensko-kninska županija) ostvaruju samo 2% od ukupnog prihoda. U ukupnom poretku, Zadarska županija se prema ukupno ostvarenim prihodima od zadruga nalazi na 6. mjestu.

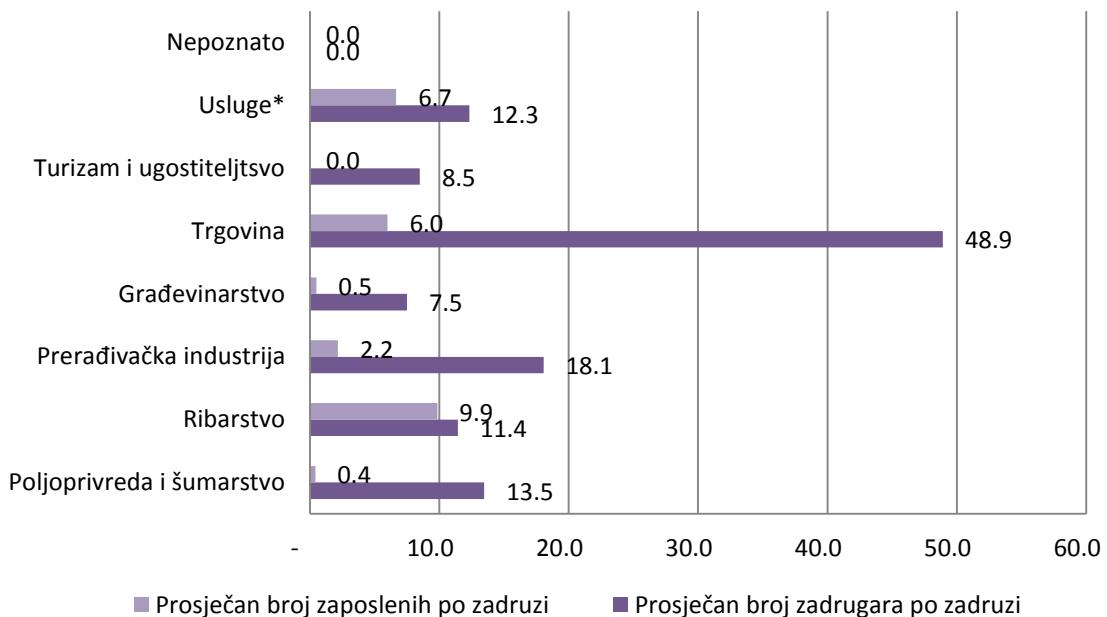
Tablica 44: Broj zadruga, zadrugara i zaposlenih te ukupni prihodi u 2013. po djelatnostima u Zadarskoj županiji

DJELATNOST	ZADRUGE	ZADRUGARI	ZAPOSLENI	PRIHOD 2013. U KN
Poljoprivreda i šumarstvo	36	485	15	2.725.765
Ribarstvo	7	80	69	94.263.678
Prerađivačka industrija	18	325	39	9.861.684
Građevinarstvo	2	15	1	738.665
Trgovina	12	587	72	21.657.998
Turizam i ugostiteljstvo	4	34	-	3.595
Usluge*	6	74	40	4.977.783
Nepoznato	-	-	-	-
UKUPNO	85	1.600	236	134.229.168

Izvor: Hrvatski savez zadruga – Analiza zadrugarstva u RH do 31.12.2014.; **Obrada:** ZADRA NOVA

Iako na zadruge u djelatnosti poljoprivrede i šumarstva otpada čak 42% od ukupnog broja zadruga, ove zadruge ostvaruju svega 2% od ukupnih prihoda zadruga Zadarske županije. Najveći broj zadrugara, njih 587, je u zadrugama koje posluju u području trgovine, a u njima je ujedno i najveći broj zaposlenih, čak 72. Daleko najveće prihode u 2013. godini, čak dva puta veće od zbroja ukupnih prihoda zadruga iz ostalih djelatnosti, ostvarile su zadruge iz sektora ribarstva koji čini 70% od ukupnih prihoda zadruga Zadarske županije.

Graf33: Prosječan broj zadrugara po zadrizi i prosječan broj zaposlenih po zadrizi prema djelatnosti

Izvor: Hrvatski savez zadruga – Analiza zadrugarstva u RH do 31.12.2014.; **Obrada:** ZADRA NOVA

Što se tiče prosječnog broja zaposlenih po zadrizi, zadruge koje se bave djelatnošću Poljoprivrede i šumarstva nalaze se pri samom dnu ljestvice, iza zadruga iz sektora Turizma i ugostiteljstva koje nemaju niti jednog zaposlenog.

S obzirom na već utvrđenu pozitivnu korelaciju između broja zadrugara i zaposlenih u zadrugama te prihodima koje one ostvaruju, cilj uspješne zadruge je, naravno, imati što više udruženih proizvođača koji plasiraju svoje proizvode i usluge putem zadruge, ali i osobu koja će profesionalno voditi računa o

zakonitom poslovanju zadruge, koordinirati proizvodnju, prodaju, naplatu i sve ostale aktivnosti koje su neophodne za uspješno poslovanje pravne osobe.

Prema podacima iz FINA-e, najuspješnije zadruge, koje su registrirane za djelatnost Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima na području Zadarske županije, prema prijavljenim prihodima u 2014. godini bile su: PZ Nova zora - u stečaju (Sv. Filip i Jakov), PZ Gračac (Gračac), PZ Branitelj – Graditelj (Zemunik Donji) i Braniteljska zadruga Maslenica 93 (Zadar).

Tablica 45: Razvojne potrebe i ograničenja sektora

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna informiranost poljoprivrednih proizvođača o prednostima ulaska u zadruge • Nedostatak znanja o poduzetništvu i uspješnom vođenju poslovanja zadruga • Nedostatak znanja potrebnih za prijavu projekata za korištenje sredstva iz Europskih fondova 	<ul style="list-style-type: none"> • Poticanje na udruživanje što većeg broja proizvođača koji plasiraju svoje proizvode i usluge putem zadruge • Organizacija radionica i edukacija o vođenju zakonitog poslovanja zadruge, koordinaciji proizvodnje, prodaje, naplate i svih ostalih aktivnosti koje su neophodne za uspješno poslovanje pravne osobe • Poticanje zapošljavanja većeg broja djelatnika koji posjeduju znanja o poduzetništvu i poslovanju zadruga kako bi čim uspješnije vodili poslovanje zadruga • Poraditi na motivaciju zadruga u korištenju raznolikih izvora financiranja • Poraditi na promociji i plasmanu proizvoda zadruga na tržištu

Izvor: ZADRA NOVA

2.4.10. Zaštita autohtonih proizvoda Zadarske županije

Autohtoni prehrambeni proizvodi zbog tehnoloških, prehrambenih i organoleptičkih specifičnosti, kvalitetom i posebnošću konkuriraju ostalim prehrambenim proizvodima na globalnom tržištu. U tom pogledu jako je bitna njihova pravovremena i adekvatna zaštita koja spada u zakonski definirano područje. Tako proizvođači mogu zaštititi i registrirati naziv proizvoda zaštićenom oznakom izvornosti, zaštićenom oznakom zemljopisnog podrijetla ili oznakom zajamčeno tradicionalnog specijaliteta. Ministarstvo poljoprivrede uspostavilo je i provodi postupak zaštite proizvoda sukladno propisima (uredbama EU, zakonskim i pod zakonskim aktima te pravilnicima) na nacionalnoj razini, a također, Ministarstvo ima i ključnu ulogu u postupku pokretanja i provedbe postupka zaštite autohtonih proizvoda na razini Europske unije.

Prednosti registracije i zaštite naziva poljoprivrednog ili prehrambenog proizvoda zaštićenom oznakom izvornosti, zaštićenom oznakom zemljopisnog podrijetla ili oznakom zajamčeno tradicionalnog specijaliteta su višestrukе:

- više cjenovne kategorije
- stvaranje identiteta i prepoznatljivosti
- izravne veze proizvoda s određenim zemljopisnim područjem daje dodatnu vrijednost i prepoznatljivost tom području, te pridonosi ruralnom razvoju
- osnivanje interesnih udruženja, ako ona još ne postoje u svrhu zajedničkog nastupa na tržištu, odnosno zajedničke promidžbe prehrambenog proizvoda

Na nacionalnoj razini, od ukupno 10 proizvoda čiji su nazivi zaštićeni oznakom izvornosti samo je jedan s područja Zadarske županije, a to je „Paška janjetina“. Na razini EU registrirani su samo „Neretvanska mandarina“ i „Ekstra djevičansko maslinovo ulje Cres“.

Tablica 46: Zaštićene oznake izvornosti s prijelaznom nacionalnom zaštitom i status registracije na razini EU

Zaštićene oznake izvornosti s prijelaznom nacionalnom zaštitom	Status registracije na razini EU
Istarsko ekstra djevičansko maslinovo ulje	Podnesen zahtjev EK
Korčulansko maslinovo ulje	Podnesen zahtjev EK
Krčko maslinovo ulje	Podnesen zahtjev EK
Šoltansko maslinovo ulje	Podnesen zahtjev EK
Paška janjetina	Podnesen zahtjev EK
Neretvanska mandarina	Registriran
Ekstra djevičansko maslinovo ulje Cres	Registriran
Ogulinski kiseli kupus/ogulinsko kiselo zelje	Objavljen Zahtjev
Varaždinsko zelje	Objavljen Zahtjev
Istarski pršut/Istrski pršut	Objavljen Zahtjev

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Zaštićene oznake izvornosti (ZOI) – registrirane na EU razini/prijelazna nacionalna zaštita;
Obrada: ZADRA NOVA

Osim „Paške janjetine“ koja ima rješenje o prijelaznoj nacionalnoj zaštiti, a Zahtjev za registracijom i na razini EU podnesenje Europskoj Komisiji te je u postupku razmatranja, potrebno je još navesti kako je u lipnju 2015. podnesen i zahtjev za zaštitu naziva „Paški sir“ zaštićenom oznakom izvornosti i trenutno je u postupku razmatranja na nacionalnoj razini.

Od proizvoda čiji su nazivi zaštićeni oznakom zemljopisnog podrijetla, a koji imaju prijelaznu nacionalnu zaštitu, samo je „Dalmatinski pršut“ odabrana namirnica iz područja Zadarske županije. Na razini EU, jedino je naziv Krčki pršut registriran sa zaštićenom oznakom zemljopisnog podrijetla.

Tablica 47: Zaštićene oznake zemljopisnog podrijetla s prijelaznom nacionalnom zaštitom i status registracije na razini EU

Zaštićene oznake zemljopisnog porijekla s prijelaznom nacionalnom zaštitom	Status registracije na razini EU
Slavonski kulen/slavonski kulin	Zahtjev prihvaćen
Baranjski kulen	Objavljen Zahtjev
Dalmatinski pršut	Zahtjev prihvaćen
Drniški pršut	Objavljen Zahtjev
Krčki pršut	Registriran
Lički krumpir	Objavljen Zahtjev
Zagorski puran	Zahtjev prihvaćen
Poljički soparnik	Zahtjev prihvaćen

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Zaštićene oznake izvornosti (ZOI) – registrirane na EU razini/prijelazna nacionalna zaštita;
Obrada: ZADRA NOVA

Područje Zadarske županije karakterizira poljoprivredna bioraznolikost što je posebno bitno u pogledu brojnosti autohtonih sorta i pasmina čija pravilna valorizacija može imati značajan učinak na revitalizaciju i razvoj ruralnih područja županije.

Kao što je već navedeno, na nacionalnoj razini zasada samo dva proizvoda s područja Zadarske županije posjeduju prijelaznu nacionalnu zaštitu naziva zaštićenom oznakom izvornosti („Paška janjetina“) i zemljopisnog podrijetla („Dalmatinski pršut“), a njihova registracija na razini EU još je u tijeku. Ipak, još je uvijek značajan broj onih proizvoda koje tek treba otkriti i učiniti prepoznatljivima. Upravo je to i u cilju projekta u pripremi „Valorizacija, promocija i plasman autohtonih tradicionalnih poljoprivredno-prehrabnenih proizvoda Zadarske županije“, strateškog projekta koji bi se nadovezao na sve dosadašnje aktivnosti promicanja proizvodnje, plasmana, popularizacije i edukacije na temeljima razvojnih politika koje promiču gastronomске i nutricionističke adute Zadarske županije, a u sklopu kojeg je već napravljen odabir ključnih autohtonih namirnica, s obzirom na strateški, gospodarski i kulturološki značaj, s područja Županije.

Identificirane ključne autohtone namirnice s područja ŽŽ su: višnja maraska, plava riba (u zadarskom akvatoriju), maslinovo ulje, Ninska sol, šokol, janjetina i jaretnina, med, češnjak, crno vino i prošek, dagnja (Novigradska dagnja) i smokva.

Sve su ovo proizvodi koji posjeduju osobitosti lokalnih i autohtonih sorti, odgovarajuće nutritivne i organoleptičke karakteristike, zdravstvene blagodati, čija se proizvodnja temelji na tradicionalnim znanjima i vještinama te su usko povezani sa svojim zemljopisnim podrijetlom. Registracija i zaštita naziva nabrojenih poljoprivrednih i prehrabnenih proizvoda sljedeća je faza na putu ka ostvarenju cilja – zaštićenim i registriranim autohtonim proizvodima na nacionalnoj i EU razini.

Tablica 48: Razvojne potrebe i ograničenja sektora

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Nepoznavanje prednosti i prava koja proizlaze iz zaštite naziva oznakama Nedostatak znanja potrebnih za pripremu dokumentacije i vođenje postupka zaštite na nacionalnoj razini Nedostatna sredstva za financiranje postupka zaštite naziva proizvoda oznakama 	<ul style="list-style-type: none"> Putem različitih radionica, seminara i projekata upoznati proizvođače s prednostima proizvoda čiji je naziv zaštićen jednom od oznaka Budući da je za proizvođača zaštita i registracija naziva proizvoda zaštićenom oznakom izvornosti, zaštićenom oznakom zemljopisnog podrijetla ili oznakom zajamčeno tradicionalnog specijaliteta vrlo složen i dugotrajan proces, potrebno je raditi na povezivanju proizvođača i znanstvenih institucija radi pripreme dokumentacije potrebne za pokretanje zaštite na nacionalnoj razini Plasman autohtonih poljoprivrednih proizvoda kroz turizam Sufinanciranje manifestacija kao oblika promotivnih aktivnosti na kojima će proizvođači moći plasirati svoje autohtone proizvode Povezivanje proizvođača u skupine koje će biti nositelji cijelog postupka Umrežavanje proizvođača autohtonih proizvoda sa ugostiteljskim objektima koji će plasirati dotične proizvode na tržiste

Izvor: ZADRA NOVA

2.4.11. Gospodarska analiza sektora poljoprivrede

Prema podacima HGK (Županijska komora Zadar) djelatnost Poljoprivrede, šumarstva i ribarstva zaslužna je za oko 9% ukupnih prihoda, 7% zaposlenih i 25% robnog izvoza Županije.

Pregledom odabralih stavki računa dobiti i gubitka djelatnosti A 01 (Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima) vidljiv je izraziti rast dobiti u 2014. (sa 2,1 mil. kn na 17,3 mil. kn) i rast ukupnih prihoda za 24% te sporiji rast rashoda (za 16%) što ukazuje na bolju efikasnost ove djelatnosti. Također je vidljiv pad investicija za 29,4%, pad amortizacije za 9,7% dok je prihod od prodaje u zemlji i inozemstvu neznatno opao (za 2,4 tj. za 2,8%).

Tablica 49: Skraćeni račun dobiti i gubitka djelatnosti A 01 (Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima) za 2014.

Račun dobiti i gubitka	AOP	2013.	2014.	Indeks
Poslovni prihodi	111	169.103.893	200.683.491	118,7
Troškovi osoblja	120	24.722.846	25.113.064	101,6
Neto plaće i nadnice	121	18.844.953	15.867.246	84,2
Amortizacija	124	14.207.881	12.967.948	91,3
Ukupni prihodi	146	170.448.213	212.654.493	124,8
Ukupni rashodi	147	168.324.331	195.330.130	116
Dobit ili gubitak prije oporezivanja	148	2.123.882	17.324.363	815,7
Porez na dobit	151	1.054.577	858.284	81,4
Zaposleni djelatnosti A 01:		337	338	100,3
Broj poduzeća djelatnosti A 01 koja su predala finansijska izvješća: 81				
OSTALI PODACI	AOP	2013.	2014.	Indeks
Investicije u novu dug. Imovinu	291	9.408.549	6.735.621	71,6
Uvoz	292	2.008.835	1.130.780	56,3
Prihod od prodaje u zemlji	256	140.975.489	137.097.147	97,2
Prihod od prodaje u inozemstvu	257	1.534.641	1.498.512	97,6

Izvor: FINA, Obrada: HGK Županijska komora Zadar (Gospodarska kretanja Zadarske županije br. 31)

Sektor zapošljava 338 radnika, a ukupan iznos isplaćene plaće u 2014. godini bio je 15.867.246 milijuna kuna što je za oko 16% manje nego u 2013. godini.

Detaljnijom analizom računa dobiti i gubitka djelatnosti Proizvodnje prehrambenih proizvoda primjetan je izraziti porast gubitka ove djelatnosti (-5,9 mil. kn), porast troškova osoblja (za 20,3%) i troškova neto plaće i nadnica (za 18,5%). Ujedno je primjetan porast ukupnog prihoda za 11,3%, ukupnog rashoda za 13,2% i amortizacije za 6,1%. Iz ostalih podataka vidi se rast investicija u novu dugotrajnu imovinu (indeks 224,3), rast prihoda prodaje u zemlji za 12,3% i rast prihoda od prodaje u inozemstvu za 32,9%.

Tablica 50: Skraćeni račun dobiti i gubitka djelatnosti C 10 (Proizvodnja prehrambenih proizvoda) za 2014.

Račun dobiti i gubitka	AOP	2013.	2014.	Indeks
Poslovni prihodi	111	531.664.671	595.264.870	112,0
Troškovi osoblja	120	83.003.406	99.852.404	120,3
Neto plaće i nadnice	121	54.432.993	64.518.620	118,5
Amortizacija	124	37.433.478	39.722.561	106,1
Ukupni prihodi	146	538.436.314	599.040.836	111,3
Ukupni rashodi	147	534.367.318	604.955.178	113,2
Dobit ili gubitak prije oporezivanja	148	4.068.996	-5.914.342	245,4
Porez na dobit	151	4.009.382	3.582.711	89,4
Zaposleni djelatnosti C 10:		1.442	1.443	100,8
Broj poduzeća djelatnosti C 10 koja su predala finansijska izvješća: 111				
OSTALI PODACI	AOP	2013.	2014.	Indeks
Investicije u novu dug. Imovinu	291	8.342.968	18.715.783	224,3
Uvoz	292	22.891.364	19.617.526	85,7
Prihod od prodaje u zemlji	256	444.078.377	498.709.712	112,3
Prihod od prodaje u inozemstvu	257	52.930.789	70.339.284	132,9

Izvor: FINA Obrada: HGK Županijska komora Zadar (Gospodarska kretanja Zadarske županije br. 31)

2.5. Ribarstvo

Ribarstvo je u Republici Hrvatskoj uređeno Zakonom o morskom ribarstvu (NN 56/10, 127/10, 55/11), Zakonom o slatkovodnom ribarstvu (NN 106/01, 7/03, 174/04, 10/05 i 49/05-pročišćeni tekst) te Zakonom o strukturnoj potpori i uređenju tržišta u ribarstvu (NN 153/09, 127/10).

U administrativnom smislu, Ministarstvo poljoprivrede nadležno je za pitanja ribarstva kako je navedeno u Nacionalnom strateškom planu razvoja ribarstva RH. Ustrojstvena jedinica u okviru MP izravno zadužena za ova pitanja je Uprava ribarstva. UR je zadužena za obavljanje svih administrativnih poslova u okviru morskog ribarstva (upravljanje flotom i resursima), slatkovodnog ribolova, akvakulture (morske i slatkovodne), mjera strukturne politike (kao Upravljačko tijelo) i mjera tržišne politike, te ribarske inspekcije. UR osim centralnog ureda u Zagrebu ima i sedam područnih jedinica, koje obavljaju tehničke i administrativne poslove iz segmenta morskog ribarstva. MP-UR ima za cilj uspostavu sustava održivog upravljanja resursima i djelatnošću ribarstva u cijelini.

U okviru Poljoprivredne savjetodavne službe ustrojen je Odjel za ribarstvo koji u djelokrugu svojih nadležnosti ima za cilj osigurati sponu između administracije i dionika u ribarstvu te pružiti savjetodavnu ulogu istima. Dionici sektora udruženi su u komore, zadruge i udruge. Najznačajnije krovne institucije su Hrvatska gospodarska komora (HGK) i Hrvatska obrtnička komora (HOK). Članstvo u komorama je obvezno pri čemu su pravne osobe članovi HGK-a, a fizičke osobe, HOK-a. Po pitanju udruživanja u zadruge, donesen je propis o posebnom priznavanju ribarskih zadruga sve kako bi se dionike sektora dodatno potaklo na udruživanje i osiguralo praćenje njihova rada i razvoja.

Institucionalnu podršku sektoru ribarstva na regionalnoj razini čini ista ona struktura koja je navedena u analizi i ocjeni stanja za sektor Poljoprivrede. Prije svega, to je Zadarska županija i njezin Upravni odjel za poljoprivredu te sljedeće institucije:

1. AGRRA - Agencija za ruralni razvoj Zadarske županije
2. ZADRA NOVA - Agencija za razvoj Zadarske županije

3. Lokalne akcijske grupe - odlučuju o smjeru i sadržaju strategija razvoja ruralnih područja, te donose odluke o financiranju projekata

Planski dokumenti koji sadrže strateške smjernice te realno ostvarive i mjerljive ciljeve, prioritete i mjere za razvoj ribarstva Zadarske županije su sljedeći:

1. Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2011. – 2013.
2. Program razvoja sektora ribarstva Zadarske županije 2013. – 2015.
3. Program razvoja ribarske infrastrukture Zadarske županije

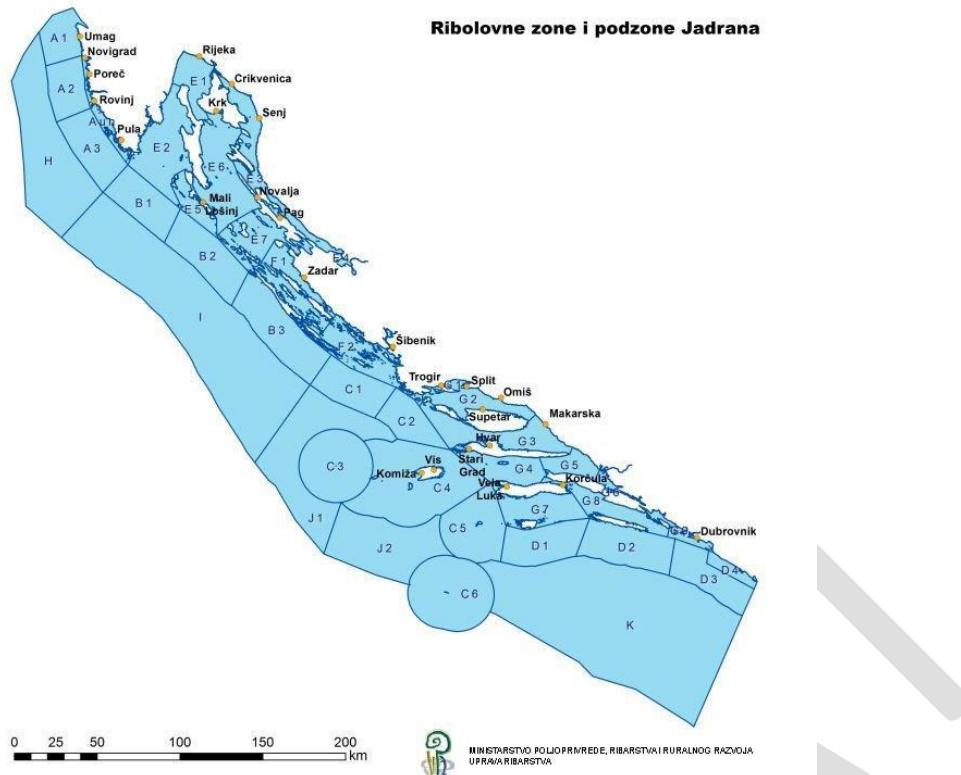
Osim donošenja navedenih planskih dokumenta, Zadarska županija provodi i određene projekte kojima je, u konačnici, cilj pridonijeti dalnjem razvoju ribarstva na području Županije:

1. Riblja kašeta zdravlja - opći cilj projekta je potaknuti veću potrošnju konzumacije ribe već u najmlađoj dobi, stvaranje zdravih prehrabnenih navika. Kroz obrazovno – edukativni program nastojat će se upoznati djecu i roditelje sa važnostima konzumiranja ribe, zaštitom prirodne baštine, budućnošću ribarstva Zadarske županije uključujući i svijest o okolišu. Kroz projekt će se nastojati educirati i senzibilizirati mladu populaciju o ribi kao visokovrijednoj namirnici te o važnosti konzumacije ribe kao prevencije u sprečavanju različitih bolesti. Jedanod ciljeva je, također, uvođenje još jednog ribljeg obroka u vrtiće što se tijekom trajanja projekta i dogodilo.
2. ECOSEA – radi se o europskom projektu UO za poljoprivredu ZŽ koji je financiran iz Programa prekogranične suradnje Adriatic (IPA CBC Adriatic), a započeo je s provedbom u listopadu 2012. godine te je predviđeno vrijeme trajanja projekta 3 godine. Opći cilj projekta je postavljanje okvira koji će omogućiti trajni proces zaštite i poboljšanje kakvoće mora i priobalja na temelju održivog gospodarenja ribolovnim aktivnostima i izravnim intervencijama za povećanje ribljih resursa i biološke raznolikosti.

2.5.1. Ribolovno područje Zadarske županije

Područje djelovanja hrvatske ribolovne flote je teritorijalno more Republike Hrvatske, podijeljeno na ribolovne zone prema Pravilniku o granicama u ribolovnom moru Republike Hrvatske ("Narodne novine" 05/2011). Ribolovno more Republike Hrvatske dijeli se na jedanaest (11) ribolovnih zona, ribolovne zone su podijeljene na podzone (Slika 6).

Slika 6. Ribolovne zone i podzone na području Republike Hrvatske

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Uprava ribarstva

Imajući u vidu geomorfološke karakteristike sjevernog Jadrana, rasprostranjenost bioloških resursa i karakteristike ribolovne flote, ribolovne zone kojima gravitiraju ribari Zadarske županije su ribolovna područja koja su Pravilnikom o granicama u ribolovnom moru Republike Hrvatske označene kao ribolovne zone B, E i F. Unutrašnje ribolovne zone u kojima se obavlja ribolov (E i F zona) karakteriziraju plića kanalska područja, Novigradsko more je mrjestilište i rastilište mnogih vrsta riba, dok su u ribolovnoj zoni B veće dubine pogodne za pelagijske vrste.

2.5.2. Karakteristike ribolovne flote i statistika morskog ulova Zadarske županije

Postoje dvije osnovne kategorije ribolova na moru u Republici Hrvatskoj, a to su gospodarski i negospodarski. U okviru gospodarskog ribolova razlikuje se gospodarski ribolov u užem smislu te kategorija malog obalnog gospodarskog ribolova, koja je izrazito ograničena po alatima i uvjetima obavljanja. Negospodarski ribolov je športski i rekreativski, a od ulaska RH u EU prestaje važiti kategorija malog ribolova. Za gospodarski ribolov u Zadarskoj županiji registrirano je oko 565 plovila što čini svega 14% od ukupnog broja plovila u Republici Hrvatskoj. Ipak, ukoliko promatramo ukupnu tonužu plovila (GT = gross tonnage) i snagu u kilovatima (kW), vidljivo je da ukupni GT Zadarske flote ima udio od 61% na razini RH dok ukupni kW čine 56% od flote RH.

Tablica 51: Broj plovila, ukupni GT i snaga u kW u Zadarskoj županiji u usporedbi sa RH

	Broj plovila	Ukupni GT	Ukupni kW
RH	4.039	40.000	310.000
Zadarska županija	565	24.463	173.444
Udio (%)	14	61	56

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar (Gospodarska kretanja br. 31, lipanj 2015.)

Što se tiče strukture plovila, najveći postotak (skoro 70%) čine plovila manja od 12 metara duljine.

Ribari s područja ZŽ ostvaruju od 42% do 47% ukupnog ulova ribe i drugih morskih organizama u RH.

Tablica 52: Struktura ribarskih plovila u RH i Zadarskoj županiji po duljini

	do 12 m	12 - 18 m	18 - 24 m	veće od 24 m	Ukupno
Duljina plovila RH	3.263	531	124	121	4.039
Duljina plovila ZŽ	388	87	45	45	565

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar (Gospodarska kretanja br. 31, lipanj 2015.)

Najveći broj plovilaregistriran je kao višenamjenska plovila (preko 69%). Ova plovila tipična su za mediteranski oblik ribolova, u kojemu najčešće nema ciljanih vrsta i u kojemu ribari često mijenjaju alat tijekom godine. Plivarice čine 13% flote (i čak 35% ribolovne flote RH), dok plovila za koćarski ribolov čine oko 18% ribolovne flote u Zadarskoj županiji.

Tablica 53: Broj plovila prema vrsti ribolovnog alata u Republici Hrvatskoj i Zadarskoj županiji

Plovila prema vrsti ribolovnog alata	Republika Hrvatska	Zadarska županija	Udio pojedine vrsta plovila u ukupnom broju plovila ZŽ	Udio ZŽ u RH
Plivičari	214	75	13%	35%
Koćari	547	102	18%	19%
Višenamjenska plovila	3.278	388	69%	12%
Ukupno	4.039	565	100%	14%

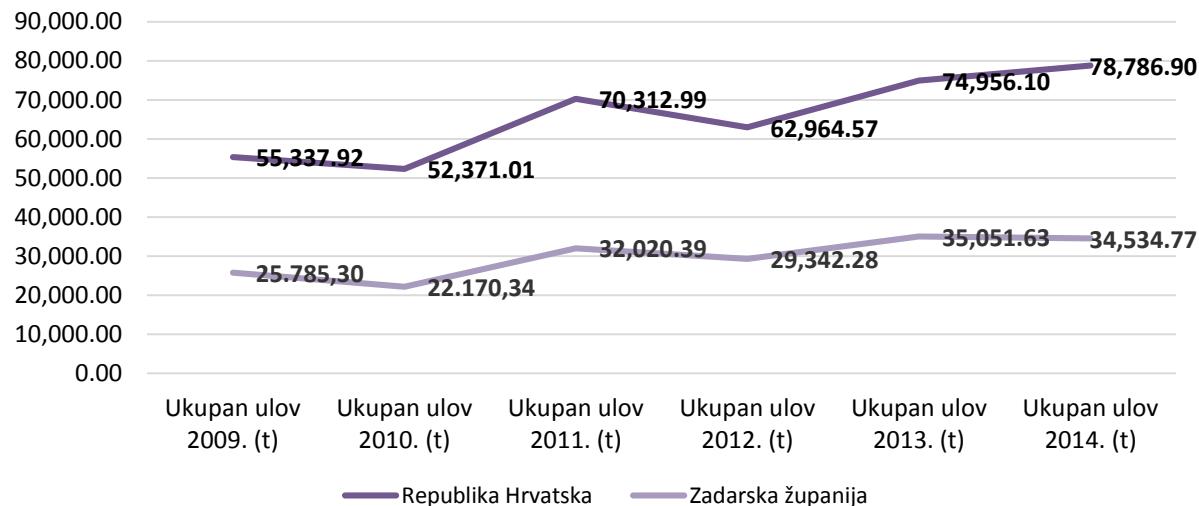
Izvor: HGK – Županijska komora Zadar (Gospodarska kretanja br. 31)

U kategoriji malog obalnog gospodarskog ribolova u Zadarskoj županiji registrirano je oko 2.400 plovila. Uz navedene dvije kategorije na području Zadarske županije obavljaju se i rekreacijski te sportski ribolov. Prema podacima iz Ministarstva poljoprivrede – Uprave ribarstva, u Zadarskoj županiji je u 2013. izdano ukupno 1.719 dozvola za rekreacijski ribolov. Također, u Zadarskoj županiji u 2014. godini izdano je 3.099 dozvola za sportski ribolov što je oko 9% od ukupno izdanih dozvola za sportski ribolov na razni Republike Hrvatske. Najbrojnija ribarska flota nalazi se u Zadru, Kalima i Biogradu na moru (oko 60% od ukupne flote).

Najveći ulov u ZŽ u promatranom razdoblju zabilježen je 2013. godine kada je iznosio 35.051 t (47% ukupnog morskog ulova RH), a najmanji ulov bio je 2010. i iznosio je 22.170 t što je činilo oko 42% tadašnjeg ukupnog morskog ulova RH. Porast ulova u 2013. godini (pa tako i u 2014.) posljedica je povećanog ulova male plave ribe (srdela i inćun) plivarcicom za malu plavu ribu.

Na iskrcajnim mjestima u ZŽ u 2014. godini iskrcalo se 34 % ukupnog morskog ulova u RH.

Graf34: Ukupan ulov u Republici Hrvatskoj i Zadarskoj županiji

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, Uprava ribarstva

Prema podacima iz Ministarstva poljoprivrede – Uprava ribarstva, na području Zadarske županije, u 2014. godini plivarice su ostvarile oko 91% morskog ulova, povlačnim alatima ostvarilo se oko 6,5% ulova dok je ulov ostalim ribolovnim alatima zanemariv (manji od 1%).

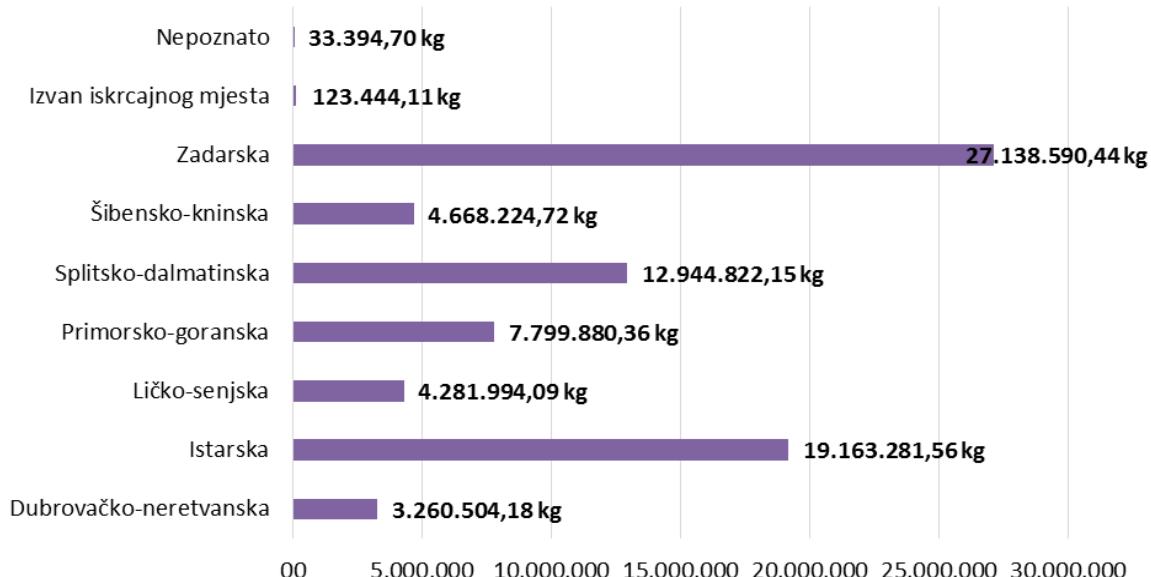
Tablica 54: Ukupan morski ulov u kg u Zadarskoj županiji prema vrsti morskih organizama u razdoblju od 2010. do 2014.

Kategorije organizama	Ulov (kg) 2010.	Ulov (kg) 2011.	Ulov (kg) 2012.	Ulov (kg) 2013.	Ulov (kg) 2014.
Bijela riba	459.150,47	518.524,82	480.297,12	395.861,25	339.697,83
Plava riba	21.457.576,85	31.340.365,00	28.706.441,95	34.483.649,48	33.989.092,18
Školjkaši	6.541,00	9.041,80	4.350,00	3.745,50	1.186,00
Rakovi	44.129,58	25.769,24	27.393,31	33.746,48	43.557,25
Ostali morski organizmi	113.928,90	4.511,90	7.143,40	7.190,70	3.093,34
Glavonošci	89.013,30	122.169,79	116.653,66	127.435,44	158.144,96
UKUPNO	22.170.340,10	32.020.382,55	29.342.279,44	35.051.628,85	34.534.771,56

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Uprava ribarstva; Obrada: ZADRA NOVA

U ukupnom morskom ulovu na području Zadarske županije, u 2014. godini, ulov plave ribe iznosio je čak 98% ukupnog ulova dok je ulov bijele ribe činio svega 1% ukupnog ulova. Ulov školjkaša, rakova, ostalih morskih organizama i glavonožaca čini svega 0,6% ukupnog ulova. Najzastupljenije vrste u ulovu i iskrcaju ribara Zadarske županije jesu srdela koja je činila 78% ukupnog morskog ulova u 2014. godini dok je 11% otpalo na ulov inćuna.

Graf35: Iskrcaj (kg) u 2014. po iskrcajnom mjestu po županijama

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Uprava ribarstva; Obrada: ZADRA NOVA

Prema podacimaiz Ministarstva poljoprivrede – Uprave ribarstva, iskrcaj ribe i drugih morskih organizama obavlja se na ukupno 312 iskrcajnih mjesta u RH. Od ukupnog broja iskrcajnih mjesta, 60 ih se nalazi u Zadarskoj županiji što je još uvijek premali broj iskrcajnih mjesta u odnosu na potrebe ribolovne flote Zadarske županije.

Tablica 55: Geografska rasprostranjenost iskrcajnih mjesta u ZŽ i iskrcaj u kg

Iskrcajna mjesta	Broj iskrcajnih mjesta	Iskrcaj (kg)
Otok	39	14.274.948,58
Kopno	21	12.863.641,86
Ukupno ZŽ	60	27.138.590,44

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Uprava ribarstva; Obrada: ZADRA NOVA

Od ukupno60 iskrcajnih mjesta u ZŽ, većina (65%) ih se nalazi na otocima, a 35% na kopnu. Na otočnim iskrcajnim mjestima u 2014. godini obavilo se 53% od ukupnog iskrcaja morskog ulova ZŽ, a 47% ukupnog iskrcaja obavilo se u iskrcajnim mjestima na kopnu. Najznačajnija iskrcajna mjesta u 2014. godini u Zadarskoj županiji bila su Kali (Vela Lamjana) u kojem je iskrcano 32% od ukupnog morskog ulova u Zadarskoj županiji, odnosno čak 11% od ukupnog morskog ulova u Republici Hrvatskoj, zatim slijede Zadar (Adria), Biograd (glavni mul), Zadar (Gaženica), Zadar (kod mosta), Sali (Mardešić) i Vir.

2.5.3. Akvakultura

Na razini Republike Hrvatske ukupno je registriran 171 uzgajivač morske ribe od čega je na području Zadarske županije registriran 31 uzgajivač. Ukupan broj uzgajališta u Republici Hrvatskoj je 344, a u Zadarskoj županiji nalazi se ukupno 56 uzgajališta. Od ukupnog broja uzgajivača u Županiji, najviše njih bavi se uzgojem školjkaša i bijele ribe, dok se uzgojem tune bave tri uzgajivača od sveukupno 4 registrirana na državnoj razini.

Ukupan morski ulov srdele u ZŽ u 2014. iznosio je oko 48 % ukupnog ulova srdele u RH.

Na području županije, nalazi se i jedno mrjestilište, odnosno jedan uzgajivač koji se bavi uzgojem riblje mlađi.

Tablica 56: Broj uzgajivača bijele ribe, tune i školjkaša po županijama

Zadarska županija	Bijela riba	Školjke	Tune	Mrjestilište	Ukupno
Broj uzgajivača	12	15	3	1	31
Broj uzgajališta	25	16	14	1	56
Republika Hrvatska	Bijela riba	Školjke	Tune	Mrjestilište	Ukupno
Broj uzgajivača	36	127	4	4	171
Broj uzgajališta	59	266	15	4	344

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Uprava ribarstva (Popis uzgajivača morske ribe); **Obrada:** ZADRA NOVA

Prema podacima iz Programa razvoja sektora ribarstva Zadarske županije 2013. – 2015. godine, dozvoljeni uzgoj na ovom području iznosi 4925 tona bijele ribe, 20.000.000 milijuna komada mlađi bijele ribe, 4520 tona tuna i 735 tona školjkaša. Koncesionirane površine na pomorskom dobru Zadarske županije za uzgoj ribe i drugih morskih organizama iznose ukupno 15.511.346 m² od čega 5.900.000 m² za uzgoj tuna, 8.395.346 m² za uzgoj bijele ribe i 1.216.000 m² za uzgoj školjkaša.

U Programu razvoja sektora ribarstva Zadarske županije 2013. – 2015. godine također je navedena i geografska rasprostranjenost uzgajališta ribe koja se nalaze na području otoka Pašmana, Ugljana, Iža, Vrgade i Dugog otoka. Najviše je uzgajališta u Srednjem kanalu (uvale Ugljana i Pašmana) i na južnoj punti Pašmana. Koncesionirane površine za uzgoj školjaka nalaze se u Novigradskom moru, u Velebitskom kanalu i u uvali Dinjiška na otoku Pagu (u polikulturi s bijelom ribom). U Ninu se nalazi najveće mrjestilište bijele ribe u RH, ukupnog proizvodnog kapaciteta 20.000.000 komada mlađi. U Zadarskoj županiji nalazi se svega jedan uzgajivač slatkovodne ribe, i to na području Donjeg Srba – Donja Suvaja, koji se bavi uzgojem kalifornijske pastrve ukupne količine oko 50 tona konzumne ribe godišnje.

Zahvaljujući takvom multidisciplinarnom planiranju izbjegnuti su potencijalni konflikti sa drugim korisnicima prostora i stvoren je optimalni okvir za smještanje ove djelatnosti u prostoru. Marikultura predstavlja jednu od vrlo značajnih djelatnosti na području Zadarske županije.

Zadarska županija je jedina županija koja je u svoj prostorni plan uvrstila područja za marikulturu koristeći principe Integralnog upravljanja obalnim područjem

Tablica 57: Proizvodnja u uzgoju morskih organizama u RH (u kg) za razdoblje 2011. – 2014.

RH	2011.	2012.	2013.	2014.
Bijela riba	4.530.298	4.607.273	5.868.399	6.990.184
Tune	3.222.531	1.906.743	2.616.311	2.223.759
Školjke	3.150.000	3.150.000	2.000.000	746.045
UKUPNO RH	10.902.829	9.664.016	10.484.710	9.959.988
ZŽ	2011.	2012.	2013.	2014.
Bijela riba	2.775.843	3.173.062	4.155.252	4.699.137
Tune	2.128.583	1.320.608	1.949.608	1.324.345
Školjke	14.530	36.000	46.250	50.743
UKUPNO ZŽ	4.918.956	4.529.670	6.151.110	6.074.225

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Uprava ribarstva

Promatrajući trendove uzgoja na području Zadarske Županije u istom razdoblju može se zaključiti kako proizvodnja bijele ribe i školjaka raste, dok proizvodnja u uzgoju tuna pada, jednako kao i na razini RH (tablica 57). Povećanje proizvodnje bijele ribe i školjkaša svakako predstavlja pozitivan trend ukoliko se u obzir uzme činjenica da ovi proizvodi mogu postići visoku cijenu na tržištu. Otvaranje EU tržišta na kojem postoji interes za ovim proizvodima marikulture opravdava i doprinosi dalnjem rastu proizvodnje. U uzgoju tuna također je došlo do značajnih promjena, uvjetovanih sve strožim restrikcijama ulova i uzgoja od strane Međunarodne organizacije za zaštitu i upravljanje tunama (ICCAT), koje je RH redovna članica, s obavezom uvrštavanja svih odluka ovog tijela u nacionalnu legislativu. Ove restrikcije rezultirale su određenim promjenama na tržištu, koje su pogodile neke od uzgajivača, pa je tako došlo do preuzimanja pojedinih uzgajališta od strane KALI TUNA d.o.o. Uzgoj se i dalje odvija na svim lokacijama, ali umjesto nekadašnjih pet tvrtki danas ih je na području ZŽ svega dvije. Za očekivati je stabilizaciju tržišta i porast cijena, a započete su i istraživanja u cilju zatvaranja potpunog ciklusa uzgoja tuna (mrijest). Obzirom da su vidljivi ohrabrujući rezultati primjene restriktivnih mjera ribolova, također je za očekivati postepeno ukidanje ribolovnih ograničenja.

U uzgoju školjkaša na državnoj razini, Zadarska županija u 2014. godini sudjelovala je tek sa 7%. Što se tiče tvrtki na području marikulture, najveća tvrtka u Zadarskoj županiji je Cromaris d.o.o. koja godišnje proizvede oko 850 tona ribe, a proizvodi i mlađ u svom mrjestilištu u Ninu kojom opskrbuje mnoge uzgajivače riba. Posebna su važnost matični stokovi brancina i orade od kojih se dobiva autohtona mlađ koja je bolje kvalitete nego uvozna, a čime se ujedno čuva i autohton hrvatski brancin (Faričić, 2014.).

U 2014. godini Zadarska županija sudjeluje sa 67% u ukupnoj proizvodnji bijele ribe RH, 60% u ukupnoj proizvodnji tuna.

Uzgojem tuna na području Zadarske županije bavi se nekoliko tvrtki, a jedna od najznačajnijih je tvrtka Kali tuna d.o.o. koja je prva na Mediteranu počela uzgajati tunu. Taj pionirski pothvat prerastao je u dobro uhodanu djelatnost i tvrtka danas proizvodi 250 t tune. Uzgojem tune bave se još i Adriatic tuna d.o.o. te Jadran tuna d.o.o., a svi zajedno proizvedu oko 1.000 t tune, vrlo cijenjene na Japanskom tržištu, gdje postiže cijenu od oko 40 EUR/kg (Faričić, 2014.).

2.5.4. Prerada

Prerade ribe u Zadarskoj županiji počinje se razvijati početkom 20. stoljeća, a bila je temeljena na preradi srdele soljenjem i konzerviranjem, tj. proizvodnji ribljih konzervi. Vodeći zadarski riboprerađivači kroz 20. stoljeće bili su Adria Zadar i Saljski Mardešić. S više od 100 godina dugom tradicijom, na području Zadarske županije i danas posluje poduzeće Mardešić d.o.o., a godišnje proizvede oko 1.000 tona ribljih konzervi i to sardine, sardine s povrćem i rajčicom (Faričić, 2014.). Adria, koja je tijekom 60-ih i 70-ih godina prošlog stoljeća bila jedna od najvećih, ali i najmodernijih preradača slane ribe na Mediteranu, od početka 2015. godine je u stečaju.

Zadarska županije je u 2014. sudjelovala s visokih 61% u ukupnoj proizvodnji marikulture u RH.

U Zadarskoj županiji, koja je sredinom prošlog desetljeća postala vodeća u Europi po preradi slanih inćuna, u 2007. godini posoljeno je preko 8000 tona, a bilježi se dnevna prerada i do 200 tona inćuna. Od riboprerađivača na području Županije koji se bave preradom slanih inćuna najveća je Ostrea. S godišnjom preradom koja je dostizala preko 3500 tona, te dnevnom do 100 tona inćuna, Ostrea je postala vodeći europski preradač slane ribe. Osim Ostree, inćuni se sole i u gračačkom Nocleriusu (nekada Gavros), te Mardešiću iz Salija na Dugom otoku.

Značaj prerade inćuna u slani proizvod najbolje pokazuje podatak da se od 2005. godine, na zadarskom području više solilo inćuna nego što se konzerviralo srdela. Procjenjuje se da je u godinama najintenzivnije prerade inćuna (2005.-2008.), tijekom sezone soljenja, u Zadarskoj županiji preko 1500 radnika bilo direktno zaposleno na poslovima vezanim uz soljenje. Bitno je napomenuti da se gotovo cijelokupna proizvodnja usoljenih inćuna (a koja se najvećim dijelom odvija na PPDS-u), izvozi u Italiju i Španjolsku.

Ipak, prerada slanih inćuna u Zadarskoj županiji, zadnjih nekoliko godina bilježi značajni pad. Procjenjuje se da se tijekom 2012. u Zadarskoj županiji posolilo manje od 3000 tona slanih inćuna. Razlog tome jesu pad ulova i pecature inćuna kao i izgradnja brojnih konkurentskih soliona diljem Hrvatske.

Početkom 21. stoljeća i sektor proizvodnje ribljih konzervi bilježi veliki rast. Adrija nakon obavljenе privatizacije, već tijekom 2002. podiže proizvodnju konzervi na preko 200.000 dnevno, tj. na rekordne prijeratne brojke. Nakon Adrije, događa se i privatizacija Mardešića koja je osigurala održavanje i kontinuitet prerade ribe na Dugom otoku. Adria, Ostrea, Mardešić i Nuclerios su tijekom prošlog desetljeća potvrdili Zadarsku županiju kao centar Hrvatske riboprerađivačke industrije. Zadarska županija gubi apsolutni primat u preradi ribe, a neki od razloga su otvaranje konkurenčnih pogona za preradu ribe diljem Hrvatskete, u tehnološkom smislu, zastarjeli pogoni postojećih riboprerađivača na području ZZ.

**Nakon prestanka rada
remontnog brodogradilišta u
Velikoj Lamjani, ribarski brodovi
u potpunosti obavljaju remont
izvan Zadarskežupanije.**

2.5.5. Ribarska infrastruktura

Ribarska logistika i infrastruktura koja se veže za sektor ribolova obuhvaća:

- Iskrcajna mjesta
- Privezišta
- Remontna brodogradilišta
- Prometnu povezanost obalne infrastrukture
- Poduzetničke zone u kojima je smještena logistika (prihvrat ribe, smrzavanje i skladištenje ribe, odobreni objekti za stavljanje ribe u promet, preradbeni kapaciteti i radionice za popravak i održavanje ribarskih alata i opreme)
- Opskrbu plovila gorivom.

U proceduri usklađivanja s europskim propisima RH je donijela odluku o popisu iskrcajnih mesta za ribarska plovila koja obavljaju gospodarski ribolov na moru (NN 64/09 i NN 66/09) gdje su iskrcajna mjesta podijeljena u dvije skupine, iskrcajna mjesta za plovila manja od 15 metara duljine i iskrcajna mjesta za brodove dulje od 15 metara. U Zadarskoj županiji nalazi se 15 iskrcajnih mesta za plovila veća od 15 m te 28 iskrcajnih mesta za plovila manja od 15 m. Za iskrcajna mjesta namijenjena za plovila duljine preko 15 metara temeljni problem predstavljaju nedovoljna duljina raspoložive obale i iskrcaj na mjestima koja ne udovoljavaju temeljnim higijensko sanitarnim uvjetima za iskrcaj ribe. To posebno pogađa ribolovnu flotu koja lovi sitnu plavu ribu, što može značajno utjecati na kvalitetu i cijenu iskrcane ribe. Ovaj problem je prepoznat od regionalne samouprave pa su u županijski prostorni plan uvrštene tri ribarske luke: postojeća luka u Velikoj Lamjani koju je potrebno proširiti sukladno napravljenoj projektnoj dokumentaciji, ribarska luka u okviru luke Gaženica koja spada u kategoriju luke otvorene za javni promet od osobitoga (međunarodnoga) gospodarskog interesa za Republiku Hrvatsku i ribarska luka u Tkonu s iskrcajnim mjestom u Biogradu. Prepoznavanje samog problema i poduzete aktivnosti postavljaju Zadarsku županiju daleko iznad hrvatskog prosjeka, ali to nije dovoljno za uspostavu dovoljnog lučkog kapaciteta u predstojećem razdoblju. Za iskrcajna mjesta namijenjena za plovila čija je duljina manje od 15

metara treba naznačiti da su raspoređena u luke različite razine značajnosti kao i u okviru sportskih luka i lučica.

Prema Zakonu o pomorskom dobru i morskim lukama privez ribarskih brodova i brodica je predviđen u lučkom području luka otvorenih za javni promet i to kroz komunalni vez ili kroz ribarski vez i privezište. Većina ribarskih brodova u Zadarskoj županiji većih od 15 metara svoj smještaj u lukama rješava u formi privezišta gdje su brodovi vezani jedan uz drugog i samo dio brodova ima direktni kontakt s obalom. Na postojećim privezištima otežan je ukrcaj i iskrcaj opreme i alata te je otežano obavljanje popravaka i tekućeg održavanja brodova. Glavna privezišta za ribarske brodove nalaze se u Kalima (Vela Lamjana i Batalaža), u Zadru (gradska luka, Gaženica,) Biogradu, Tkonu i Kukljici. Veće ribarske brodice imaju sličan status kao i ribarski brodovi - nemaju riješen ribarski vez već se vezuju u više ili manje organiziranim privezištima. Manje brodice rješavaju svoj vez ili kroz komunalni vez ili u okviru sportskih lučica.

Remontna brodogradilišta su nužna za održavanje ribolovne flote u smislu održavanja vrijednosti plovila i sigurnosti plovidbe, koja je sastavni dio djelatnosti ribolova. Manji brodovi i veće brodice redoviti remont obavljaju u marinama (marina Sukošan), a male ribarske brodice koriste istezališta športskih ribolovnih društava ili lokalnih nautičkih centara.

Veći dio ribarskih plovila koriste pogonske strojeve koji troše dizelsko gorivo, a samo mali dio brodica koristi benzinske izvanbrodske motore. „Plavi dizel“ dostupan je ribarskim plovilima na samo tri benzinske postaje u Zadarskoj županiji: Grad Zadar - Voštarnica, Preko i Biograd. Kapacitet ovih postaja limitiran je veličinom spremnika za gorivo i obilježjima obale u području postaje (nemogućnost istovremenog korištenja za dva ili više plovila). Veliki ribarski brodovi opskrbljuju se gorivom u Luci Gaženica gdje se gorivo prelijeva u plovilo izravno iz auto-cisterne. Velika razvedenost obale i brojna naselja uz obalu i na otocima u kojima se nalaze ribarska plovila uz raspoložive postaje za „plavi dizel“ ukazuju na neadekvatnu logističku podršku za opskrbu ribarskih plovila gorivom.

U Zadarskoj županiji planirane su 74 poduzetničke zone s ukupnom površinom od 2600 ha. Planirani kapacitet nadilazi potrebe ribarskog sektora, odnosno dovoljan je za izgradnju logističkih sadržaja na kopnu. Najveći dio logističkih sadržaja za ribarstvo dolazi iz pogona za preradu ribe. Postojeći servisi za ribolovnu opremu i alate nisu u potpunosti prepoznati i nisu kvalitetno umreženi pa se ne može utvrditi ni sama dostatnost ovih sadržaja. Na području Zadarske županije izgrađeno je nekoliko građevina i nekoliko operativnih obala koje isključivo služe za marikulturu. Obzirom na ograničenja važećeg Županijskog prostornog plana (ŽPP), koji nije predviđao izgradnju ovih objekata na lokacijama uzgoja, neke od ovih građevina, kao i luke (privezišta) izgrađene su u skladu sa propisima, dok neke nisu.

Za lokaciju uzgoja bijele ribe Košara, koja jedina na području Zadarske županije ima status zone u kojoj marikultura predstavlja apsolutno dominantnu djelatnost, izrađen je Program korištenja zone koji utvrđuje obalne sadržaje i suprastrukturu. Zadarska županija nema riješen sustav otpadnih voda iz pogona prerade, a koji je od iznimne važnosti uvezši u obzir postojeće prerađivačke kapacitete te planiranu izgradnju novih pogona prerade unutar sljedeće dvije godine. Problem otpadnih voda utječe i na certificiranje proizvoda za tržište Europske unije.

Zadarska županija predviđela je županijskim prostornim planom područja za marikulturu, koja su u potpunosti iskorištena.

***Ne postoji adekvatna logistička podrška za opskrbu ribarskih plovila gorivom
(Nerezine, Murter, itd.).***

2.5.6. Ribarske zadruge

U Evidenciji zadruga i zadružnih saveza na području Zadarske županije upisano je 7 ribarskih zadruga, 80 zadrugara i 69 zaposlenih u ribarskim zadrugama.

Tablica 58: Stanje zadruga, zadrugara i zaposlenih u 2014. te prihodi u kn u 2013. u djelatnosti Ribarstva po županijama

Županija	Zadruge	Zadrugari	Zaposleni	Prihod u 2013. u kn	Prosječan broj zadrugara u zadruzi	Prosječan broj zaposlenih u zadruzi
Dubrovačko-neretvanska	2	38	3	1.853.588,00	19,0	1,5
Istarska	10	297	39	64.073.523,00	29,7	3,9
Ličko-senjska	-	-	-	-	-	-
Primorsko-goranska	4	33	23	35.446.684,00	8,3	5,8
Splitsko-dalmatinska	6	78	8	28.122.516,00	13,0	1,3
Šibensko-kninska	3	46	4	5.304.293,00	15,3	1,3
Zadarska	7	80	69	94.263.678,00	11,4	9,9
Ukupno RH	41	640	150	230.118.489,00	15,6	3,7

Izvor: Hrvatski savez zadruga – Analiza zadrugarstva u RH do 31.12.2014.; **Obrada:** ZADRA NOVA

U usporedbi s ostalim županijama Jadranske Hrvatske, Zadarska županija se prema broju zadruga u području Ribarstva nalazi na drugom mjestu, iza Istarske županije. Po ukupnom broju zaposlenih kao i po prosječnom broju zaposlenih, Zadarska županija nalazi se na prvom mjestu. Ribarske zadruge Zadarske županije imaju veći prosječan broj zaposlenih u zadruzi i od prosjeka na državnoj razini. Po ostvarenom prihodu u 2013. godini, ribarske zadruge Zadarske županije također, prednjače u ukupnom poretku županija Jadranske Hrvatske.

Tablica 59: Broj zadruga, zadrugara i zaposlenih te ukupni prihodi u 2013. po djelatnostima u Zadarskoj županiji

7 zadruga u djelatnosti Ribarstva, što je svega 8% u ukupnom broju zadruga na ovom području, doprinosi s visokih 70% u ukupnom iznosu prihoda u zadrugarstvu Zadarske županije.

DJELATNOST	ZADRUGE	ZADRUGARI	ZAPOSLENI	PRIHOD 2013. U KN
Poljoprivreda i šumarstvo	36	485	15	2.725.765
Ribarstvo	7	80	69	94.263.678
Prerađivačka industrija	18	325	39	9.861.684
Građevinarstvo	2	15	1	738.665
Trgovina	12	587	72	21.657.998
Turizam i ugostiteljstvo	4	34	-	3.595
Usluge*	6	74	40	4.977.783
Nepoznato	-	-	-	-
UKUPNO	85	1.600	236	134.229.168

Izvor: Hrvatski savez zadruga – Analiza zadrugarstva u RH do 31.12.2014.; **Obrada:** ZADRA NOVA

Ukoliko promatramo stanje zadruga na području Zadarske županije po djelatnostima (tablica 59), vidljivo je kako su zadruge iz djelatnosti Ribarstva ostvarile daleko najveće prihode u 2013. godini. Ovakav rezultat

nije iznenađujući ako se uzme u obzir ukupan (69) i prosječan broj zaposlenih (9,9) te ukupan (80) i prosječan broj zadrugara (11,4) u ribarskim zadrugama. Ovakav podatak samo pokazuje kako su ribarske zadruge gospodarski subjekti u pravom smislu te riječi koji su se aktivno uključili u tržište te, osim svojih vlastitih gospodarskih ciljeva i socijalnih interesa zadrugara, posredno stvaraju i dobit za lokalnu zajednicu u kojoj posluju.

Prema podacima iz FINA-e, neke od najuspješnijih ribarskih zadruga Zadarske županije prema visini prijavljenog prihoda u 2014. godini bile su:

- **RZ Omega 3** – kojoj je primarna djelatnost ulov i prodaja sitne plave ribe, a zadruga okuplja 23 zadrugara odnosno 31 brod od čega su 27 plivaričara, 3 koćarice i 1 manji brod koji se bavi raznim manjim ribarskim alatima. Zadruga je u poslovno - gospodarskoj zoni Šopot pokraj Benkovca izgradila proizvodno - distributivni centar za sortiranje, preradu, smrzavanje i čuvanje ribe.
- **RZ Ribarska sloga** – najstarija je ribarska zadruga u Hrvatskoj osnovana 1997. godine u mjestu Kali na otoku Ugljanu. Bavi se ulovom sitne plave i bijele ribe te njihovom preradom. Zadruga danas broji 11 zadrugara, 11 ribarskih brodova i 25 zaposlenih (većinu čine žene koje su na otocima u nepovoljnem položaju kada se govorи o mogućnosti zaposlenja na tržištu rada).
- **RZ Zadar** - okuplja 15 zadrugara sa 22 broda, od čega su 10 plivaričara i 12 koćarica koji svojim ulovom osiguravaju cjelokupni assortiman plave i bijele ribe. Zadruga osigurava svojim članovima otkup i prodaju plave i bijele ribe, trgovačko posredovanje na domaćem i stranom tržištu, nabavlja opremu i alate ribarstva, te pruža informacije o zakonskim i drugim promjenama vezanim za ribarski sektor.

Važno je još spomenuti kako su ribarske zadruge na području Zadarske županije dosta aktivne po pitanju korištenja postojećih državnih potpora koje Republika Hrvatska isplaćuje u cilju omogućavanja održivog razvoja sektora ribarstva.

Tablica 60: Isplata postojećih državnih potpora zadrugama na području ZŽ

Postojeće državne potpore	Razvoj ribarskih zadruga*	Tržišne kompenzacije**	Model poticanja proizvodnje u ribarstvu - Ribilji proizvodi***	UKUPNO
Dodijeljeno ribarskim zadrugama na području ZŽ u 2014. u HRK	2.780.173,65	482.410,93	81.276,60	3.343.861,18

* Postojeća državna potpora isplaćuje se prema Pravilniku o dojeli potpore udruženjima u ribarstvu u 2014. godini (NN 123/2014) te Natječaju za dodjelu potpore udruženjima u ribarstvu u 2014. godini (NN 124/2014)

** Postojeća državna potpora isplaćuje se prema Pravilniku o dodjeli tržišne kompenzacije u ribarstvu (NN 8/2015) te Dopunama i izmjenama Pravilnika (17/2015)

*** Postojeća državna potpora isplaćuje se prema Pravilniku o provedbi modela poticanja proizvodnje u ribarstvu (NN 8/2015) te Izmjenama Pravilnika (NN 11/2015)

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Uprava ribarstva (Državne potpore); **Obrada:** ZADRA NOVA

Tako je u 2014. godini ribarskim zadrugama Zadarske županije dodijeljeno ukupno 3.343.861,18 kuna iz različitih državnih potpora. Samo u dodjeli potpora koje je Republika Hrvatska dodjeljivala u području razvoja ribarskih zadruga u 2014. godini, zadrugama Zadarske županije (RZ Zadar, RZ Omega 3 i RZ Ribarska sloga) dodijeljeno je čak 39% od

Ukupan prihod ribarskih zadruga u ZŽ činio je u 2013. 41% ukupnog prihoda svih zadruga RH.

ukupno dodijeljenih državnih potpora.

Tablica 61: Razvojne potrebe i ograničenja

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Veličina sektora i razvojne potrebe ograničene nacionalnom razinom upravljanja biološkim resursima • Neusklađenost dimenzija kapaciteta flote s kapacitetom namjenski uređene obale • Kapaciteti flote ograničeni su na vrijednost koju je RH unijela u trenutku pristupanja EU i smije se samo smanjivati • Iskrcajna mjesta u dobrom dijelu, sadržajno ili organizacijski, ne udovoljavaju stvarnim potrebama • Nedovoljna iskorištenost otpada od riblje industrije • Nedovoljna povezanost proizvođača • Dugotrajan i zahtjevan proces dodjele koncesija na pomorskom dobru što, u konačnici, predstavlja prepreku u uzgoju bijele ribe • Niska potrošnja <i>per capita</i> • Dobna struktura ribara (zastupljenost starijih dobnih skupina) • Nedovoljan broj zaštićenih autohtonih proizvoda • Nedostatak prostora na pomorskom dobru i na kopnu za potrebe razvoja akvakulture • Nedostatak obalne infrastrukture za potrebe akvakulture • Neriješen tretman otpadnih voda u poslovnim zonama • Degradacija kvalitete ribe zbog lošeg transporta i skladištenja, neprofesionalne manipulacije i nepravovremenog iskrcaja 	<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnju i uređenje obalne infrastrukture za potrebe ribarskih brodova ZŽ i migratorne flote RH koja iskrcava ribu na području ZŽ • Izgradnja iskrcajnog mjeseta na sjeveru Županije • Izgradnja i uređenje primjerenih iskrcajnih mjeseta za manja plovila • Različita koncentracija sudionika u ribarstvu, različita količina iskrcane ribe i različit položaj u prostoru određuju potrebe za različitim razinom uređenja iskrcajnih mjeseta • Izgradnja remontnih brodogradilišta • Za potrebe iskrcajnih mjeseta na dijelu obale izgraditi otpremne i purifikacijske centre te definirati prostore za te sadržaje • Standardizirati iskrcajna mjesta • Nastaviti provedbu Integralnog upravljanja obalnim područjem Zadarske županije kroz izradu podloga za proširenje marikulture • Daljnje jačanje udruživanja u ribarstvu s ciljem osnivanja organizacija proizvođača • Razvoj obiteljskih manufaktura za izradu finalnog proizvoda u procesu prerade • Izgradnja pogona za zbrinjavanje otpada i otpadnih voda iz prerađivačkih pogona • Povezivanje turističkog i ribarskog sektora te plasman i promocija proizvoda kroz ribolovni turizam • Korištenje EU fondova za razvoj infrastrukture (u ribarskim lukama i na iskrcajnim mjestima) • Povećanje uzgoja školjkaša koji je trenutno daleko ispod svojih prirodnih potencijala • Promocija visoke nutritivne vrijednosti ribe i školjkaša • Potrebno predvidjeti mogućnost uzgoja školjkaša u polikulturi s ribom već na razini prostornog planiranja i određivanja zona za uzgoj • Osnivanje Centra kompetencije Sektora u ZŽ koji će se baviti znanstvenim istraživanjima o novim tehnologijama u području uzgoja te obuci potrebnog stručnog kadra • Povećanje kapaciteta postojećih mrjestilišta i izgradnja novih • Osiguravanje dovoljnog broja iskrcajnih mjeseta

Izvor: ZADRA NOVA

2.5.7. Gospodarska analiza sektora ribarstva

Na području Zadarske županije trenutno je aktivno 330 subjekata malog i srednjeg poduzetništva, koji za osnovnu djelatnost po NKD 2007., imaju Ribarstvo i uzgoj ribe ili usluge povezane s njima. Bitno je naznačiti da od tih 330 subjekata, njih 62 imaju sjedište u samom gradu Zadru dok ostali (njih 268) imaju sjedište na ruralnom području Zadarske županije.

Tablica 62: Skraćeni račun dobiti i gubitka djelatnosti A 03 (Ribarstvo) za 2014.

Račun dobiti i gubitka	AOP	2013.	2014.	Indeks
Poslovni prihodi	111	794.339.058	786.012.681	99,0
Troškovi osoblja	120	98.576.474	104.579.126	106,1
Neto plaće i nadnice	121	59.906.074	62.720.337	104,7
Amortizacija	124	59.468.634	64.665.917	108,7
Ukupni prihodi	146	835.334.925	813.206.035	97,4
Ukupni rashodi	147	891.179.223	829.572.091	93,1
Dobit ili gubitak prije oporezivanja	148	-55.844.298	-16.366.056	341,2
Porez na dobit	151	-4.293.252	6.550.371	352,6
Zaposleni djelatnosti A 01:		1.052	1.084	103,0
Broj poduzeća djelatnosti A 01 koja su predala finansijska izvješća: 77				
OSTALI PODACI	AOP	2013.	2014.	Indeks
Investicije u novu dug. Imovinu	291	46.435.321	144.437.488	311,1
Uvoz	292	202.976.976.	239.992.389.	118,2
Prihod od prodaje u zemlji	256	345.431.226	383.761.140	111,1
Prihod od prodaje u inozemstvu	257	352.022.202	332.845.720	94,6

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar (Gospodarska kretanja br. 31, lipanj 2015.)

Analizanovijih podataka (skraćeni račun dobiti i gubitka djelatnosti A03 (Ribarstvo) za 2014.pokazuje smanjenje ukupnih prihoda za 2,6%, zatim, jako smanjenje gubitka (sa 55,8 na 16,3 mil. kn) te povećanje plaćenog poreza na dobit. Ukupni rashodi smanjeni su za 6,9% što je više nego smanjenje ukupnih prihoda što može biti signal konsolidacije poslovanja. Vidljivo je veliko povećanje investicija u novu dugotrajnu imovinu (indeks 311,1) kao i smanjenje prihoda od prodaje u inozemstvu za 6,4%. Povećane su i neto plaće i nadnice (4,7%) kao i amortizacija (8,7%), dok su poslovni prihodi ostali na otprilike istoj razini (indeks 99).Broj zaposlenih u ovoj Djelatnosti povećan je za 3% u 2014. i iznosi 1.084 zaposlena.

Ribarstvo predstavlja značajan segment u ukupnom izvozu poljoprivrednih proizvoda RH. U 2014. godini Zadarska županija izvezla je proizvoda ribarstva u vrijednosti od 332.845.720,00 kn.

Najznačajniji izvozni proizvod je plavoperajna tuna iz uzgoja koja se izvozi u Japan. Svježa riba koja se izvozi uglavnom na tržište EU - Italije uključuje najvećim dijelom glavonošce i rakove iz ulova, kao i lubina i komarču porijekлом iz uzgoja. U ukupnom izvozu važno je spomenuti i konzerviranu ribu (tuna i sitna plava riba). Najvažnije tržište za soljenu ribu je Italija.

Vrijednost uvezenih proizvoda ribarstva u 2014. iznosila je 239.992.389,00 kuna što ukazuje na to da je djelatnost ribarstva i akvakulture suficitarna izvozna djelatnost u Zadarskoj županiji. Najvažniji uvozni proizvod je smrznuta haringa koja se koristi kao hrana za tune u uzgoju, a najviše se uvoze proizvodi s područja Španjolske, Falklandske otoka, Norveške, Švedske i Italije.

Što se tiče proizvoda ribarstva porijeklom iz uzgoja, na domaćem tržištu najzastupljeniji su lubin i komarča. Manje od 40% ove proizvodnje odlazi u izvoz, kako zbog niskih bescarinskih izvoznih kvota, tako i zbog sve većeg interesa domaćeg tržišta.

Sagledavajući domaće tržište važno je uzeti u obzir podatak DZS koji navodi da godišnja potrošnja proizvoda ribarstva iznosi manje od 9 kg per capita, što je znatno manje u usporedbi sa ostalim zemljama sa područja Sredozemlja. Najvažniji razlog ovako male potrošnje je svakako visoka cijena proizvoda ribarstva, nepostojanje marketinških strategija kojima će se izvršiti edukacija i informiranje potrošača o važnosti ovih proizvoda u zdravoj prehrani te izmijeniti još uvijek postojeće predrasude potrošača da je ova riba masnija i slabijeg okusa od one porijekлом iz ulova.

3. ODRŽIV RAST

3.1. Zaštita okoliša

3.1.1. Vegetacija

Zimzelena sredozemna vegetacija unutar pripadajuće klimazonalne zajednice hrasta crnike dominira obalom i otocima. Zadarska županija stanište je više od 1.000 različitih vrsta biljaka, od toga je više od 80 endemičnih (hrvatski zvončić, kitabejlov pakujac, malijev devesilj, lanilist, šuškavica, velebitska degenija, okrugolisna pljeskarica i dr.).

Raznoliki je šumski pokrov krškog prostora Južnog Velebita. Najniži dijelovi sadrže mješovite šume medunca i bjelograba, nadmorske visine od 600-900 metara karakteriziraju šume crnog graba s jesenskom šašikom, na njih nastavljaju primorske šume bukve s jesenskom šašikom. Na ekstremno plitkim i skeletnim suhim tlima, istaknutih grebena i glavica, na visinama od 400-1.200 metara, razvija se zajednica šume crnog bora s dunjaricom, do preplaninske bukove šume s urezicom koje čine gornju granicu šumske vegetacije u visinskoj zoni 1.000 – 1.450 metara. Blizinu vodotoka karakterizira brdska šuma bukve s velikom mrtvom koprivom. Vršni pojas Velebita zauzima klekovina bora što je ujedno i najkompaktnija takva površina u Hrvatskoj.

3.1.2. Fauna

Životinjski svijet Zadarske županije pored uobičajenih vrsta (divlja svinja, lisica, zec, kunić, srna te raznoliki ptičji svijet) broji i mnoge rijetke i zaštićene vrste poput smeđeg vuka i medvjeda (područje Paklenice i Velebita), kao i velikog kormorana, kornjače čančare, macaklina, daždevnjaka i drugih (područje Ravnih Kotara).

Izuzetno značajan ornitološki rezervat s preko 163 različite vrste ptica nalazi se na otoku Pagu- Kolanjsko blato. Područje Vranskog jezera također ima iznimni značaj poradi obitavališta više od 241 vrste i gnjezdilišta 102 različite vrste ptica među kojima se nalaze četiri ugrožene vrste na EU razini i sedam ugroženih na nacionalnoj razini.

Stoljetno vrednovanje ribarske tradicije kao gospodarskog i kulturnog blaga leži u činjenici da je more Zadarske županije stanište mnoštva ribarskih vrsta poput podlanice, palamide, zubaca, panule, brancina, sipe, lignje, hobotnice i dr. kao i rijetko obitavalište zaštićene Sredozemne medvjedice.

**Park prirode Vransko
jezero obitavalište je
više od 240 vrsta ptica**

Iako postoji cijeli niz mjera (dozvola, ograničenja na ribolovne alate, izlovne kvote i dr.) kojima je svrha postići optimalnije gospodarenje ograničenim morskim resursima iste se nerijetko ne poštuju te se posljedično dovelo do stanja da je bijela, priobalna riba, prelovljena, a stanište degradirano. S druge strane, utvrđeno je da se mala plava riba lovi ispod granice održive eksploracije.

3.1.3. Prirodna baština

Prirodno-geografska osnova vrlo je važan resurs razvoja Zadarske županije. Ona je uvelike utjecala na tijek dosadašnjeg društvenog i gospodarskog razvoja, utječući na obilježja osnovnih ekonomskih aktivnosti, izgradnju prometne i stambene infrastrukture, ali i na način svakodnevnog života.

Raznolikost prirodne baštine Zadarske županije ogleda su u razvedenosti obale, brojnim otocima, plodnim nizinskim područjima, krševitim i brdsko-planinskim područjima te velikom prirodnom bogatstvu voda i šuma. Na području Županije nalazi se 20 zaštićenih područja s kojima upravljaju javne ustanove. Županijska Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Natura Jadera upravlja s 13 zaštićenih područja (kategorije zaštićeni krajobraz, posebni rezervat, spomenik parkovne arhitekture i spomenik prirode) dok nacionalnim parkovima i parkovima prirode upravljaju zasebne javne ustanove.

Bogatu prirodnu baštinu Zadarske županije čini nacionalni park Paklenica, parkovi prirode Telaščica, Vransko jezero i Velebit, 5 posebnih rezervata i značajnih krajobraza, 2 spomenika parkovne arhitekture te 4 spomenika prirode

Unutar granica Županije nalazi se 1 nacionalni park (Paklenica), 3 parka prirode (Telaščica, Velebit i Vransko jezero), 5 posebnih rezervata, 2 spomenika parkovne arhitekture, 4 spomenika prirode te 5 značajnih krajobraza.

Posebni rezervati:

- ornitološki: Kolanjsko blato, blato Rogoza, Otok Pag
- ornitološki: Veliko i Malo blato, otok Pag
- rezervat šumske vegetacije: Dubrava – Hanzine, otok Pag.

Značajni krajobraz:

- kanjon Zrmanje
- sjeverozapadni dio Dugog Otoka
- Dubrava-Hanzine, otok Pag
- otok Ošljak
- maslinik Saljsko polje, Dugi otok.

Spomenici prirode:

- geomorfološki: Modrič špilja
- hidrološki: Vrelo Une, Srb
- Cerovačke pećine – PP Velebit.

Spomenici parkovne prirode

- Park FolcoBorelli, Sv.Filip i Jakov
- Park Vladimira Nazora, Zadar
- skupina stabala: drvoređ čempresa, Biograd n/M,
- pojedinačno stablo: Zeleni Hrast, Islam Latinski.

Ustanove koje se brinu o zaštićenim područjima prirode na području Zadarske županije:

- Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije
- Hrvatske šume
- Hrvatske vode
- Javna ustanova NP Paklenica

- Javna ustanova PP Velebit
- Javna ustanova PP Telaščica
- Javna ustanova PP Vransko jezero.

Tablica 63: Broj posjetitelja u NP Paklenica i parkovima prirode

Broj posjetitelja	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Ukupno
NP Paklenica	115943	110350	112665	118288	114321	114381	122189	808137
PP Vransko jezero	5504	5671	12882	14507	11347	10938	14476	75325
PP Velebit	13739	16043	15416	19336	16620	15777	14360	111291
PP Telaščica	107959	97149	97277	105497	97565			505447

Obrada:Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA

U posljednjih nekoliko godina uložena su značajna sredstva javnih ustanova, djelom sufinancirana i od strane europskih fondova, za promicanje održivog korištenja, zaštiti i promociju prirodne baštine na području Zadarske županije. Najviše sredstava uloženo je na području NP Paklenica i PP Velebit(ukupno više od 17 mil. kn), a s obzirom na porast broja posjetitelja vidljivi su pozitivni rezultati.

Jedan od nedostataka koji otežava kvalitetno upravljanje prirodnom baštinom je nepostojanje baze podataka o krajobraznim strukturama na temelju koje bi se stanje krajobrazne raznolikosti na području Zadarske županije moglo detaljno utvrditi. Za problematiku krajobraza na županijskoj razini zaduženi su Upravni odjel za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove, te Upravni odjel za provedbu dokumenata prostornog uređenja i gradnje.

3.1.4. Vode

Složeni reljef i krška priroda područja rezultirali su vrlo složenom površinskom i podzemnom hidrografijom, s većim brojem slivnih područja. Najveći dio – područje Velebita i uz Velebit, Gračačka visoravan, Bukovica – spada u sliv Zrmanje; dio Ravnih kotara čini sliv Vranskog jezera, a dio se drenira izravno u more (npr. Miljašić Jaruga); mali dio uz granicu s Bosnom i Hercegovinom spada u sliv rijeke Une; a dio Bukovice te područje uz tok Guduče u sliv Krke.

Glavne tekućice su: Zrmanja i njen pritok Krupa, Una, Ričica, Otuča, Miljašić Jaruga, Baščica, Karišnica, Klječevica i Kotarka. Najduža i najznačajnija je Zrmanja, koja izvire u području Zrmanja vrela, te nakon 69 km toka s visinskim padom od 327 m, utječe u Novigradsko more 10 km nizvodno od Obrovca. U svome donjem toku (posljednjih 14 km, od Jankovica buka) Zrmanja je pod utjecajem mora. Uz Zrmanju postoji i niz izvora (Vrilina, Ledenik, Dozinovac) koji se koriste za vodoopskrbu okolnih naselja.Izvor na području sela Muskovci (podnožje Velebita, SI od Obrovca) preko crpne stanice Dolac opskrbljuju regionalni vodovod sjeverne Dalmacije. Ričica, Otuča i Opsenica teku Gračačkom visoravni, a njihove vode se energetski koriste u RHE Obrovac.

Park prirode Vransko jezero, smješten paralelno s morskom obalom, JI od Biograda n/M, najveće je prirodno jezero u RH (300 ha) i najznačajnija stajačica na području Zadarske županije. Većina močvarnih površina i blata (Vransko polje, Bokanjačko i Nadinsko blato, Trolokve) isušivanjem su pretvorena u poljoprivredne površine. Stajačice, posebno Vransko jezero te Veliko, Malo i Kolansko blato, izuzetno su značajne u životnom ciklusu bogate ornitofaune i hitiofaune, što je prepoznato i uvaženo njihovim uvrštenjem u zaštićena područja prirode. Brojni izvori i vruļje upućuju na postojanje većih rezervi kvalitetne podzemne vode, a na temelju istraživanja provedenih za potrebe donošenja strategije prostornog uređenja RH, područja Ravnih kotara i Like svrstana su u zonu rezerve podzemnih voda prve kategorije.

Ispitivanja kvalitete lokalnih voda rade se periodično. Svi izvori vode se redovito analiziraju u ovlaštenim laboratorijima.

U 2013. godini kontrolirana je ispravnost **vode za piće** u Zadarskoj županiji te je mikrobiološki analizirano 2.233 uzoraka od čega 12,2% (273) neodgovarajuća uzorka,a kemijski je analizirano 2.154 uzoraka od čega je 5,8% (125) uzoraka bilo neodgovarajuće. Dok je u 2012. godini bilo 7,3% mikrobiološki neodgovarajućih i 10,2% kemijski neodgovarajućih.

Nakon provedene kontrole ispravnosti **površinskih i podzemnih voda** u 2013. godini, u Zadarskoj županiji mikrobiološki je analizirano 120 uzoraka od čega je 10% (12) uzoraka bilo neodgovarajuće, a od 211 kemijski analiziranih uzoraka 8,5% (18) uzoraka je bilo neodgovarajuće. Dok je u 2012. godini bilo 23,6% mikrobiološki neodgovarajućih i 18,2% kemijski neodgovarajućih.

U 2013. godini kontrolirana je ispravnost **voda za rekreaciju** u Zadarskoj županiji te je mikrobiološki analizirano 467 uzoraka od čega je bilo 10,7% (50) neodgovarajućih uzoraka. Kemijski je analizirano 506 uzoraka od čega je 13% (66) uzoraka bilo neodgovarajuće. Dok u 2012. godini nije bilo mikrobiološki neodgovarajućih uzoraka, ali je bilo 1,5% kemijski neodgovarajućih uzoraka.

Na javni vodoopskrbni sustav priključeno je oko 76% stanovništva dok je na kanalizacijski 36% stanovništva. To je gotovo u rangu prosjeka RH koji iznosi također 76% za stanovništvo, a nešto veći je broj priključaka na kanalizacijski sustav i iznosi 40%. Zadarska županija bilježi i jedan od najvećih gubitaka vode, iako je ujedno i jedna od vodom najbogatijih. Tijekom prijenosa vode od izvora do krajnjeg potrošača gubi se od 30% do 80% (županijski prosjek je oko 60%) vode.

Tijekom prijenosa vode od izvora do krajnjeg potrošača gubi se od 30% do 80% količine vode

Permanentna i kvalitetna opskrba otoka sa vodom predstavlja značajan izazov te se rješava bilo dopremom vode sa kopna, vodonoscima (vodonosac Zrmanja zapremina 950 kubika, iako sad u privatnom vlasništvu, i dalje je vodonosac s najvećom zapreminom), sakupljanjem kišnice u cisterne, te najrjeđe opskrbom iz vlastitih izvora. Vodoopskrbu obavlja 6 većih komunalnih poduzeća na području gradova, te 7 komunalnih poduzeća koji vrše nadzor nad preostalim dijelovima Zadarske županije.

Brojni izvori i vruće upućuju na postojanje većih rezervi kvalitetne podzemne vode, a na temelju istraživanja provedenih za potrebe donošenja strategije prostornog uređenja RH, područja Ravnih kotara i Like svrstana su u zonu rezerve podzemnih voda prve kategorije.

Analiza stanja i mogućnosti poljoprivredne proizvodnje na području Zadarske županije (Agronomski fakultet, 2012.) navodi navodnjavanje kao jednu od temeljnih uvjeta za razvoj poljoprivrede na području Ravnih kotara.

Dugo vremena preferirana proizvodnja električne energije putem korištenja vodnog potencijala ipak nije bila zasnovana na realnim temeljima, te na području Zadarske županije ne postoje značajni kapaciteti. Preporučljivo je izgraditi tek nekolicinu slabijih hidroelektrana, ali ne i bazirati energetski razvoj županije na vodnom potencijalu.

More

Zadarska županija ima duljinu obale od oko 1.350 km (oko 22% duljine obalne crte RH), preko 3.600 kvadratnih kilometara akvatorija te više od 120 otoka i otočnih skupina.

Zbog izražene litoralizacije te snažnih gospodarskih aktivnosti koje koriste ograničene morske resurse (ribarstvo, pomorski promet, turizam, brodogradnja, marikultura, industrija) morski sustav na području Zadarske županije je ugrožen. Brojnost i sastav riblje faune koja se izražava kao vrijednost tzv. EstuarineFishIndex (EFI), za većinu postaja na području županije iznosi je od EFI = 3-5 što ukazuje na dobro do vrlo dobro stanje.Stanju ne pogoduje nedostatak zakonskog okvira u zakonodavstvu Republike

Hrvatske kojem bi more bio središnji predmet zaštite, iako postoji značajni broj zakona i podzakonskih propisa vezanih za zaštitu mora ili obavljanje djelatnosti vezanih za more.

Praćenjem biološke kakvoće mora na više točaka dijelom Županije utvrđeno je da je ekološko stanje akvatorija ocijenjeno najvišim, vrlo dobrim stupnjem, što je ujedno u korelaciji s izuzetnom kakvoćom mora na plažama diljem županije. Tek mali dio nezadovoljavajućih nalaza ukazuje na povremena onečišćenja, uglavnom ekscesnog obilježja ili obilježja prirodne pojave (cvjetanje mora, truljenje algi, trava, povremeni izljevi u lukama i lučicama, odbacivanje s brodova, ubacivanje u sustav odvodnje nedozvoljenih tvari i nekontrolirano nasipavanje obale).

Oko 22% duljine obalnog područja RH nalazi se u Zadarskoj županiji

Na području luke Zadar u 2015. godini je bilo prisutno 5 ovlaštenih obrađivača otpada (CIAN d.o.o. Split, Ciklon d.o.o. Zadar, Ind-eko d.o.o. Rijeka, Dezinsekcija d.o.o. Rijeka, MC-Čišćenje d.o.o. Sisak) zaduženih za zbrinjavanje otpadnih voda sa brodova, kemikalija, štetnih tekućih tvari, fekalnih te otpadaka ulja.

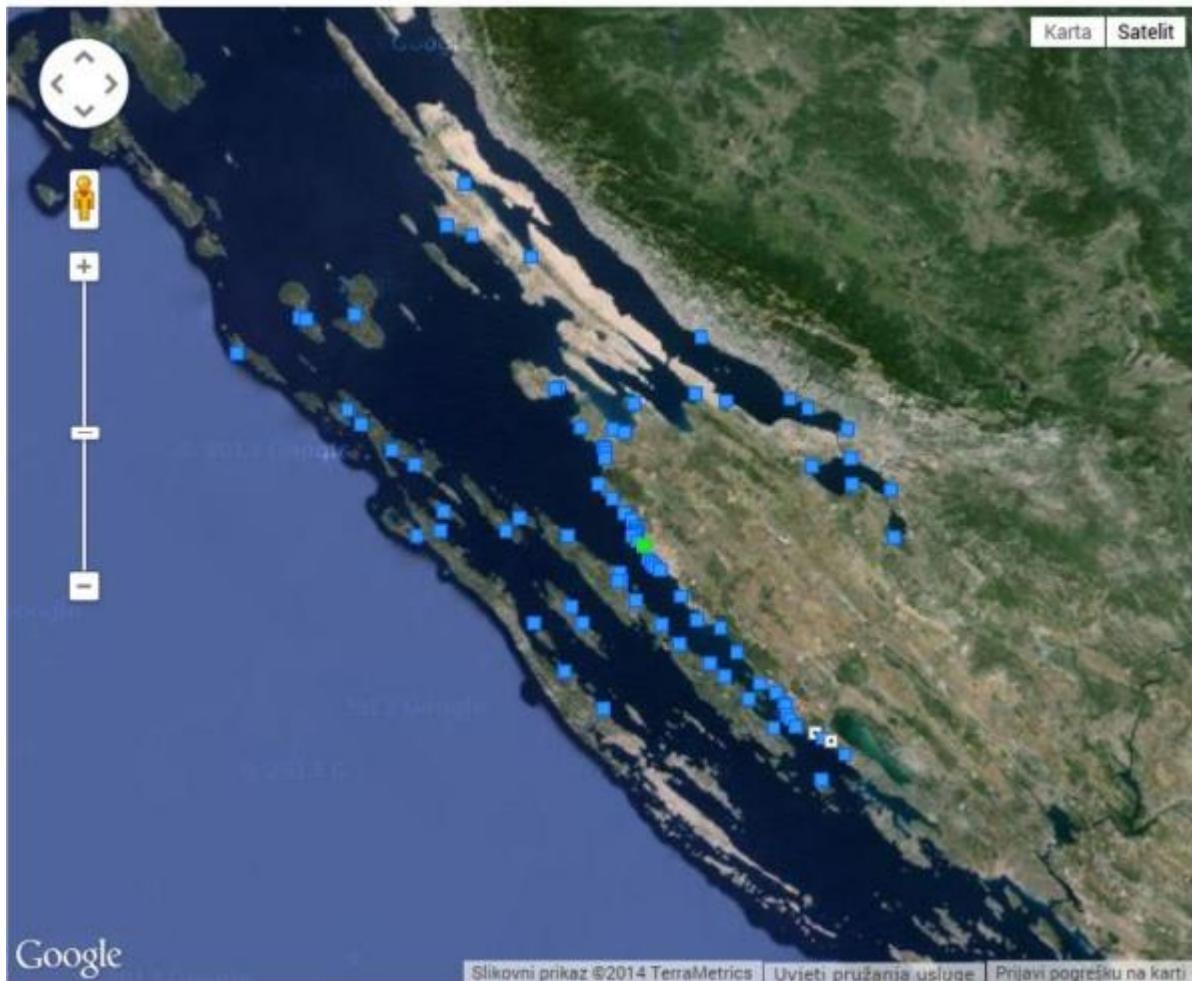
Izuzev gore navedenih direktnih onečišćivača, indirektnu opasnost po morski okoliš predstavljaju balastne vode koje omogućuju prijenos organizama prirodno naseljenih u morima i oceanima diljem svijeta koji mogu narušiti osjetljivi ekosustav zatvorenog Jadranskog mora. Problematika je složena jer balast omogućuje sigurnost i stabilnost broda te treba pristupiti pažljivo i pronaći pravu ravnotežu između gospodarske djelatnosti i zaštite okoliša.

Zbog specifičnosti Jadranskog mora te iznimne orijentiranosti Zadarske županije prema turizmu, ribarstvu te pomorstvu iznimno je važno biti spremna za slučaj iznenadnih onečišćenja mora i priobalja.

Kakvoća mora

Tijekom prethodne 2014. godine analizirano je ukupno 864 uzorka mora sa 86 plaža na području Zadarske županije. Prema pojedinačnim ocjenama 848 testiranih uzoraka 848 (98,14%) ocijenjeno je kao more izvrsne kakvoće, 9 uzoraka (1,04%) kao more dobre kakvoće te 7 uzoraka (0,80%) kao more zadovoljavajuće kakvoće. Godišnja ocjena plaža na području Zadarske županije donosi 85 plaža (98,84%) sa morem izvrsne kakvoće dok more jedne plaže (Bazen ZD-6,4042) ušlo je u kategoriju dobre kakvoće mora.

Slika 7. Karta Zadarske županije s prikazom konačnih ocjena kakvoće mora (2011.-2014.)

Izvor: Izvještaj o kakvoći plaža 2014., Zavod za javno zdravstvo Zadarske županije

3.1.5. Tlo

Kako i dalje sustavno praćenje stanja oštećenosti tala nije uspostavljeno na razini Republike Hrvatske, posljedično niti Zadarska županija nema mogućnost detaljnog kvantitativnog opisa stanja tla. Koristeći druge dostupne metode zaključuje se da je izgradnja velikih infrastrukturnih objekata (autoceste i brze ceste, plinovodne trase, energetskih objekata, urbanizacije prostora) u kombinaciji s prirodnom erozijom i korištenjem teške mehanizacije tijekom poljoprivrednih zahvata dovelo do trajnog narušavanja zemljишnog pokrova i tla. Također, iznimno utjecaj su imale i klimatološke anomalije (poplave i suše) pridonosivši dalnjem smanjenju vlažnosti tla koje direktno utječe na proizvodnu kvalitetu poljoprivrede.

Minski sumnjivo područje unutar zadnjih 5 godina smanjeno je sa 65,26 km² na 41 km²

Nadalje, specifični oblik zagađenja tla na području Zadarske županije, ali i Republike Hrvatske predstavljaju minski sumnjiva područja. U Zadarskoj županiji bilježi se trend konstantnog smanjenja te je 2014. godine minski sumnjivo područje umanjeno sa 51,76 km² na 45,89 km² dok je na dan 15. listopada 2015. minima zagadeno područje od 41 km². Trend je još izraženiji ako se referentnom godinom uzme 2011. kada je površina minski sumnjivog područja iznosila 65,26 km².

Stanje na području Zadarske županije prema mogućim sektorskim izvorima onečišćenja (Izvor: prostorno vremenska geo-referencirana baza podataka o potencijalno onečišćenim lokalitetima-Agencija za zaštitu okoliša):

- Sektor proizvodnje i prerade metala (ljevaonica željeza u Ražancu)
- Industrija nemetala (65 potencijalno onečišćenih lokacija: ciglane, kamenolomi, površinsko rudarenje te iskorištavanje mineralnih sirovina)
- Kemijска industrija (postrojenje na području Zadra s djelatnošću proizvodnje osnovnih organskih kemikalija)
- Otpad i gospodarenje otpadom (23 odlagališta komunalnog otpada, 2 industrijskog te tri postrojenja za obradu otpadnih voda naselja)
- Životinjski i biljni prehrambeni proizvodi i pića (objekt na području Zadra)
- Druge aktivnosti (39 lokacija sa namjenama: skladištenja nafte i naftnih derivata, postrojenja za gradnju i remont brodova, skladištenje opasnih tvari itd.)

3.1.6. Zrak

Na prostoru Zadarske županije nema velikih termoelektrana, rafinerija, toplana, cementara i drugih većih zagađivača. Primarni zagađivači su prometnice, posebice tijekom turističke sezone kad se broj vozila na županijskim, gradskim i lokalnim prometnicama umnogostručuje. Tijekom zimskog perioda javlja se nusproizvod izgaranja kućnih ložišta (85% kućanstva Županije grije se na drva uz godišnju potrošnju od 3,2 m² drva, a još se koriste ugljen i naftni derivati) koji se uslijed niskog tlaka zraka spušta prema zemlji i utječe direktno na kvalitetu zraka. Nije zanemariv niti antropogeni utjecaj u vidu požara nastalih nesmotrenošću, krčenjem makije u šumama ili kao kazneno djelo kada mogu, kao produkt izgaranja nastati brojni kancerogeni spojevi. Kvaliteta zraka na području županije mjeri se na pet lokacija (Grad Zadar: Poluotok, Gaženica i Puntamika; Dugi Otok: Park prirode Telašćica; područje Ravnih Kotara: Polača) uz posebnu pažnju na zasad nedovoljno značajnu, ali potencijalnu zagađenost zraka na području industrijske zone Gaženica.

Sukladno Zakonu o zaštiti zraka (NN 130/11) Županijska skupština Zadarske županije donijela je, na sjednici održanoj 22. ožujka 2012. Program zaštite i poboljšanja kakvoće zraka na području Zadarske županije za četverogodišnje razdoblje. Ciljevi programa su u skladu s Nacionalnim planom djelovanja za okoliš (NN 46/02) te podrazumijevaju sljedeće prioritete:

1. Nadogradnju sustava za praćenje emisija i kvalitete zraka
2. Uspostavu informacijskog sustava za praćenje kvalitete zraka kao dijela informacijskog sustava o okolišu
3. Održavanje I kategorije zraka u gradovima i naseljima u kojima je I kategorija ustanovljena 2003. (postići I kategoriju kvalitete zraka u dijelovima naselja u kojima se može utvrditi zrak II kvalitete)
4. Smanjenje emisije štetnih tvari koje utječu na regionalnu i globalnu onečišćenost
5. Smanjiti emisije svih glavnih izvora (promet, energetika, industrija, ložišta).

3.1.7. Biološka raznolikost

Iznimno bogat bio-geografski položaj, omogućio je značajnu biološku raznolikost morskih i kopnenih staništa na području Zadarske županije, pa se tako u kolopletu jedinstvenih ekosustava može naći 20 zaštićenih područja kojima upravljuju javne ustanove (Natura Jadera sa 16) te Nacionalni park Paklenica, parkovi prirode Vransko jezero, Telašćica i Velebit, pet posebnih rezervata, četiri spomenika prirode te pet značajnih krajobraza.

Propadanje staništa brojnih biljnih i životinjskih vrsta jedan je od ključnih uzroka ugroženosti značajnog broja vrsta. Uzroci su raznoliki od direktnog utjecaja (zagađenje, sječa, prenamjena u građevinsko zemljište, prometna infrastruktura) čovjeka do indirektnog, zanemarivanjem i zapuštanjem, te snažnim i dugotrajnim antropogenim pritiscima (plaže, lagune i sl.).

Izuzetnu prijetnju biološkoj raznolikosti predstavljaju invazivne vrste štetnim utjecajem na autohtone vrste kao i na gospodarstvo te na zdravlje ljudi. Zabilježeno je 37 invazivnih biljnih vrsta, 14 vrsta slatkovodnih riba te nekolicina invazivnih algi.

Valja napomenuti da se od 2004. do danas provodilo nekoliko projekata koji su imali integriranu aktivnost inventarizacije flore, faune i staništa. Stoga je napravljena djelomična inventarizacija Zadarske županije, ali podaci nisu javno dostupni niti objedinjeni na jednom mjestu. Trenutno nacionalni parkovi i parkovi prirode provode inventarizaciju živog svijeta na svojem području te bi podaci trebali postati dijelom „baze zaštićenih područja RH“ produkta projekta PAMS (ProtectedArea Management System).

3.1.8. Natura 2000

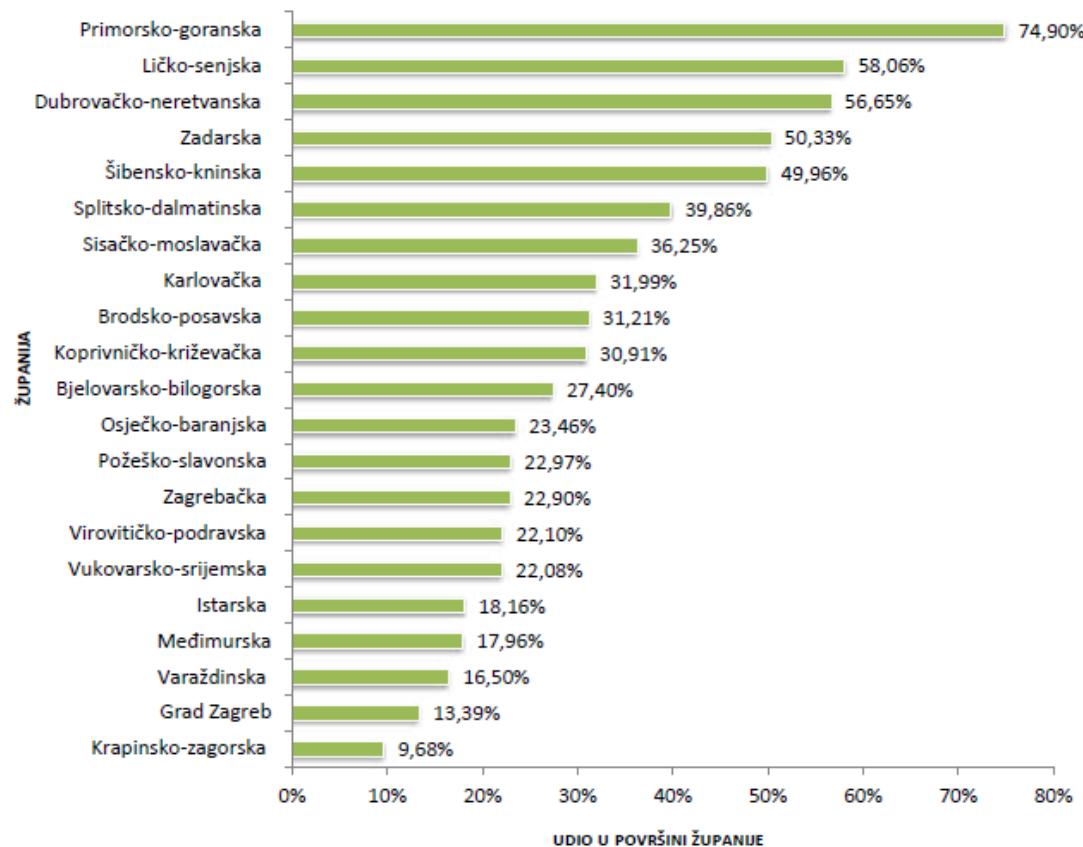
Desetljeća ljudske aktivnosti utjecala su negativno na kvalitetu okoliša te pridonijele nestanku brojnih biljnih i životinjskih jedinki. U tu svrhu je uspostavljena Europska ekološka mreža Natura 2000 koja obuhvaća oko 30.000 područja važnih za očuvanje ugroženih vrsta i staničnih tipova na gotovo 20% površine EU. Temeljena je na direktivama EU koja uzimaju u obzir raznolikost i specifičnost ekosustava diljem Europe, činjenicu da uslijed čovjekova utjecaja vrste izumiru gotovo 1.000 puta brže nego bi prirodno, te interes ljudi na ugroženim zaštićenim područjima radi ostvarenja kvalitetnog suživota. Kako je više od 700 vrsta, većinom ptica i sisavaca, upisano u Crveni popis vrsta kojima prijeti izumiranje u Europi, uspostavljena je Natura 2000 kao odgovor EU u svrhu zaustavljanja negativnih trendova.

**50,33% površine Zadarske županije
spada u mrežu zaštićenog područja
Nature 2000**

Ekološka mreža Republike Hrvatske obuhvaća 36,67% kopnenog teritorija i 16,39% obalnog mora, a sastoji se od 571 poligonskog Područja, očuvanja značajnih za vrste i stanišne tipove (POVS), 171 točkastih Područja očuvanja značajnih za vrste i stanišne tipove (najvećim dijelom špiljski objekti) (POVS), te 38 poligonskih Područja očuvanja značajnih za ptice (POP). Mreža Natura 2000 na području Zadarske županije može se vidjeti na slici broj 9. (karta površina ekoloških zona Zadarske županije).

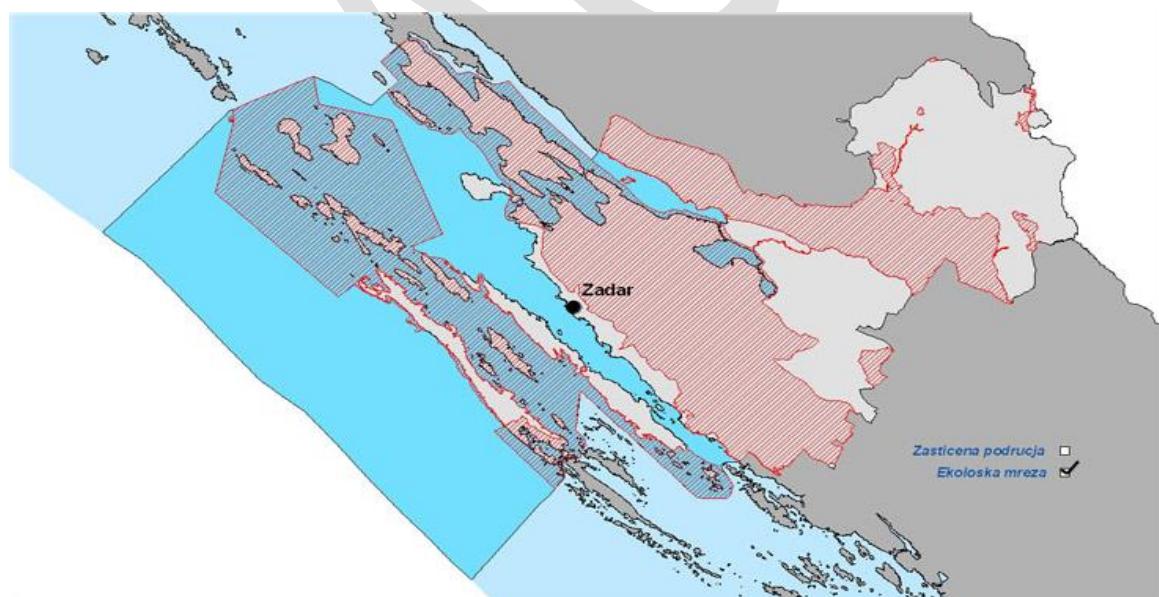
Na području Zadarske županije javna ustanova Natura Jadera upravlja s 13 zaštićenih područja i 90 područja Ekološke mreže. S 50,33% zaštićenog područja Zadarska županija smještena je na 4. mjesto u Hrvatskoj s obzirom na udio zaštićenog područja u ukupnoj površini županije.

Graf36: Udio kopnenog teritorija u ekološkoj mreži Natura 2000 po županijama u 2013. god.

Izvor: Analiza stanja prirode u RH za razdoblje 2008.-2012. god.

Slika 9. Karta površina ekoloških zona Zadarske županije

Izvor: Natura Jadera

3.1.9. Buka

Postojeća zakonska regulativa ne obvezuje regionalnu i lokalnu samoupravu na mjerjenje razina buke, stoga na području Zadarske županije nema sustavnog mjerjenja buke kao ni evaluacije utjecaja iste na zdravlje

ljudi i životinja. Važeći Zakon o zaštiti od buke (NN 30/09, 55/13) propisuje obvezu izrade strateških karata buke i akcijskih planova isključivo za gradove koji broje više od 250.000 stanovnika. Kako niti jedan grad na području Zadarske županije ne zadovoljava uvjete, Upravni odjel za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove Zadarske županije se uključio u europski projekt i-SCOPE, koji u jednoj od faza projekta obuhvaća mjerena u svrhu izrade karata buke.

Na području Zadarske županije najučestaliji izvor buke je cestovni promet, a u manjoj mjeri prisutna je buka nastala pružnim željezničkim prijevozom, industrijskim postrojenjima te ugostiteljskim sadržajem. Cestovni i ugostiteljski izvori buke su uglavnom sezonskog karaktera, vezani za pojačan pritok ljudi i vozila tijekom turističke sezone koji utječe na kvalitetu života naselja uz glavne prometnice kao i stanara neposredno uz ugostiteljske objekte. Buka od željezničkog prometa nije značajna zbog izuzetno smanjene učestalosti vlakova uslijed dotrajalosti pruga, kao ni buka od industrijske proizvodnje jer su poratne industrijske zone Zadarske županije uglavnom okrenute poslovnim, a ne proizvodnim djelatnostima. Zračni i pomorski promet, iako bučan po svojoj prirodi, dovoljno je udaljen od stambenih prostora i naselja da bi značajnije utjecao na kakvoću života.

Ne postoje preventivne aktivnosti u vezi buke na razini županije. Nedostaje akcijski plan zaštite od buke kako na županijskoj razini tako i na razini gradova i općina. Grad Zadar je izradio elaborat „Stručnu podlogu za određivanje dopuštenih razina buke prilikom održavanja javnih skupova, razonode, zabavnih i drugih aktivnosti na području Grada Zadra“ što je doprinijelo donošenju Odluke o lokacijama i uvjetima za održavanje javnih skupova i manifestacija na području Grada Zadra. Bilo bi svrshishodno da i ostali gradovi i općine na području Zadarske županije slijede dobar primjer.

3.1.10. Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća

U ovom dijelu razraditi će se moguće opasnosti po stanovništvo, materijalna i kulturna dobra, okoliš, kao i nastanak i posljedice velikih katastrofa i nesreća, zatim potrebna sredstva za zaštitu i spašavanje te njihova spremnost za djelovanje u zaštiti i spašavanju.

Zakonom o zaštiti i spašavanju (NN 174/04, 79/07, 38/09, 127/10) uređuje se sustav zaštite i spašavanja građana, materijalnih i kulturnih dobara u katastrofama i velikim nesrećama. Zaštita i spašavanje ostvaruju se djelovanjem operativnih snaga zaštite i spašavanja u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, te na razini Republike Hrvatske. Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, u okviru svojih prava i obveza utvrđenih Ustavom i zakonom, uređuju i planiraju, organiziraju, financiraju i provode zaštitu i spašavanje.

3.1.10.1. Potresi

Endogeni proces nastao kao rezultat pomicanja tektonskih ploča koji dovodi, zbog oslobođanja velike količine energije, do podrhtavanja Zemljine kore naziva se potresom. Njegova jačina ovisi o više faktora poput količine oslobođene energije, dubine hipocentra, udaljenosti epicentra te gradi Zemljine kore. Dvojaki su učinci potresa na okoliš. Primarni podrazumijevaju rušenje zgrada, nastajanje štete na infrastrukturi, zarobljene ljude u urušenim zgradama i prekid komunalnih usluga dok pod sekundarne smatramo požare, poplave, klizanje tla, te bolesti kao nusproekt nedavnog potresa.

Tri seizmička područja dominiraju Zadarskom županijom i to VI, VII i VIII stupnja (jaki, vrlo jaki te razorni potresi). Na većem djelu županije se mogu očekivati potresi vrlo jakog intenziteta, dok na otocima i užem obalnom području možemo očekivati i one razornog intenziteta.

Na slijedećoj tablici možemo vidjeti procjene utjecaja potresa na ljude i zgrade s obzirom na vjerojatnost najvećeg intenziteta u pojedinoj jedinici lokalne samouprave. Valja napomenuti da plitko i srednje zatrpane osobe nakon intervencije snaga za zaštitu i spašavanje možemo smatrati preživjelim, srednje i teško ranjenim osobama, dok duboko zatrpane u većini slučajeva smatramo poginulim osobama.

Tablica 64: Procjena utjecaja potresa na stanovništvo Zadarske županije i objekte

JLS	Stupanj potresa (MCS ljestvica)	Br. plitko i srednje zatrpanih	Br. duboko zatrpanih	Br. zgrada sa totalnim oštećenjem i rušenjem	Količina otpada nastalog rušenjem objekata u m ³
Grad Benkovac	VII	77	8	30	12029
Grad Biograd na Moru	VII	39	4	17	6816
Grad Nin	VIII	35	4	18	7217
Grad Obrovac	VI	1	0	0	0
Grad Pag	VII	27	3	13	5212
Grad Zadar	VIII	943	115	518	207692
Općina Bibinje	VIII	50	6	24	9622
Općina Galovac	VIII	16	2	6	2406
Općina Gračac	VI	1	0	0	0
Općina Jasenice	VII	10	1	4	1604
Općina Kali	VIII	21	3	13	5212
Općina Kolan	VII	10	1	6	2406
Općina Kukljica	VII	5	1	2	802
Općina Lišane Ostrovičke	VII	5	1	2	802
Općina Novigrad	VII	17	2	6	2406
Općina Pakoštane	VII	29	3	11	4410
Općina Pašman	VIII	51	6	14	5613
Općina Polača	VII	10	1	4	1604
Općina Poličnik	VII	31	3	11	4410
Općina Posedarje	VII	25	3	11	4410
Općina Povljana	VII	5	1	2	802
Općina Preko	VIII	48	6	17	6816
Općina Privlaka	VII	16	2	6	2406
Općina Ražanac	VII	21	2	9	3609
Općina Sali	VIII	21	3	14	5613
Općina Stankovci	VII	14	2	5	2005
Općina	VII	13	1	6	2406

Starigrad					
Općina Sukošan	VIII	58	7	27	10826
Općina Sv. Filip i Jakov	VIII	58	7	27	10826
Općina Škabrnja	VII	5	1	4	1604
Općina Tkon	VIII	10	1	5	2005
Općina Vir	VII	21	2	11	4410
Općina Vrsi	VII	14	1	6	2406
Općina Zemunik Donji	VII	14	1	5	2005

Izvor: Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća-Zadarska županija, DLS

Na temelju analiza procijenjenih posljedica potresa u gradovima i općinama može se zaključiti da će potres većih razmjera sa sigurnošću dovesti do značajnih ljudskih žrtava i materijalne štete (prekid proizvodnje i distribucije električne energije, opskrbe vodom i hranom, telekomunikacijskog sustava, narušene zdravstvene zaštite uslijed oštećenih zdravstvenih ustanova te oštećenja cestovne i željezničke infrastrukture). Saniranje posljedica takvog potresa ne bi bilo moguće bez pomoći susjednih županija i državnih snaga. Kako bi se umanjile posljedice potresa većih razmjera valja poduzeti slijedeće mјere zaštite u urbanističkim planovima i gradnji²²:

- za područja lokalne samouprave imati utvrđene seizmičke karte
- zoniranje objekta po tipu konstrukcije i starosti građevina, definiranje najugroženijih urbanih područja
- obavezna izrada statičkih proračuna u odnosu na očekivani intenzitet seizmičnosti
- utvrđivanje kartografa zarušavanja $h_1/2+h_2/2+5$ m i posebnih kartografskih prikaza zona zarušavanja
- potenciranje manjih visina građevina i manje gustoće izgrađenosti, te više zelenih površina
- definiranje površina za odlaganje materijala od urušavanja
- protupotresno projektiranje kao i građenje građevina treba provoditi sukladno zakonskim propisima o građenju i prema postojećim tehničkim propisima za navedenu seizmičku zonu
- projektiranje, građenje i rekonstrukcija važnih građevina mora se provesti tako da građevine budu otporne na potres
- potrebno je osigurati dovoljno široke i sigurne evakuacijske putove, omogućiti nesmetan pristup svih vrsti pomoći u skladu s važećim propisima
- u građevinama društvene infrastrukture, športsko-rekreacijske, zdravstvene i slične namjene koje koristi veći broj različitih korisnika, osigurati prijem priopćenja nadležnog centra 112 o vrsti opasnosti i mjerama koje je potrebno poduzeti
- izradivač prostornog plana treba definirati zone za privremeno deponiranje materijala koji je nastao kao posljedica rušenja
- prilikom izdavanja lokacijskih dozvola za rekonstrukcije starijih građevina koje nisu projektirane u skladu s propisima za protupotresno projektiranje i građenje potrebno je uvjetovati analizu otpornosti na rušilačko djelovanje potresa u statičkom proračunu, kojim će se ustanoviti da li je potrebno ojačavanje konstruktivnih elemenata na djelovanje potresa.

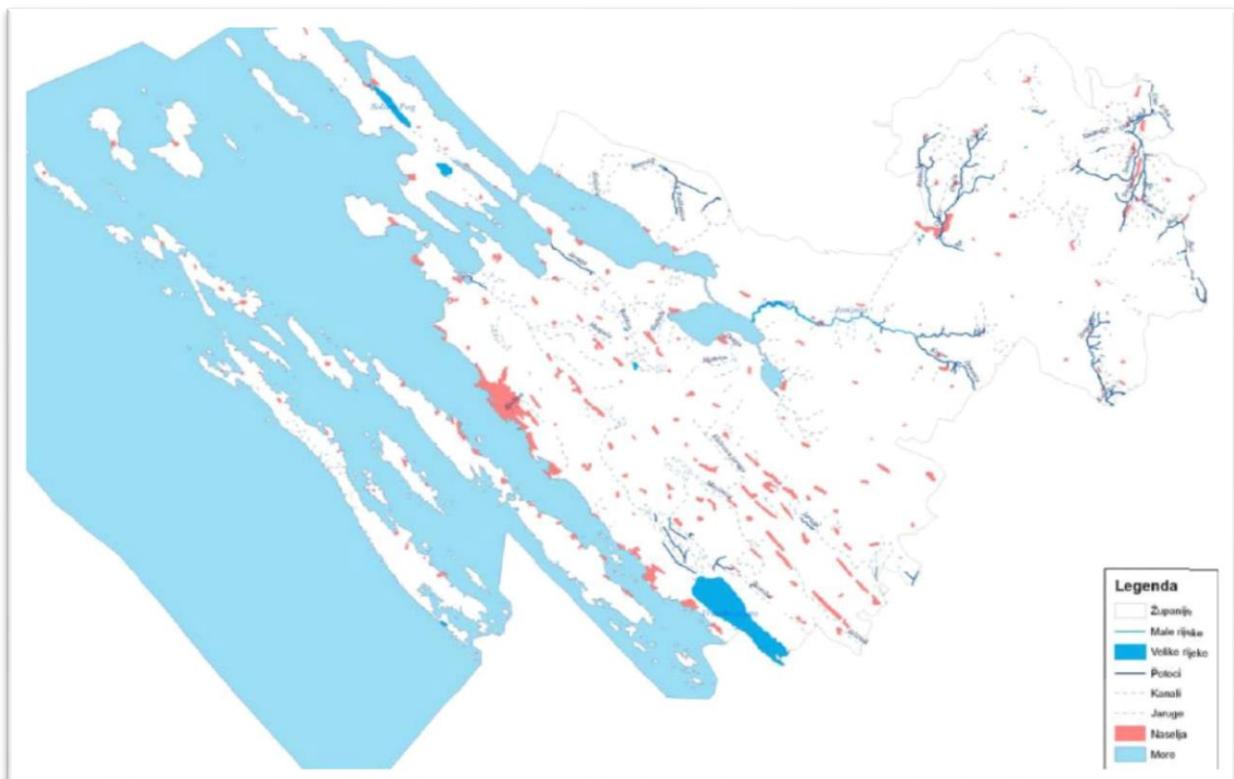
²² Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća-Zadarska županija, DLS, str. 57.

3.1.10.2. Poplave

Prirodnu opasnost poplave koja može rezultirati gubicima ljudskih života, značajnim materijalnim štetama, devastacijom kulturnih dobara te štetama po okoliš često se ne može izbjegći, ali rizici od plavljenja poduzimanjem raznih preventivnih građevinskih i negrađevinskih mjera mogu se svesti na prihvatljivu razinu.

Oskudna hidrografska mreža Zadarske županije sa velikim brojem slivnih područja uslijed složenog reljefa krških karakteristika prikazana je na slici 7.

Slika 7: Hidrografska mreža Zadarske županije

Izvor: Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća-Zadarska županija, DLS

U posljednjih deset godina tek je jednom proglašena elementarna nepogoda uzrokovanu poplavom i to na području grada Benkovca. U Zadarskoj županiji od poplava su najviše ugrožena slijedeća područja:

- grad Biograd na Moru
- grad Benkovac
- grad Obrovac
- općina Jasenice
- općina Pakoštane
- općina Polača
- općina Posedarje
- općina Gračac.

Najveći vodotok na području Županije je Zrmanja te predstavlja opasnost u slučaju visokog vodostaja za naselja Obrovac, Palanku i Žegar. Vodotoci Kozjača i Mala Paklenica ugrožavaju stambene objekte naselja

Selišne i Starigrad, Sukošanski potok može predstavljati opasnost po naselje Sukošan, dok Novigradska jaruga predstavlja potencijalnu opasnost po urbani dio naselja Posedarje, a vodotoci Karišnice i Bijelog potoka ugrožavaju urbano područje naselja Karin. Od prometnog sustava najugroženija je Jadranska magistrala, cestovni pravci Pakoštane-Vrana, Benkovac-Lišane te Benkovac-Smilčić, prometni sustav na karinskom području te željeznička pruga Benkovac-Knin.Ljudske žrtve kao posljedica poplava na području Zadarske županije se ne očekuju. Materijalnu štetu na stambenim objektima, poljoprivrednim površinama te obustavu prometa na pojedinim dionicama je realno za očekivati. Vjerovatnost pucanja brana na području Zadarske županije je vrlo niska jer se pri gradnji vodilo računa da budu otporne na potrese dok se u slučaju djelomičnog pucanja predviđa dovoljno vremena za evakuiranje nastanjenih područja nizvodno od brana.Kako je često teško predvidjeti lokalne padaline velikog intenziteta, prevencija se nameće kao nužnost kako bi se umanjila opasnost od poplava te je potrebno provoditi redovno održavanje zaštitnih objekata, sjeću šiblja, čišćenje propusta i sifona te druge preventivne hidrotehničke rade.

Prostornim planom Zadarske županije te planovima gradova i općina u sastavu Županije utvrđene su osnove mjera i uređenja prostora kao i smjernice u građenju na područjima ugroženim poplavama. Zabrane i ograničenja prava vlasnika i zemljoposjednika te posebne mjere radi održavanja vodnog režima propisane su važećim Zakonom o vodama (NN 153/09, 63/11, 130/11, 56/13, 14/14). U prostornim planovima jedinice lokalne samouprave dužne su utvrditi i kartografski prikazati zone plavljenja, izgrađene i neizgrađene zaštitne vodne građevine (nasipe, propuste i sl.) te utvrditi potrebe za rekonstrukcijom zaštitnih vodnih građevina te analizirati ugroženost stanovništva i materijalnih dobara.²³

3.1.10.3. Suše

Dulje razdoblje bez oborine koje može uzrokovati obilnije štete u poljodjelstvu, vodoprivredi te drugim gospodarskim djelatnostima naziva se sušom. Najčešće je posljedica duljeg zadržavanja antiklone nad nekim područjem kada uslijedi veća potražnja za vodom od opskrbe.

U proteklih 10 godina na području Zadarske županije nije bilo proglašenih elementarnih nepogoda zbog posljedica suše. U Županiji se najugroženijim područjima smatraju otoci zbog nedovoljne opskrbe vodom, te pojedina priobalna područja.

Dugotrajna suša može umanjiti hidropotencijal hidroelektrana na području Županije, kao i učiniti veće materijalne štete poljoprivrednom sektoru.S obzirom na dobro razvijeni vodoopskrbni sustav, sušna razdoblja neće dovesti u pitanje funkcioniranje većeg dijela Županije, stoga se u Zadarskoj županiji ne očekuju učinci suše sa obilježjem katastrofe ili velike nesreće, izuzev u slučaju velikog požara otvorenog prostora.Negativne posljedice suše mogu se umanjiti unapređenjem postojećeg sustava navodnjavanja i vodoopskrbe.Mjere zaštite u urbanističkim planovima i građenju²⁴:

- u prostornim planovima predviđjeti lokacije mogućih zahvata vode na trajnim i povremenim vodotocima za potrebe sustava navodnjavanja
- u planiranju i izgradnji akumulacija, retencija i drugih vodnih objekata predviđjeti i namjenu vodozahvata za navodnjavanje kao i planiranje kanala za navodnjavanje, osobito vrednijih tala
- vršiti analizu ugroženosti materijalnih dobara (poljoprivredne i stočarske proizvodnje, šumskog fonda) u odnosu na sušu kao pojavu.

²³Ibidem, str.34

²⁴Ibidem, str. 64

3.1.10.4. Olujno ili orkansko nevrijeme i jak vjetar

Tijekom posljednjeg desetogodišnjeg razdoblja na području Zadarske županije proglašene su elementarne nepogode uzrokovane olujnim vjetrom uz pratnju pljuskova, te u rijetkim slučajevima i tuče (područje Benkovca, Sv.Filip i Jakov, Škabrnja, Zemunik Donji, Poličnik i Pakoštane). Olujni i orkanski vjetar nerijetko izaziva otežano odvijanje cestovnog i pomorskog prometa na području Županije. Najugroženijim područjem od olujnog i orkanskog nevremena smatra se masleničko područje te područje Paškog mosta. Elektrodistribucijska mreža je direktno ugrožena zapusima vjetra, što može imati za posljedicu lokalne prekide opskrbe električnom energijom. U pomorskom prometu može doći do oštećenja plovila ili potonuća, što bi moglo dovesti do izljevanja opasnih tvari u more kao i pogibije ljudi.

Ne očekuju se učinci olujnog ili orkanskog, te jakog vjetra sa obilježjem katastrofe ili velike nesreće za područje Županije, iako su moguće velike nesreće na razini jedinice lokalne samouprave.

3.1.10.5. Tehničko-tehnološke katastrofe i velike nesreće izazvane nesrećama u gospodarskim objektima

Tehničko – tehnološke nesreće i akcidenti u najvećoj mjeri moguće su u industrijskim pogonima u kojima se koristi, skladišti ili proizvodi opasna tvar. Na području Zadarske županije ima više značajnih industrijskih kompleksa i građevina koje u svom proizvodnom procesu koriste opasne tvari i čije nekontrolirano izlaženje u okoliš može izazvati teže posljedice za ljudе i materijalna dobra. U slučaju nastanka nesreće kada posljedice prelaze područje pod odgovornošću pravnog subjekta te zahvaćaju veće područje i veći broj stanovnika potrebno je angažiranje snage zaštite i spašavanja na razini županije. Posebnu pozornost po ovom pitanju treba obratiti na radnu zonu u Gaženici, koja s obzirom na vrstu i količinu opasnih tvari kojima se prometuje u ovom području te blizinu stanovništva predstavlja najopasniju zonu po pitanju tehničko tehnoloških nesreća u Zadarskoj županiji.

Važno je istaći kako na benzinskim postajama prijeti opasnost od istjecanja, zapaljenja i/ili eksplozije većih količina naftnih derivata. Pravne osobe koje posjeduju benzinske postaje nisu obvezne izraditi Operativni plan zaštite i spašavanja, ali su obvezne izraditi Procjene ugroženosti.

Na području Županije postoji nekoliko tvrtki u kojima su prisutne opasne tvari te su obveznici izrade Procjene ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća i Operativnog plana zaštite i spašavanja sukladno Uredbi i Pravilniku o metodologiji za izradu procjena ugroženosti i Planova zaštite i spašavanja (NN 30/14, 67/14). Na području Županije postoji samo jedna tvrtka (Tankerkomerč d.d.) koja na svojoj lokaciji ima velike količine opasnih tvari i koja je zbog spomenutih količina obveznik izrade Izvješća o sigurnosti i Unutarnjeg plana zaštite i spašavanja. Dužnost svih tehnoloških postrojenja, a ponajviše onih koji koriste opasne tvari u svom radu jest provođenje preventivnih mjera za sprječavanje nesreće.

Tablica 65: Popis privrednih subjekata sa posljedicama koje bi eventualna nesreća izazvala u okruženju

	TOKSIČNI OBLAK		
	ZONA OPASNA PO ŽIVOT	ZONA KOJA OZBILJNO UGROŽAVA ZDRAVLJE	ZONA U KOJOJ SE OSJETI MIRIS (MANJE NADRAŽIVANJE) I NIJE OPASNA PO ŽIVOT I ZDRAVLJE
Vodovod d.o.o. Zadar, PP Borik klor	-	-	5 stambenih objekata, 15 stanovnika
Vodovod d.o.o. Zadar, PP Starigrad klor	-	-	10 stambenih objekata, 25 stanovnika
Adria d.d. Zadar amonijak	Zaposlenici tvrtke i nekoliko poslovnih objekata – oko 300 osoba	Do 10 osoba	Nekoliko trgovачkih centara (Baumax, Getro) – oko 150 osoba
Kali tuna d.o.o. amonijak	Zaposlenici tvrtke – oko 50 osoba	Jedan stambeni objekt i brodogradilište – do 10 osoba	Brodogradilište – do 10 osoba
Mardešić d.o.o. amonijak	Zaposlenici tvrtke – do 40 osoba	40 objekata s oko 120 ljudi	Stambeni i poslovni objekti naselja Sali
	POŽAR		
	ZONA OPASNA PO ŽIVOT (UNUTAR 60s), VELIKA MATERIJALNA ŠTETA (10 Kw/m ²)	OPEKLNE DRUGOG STUPNJA, ZNAČAJNA MATERIJALNA ŠTETA (5 kW/m ²)	OSJET BOLI, MANJA MATERIJALNA ŠTETA (3 Kw/m ²)
Maraska d.d., Zadar Lož ulje ekstra lako	Nema poslovnih ni stambenih objekata	Do 5 zaposlenika tvrtke	Dva stambena objekta, Plodine te skladište drvne građe
Tankerkomerc d.d., Zadar Naftni derivati	-	Oštećenja spremnika i objekata tvrtke, oštećenja objekata Luke Zadar, Sojare, Kepol-terminala – ukupno oko 300 osoba	-
Odašiljači i veze d.o.o., Objekt Čelavac Dizel	Objekt u vlasništvu tvrtke – do 5 osoba	-	-
	EKSPLOZIJA		
	ZONA OPASNA PO ŽIVOT, VELIKA MATERIJALNA ŠTETA (8 psi)	OZBILJNE OZLJEDE, ZNAČAJNA MATERIJALNA ŠTETA (3,5 psi)	MANJA MATERIJALNA ŠTETA (RAZBIJANJE STAKLA) (1 psi)
PRO plin d.o.o., DC Zadar, Bibinje UNP	-	150 objekata, 400 stanovnika, željeznički kolodvor Bibinje, dionica D8	50 stambenih objekata
Kepol Terminal d.o.o. Zadar Benzin	-	Oštećenja spremnika i objekata tvrtke, Trafostanica, dio željezničke pruge Knin-Zadar, materijalna šteta na tvrtci Polikem	
Brala d.o.o. UNP	-	Djelatnici i objekt benzinske postaje, djelatnici susjednog objekta (Skladište Crodux plin d.o.o.) te prometna infrastruktura – do 200 osoba	Skladište Crodux plin d.o.o.
Kolodvor Bibinje Benzin	-	30 stambenih objekata (s oko 90 stanovnika), tvrtka PROplin te prometna infrastruktura (željeznička pruga i kolodvor)	Prometna infrastruktura (željeznička pruga), oko 40 objekata
Zračna luka Zadar UNP	-	Zgrada zračne luke, automobili na parkiralištu, oko 300 osoba	Nema ugroženih ljudi ni objekata

Izvor: Procjena ugrozenosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća, ožujak 2015.

3.1.10.6. Tehničko – tehnološke katastrofe izazvane nesrećama u prometu

Pojačani gospodarski razvoj, razvoj skladišno-prerađivačkih gospodarskih subjekata kao i povoljni geoprometni položaj vode ka stalnom porastu prometa opasnim tvarima u Zadarskoj županiji.

Autocesta Split – Zagreb se smatra sigurnom i dobro označenom prometnicom, dok se priključne ceste koje se vežu na autocestu smatraju prometnicama povećanog rizika obzirom na broj raskršća, gustoću prometa, zavoje, osvjetljenje i signalizaciju. Glavne mјere prevencije nastanka nesreća u cestovnom prometu su: izgradnja kvalitetne i odgovarajuće cestovne mreže, edukacija i osvješćivanje sudionika u prometu, poboljšanje voznog parka i dr.

Veće zagađivanje okoliša moguće je na moru izljevanjem mineralnih ulja i naftnih derivata kod prekrcaja na terminalima Tankerkomerc, Kepol Terminal te u Luci Zadar. U slučaju izljevanja mineralnih ulja i naftnih derivata većih razmjera u more vjerojatno bi došlo i do zagadenja priobalja i obale što bi ostavilo dugotrajne posljedice na eko sustav mora i priobalja ali i na obavljanje nekih vrsta gospodarskih djelatnosti. U slučaju onečišćenja mora postupa se prema Planu intervencija kod iznenadnog onečišćenja mora, a snagama rukovodi Županijski operativni centar.

Željeznička mreža na području Zadarske županije je tehnički-tehnološko zastarjela, što je najvećim dijelom rezultat ratnih razaranja i njihovog stajanja izvan funkcije i neodržavanja te zbog višegodišnjeg neulaganja u razvitak i osvremenjivanje. Danas se područjem Zadarske županije ne prevozi UNP i stiren već samo nafta i naftni derivati.

Zračna luka Zadar svrstana je među rizične objekte na prostoru Zadarske županije. Riječ je o objektu otvorenog tipa na kojoj se može zateći veliki broj osoba. U slučaju nesreće u zračnom prometu Hrvatska kontrola zračne plovidbe obavještava o tome ŽC 112 koji potom provodi uzbunjivanje planom predviđenog stupnja. Za slučaj zrakoplovne nesreće na području aerodroma primjenjuje se Operativni plan zračne luke Zadar.

U posljednjih 10 godina nisu zabilježene nesreće vezane uz propuštanje neke od brana kao posljedica povišenog vodostaja. Sve akumulacije na području Zadarske županije projektirane su i konstrukcijski izvedene sa svim sigurnosnim sustavima koji funkcioniraju jedino ukoliko se održavaju i drže tehnički ispravnim.

Na području Republike Hrvatske nema izgrađenih nuklearnih elektrana, ali u susjednim državama su dvije, NE Krško u Republici Sloveniji (10,6 km od državne granice) i NE Pakš u Republici Mađarskoj (74,1 km od državne granice). Na udaljenosti od 1.000 km od područja Republike Hrvatske, odnosno od njenih najvećih populacijskih centara (Zagreb, Osijek, Split, Rijeka) u pogonu se nalazi 40 NE.

Temeljem Procjene ugroženosti Republike Hrvatske, područje Zadarske županije ne nalazi se unutar područja utjecaja NE Krško kao ni NE Pakš. Područje Zadarske županije nije ugroženo od nuklearnih i radioloških opasnosti.

U slučaju velikih nesreća ili katastrofa mogu se pojaviti u nešto većem obimu bolesti ljudi, biljaka i životinja, no obzirom na educiranost liječničkog i veterinarskog kadra, blizine većih gradova te dobre prometne povezanosti sa okolnim općinama, gradovima i županijama neće bitno utjecati na funkcioniranje većeg dijela županije.

Na područjima na kojima se otpad nekontrolirano odlaže može doći do raznih neželjenih utjecaja kao što su onečišćenje tla, podzemnih i površinskih voda, zraka, raznošenje laganog materijala vjetrom itd. Ta odlagališta predstavljaju realni rizik za nastanak zaraznih bolesti posebice ukoliko se nalaze uz naseljena mjesta te vodozaštitne zone.

U prostornom planu potrebno je kartografski ucrtati odlagališta otpada i divlja odlagališta otpada sa ciljem sprečavanja i zaštite od epidemija.

3.10.7. Ratna djelovanja i terorizam

Temeljem prosudbe prostora, prijetnji i rizika, može se reći da trenutačno protiv Republike Hrvatske nije, i da u dužem vremenskom periodu neće biti izrađena neposredna konvencionalna prijetnja, premda se ona ne smije u potpunosti isključiti. Države koje bi eventualno mogle ugroviti Republiku Hrvatsku ne posjeduju visoko sofisticirane snage, nego su većinom konvencionalne.

Terorizam je u vrlo kratkom roku i s velikim učinkom uspio ugroviti sigurnost svih demokratskih društava. Na području Zadarske županije značajniji objekti u kojima može biti ugrožen veći broj ljudi su škole, hoteli, bolnice, crkve, trgovački centri i dr. po gradovima i općinama unutar županije. Mete terorističkih napada uglavnom su vojni objekti kao i značajni industrijski, energetski i drugi infrastrukturni objekti (vojne luke na području županije, Luka Zadar, Zračna luka Zadar, Paški i Maslenički most, tunel Sv. Rok, dalekovodi i sl.).²⁵

3.10.8. Postojeći kapaciteti i snage zaštite spašavanja

U akcijama na zaštiti i spašavanju za potrebe Zadarske županije prvenstveno bi se angažirale pravne osobe i službe koje se u okviru svoje djelatnosti bave određenim vidovima zaštite i spašavanja s materijalno – tehničkim sredstvima i opremom kojom raspolažu.

U okviru svojih redovnih djelatnosti zaštitom i spašavanjem se bave:

- Stožer zaštite i spašavanja Zadarske županije
- Zapovjedništvo civilne zaštite Zadarske županije
- Vatrogasna zajednica Zadarske županije
- Postrojbe civilne zaštite Zadarske županije
- Zavod za hitnu medicinu Zadarske županije
- Zavod za javno zdravstvo Zadar
- Opća bolnica Zadar
- Dom zdravlja Zadarske županije
- Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na Moru
- Psihijatrijska bolnica Ugljan
- Ljekarna Zadar
- Hrvatska gorska služba spašavanja (HGSS), Stanica Zadar
- Društvo Crvenog križa Zadarske županije
- Veterinarska stanica Zadar
- Savjetodavna služba, Podružnica Zadarske županije.

Druge operativne snage zaštite i spašavanja (pravne osobe od interesa za zaštitu i spašavanje, nosioci posebnih zadataća u zaštiti i spašavanju):

- Poduzeća i obrti koja mogu pomoći ljudstvom, strojevima i mehanizacijom
- Poduzeća koja mogu pomoći u evakuaciji
- Pravne osobe za osiguranje prehrane
- Pravne osobe za osiguranje smještaja stanovnika

²⁵ Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća – Zadarska županija

- Udruge građana koje se uključuju u sustav zaštite i spašavanja.

Snage zaštite i spašavanja koje djeluju na području Zadarske županije ali nisu u njenoj nadležnosti i postupaju prema vlastitim operativnim planovima:

- Centar za socijalnu skrb
- Policijska uprava Zadarska
- Državna uprava za zaštitu i spašavanje, Područni ured za zaštitu i spašavanje Zadar
- Državni hidrometeorološki zavod
- HEP ODS d.o.o., Elektra Zadar
- Hrvatske vode Split – ispostava "Zrmanja – zadarsko primorje"
- Hrvatske šume d.o.o..

Na osnovu evidentiranih ugroza, nesreća kao i njihovih posljedica u proteklom razdoblju, te uzevši u obzir sve ugroženosti i posljedice s kojima se Zadarska županija može susresti, kao i analizu raspoloživih ljudskih i materijalnih resursa, može se zaključiti kako Zadarska županija uglavnom raspolaže dovoljnim snagama i kapacitetima za provedbu najvećeg dijela mjera zaštite i spašavanja. Međutim, treba naglasiti kako ipak nedostaju određena sredstva i oprema za provedbu svih potrebitih segmenata u mjerama zaštite i spašavanja.

Tablica 66: Razvojna ograničenja i potrebe za sektor zaštita okoliša

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Delikatnost ekosustava NP i PP • Stanovništvo neosjetljivo na trenutne mјere zaštite ribljeg fonda • Zaštićene povjesne jezgre gradova i mјesta • Stanovništvo neosjetljivo na zagađivanje nelegalnim fekalnim ispustima 	<ul style="list-style-type: none"> • Nužnost je utvrditi nosive kapacitete NP i PP te shodno tomu planirati ekonomsku djelatnost i mјere očuvanja parkova • Izraditi bazu podataka o krajobraznim strukturama • Sanirati degradirane dijelove krajobraza i omogućiti održivo korištenje • Uspostava Morskih parkova u svrhu obnove ribljeg fonda • Upravlјati vodama po načelu održivog razvoja • Zaštititi delikatne ekosustave • Održati kakvoću podzemnih i površinskih voda • Razminirati preostalo područje pod minama • Ekonomičnije gospodariti prostorom • Smanjiti utjecaj industrijskih procesa na kvalitetu tla • Regulirati intenzitet zahvata na poljoprivrednim površinama • Prevenirati efekte erozije • Mapirati rasprostranjenost biološke raznolikosti • Razviti mehanizme zaštite biološke raznolikosti • Razviti zajedničko međusektorsko djelovanje • Razviti sustav adekvatnog prikupljanja podataka • Sprječiti unošenje stranih vrsta • Uspostaviti sustav praćenja stanja morske flore i faune • Smanjiti količinu unosa onečišćujućih tvari u zadarski arhipelag • Prevenirati ulazak invazivnih vrsta i drugih mora i oceana putem tankera i putničkih brodova • Razviti sustav djelovanja u slučaju iznenadnog zagađenja, havarije i dr.

Izvor: ZADRA NOVA

3.2. Komunalna infrastruktura

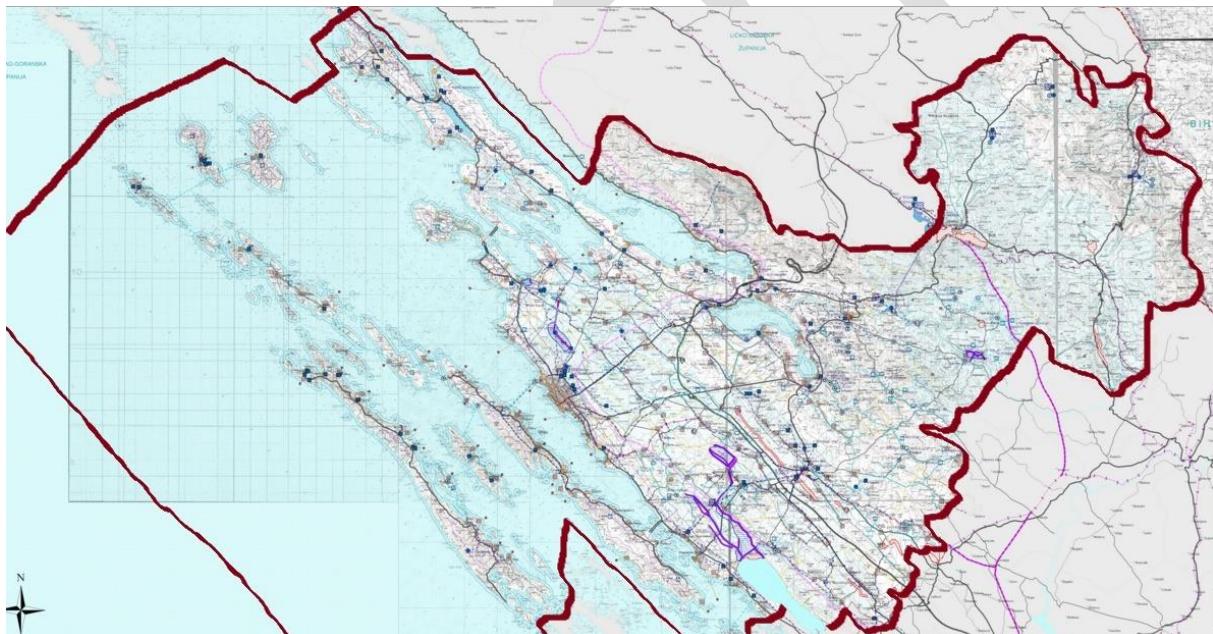
3.2.1. Vodno gospodarstvo

Krševitost priobalja Zadarske županije dovodi do problema sa vodoopskrbom, iako postoji bogata hidrografija podzemlja. Nedovoljan je broj rijeka, jezera i drugih površinskih voda da bi optimalno namirili potrebe potrošača. Ljetna oskudica vodom na otocima, u Kotarima i Bukovici nije rijetkost. Tada se voda na otoke prevozi brodovima cisternama, a u mesta na kopnu auto-cisternama.

Dosad izgrađeni vodovodi od kojih je najznačajniji vodovodni sustav regionalnog značenja s rijeke Zrmanje koji opskrbljuje Zadar, te dijelove Ravnih kotara i Bukovice pitkom vodom tek djelomice namiruju potrebe Županije.

Biograd na Moru s okolnim mjestima, zatim Novigrad, Ražanac, Gračac, Srb, Bruvno i Mazin imaju posebne vodoopskrbne sustave. Okolice Zadra i Nina, Posedarje, Starigrad-Paklenica, Biograd na Moru imaju i dodatne lokalne vodovode (Bokanjačko blato, Golubinka, Vrana, Kakma, Paklenica i dr.). Izgrađen je spoj regionalnog sustava s vodoopskrbnim sustavom Šibensko-kninske županije.

Slika 8: Shema vodoopskrbnog sustava Zadarske županije

Izvor: Vodovod d.o.o. Zadar

Istražuje se mogućnost korištenja vode iz Vranskog jezera za navodnjavanje i piće. Vodovodna mreža se proširuje sukladno sa zahtjevima zaprimljenim sa terena u skladu sa izdanim građevinskim dozvolama, potom se zatraži projektni prijedlog od vodovoda koji po izradi istog započinje sa realizacijom. Otok Pag opskrbljuje se vodom spojem na vodovod Hrvatskog primorja (južni ogrank), te iz nekoliko manjih lokalnih izvorišta (kaptaža Velo Blato, Mirožići). S ciljem povećanja vodnih kapaciteta i rješavanja postojećih problema planiraju se sljedeće aktivnosti²⁶:

- dogradnja Regionalnog vodovoda Sjeverne Dalmacije koji bi povećao kapacitet sa sadašnjih 1175,0 l/s na 3035,0 l/s
- povezivanje vodoopskrbnih sustava Zadra i Šibenika
- istražiti i iskoristiti podzemne vode podvelebitskog područja

²⁶Prostorni plan Zadarske županije 2014.

- korištenje lokalnih izvorišta koja do sada nisu dovoljno ispitana i u cijelosti iskorištena, zbog blizine u odnosu na potrošačka mjesta mogu se koristiti za vodoopskrbu uz relativno male troškove eksploatacije
- produbljivanjem postojećih i dodavanjem novih bušotina na postojećim vodozahvatima Kakma i Boljkovac
- korištenjem vode iz Vranskog jezera
- povezivanjem vodoopskrbnog sustava Hrvatsko primorje (južni ogrank - Senj) na Regionalni vodovod Sjeverne Dalmacije iz dva pravca Vira i Ražanaca.
- uvesti male vodene resurse u postojeći sustav vodoopskrbe.

Najznačajnija lokalna vodocrpilišta/vodozahvati: Boljkovac, Biba, Velo Blato, Povljana, Kneževići, Vratrovac, Jukić Vrelo, Žmansko polje (Malo i Velo jezero), Begovača i Nazret.Ostala lokalna vodocrpilišta/vodozahvati su: Jezero (turansko), Bijeli Klanac, Kotlina, Mazin, BrvnoŠtikada, Žegar, Krupa.Dok su vodocrpilišta/vodozahvati: Oko, Stanesa, Pećina, Mramor (Ražanac), Gradina, Mrzlač, Jezerine, Magaredar, Vrčići, Kožlovac, Trubanj, Golubinka (Bjelina), Božava, Olib, Kolan i Molat. Broj priključaka na vodovodnu mrežu tijekom prošle 2014. godine iznosio je 41.772 (3.743 gospodarska subjekta te 38.025 domaćinstava), a ukupno je dostavljeno 8.427.984 kubična metra vode (5.205.505 m³ građanima i 3.222.479 m³gospodarstvu). Iste godine količina vode zahvaćena iz vodozahvata (izvora) i uvedena u vodovodni sustav iznosila je 30.383.011m³.

Tablica 67: Potrošnja vode u Zadarskoj županiji za 2014.

	Ukupno	Domaćinstvo	Gospodarstvo
	2014. m ³	2014. m ³	2014. m ³
PRODANA VODA/GRAD-OPĆINA			
Zadar	4.940.721	3.290.695	1.650.026
Nin	409.071	272.456	136.615
Bibinje	225.838	150.416	75.422
Starigrad	225.450	150.158	75.292
Obrovac	176.054	117.258	58.796
Novigrad	46.655	31.074	15.581
Poličnik	194.463	129.520	64.944
Privlaka	205.954	137.172	68.781
Posedarje	175.108	116.628	58.480
Ražanac	134.399	89.514	44.885
Sukošan	243.516	162.190	81.326
Zemunik Donji	176.146	117.319	58.826
Galovac	37.901	25.243	12.658
Kali	62.557	41.665	20.892
Preko	208.029	138.555	69.474
Sali	21.148	14.085	7.063
Škabrnja	28.106	18.720	9.386
Jasenice	98.458	65.577	32.881
Vrsi	132.247	88.081	44.166
Kukljica	73.838	49.179	24.659
Vodovod i Odvodnja Benkovac	555.404		555.404
Komunalac Biograd	56.922		56.922
SVEUKUPNO:	8.427.984	5.205.505	3.222.479
UKUPNO:	7.815.658	5.205.505	2.610.153

Izvor: Vodovod d.o.o.

U tijeku je (6/2015) ishođenje potvrde za projekt izgradnje glavnog dovodnog cjevovoda nizvodno od Zemunika u iznosu od 4.565.229,00 kuna, dok su u pripremi projekti rekonstrukcije CS „Dolac“, izgradnje vodoopskrbne mreže naselja Gorica i Novog naselja Paljuv u Općini Novigrad, projektiranje vodospreme Petrčane i vodovodne mreže uz radove na izgradnji sustava odvodnje Grada Zadra, te rekonstrukcija vodovoda na raskrižju državne ceste D306 ukupne vrijednosti 39.090.000,00 kuna.

Potrebne količine vode za navodnjavanje osiguravaju se korištenjem postojećih vodnih potencijala (vodotoci, oborinske vode, izvorišta, podzemne vode, pročišćene otpadne vode, vodoopskrbni sustavi u vrijeme smanjene potrošnje i dr.). Sustavi za navodnjavanje su: Baštica 1 (akumulacija Grabovac), Baštica 2 (akumulacija Vlačine), Kožlovačko - Morpoločko polje (akumulacija Kulina), Kulsko - Korlatsko polje (akumulacija Kotao), Povljana (akumulacija), Škabrnja (akumulacija), Vransko polje (akumulacije u skladu sa studijom), Kolan (akumulacija), Oko (izvor Oko), Zaton (izvori: Vrulj, Dražnik), Ljubač (izvor Greb), Žegarsko polje (rijeka Zrmanja), Muškovci (rijeka Zrmanja), Krupa (rijeka Zrmanja), Rašinovac (akumulacija Boljkovac), te Lišane (akumulacija).

Na području vodoopskrbe važno je istaknuti da je u tijeku rekonstrukcija starih vodovodnih mreža i vodosprema, rješavanje problema pitke vode na otocima te odvodnje diljem županije.

3.2.2. Odvodnja otpadnih voda

Odvodnja otpadnih voda je organizirana na razini pojedinačnih lokalnih uprava, ali se teži izgradnji zajedničkih sustava odvodnje za veću aglomeraciju. Najveća tvrtka za upravljanje sustavima odvodnje je Odvodnja d.o.o. Zadar. U nastavku navodimo podatke o priključenost stanovnika Zadarske županije na kanalizacijski sustav prema jedinicama lokalne samouprave:

- Grad Zadar 80%
- Grad Benkovac 25%
- Općina Kukljica 73%
- Grad Obrovac 35%
- Općina Sali 30%
- Grad Biograd na Moru 40%
- Općina Gračac 48%
- Općina Preko 60%
- Općina Kali 36%
- Kukljica 72%
- Novigrad 10%
- Sukosan 0% (spojena marina Dalmacija sa 4000 ES).

S obzirom na izgrađenost i razvijenost naselja Zadarske županije uočljiva je neadekvatna izgrađenost sustava odvodnje potrebnih za pravilno sakupljanje, pročišćavanje i dispoziciju otpadnih voda. Može se zaključiti da je priključenost na kanalizacijski sustav u pojedinim mjestima zabrinjavajuće mala što ugrožava čistoću i kvalitetu podzemnih voda poradi uporabe septičkih jama, nerijetko nekvalitetno napravljenih, čiji se sadržaj može izliti u obližnje tlo, te posljedično narušava kvalitetu života.

Izgradnjom Kolektora visoke zone grada Zadra osigurana je jedinstvena kvaliteta pročišćenja otpadnih voda na Jadranu, onemogućivši tako postojanje otvorenih ispusta odvodnje u more. Po spajanju preostalih gradskih kvartova smanjiti će postojeće opterećenje postojećih kolektora „srednje zone grada“ kao i podmorskog ispusta Kolovare, te glavne kanalizacijske crpke „Arbanasi“. Projekt vrijednosti 218 milijuna kuna, čiji je nositelj Grad Zadar, financiran je 50% od strane Svjetske banke, dok je preostali iznos podijeljen između lokalne samouprave i Državnog proračuna.

3.2.3. Gospodarenje otpadom

Na području Zadarske županije među jedinicama lokalne samouprave sustavom organiziranog upravljanja otpadom pokriveno je 100% kućanstava, izuzev općina Gračac (19%), Obrovac (67%) i Vir (95%). Diljem Županije aktivno djeluju 22 komunalna poduzeća koja sakupljaju komunalni otpad i odvoze ga na jedno od 9 službenih neusklađenih odlagališta²⁷.

Usprkos brojnim komunalnim poduzećima, ilegalno odlaganje otpada prisutno je i danas. Naročito vrijedi za otpad nastao rušenjem objekta, bijela tehnika te građevni otpad. Na području županije nalaze se 142 lokacije divljih odlagališta otpada.

Na odlagalište otpada „Diklo“ (po količini odloženog otpada spada među četiri najveća odlagališta u Hrvatskoj) još se redovito dovozi i odlaže 70% ukupnih količina otpada nastalog na području Zadarske županije, iako je u fazi sanacije sa perspektivom zatvaranja nakon uspostave predmetnog Centra za gospodarenje otpadom.²⁸Odlagalište je u funkciji od 1963., a procjenjuje se da je do danas odloženo oko 2 milijuna kubičnih metara raznovrsnog otpada. Odlagalištem upravlja komunalno poduzeće Čistoća, u vlasništvu Grada Zadra i 15 jedinica lokalne samouprave. Otpad na odlagalištu „Diklo“ potječe, ne samo od Grada Zadra, već i sa područja Grada Nina te 17 općina Zadarske županije (Bibinje, Galovac, Kali, Kukljica, Novigrad, Poličnik, Posedarje, Preko, Privlaka, Ražanac, Sali, Starigrad, Sukošan, Škabrnja, Vir, Vrsi i Zemunik Donji).

Osnovu planiranog sustava cjelovitog gospodarenja otpadom na području Županije čini Županijski centar za gospodarenje otpadom (ZCGO), čija je lokacija predviđena u Biljanama Donjim. Na toj lokaciji je predviđena mehaničko - biološka obrada otpada, zatim prostor za recikliranje i obradu građevnog kamena, prostor za kompostiranje otpada, reciklažno dvorište otvorenog tipa, te ostali sadržaji potrebnii zafunkcioniranje centra za gospodarenje otpadom.

Prema Planu gospodarenja otpadom za Zadarsku županiju cjeloviti sustav gospodarenja otpadom sastoji se od tri međusobno povezana projekta:

izgradnja i upravljanje Županijskim centrom za gospodarenje otpadom; izgradnja i organiziranje sustava za sakupljanje i recikliranja otpada (četiri pretovarne stanice i trinaest mini-pretovarnih stanica (uglavnom na otocima), nabavu vozila za prijevoz otpada od pretovarnih stanica do ZCGO, te uspostava sustava odvojenog sakupljanja i recikliranja otpada u pretovarnim stanicama i sanacija i zatvaranje preostalih odlagališta komunalnog otpada u Zadarskoj županiji. Planirana vrijednost u periodu od 30 godina iznosi oko 675 milijuna kuna (90 milijuna €).

Na području Zadarske županije još uvijek nije uspostavljen sustav za recikliranje otpada. Sakupljeni otpad prevozi se izravno na odlagališta. Na području Županije odvojeno se sakupljaju i prerađuju papir, PET, staklo, željezo, bakar, mjes, aluminij, akumulatori i olovo. Na lokaciji odlagališta Diklo uspostavljeno je jedino reciklažno dvorište na području Zadarske županije, uz jedno mobilno u Općini

**Centar za gospodarenje otpadom Biljane
Donje, vrijednosti 385 milijuna kuna,
trebao bi riješiti probleme gospodarenja
otpadom za stanovnike Zadarske (u
potpunosti) i Ličko-senjske (djelomično)
županije te unutar prvih godina dana
sanirati sva odlagališta otpada na tom
području.**

²⁷ Neusklađeno odlagalište je odlagalište koje ne ispunjava uvjete određene pravilnikom iz Članka 104. Zakona o održivom otpadu (NN 94/13)

²⁸Centar za gospodarenje otpadom u Biljanama Donjim projekt je vrijednosti 685 milijuna kuna, a za čiju realizaciju iz EU fondova i Fonda za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost osigurati će se 90% sredstava dok preostalih 10% iz sredstava lokalne samouprave. Centrom će upravljati Eko d.o.o., trgovačko društvo za gospodarenje otpadom, obnovljivim izvorima energije i energetsku učinkovitost Zadarske županije, a trebao bi biti otvoren u prosincu 2018.

Vir.

Uz izuzetak ograničene količine otpada za reciklažu, komunalni otpad sakupljen u Županiji odlaže se na odlagalištima. Otpad se trenutno odlaže na 11 odlagališta za komunalni otpad, za koja su u tijeku projekti sanacije i zatvaranja odlagališta:

- Baštijunski brig (Grad Biograd na Moru)
- Kljakovača (Grad Obrovac)
- Sveti Kuzam (Grad Pag)
- Diklo (Grad Zadar)
- Stražbenica (Općina Gračac)
- Dračevac (Općina Jasenice)
- Zarabaniž (Općina Kali)
- Jagodnja Gornja (Općina Polača)
- Vuline drage (Općina Povljana)
- Samograd (Općina Starigrad)
- Triluke (Općina Tkon).

3.2.4. Pošta

Na području Zadarske županije djeluje 57 poštanskih ureda, od toga najviše u gradu Zadru (6). Poštanske usluge uključuju otpremu i prijam pošiljki, paketa, dopisnika, razglednica, regularnim načinom kao i brzojava, te preporučenih i vrijednosnih pošiljki u tuzemstvu kao i van granice Republike Hrvatske. Usluge podrazumijevaju i doprema/prijem pošiljki s opasnom robom te HP Express usluge.

Od nedavno Hrvatska pošta nudi i pregršt novih usluga kao što je maloprodajni assortiman od uredskog pribora, preko igrački, tehničke robe, knjige i multimediju, internetske kupovine te financijske (štедnja, mjenjačnice novca, ulaganja u investicijske fondove, povrata poreza i kartičnog poslovanja), ali i tradicionalne usluge plaćanja računa, podizanja mirovine, slanja/primanja novca i filatelije. Mogu se ugovoriti i ugovorne usluge poput EvoTV-a i ORYX asistencije.

Mreža poštanskih ureda na području Zadarske županije u potpunosti je izgrađena i optimalna u odnosu na razmještaj stanovništva i potrebe specifičnog područja.

3.2.5. Telekomunikacije

Uvidom u podatke dostavljene od strane telekomunikacijskih operatera na području Zadarske županije utvrđena je pokrivenost županije mobilnim signalom (govornim i podatkovnim) na razini od 98%. Iznimke su nepristupačni vrhovi Velebita čija dostupnost mobilnog signala ovisi o vremenskim uvjetima.

Vidljiv je porast broja priključaka na širokopojasni internet u prethodnoj godini od 4%, što prati trend porasta na državnoj razini. Nadalje, gustoća širokopojasnih priključaka u županiji gotovo je istovjetna onoj koju ostvaruje državna mreža te iznosi oko 22%. Detaljniji uvid u dostupnu brzinu interneta po pojedinim općinama i gradovima moguće je vidjeti iz tablice u prilogu.

**98% županije je pokriveno
mobilnim signalom te dostupnim
osnovnim priključkom za internet**

Telekomunikacijska mreža je na iznimno zadovoljavajućoj razini sa pokrivenošću od oko 98% županije mobilnim signalom, te dostupnim osnovnim priključkom za internet. Ulaže se u mogućnost dostupnosti širokopojasnog interneta putem svih centrala te u postavljanje optičkih kabela i na otocima. Kao glavni problemi dostupnosti i pokrivenosti navode se veliki financijski izdaci, te neriješeni imovinsko-pravni

odnosi. Tijekom ljetnih mjeseci prisutni su problemi sa kvalitetnim pružanjem telekomunikacijskih usluga na otocima uslijed preopterećenosti zastarjele infrastrukture.

Tablica 68: Razvojna ograničenja i potrebe za sektor komunalne infrastrukture

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Nedovoljna pokrivenost Zadarske županije vodoopskrbnim sustavom Nedovoljno povezana distribucijska područja vodoopskrbe Nedovoljan i neadekvatan sustav odvodnje u županiji Gospodarenje otpadom u županiji je u lošem stanju i trenutna odlagalista ne zadovavljava propisane EU standarde. Nedovoljna iskorištenost potencijala za korištenje obnovljivih izvora energije 	<ul style="list-style-type: none"> Dovršiti vodoopskrbni sustav kako bi se osigurala vodoopskrba za sve stanovnike županije Izgraditi spojni sustav za spoj sustava Hrvatsko primorje, sa sustavom sjeverna Dalmacija Izgradnja suvremenih sustava odvodnje te osnivanje jedinstvene ustanove na razini županije za održavanje i upravljanje sustava odvodnje otpadnih voda Uspostava jedinstvenog sustava gospodarenja otpadom za područje Zadarske županije u skladu sa standardima EU Provedba politike o energetskoj učinkovitosti i zaštiti okoliša Zadarske županije

Izvor: ZADRA NOVA

3.3. Energetska učinkovitost

Pretežni dio potreba za energijom podmiruje se tekućim gorivima (59%), potom slijede električna energija (21,3%) i ogrjevno drvo sa relativno velikim udjelom od 16,9%. Ostalo je plin. Dakle, značajan dio energetskih potreba namiruje se iz naftnih derivata, no, prisutno je, iako zasad malim dijelom, korištenje obnovljivih izvora energije. Postoji izvjestan broj turističkih objekata u Zadarskoj županiji koji za grijanje i pripremu potrošne tople vode koriste toplinske solarne, te dizalice topline. Instalirani kapaciteti toplinskih solarnih kolektorskih sustava u turističkom sektoru Zadarske županije iznose preko 3.000 m², a dizalice topline (koje koriste plitku geotermalnu energiju) prelaze iznos od 5.500 kW.

Od 2011. godine na prostoru Zadarske županije se u zgrade javne namjene provodi sustavno gospodarenje energijom te se za 101 zgradu javne namjene unose podaci o potrošnji energije, energenata i vode na mjesečnoj bazi. Zadarska županija je 2011. godine osnovala Solarni edukacijski centar koji je opremljen najsuvremenijom tehnologijom s ciljem podizanja svijesti o energetskoj učinkovitosti i obnovljivim izvorima energije. Solarnim edukacijskim centrom upravlja J.U. Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA koja u sklopu SEC-a također pruža i savjetodavne usluge iz područja energetske učinkovitosti, energetike te obnovljivih izvora energije.

Vidljiv je interes za postizanje većih energetskih razreda putem prijave na projekte energetske efikasnosti, ali zbog nedovoljno obrazovanog kadra u sferi izrade projektne dokumentacije te neriješenih imovinsko-pravnih odnosa otežan je put dobivanja sredstava. Kao pomoć pri provedbi projekata iz područja energetske učinkovitosti je osnutak Regionalne energetske agencije. Energetska učinkovitost u stambenim objektima je prisutna kroz povećanje broja zahtjeva za obnovom kućanstava, dok je kod višestambenih zgrada problematična situacija iz razloga što energetska obnova takvih zgrada ovisi prvenstveno o stanoupraviteljima i o razini uplaćene pričuve za pojedini objekt.

Kroz provedbu projekta CB GREEN će se uspostaviti Mreža projektnih ideja kojom će se prikupiti projekti iz područja energetske

**Projekt CB GREEN, vrijednosti
499.066,54 EUR-a, provodi se u suradnji
6 partnerskih organizacija koje djeluju
na području Republike Hrvatske i Bosne i
Hercegovine sa ciljem zaštite i
očuvanja okoliša te poticanja uporabe
održivih izvora energije u Zadarskoj
županiji i Hercegovačko-neretvanskom
kantonu**

učinkovitosti i obnovljivih izvora energije. Prikupljati će se projekti sa područja Zadarske županije, ali i šire ukoliko bude moguće. Mrežu projektnih ideja će pripremiti Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA. Projekti će se obraditi i pripremiti do razine gotovosti koja je potrebna za prijavljivanje projekata na izvore financiranja kao što su Javni pozivi i natječaji Fonda za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost te EU programi sa komponentom energetske učinkovitosti. Na takav način odnošenja prema projektima će se znatno povećati mogućnost financiranja iz drugih izvora financiranja.

Tablica 69: Energetska bilanca Zadarske županije za 2012. godinu

	Ukupno potrošnja/ proizvodnja	Derivati nafte	Prirođeni plin	Biomasa	Biodizel	Električna energija
PJ						
Proizvodnja transformirane energije	2,0027	0	0	0		2,0027
Neposredna potrošnja energije	10,4299	6,6394	0,0017	1,2609	0,0001	2,5278
Industrija	0,8028	0,2459	0,0012	0,0979	0	0,4578
Promet	5,1976	5,1975	0	0	0,0001	0
Cestovni	4,8711	4,8710	0	0	0,0001	0
Željeznički	0,0385	0,0385	0	0	0	0
Pomorski promet	0,288	0,2880	0	0	0	0
Opća potrošnja	4,4295	1,196	0,0005	1,163	0	2,07
Kućanstva	2,7494	0,236	0,0004	1,163	0	1,35
Uslužni sektor	0,9841	0,264	0,0001	0	0	0,72
Poljoprivreda	0,509	0,509	0	0	0	0
Građevinarstvo	0,187	0,187	0	0	0	0

Obrada podataka: Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA

Gornja tablica prikazuje da je u 2012. u Zadarskoj županiji ostvarena najveća potrošnja derivata nafte, zatim slijedi potrošnja električne energije, te biomase, dok je potrošnja plinske i toplinske energije najmanja. Potrošnja plinske energije u 2012. godini je bila minimalna iz razloga što se te godine tek počelo sa spajanjem potrošača te se već 2013.godine udio plina značajnije povećao.

3.3.1. Plinofikacija

Strateški projekt plinofikacije Zadarske županije s ciljem smanjenja zagadenja okoliša, ekonomičnijih troškova grijanja te povećanjem kvalitete usluge dostigao je gotovo polovicu predviđene izgradnje plinske mreže. Naime, do prvog dana 2015.godine izgrađeno je 40,355 metara plinske mreže (35,853 srednjeg tlaka te 4500 metara visokotlačne), a od toga zapunjeno je 36,019 metara plinske mreže (31,519 srednjeg tlaka i 4500 visokog tlaka).²⁹Do kraja koncesijskog razdoblja planira se izgraditi još 55,147 metara plinske mreže srednjeg tlaka. U konačnici, to znači da će se područje Zadarske županije u potpunosti opskrbljivati plinom iz magistralnog plinovoda Bosiljevo-Split, odnosno regionalnih ogrankaka prema Gračacu, Obrovcu te Benkovcu i Zadru.

Trase magistralnog plinovoda:³⁰

- magistralni plinovod Gospic - Benkovac DN 500/75

²⁹ EVN, statističko izvješće

³⁰ Prostorni plan Zadarske županije 2014.

- magistralni plinovod Benkovac - Zadar DN 300/75
- magistralni plinovod Benkovac - Dugopolje DN 500/75
- odvojni plinovod za MRS Obrovac DN 300/75
- odvojni plinovod za MRS Biograd DN 200/75
- odvojni plinovod za MRS Tisno DN 200/75

3.3.2. Obnovljivi izvori energije

Područje Zadarske županije ima značajne potencijale za korištenje obnovljivih izvora energije – biomase, vjetra, sunca i vode- no pretežno se koristi energija vjetra. U svrhu privlačenja potencijalnih ulagača, Zadarska županija kao jedina u Hrvatskoj izradila je Atlas vjetra- temeljite resursne podloge za korištenje energije vjetra na razini županije koja uključuje bazu izmjerjenih i obrađenih podataka te karte vjetra u prostornoj rezoluciji od 200 m. Atlas sadrži podatke sumirane iz višegodišnjih promatranja kretanja vjetra (turbulencije, vertikalni profili, brzine i sl.) u svrhu optimalnog pozicioniranja vjetroelektrana.

Na području Zadarske županije prisutno je 10 vjetroelektrana, 1 hidroelektrana, kapacitet je vidljiv iz donje tablice. U postupku stjecanja statusa povlaštenog proizvođača električne energije su dvadeset devet fotonaponskih elektrana, dvije mikro hidroelektrane te šest vjetroelektrana. Realizaciju planiranih projekata vezanih uz uporabu energije vjetra i Sunca ograničavaju postojeće kvote za vjetroelektrane i solarne elektrane, visoki investicijski troškovi gradnje solarnih elektrana, postojeće stanje prijenosne mreže, nedostatak sustava za pohranu energije te manjkajuća regulativa.

Zadarska županija, kao jedina u Hrvatskoj, izradila je Atlas vjetra

Obnovljivim izvorom energije smatraju se i geotermalne dizalice topline³¹ čijom primjenom je moguće iskoristiti energiju pohranjenu u moru za potrebe grijanja i hlađenja. Pogodne uvjete za geotermalne dizalice topline čine zdenci morske vode smješteni u blizini obale, čija se temperatura kreće između 14 i 20 stupnjeva (ovisno o dubini crpljenja i dobu godine).

Tablica 70: Popis elektrana na području Zadarske županije koje su u postupku ishođenja statusa povlaštenog proizvođača El.En.

Solarne elektrane u Zadarskoj županiji	Lokacija	El.snaga (MW)
Solarna elektrana Stankovci 2	Stankovci	0,95
Solarna elektrana Stankovci 3	Stankovci	0,95
Fotonaponska elektrana Stankovci	Stankovci	0,95
Fotonaponska elektrana INEL 1	Poličnik	0,0299
Sunčana elektrana Solar park BI	Stankovci	0,2923
Fotonaponski sustav Ždrilo-Kneževići	Posedarje	0,01
Fotonaponska elektrana VELEBIT OBROVAC	Jasenice	5,63
Fotonaponska elektrana Poduzetnički inkubator Zadar	Zadar	0,0099
Fotonaponska elektrana Bokanjac	Zadar	0,9993
Fotonaponska elektrana Bokanjac 2	Zadar	0,9989
Instalacija "Pozdrav Suncu"	Zadar	0,0152
Sunčana elektrana Kolan 1	Kolan	1
Sunčana elektrana Kolan 2	Kolan	1
Fotonaponske elektrane Adria Biograd Na Moru	Biograd Na Moru	0,0296
Fotonaponska elektrana na krovu Općine Tkon	Tkon	0,0103

³¹ indirektni plitki geotermalni resursi uz uvjet da imaju minimalni toplinski množitelj (COP) koji je nužno postići kako bi se iskoristena energija mogla smatrati obnovljivom

Fotonaponska elektrana Novi Stankovci - Zona A3	Stankovci	0,999
Sunčana elektrana Povljana 1	Povljana	1
Sunčana elektrana Dea 4	Stankovci	0,0295
Fotonaponska elektrana Objekt za skladištenje sijena	Biograd Na Moru	0,03
Fotonaponska elektrana Staja muznih krava 1 Vrana	Biograd Na Moru	0,03
Fotonaponska elektrana Staja muznih krava 2 Vrana	Biograd Na Moru	0,03
Fotonaponska elektrana Pogon za kiseljenje kupusa	Biograd Na Moru	0,03
Fotonaponska elektrana Centar za pripremu povrća	Biograd Na Moru	0,03
Sunčana elektrana Klučarić 1	Obrovac	0,01
Solarna elektrana BUKOVICA 1	Jasenice	1
Solarna elektrana BUKOVICA 2	Jasenice	1
Solarna elektrana BUKOVICA 3	Jasenice	1
Solarna elektrana BUKOVICA 4	Jasenice	1
Solarna elektrana BUKOVICA 5	Jasenice	1
Ukupno		20,0639

Izvor: HEP

Tablica 71: Hidroelektrane u Zadarskoj županiji

Hidroelektrane u Zadarskoj županiji	Lokacija	El.snaga (MW)
RHE Velebit	Obrovac	1,25
Ukupno		1,25

Izvor: HEP

Tablica 72: Planirane hidroelektrane u Zadarskoj županiji

Planirane Hidroelektrane u Zadarskoj županiji u postupku stjecanja statusa PP	Lokacija	El.snaga (MW)
MIKRO-HIDRO ENERGETSKI PROJEKT VRELO UNE	Gračac	0,3
Mala hidroelektrana Una – Mlin	Gračac	0,106
Ukupno		0,406

Izvor: HEP

Tablica 73: Vjetroelektrane u Zadarskoj županiji

Vjetroelektrane na području Zadarske županije	Lokacija	El.snaga (MW)
VE ZD5	Jasenice	20
Mala vjetroelektrana Ravna 1	Pag	5,95
VE ZD2	Benkovac;Obrovac	18
VE ZD3	Benkovac	18
VE ZD6	Gračac	18
VE ZD4	Benkovac	9
Proširenje ZD6 (dio) snage oko 45 MW	Gračac	45
VE Krug - Bikna Glava	Benkovac	23
Kompleks male vjetroelektrane Jasenice (radni naziv Jasenice I i Jasenice II)	Jasenice	10
VE Zelengrad-Obrovac 99 MW	Obrovac	99
Ukupno		265,95

Izvor: HEP

Tablica 74: Planirane vjetroelektrane u Zadarskoj županiji

Planirane Vjetroelektrane na području Zadarske županije u postupku stjecanja statusa PP	Lokacija	El.snaga (MW)
VE ZD3P	Benkovac	33
VE ZD2P	Benkovac;Obrovac	48
VE Bruvno	Gračac	45
VE Mazin 2	Gračac	20
VE ZD4P	Benkovac	18
VE Orljak	Obrovac	42
Ukupno		206

Izvor: HEP

Tablica 75: Planirane elektrane na biomasu u Zadarskoj županiji

Planirane Elektrane na biomasu u postupku stjecanja statusa PP	Lokacija	El.snaga (MW)
Kogeneracijsko postrojenje Benkovac	Benkovac	4,9
Ukupno		4,9

Izvor: Ministarstvo gospodarstva

Tablica 76: Razvojna ograničenja i potrebe za sektor energetska učinkovitost

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Postojeći zakonodavni okvir Ograničenje za priključenje elektrane na elektroenergetski sustav zbog malih kvota za OIE Neriješeni imovinsko pravni odnosi Neosjetljivost stanovništva na troškove neracionalnog korištenja energije Iznimno spor povrat investicija 	<ul style="list-style-type: none"> Izrada Mreže projektnih ideja Podizanje svijesti o korištenju obnovljivih izvora energije Izrada projektne dokumentacije za energetsku obnovu Izrada projektne dokumentacije za promjenu energenata za grijanje (plinofikacija i biomasa) Plinofikacija ostalih dijelova županije Podizanje kvota za priključenje obnovljivih izvora energije na elektro - energetski sustav.

Izvor: ZADRA NOVA

3.4. Prometna infrastruktura

Zadarska županija zbog svojeg geografskog položaja te geomorfoloških osobina posebnu pozornost usmjerava na prometnu povezanost. Izgradnjom autoceste kvalitetnije je povezan takozvani Lički dio Zadarske županije s primorskim, dok je modernizacijom pomorskih luka omogućeno lakše povezivanje naseljenih otoka sa kopnom. Primjereni razvojni projekti, poticanje malog poduzetništva, otvaranje poduzetničkih zona i inkubatora s prometnom povezanošću nastoji se prekinuti trend depopulacije ruralnih područja i uspostaviti izjednačavanje standarda ljudi koji žive u gradskim cjelinama sa standardom ljudi u ruralnom dijelu podizanjem standarda života.

3.4.1. Cestovni prometni sustav

Cestovnu mrežu na području Zadarske županije treba promatrati kao dio cjelokupnog jedinstvenog prometnog sustava Republike Hrvatske, prvenstveno u funkciji prometa pripadajućeg prostora kojem najviše služi. Odlukom³² Ministarstva mora prometa i infrastrukture, javne ceste se razvrstavaju u četiri skupine i to: autoceste, državne ceste, županijske ceste i lokalne ceste.

³²Odluka o razvrstavanju javnih cesta (NN 66/15)

Prema podacima za 2015. godinu, na području Zadarske županije ukupna duljina razvrstanih prometnica iznosi kako slijedi: kroz Zadarsku županiju prolazi autocesta A1 tzv. Dalmatina, u dužini od 73 km sa 5 čvorišta/izlaza sa autoputa; duljina državnih cesta na području Zadarske županije iznosi 562,09 km u 18 cesta sa 114 dionica; duljina županijskih cesta iznosi 565,918 km, a lokalnih cesta 638,79 km.

Slika 9: Cestovna infrastruktura Zadarske županije

Izvor: Županijska uprava za ceste

Postojeću cestovnu mrežu na području Zadarske županije čine razdjelni i transverzalni pravci. Najvažniji cestovni pravci su: Zagreb-Lika-Zadar-Split, Rijeka-Zadar-Split i Zadar-Benkovac-Knin. Ceste koje prolaze ovim koridorima povezuju mnoga naselja između kojih se odvija intenzivan državni, županijski i lokalni promet. Izgradnjom autoceste A1 Zagreb-Split-Dubrovnik omogućeno je optimalno povezivanje Zadarske županije i uključivanje u europske prometne koridore. Ona predstavlja važan generator gospodarskog i demografskog razvoja.

Tablica 77: Vrijeme putovanja do najbližih gradova

Relacija	Udaljenost (km)	Vrijeme vožnje
Zadar - Nin	18	38 min
Zadar - Biograd	30	45 min
Zadar - Šibenik	89	1 h 17 min
Zadar - Gospic	100	1 h 24 min
Zadar - Split	158	2 h 01 min
Zadar - Rijeka	238	3 h 40 min
Zadar - Karlovac	238	2 h 43 min
Zadar - Zagreb	289	3 h 26 min

Izvor: ViaMichelin

Okosnicu županijske cestovne mreže na kopnenom dijelu Zadarske županije čine prometnice koje povezuju najveća naselja Županije; Zadar, Nin, Pag, Biograd na Moru, Benkovac, Obrovac i Gračac, međusobno i s najvećim naseljima susjednih županija. Ovim prometnicama odvija se i vrlo intenzivan

lokalni promet koji proizlazi iz potreba stanovništva i razmještaja naselja u ovom prostoru.

Državne ceste su sve asfaltirane, uređene i opremljene te postoji potreba izgradnje i uređenja biciklističkih staza u zaštitnom pojasu prometnica. Kod županijskih i lokalnih cesta stanje je takvo da postoje neasfaltirane dionice tzv. makadami i to 48,6km županijskih, te 181,97 km lokalnih cesta.

U cilju što boljeg povezivanja otoka Zadarske županije s kopnenim zaleđem, na većini otoka izgrađena je cestovna mreža koja je ujedno i osnovni preduvjet za povezivanje svih naselja svakog otoka u homogenu prostornu i gospodarsku cjelinu. To su u prvom redu ceste na otocima: Ugljan, Pašman, Dugi otok, Pag, Vir, Iž, Rava i Molat. Otoci Ugljan i Pašman međusobno su spojeni mostom, a otoke Vir i Pag most povezuje s kopnjem.

Za bolju prometnu povezanost nužno je bolje unutarnje regionalno povezivanje što se postiže izgradnjom brzih cesta. Makadamske ceste je potrebno urediti i opremiti kako bi se sigurnost i cestovna povezanost podigla na višu razinu.

Cestovni promet na području Županije čini autobusni prijevoz te prijevoz osobnim i komercijalnim vozilima. Tamnu stranu medalje cestovnog prometa čini prosječni godišnji broj prometnih nesreća od 123 čiji su najčešći uzročnici neprilagođena ili prevelika brzina, te nepropisno pretjecanje ili oduzimanje prednosti prolaska.

Tablica 78: Ukupan broj prometnih nesreća i posljedice sudionika na svim županijskim cestama

God.	Ukupni broj prometnih nesreća	Broj nesreća			Posljedice sudionika		
		s pog.	s ozlij.	s mat. štet.	smrtno	teško	lakše
2011.	128	3	54	71	3	30	59
2012.	119	8	56	55	8	21	62
2013.	127	1	56	70	1	26	56
2014.	118	1	53	64	1	20	70
2015. (8 mj.)	90	4	33	53	4	10	38
Ukupno	582	17	252	313	17	106	285

Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova RH

Na području Zadarske županije autobusni javni prijevoz putnika obavljaju koncesionari od kojih je najznačajniji *Liburnija d.o.o.* s ukupno 80 autobusa. Osim *Liburnije d.o.o.* ostali značajniji prijevoznici na području županije su *Čazmatrans promet* s 44 autobusa, *Antonio Tours* koji prometuje sa 16 autobusa, *Stari Velim d.o.o.* sa 6 autobusa i 2 kombija te *Lišanetransturist* sa 4 autobusa.

Podaci o registriranim cestovnim motornim vozilima se prikupljaju u policijskim upravama i dostavljaju u Državni zavod za statistiku, te se objavljaju u Statističkim ljetopisima. Podaci u Statističkom ljetopisu³³ za 2014. godinu za Zadarsku županiju prikazani su prema sljedećoj podjeli:

- Mopedi i motocikli – 6.710;
- Osobna vozila – 56.323;
- Autobusi – 211;
- Teretna i radna vozila – 6.142;
- Ostala vozila – 829.

³³Državni zavod za statistiku; Statist. ljetopis RH 2014. http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2014/sljh2014.pdf

Glavni sektorski problem predstavljaju neuređene zemljišne knjige, točnije neriješeni imovinsko-pravni odnosi. Cestovna infrastruktura je pred izazovom rješavanja potrebe održavanja županijskih i lokalnih cesta. Nedostaje kraći pristup s čvora Zadar 2 na državnu cestu D502 (smjer Karin), bržeg puta na relaciji Biograd-Vir (obilaznica), povezivanje Obrovca na autocestu netom prije tunela Sv. Rok, te rješavanje alternativnih pristupa autocesti u svrhu kvalitetnijih intervencija u slučaju prometnih nesreća. Utvrđena je potreba rješavanja problema koje uzrokuje vjetar na području Maslenice pošumljavanjem, te izgradnja biciklističkih i pješačkih staza diljem županije.

Na području grada Zadra vidljiva je potreba izgradnje zaobilaznice koja bi rasteretila gradske prometnice, posebno opterećene tijekom turističke sezone. U tijeku je i priprema projekta inteligentnog upravljanja gradskim prometom za čiju realizaciju je nužna finansijska potpora Županije.

Zadarska županija je, u suradnji sa tvrtkom Jelić – Inženjering i gospodinom Boženkom Jelićem, autorom izvornoga projektnog rješenja mogućnosti povezivanja kopna i otoka tunelskim podmorskim mostovima, te predstavnicima Hrvatsko-njemačkog društva Split i Klastera za EU aplikacije Društva, koncem 2012. godine pokrenula projekt ocjene mogućnosti i izradu projektnog rješenja prometnog povezivanja kopnenog dijela Zadarske županije i otoka zadarskog arhipelaga podmorskim tunelskim mostovima s težištem na Projekt povezivanja tunelskim mostom Zadar (Gaženica) – otok Ugljan (Pašman).

Do sada je izrađeno i dovršeno Idejno rješenje prometnog povezivanja otočnog i kopnenog dijela Zadarske županije podmorskim tunelskim mostovima (otoci: Ugljan, Pašman, Iž, Dugi otok, Rivanj, Sestrunj, Molat, Ist), Idejno rješenje prometnog povezivanja podmorskim tunelskim mostom Zadar (Gaženica) – Otok Ugljan (o. Pašman) s cestovnom infrastrukturom (postojeća i novoplanirana), Predinvesticijska studija o isplativosti ulaganja u projekt prometnog povezivanja podmorskim tunelskim mostom Zadar (Gaženica) – otok Ugljan (Pašman), Feasibility studije finansijske, društvene, demografske, gospodarske, socijalne i drugih oblika isplativosti ulaganja u investicijski projekt izgradnje i opremanja podmorskog tunelskog mosta Zadar (Gaženica) – rt Otrić (o. Ugljan), Idejno rješenje ulaznih portala podmorskog tunelskog mosta Zadar (Gaženica) – otok Ugljan zapadno i južno od luke Gaženica sa cestovnom infrastrukturom (varijantna rješenja 2 i 3) te Idejno rješenje izlaznog portala na o. Ugljanu (rt Otrić) sa cestovnom infrastrukturom, Elaborat o prethodnoj ocjeni utjecaja na okoliš podmorskog tunelskog mosta Zadar (Gaženica) – otok Ugljan (Pašman) te Animirana (video) 3D vizualizacija tunela Zadar (Gaženica) – otok Ugljan s prikazom podmorske montaže tunela i proizvodnje tunelskih elemenata u brodogradilištu.

Isto tako, izrađena je i projekcija dalnjih projektnih aktivnosti ukupne vrijednosti s izgradnjom Podmorskog tunelskog mosta Zadar (Gaženica) – rt Otrić (o. Ugljan), u iznosu oko 184 milijuna EUR-a. Projekt je uvršten i u Prostorni plan Zadarske županije.

3.4.2. Zračni promet

Od Infrastrukture u zračnom prometu, u Zadarskoj županiji postoje dvije zračne luke i to Zračna luka Zadar koja je 4E kategorije, na kojoj je smješten i stalni granični prijelaz za međunarodni promet putnika i roba u zračnom prometu, te zračno pristanište Šepurine - Zaton. Planirana su zračna pristaništa na Pagu, Dugom otoku, Ugljanu, Tomingaju i Stankovcima od kojih je pristanište u Stankovcima 2014. godine dobio i građevinsku dozvolu. Zračna luka Zadar jedna je od devet zračnih luka u Hrvatskoj, utemeljena je 1968. godine u blizini naselja Zemunik Donji 7 km istočno od Zadra. Zračna luka Zadar se nalazi na nadmorskoj visini od 88m te je važan čimbenik u povezivanju sjeverne Dalmacije i Like s ostalim dijelovima Hrvatske i svijeta i najveći je zrakoplovni centar u Hrvatskoj. Zbog dvije poletno-sletne staze (u okomitim odnosima) u mogućnosti je prihvati zrakoplove bez obzira na vremenske uvjete.

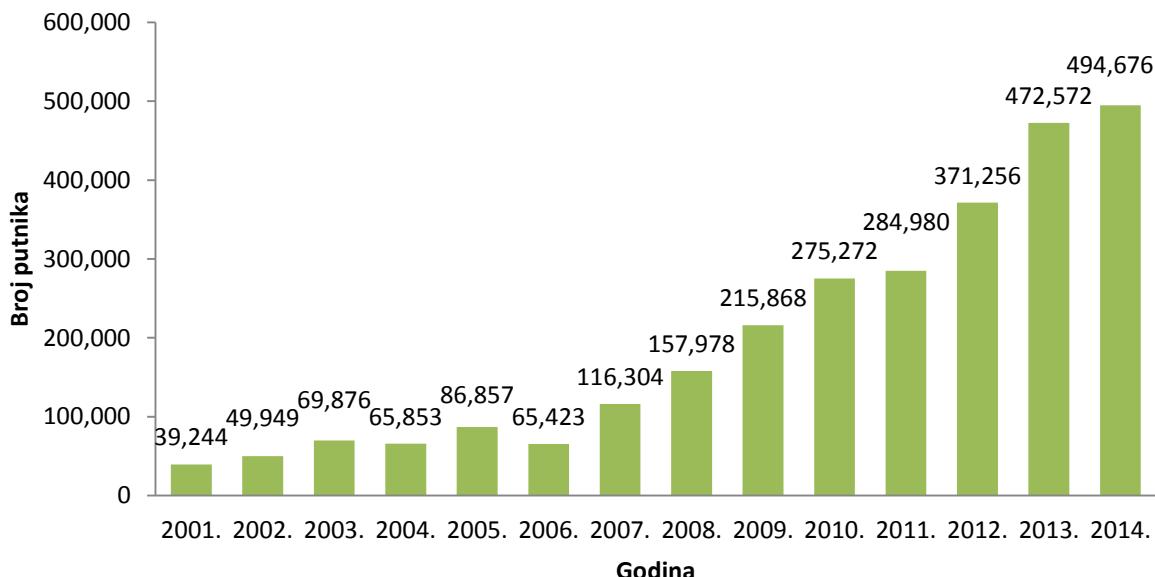
Za vrijeme rata zračna luka je u potpunosti devastirana. Obnovljena Zračna luka Zadar u vlasništvu je Republike Hrvatske s udjelom 55%, Zadarske županije s 20%, grada Zadra s 20% te općine Zemunik

Donji s udjelom od 5%. Zbog uspostave novih zračnih linija početkom 2007. godine dodatno je proširena zgrada putničkog terminala, čime je Zračna luka Zadar sposobljena za prihvat daleko većeg broja putnika. U 2014. godini Zračna luka Zadar je ostvarila 494.676 putnika što je 4,6% više nego 2013. godine odnosno 33,2% više nego 2012. godine. Osnovna pretpostavka za daljnji razvoj Zračne luke Zadar je ulaganje prije svega u postojeće poletno sletne staze koje zahtijevaju detaljnu rekonstrukciju. Naime, poletno sletne staze su dotrajale te su se godinama samo interventno održavale, iako im je stvaran rok trajanja istekao. Ovime se naglašava važnost potrebnih navedenih ulaganja.

Zračna luka Zadar mora nužno povećati manipulativni prostor s ciljem povećanja broj međunarodnih letova. Producenjem postojećih, odnosno izgradnjom nove poletno sletne staze omogućio bi se prihvat većih zrakoplova, te postoji njihov interes za korištenjem Zračne luke Zadar pri ostvarivanju prekoceanskih letova.

Utvrđena je velika ovisnost zračne luke o cestovnom prometu, naime tek jedna pristupna cesta vodi prema zračnoj luci. U narednom periodu planira se izgradnja drugih manjih zračnih pristaništa i heliodroma.

Graf37: Broj putnika Zračne luke Zadar u razdoblju 2001. - 2014.godine

Izvor: Zračna luka Zadar

3.4.3. Željeznički promet

Područjem Zadarske županije prolazi tzv. "Lička" željeznička pruga kojom su preko Knina povezani najveći gradski centri Dalmacije (Zadar, Šibenik, Split) sa središnjem Hrvatskom. Prema kategorizaciji pruga Zadar – Knin ima karakter pomoćne magistralne željezničke pruge. Željeznički promet nije na zadovoljavajućoj razini te se svodio na nekoliko teretnih i putničkih linija dnevno.

U Zadarskoj županiji postoje sljedeći željeznički objekti:

1. dionica međunarodne priključne pruge M604 Oštarije – Split Predgrađe koja je na području županije dugačka 41,3 km;
2. dionica međunarodne priključne pruge M606 Knin – Zadar koja je na području županije dugačka 52,7 km;
3. željeznička pruga od značaja za regionalni promet: R 103 DG-LD Polje-Knin;
4. stalni granični prijelaz za međunarodni promet putnika i roba Ličko Dugopolje.

Na željezničkoj pruzi Zadar-Knin je izvršen remont pruge, te je opet u prometnom režimu, a teretni željeznički promet njome se odvija po potrebi. Putnički promet je i dalje u prekidu do daljnjega. Za daljnji

razvoj željezničkog prometa u Zadarskoj županiji obnova ove dionice pruge je nužnost, kao i elektrifikacija iste. O stanju pruge ponajviše ovisi Luka Zadar, koja sa svojim teretnim i putničkim terminalima može iskoristiti dodatne pravce roba i putnika, ponajviše s naglaskom na „Unsku“ prugu kojom se spaja središnja Hrvatska sa BiH. Očekuje se da će do kraja razdoblja obuhvaćenog Županijskom razvojnom strategijom započeti planiranje prilagodbe željezničkog prometa stvarnim potrebama gospodarstva, te razdijeliti teretni promet lociran u Gaženici od putničkog vezanog za postojeći željeznički kolodvor, čime bi se omogućile dodatna ponuda i podigla razina usluga.

3.4.4. Pomorski promet

Lukama javnog prometa županijskog i lokalnog značaja (ukupno 76) upravlja Županijska lučka uprava, čiji je osnivač Zadarska županija, dok Lukom Zadar upravlja Lučka uprava Zadar.

Županijska lučka uprava, upravlja sa 17 trajektnih pristaništa koja su namijenjena povezivanju otočnih mjeseta s gradom Zadrom i okolnih otoka koji se nalaze na ruti istih trajektnih linija. Trajektna pristaništa su u: Preku, Tkonu, Biogradu, Iž – Bršanj, Brbinju, Salimu, Istu, Olibu, Premudi, Rivnju, Sestruru, Molatu, Ravi, Maloj Ravi, Zverincu, Brgulju i Zapuntelu. Sva trajektna pristaništa su odgovarajuća za pristajanje trajekata, a Županijska lučka uprava je u proteklih godina investirala u sanaciju i dogradnju većine trajektnih pristaništa. Sukladno Naredbi³⁴ Ministarstva mora prometa i infrastrukture luke na području Zadarske županije razvrstavaju se prema veličini i značaju za Republiku Hrvatsku na: luke osobitog (međunarodnog) gospodarskog interesa za Republiku Hrvatsku kojih ima 3 od kojih je jedna putnička, jedna teretna dok je jedna ribarska; luke županijskog značaja, ima ih 8; te luke lokalnog značaja kojih ima 68. Na području Zadarske županije postoji velik broj Luka posebne namjene i to: Luke nautičkog turizma, Sportske luke, vojne luke te ribarske luke. U tom smislu postoji 7 luka nautičkog turizma sa po više od 200 vezova dok ih je planirano još 9. Sportskih luka ima dvije, dok postoji i osam vojnih luka. Ribarskih luka ima dvije.

Zbog velike razvedenosti obale, kanali i tjesnaci su izrazito bitni za odvijanje pomorskog prometa, te je u tom smislu bitan prolaz Mali Ždrelac. Plovni kanal Mali Ždrelac je prolaz između otoka Ugljana i Pašmana koji predstavlja najkraći plovidbeni put između Srednjeg kanala s jedne, te Pašmanskog i Zadarskog kanala s druge strane. Proširenjem i produbljenjem plovног puta širine 20m i dubine 4,5m na projektiranu širinu od 56m i dubinu od 5m od srednje razine mora omogućio se nesmetan trajektni promet, te mimoilaženje manjih plovila sa trajektom unutar plovног puta. Ograničavajući faktor Plovног puta je visina mosta Ugljan – Pašman (16,5 m). Privlački gaz je prolaz između Privlačkog zatona i Ninskog zaljeva koji je plovan samo za manje čamce. Razlog tome je dubina prolaza koja je na pojedinim mjestima manja od 0,5m i visina mosta iznad Privlačkog gaza od 9m. Da bi se osigurala dvosmjerna, danonoćna plovidba kanalom manjim plovilima, potrebno je pristupiti iskopu kanala koji bi, nakon dovršetka radova i označavanja kanala objektima sigurnosti plovidbe, bio dug 1.800m, širok 40m i dubok 3m. Za isti je ishođena Građevinska dozvola. Ostali značajniji kanali i tjesnaci imaju dovoljnu plovnu dubinu i širinu te su kao takvi uvršteni u popis plovnih putova.

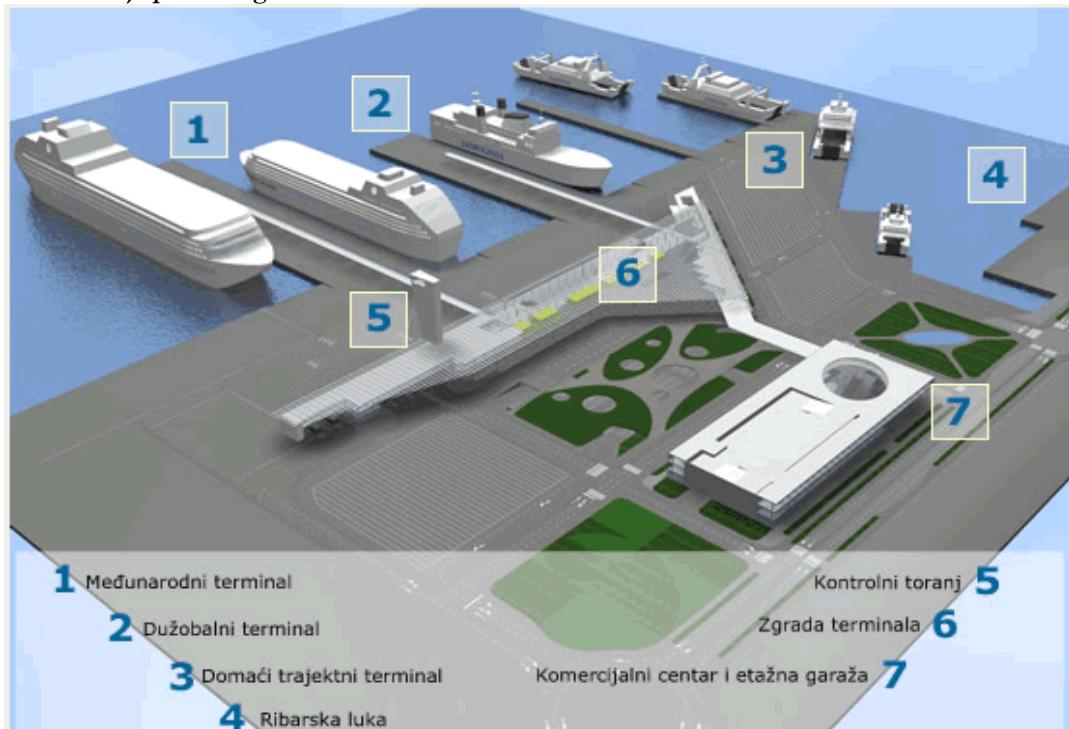
Problemi pomorskog prometa vezani su za nedovoljnu opremljenost luka županijskog i lokalnog značaja, te nedostatnu količinu brodskih linija, posebno vidljivu na relaciji Zadar-Otok Ugljan (Preko) kao Zadru najbližeg, ali i do ostalih udaljenih otoka. Izgradnja putničke luke Gaženica pridonijela je rasterećenju prometa u centru grada Zadra, a navodi se izazov razvoja teretnog prometa za koji je osnovni uvjet kvalitetnija željeznička infrastruktura i povezanost.

³⁴Naredba o razvrstaju luka otvorenih za javni promet na području Zadarske županije (NN 29/13, 49/13 i 135/14)

3.4.5. Luka Gaženica

Novoizgrađena putnička luka Gaženica sa pripadajućom infrastrukturom (interne prometnice i priključak na autocestu, terminal, autobusna stanica, te gatovi dubine gaza do 15 metara) omogućila je uvjete za istovremeni ukrcaj i iskrcaj putnika i automobila, i to za šest trajekata na lokalnim linijama dužine od 50-150 metara, tri broda u međunarodnoj plovidbi dužine 150-200 metara, te tri broda na kružnim putovanjima dužine od 250-400 metara, kao i mogućnost prihvata RO-RO brodova na istim gatovima.

Slika 10: Ilustracija putničkog terminala luke Gaženica

Izvor: Lučka uprava

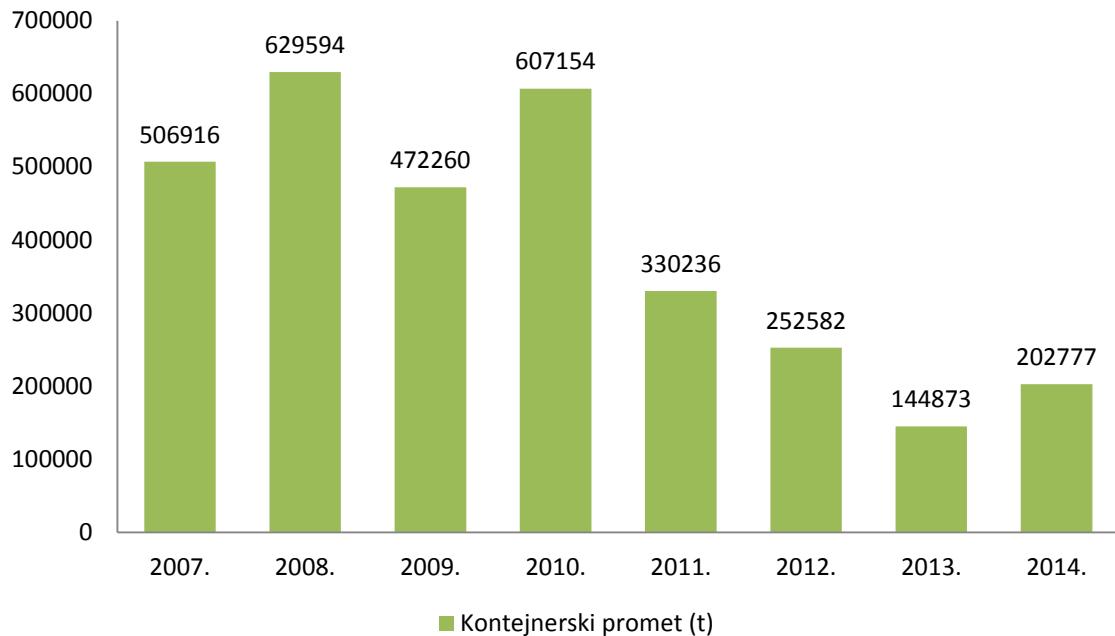
Luka Gaženica donosi nove mogućnosti širenja, rasta i razvoja Zadarske županije kao i otvaranja novih radnih mjestra. Izuzetna infrastrukturna povezanost, blizine aerodroma (10 km), priključka sa autocestom i željeznicom, koja iako kvalitetom zaostaje znatno za ostalom europskom željezničkom infrastrukturom skorašnji plan modernizacije i izgradnje nove pruge omogućiti će kvalitetnu podlogu za ispunjenje predviđenog značaja luke Zadar kao druge najvažnije u Hrvatskoj.

Očekuje se i povećanje kapaciteta i korištenja teretne luke Gaženica koja je zadnjih godina u trendu drastičnog opadanja prometa zbog prekida u teretnom željezničkom prometu te globalne gospodarske krize kao i krize u brodskom robnom prijevozu.

Ponovnom uspostavom teretnog željezničkog prometa povećati će se brzina transportne protočnosti luke koja samim time postaje konkurentnija.

Otvorenje luke Gaženica sa pripadajućom infrastrukturom omogućilo je uvjete za istovremeni ukrcaj i iskrcaj putnika i automobila za šest trajekata na lokalnim linijama dužine od 50-150 metara, tri broda u međunarodnoj plovidbi dužine 150-200 metara te tri broda na kružnim putovanjima dužine od 250-400 metara kao i mogućnost prihvata RO-RO brodova

Graf 38: Ukupni promet teretne luke Gaženica po godinama

Izvor: Lučka uprava Zadar

Izgradnjom putničkog terminala Luke Gaženica, rasterećena je stara luka u centru Zadra. Završetkom izgradnje luke trebao bi biti izgrađen i terminal za kružna putovanja. Kao zadaća nameće se osmišljavanje kvalitetnog autobusnog prijevoza putnika od luke Gaženice do Autobusnog kolodvora Zadar.

Državne plovidbene³⁵ linije za prijevoz putnika u Zadarskoj županiji se dijele na trajektne linije, klasične brodske linije te brzobrodske linije. Trajektnih linija ima 6 i na svima je koncesionar Jadrolinija d.o.o. Rijeka. Klasičnih brodskih linija za prijevoz putnika ima četiri od kojih je Jadrolinija d.o.o. koncesionar na jednoj liniji, G & V LINE IADERA na dvije te Ribarska proizvođačka zadruga Vrgada (RPZ Vrgada) na jednoj liniji. Brzobrodskih linija ima pet, od kojih Jadrolinija ima tri linije, Miatrade i G&V LINE IADERA po jednu liniju.

Najveći pomorski promet u Zadarskoj županiji odvija se putem poduzeća Jadrolinija dok onaj ostalih koncesionara ne prelazi 5% prometa. Jadrolinija je tvrtka u većinskom vlasništvu Republike Hrvatske te obavlja pomorski prijevoz putnika, vozila i tereta na cijelom teritoriju Republike Hrvatske. Prijevoz se obavlja na temelju dodijeljenih koncesija, sa točno određenom učestalošću prometa, brzinama i potrošnjama. Odredbe donosi i potvrđuje Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture, koje u ime vlasnika i kontrolira rad Jadrolinije.

U posljednjih 15 godina značajno je obnovljena flota na razini Republike Hrvatske u smislu povećanja kapaciteta brodova, a dio tih brodova je zastavljen i u Zadarskoj županiji. Budući da Jadrolinija radi dijelom na temelju državnih dotacija, ovisno o odredbama Vlade, vršit će se daljnja modernizacija flote.

³⁵Agencija za obalni linjski pomorski promet, <http://www.agencija-zolpp.hr/Brodskelinije/tabid/3844/Default.aspx>

Tablica 79: Razvojna ograničenja i potrebe za sektor prometna infrastruktura

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Neriješeni imovinsko pravni odnosi koji ograničavaju rekonstrukciju starih i izgradnju novih cestovnih objekata • Neadekvatna prometna infrastruktura na području grada Zadra (nije izgrađena više tračna obilaznica) • Loša željeznička infrastruktura • Nepostojanje željezničkog putničkog prometa • Zračna luka Zadar ovisna o jednoj pristupnoj cesti • Zrakoplovne operativne površine su dotrajale u Zračnoj luci Zadar • Nedovoljna povezanost otoka sa središtem županije, kao i nedovoljna međusobna povezanost otoka brodskim prijevozom • Izražen je nedostatak brzih brodskih linija sa svih otoka prema središtu županije • Pomorska infrastruktura (pristaništa na otocima) nije adekvatna, tj. prilagođena nepovoljnivremenskim uvjetima. • Pješačke zone (s izuzetkom užih gradskih središta) nisu formirane ni lako dostupne, a biciklističke staze ne povezuju manja turistička mjesta unatoč izraženim potrebama • Prometna infrastruktura nedovoljno je prilagođena potrebama osoba s invaliditetom • Nedovoljna povezanost pojedinih općina autobusnim linijama 	<ul style="list-style-type: none"> • Izgraditi željezničku prugu velike propusne moći na relaciji Gračac-Radučić • Osigurati daljnji razvoj obalne putničke plovidbe te bitno unaprijediti povezanost otoka i centra, kao i same otoke međusobno • Realizirati ulaganja u pomorsku infrastrukturu radi poboljšanja uvjeta i podizanja kvalitete pomorskog prometnog sustava kao i prilagodbe promet po nepovoljnim vremenskim uvjetima • Izgraditi potrebne pješačke zone, naročito za potrebe osoba s invaliditetom • Izgradnja biciklističkih staza koje povezuju turistička mjesta • Izraditi pregled potrebnih autobusnih linija i svih potrebnih subvencija za one nerentabilne te plan realizacije tih linija

Izvor: ZADRA NOVA

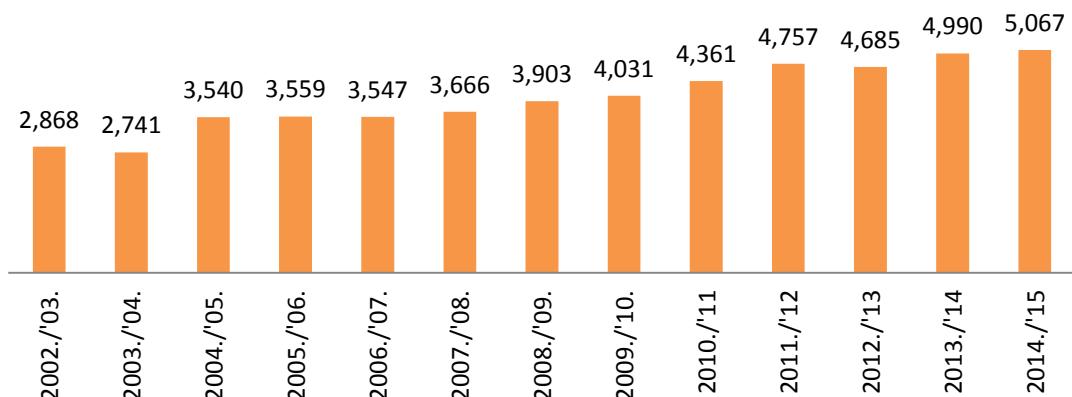
4. UKLJUČIV RAST

4.1. Obrazovanje

4.1.1. Predškolski odgoj

Predškolski program obuhvaća programe odgoja, obrazovanja, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi koji se ostvaruju u vrtićima. Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta u 2015. godini na području Zadarske županije djeluje ukupno 78 dječjih vrtića. Jedinice lokalne samouprave su osnivači 53 dječja vrtića s područnim objektima, 21 je privatni vrtić, te su ukupno 4 vrtića u vlasništvu vjerskih zajednica (1 djeluje na području grada Zadra, 2 su područni objekti grada Splita, 1 je područni objekt grada Zagreba). U 2014. godini u vrtićima je bilo zaposleno 415 odgojitelja koji su brinuli za ukupno 5.067 djece od kojih je najviše bilo one stare od 5 do 7 god i više s udjelom od 53,2%.

Graf39: Broj djece upisane u dječje vrtiće na početku školske godine 2002. - 2015. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku; Izbor publikacija prema statističkim područjima (obrazovanje)

Zadarska županija školske godine 2005./2006. brojila je 46 ustanova predškolskog odgoja, te se ovaj broj do početka školske godine 2014./2015. povećao za čak 65,2%. U istom razdoblju povećao se i broj odgojitelja te nastavničkog osoblja za nešto više od 108%. U ukupnom broju zaposlenih u predškolskim ustanovama udio odgojiteljskog i nastavničkog osoblja iznosi 61%. Osoblje zaposleno u predškolskim ustanovama pored odgojitelja i nastavnika čine još zdravstveno i tehničko osoblje.U sklopu Sveučilišta u Zadru, djeluje stručni studij za odgojitelje, koji omogućuje kvalitetnu izobrazbu učitelja i odgojitelja, a s obzirom da u ukupnom broju studenata sudjeluje s 15%³⁶ukazuje na veliki interes za ovim zanimanjem.

Tablica 26. Razvojna ograničenja i potrebe vezano za predškolski odgoj

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none">• Neujednačena dostupnost usluga predškolskog obrazovanja na području Zadarske županije• Nedostatan broj predškolskih ustanova u ruralnim područjima• Nedostatna opremljenost predškolskih ustanova	<ul style="list-style-type: none">• Izgraditi adekvatan broj predškolskih ustanova u ruralnim područjima• Poboljšati prostorne uvjete te osigurati potrebna sredstva za opremanje vanjskih dvorišta predškolskih ustanova

Izvor: ZADRA NOVA

³⁶15 % od ukupnog broja studenata prediplomskog jednopredmetnog sveučilišnog studija i prediplomskog jednopredmetnog stručnog studija

4.1.2. Osnovnoškolsko obrazovanje

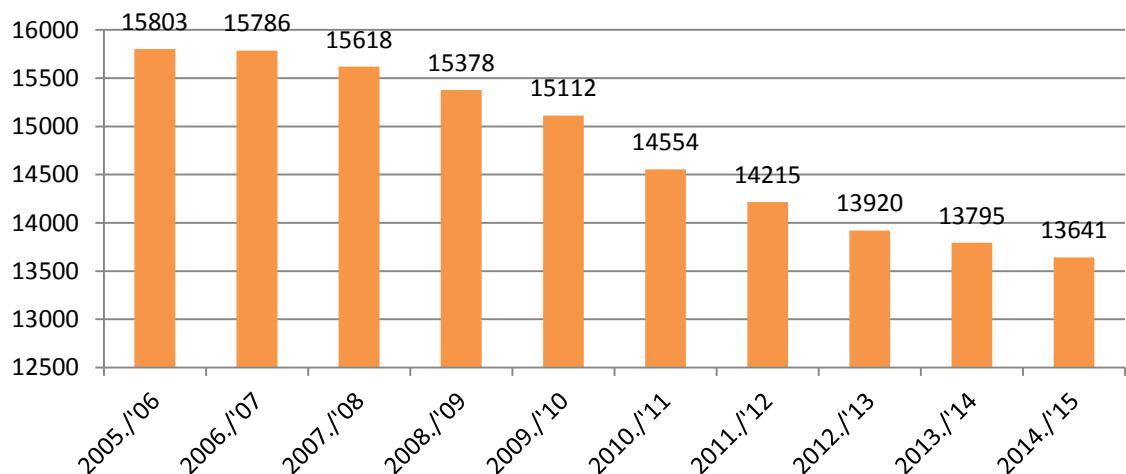
Osnovnoškolsko obrazovanje na području Zadarske županije organizirano je u 38 osnovnih škola. Od strane Zadarske županije osnovano je 27 osnovnih škola, 9 od strane Grada Zadra, te po jedna od strane vjerske zajednice i privatno. U 2014. godini osnovne škole je pohađalo ukupno 13.775 učenika, u kojima je bilo zaposleno 1.325 učitelja.

Prosječan broj učenika po školi u Zadarskoj županiji u školskoj godini 2014./2015. iznosi je 368,7, a najveći broj učenika imaju škole kojima je osnivač grad Zadar 6.616 učenika (48,7% svih učenika u Županiji u 9 škola).

Prosječan broj učenika po školi u gradu Zadru je 827 učenika, dok je u ostalim školama na području Zadarske županije prosjek 251 učenik. Najveći broj učenika zabilježen je u OŠ Šimuna Kožičića Benje (1.129 učenika), a najmanji u privatnoj OŠ Nova, Zadar (53 učenika).

*Dok se nastava u OŠ Šimuna Kožičića
Benje odvija u tri smjene, u jednoj od
najstarijih škola u Dalmaciji OŠ
Novigrad, nastava se odvija u jednoj
smjeni*

Graf 40: Broj učenika u osnovnim školama Zadarske županije 2005. – 2015. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku; Ured državne uprave, Odjel za društvene djelatnosti Zadarske županije

Od školske godine 2005./2006. bilježi se kontinuirani pad broja učenika u osnovnim školama za 14,4%, te samim time i smanjenje broja razrednih odjela. U istom razdoblju zabilježen je blagi porast broja učitelja od 5%, što u kvantitativnom smislu znači smanjenje broja nezaposlenih na tržištu rada.³⁷

Projekt "Inkluzija – korak bliže društvu bez prepreka" sufinancira se iz Europskog socijalnog fonda u sklopu Operativnog programa "Učinkoviti ljudski potencijali" 2014.-2020. u iznosu od 2.372.193,79 kuna dok je ukupna vrijednost projekta je 2.635.770,88 kuna. Cilj projekta je osiguravanje pomoćnika u nastavi za 86 učenika s teškoćama uključenih u 17 osnovnih i 7 srednjih škola Zadarske županije. U okviru projekta osigurano je 63 pomoćnika u nastavi.

Projekt realizira Zadarska županija, kao nositelj projekta u partnerstvu sa sedamnaest osnovnih i sedam srednjih škola kojima je osnivač. Provedba projekta započela je 21. kolovoza 2015., a trajat će do 20. kolovoza 2016. godine.

³⁷Analiza tržišta rada

Tablica 27. Broj učenika po razredima u osnovnim školama Zadarske županije u školskoj godini 2014./2015.

Red.broj	Naziv škole	I. raz. br.uč.	II. raz. br.uč.	III. raz. br.uč.	IV. raz. br. uč.	V. raz. br. uč.	VI. raz. br. uč.	VII. raz. br.uč.	VIII. raz. br.uč.	UKUPNO
1.	OŠ Šime Budinića, Zadar	123	104	104	127	91	102	106	114	871
2.	OŠ Krune Krstića, Zadar	82	80	89	77	70	63	73	82	616
3.	OŠ Smiljevac, Zadar	133	133	134	139	123	118	106	169	1.055
4.	OŠ Bartula Kašića, Zadar	129	102	126	110	120	105	114	134	940
5.	OŠ Stanovi, Zadar	91	91	79	63	60	68	75	76	603
6.	OŠ Šimuna Kožičića Benje, Zd	149	151	158	143	128	131	128	141	1.129
7.	OŠ Petar Preradović, Zadar	87	68	81	74	72	63	71	79	595
8.	OŠ Zadarski otoci, Zadar	87	119	101	73	83	102	87	78	730
9.	OŠ Voštarnica, Zadar	0	1	0		1	1	1	0	77
10.	Privatna OŠ Nova, Zadar	1	9	6	4	7	11	5	10	53
11.	Osnovna glazbena škola SV. Benedeikt, Zadar									134
12.	OŠ Braća Radić, Pridraga	16	9	12	15	5	14	18	20	109
13.	OŠ Privlaka, Privlaka	35	44	31	44	37	30	36	29	286
14.	OŠ Jurja Dalmatinca, Pag	21	36	28	24	31	37	16	29	222
15.	OŠ Vladimir Nazor, Škabrnja	27	14	42	17	29	31	22	37	219
16.	OŠ Novigrad, Novigrad	8	6	6	5	4	6	6	12	53
17.	OŠ Ivana Burčula, Galovac	25	16	21	27	19	27	19	19	173
18.	OŠ Braća Ribar, Posedarje	27	35	32	27	34	34	43	36	268
19.	OŠ Jurja Barakovića, Ražanac	29	21	27	26	21	29	28	26	207
20.	OŠ Zemunik, Zemunik D.	23	12	16	13	23	20	21	22	150
21.	OŠ Stjepana Radića, Bibinje	46	61	54	53	47	39	48	54	402
22.	OŠ Petra Zoranića, Nin	46	33	41	38	33	38	35	34	298
23.	OŠ Sukošan, Sukošan	32	41	40	44	36	37	36	38	304
24.	OŠ Poličnik, Poličnik	26	22	41	24	27	22	34	32	228
25.	OŠ Valentin Klarin, Preko	43	43	51	33	33	40	41	48	332
26.	OŠ Obrovac, Obrovac	20	26	33	28	23	33	44	31	238
27.	OŠ Biograd, Biograd na moru	75	96	75	88	72	77	86	89	658
28.	OŠ Pakoštane, Pakoštane	52	32	56	46	44	46	42	42	360
29.	OŠ Polača, Polača	17	18	21	26	24	17	23	23	169

30.	OŠ Sv. Filip i Jakov	37	50	39	37	42	38	49	41	333
31.	OŠ Starigrad, Starigrad P.	14	16	12	22	16	12	14	15	121
32.	OŠ Petar Zoranić, Jasenice	14	9	9	17	15	14	18	11	107
33.	OŠ Benkovac	95	102	116	110	81	95	119	121	839
34.	OŠ Ivana Gorana Kovačića, Lišane Ostrovičke	7	8	13	2	10	11	11	12	74
35.	OŠ Petar Zoranić, Stankovci	29	28	36	31	21	37	36	29	247
36.	OŠ Nikole Tesle, Gračac	46	39	43	60	42	42	55	58	385
37.	OŠ Petar Lorini, Sali	5	6	4	7	9	8	6	12	57
38.	OŠ Vladimir Nazor, Nevidane	17	15	15	16	14	15	17	24	133
	UKUPNO	1.714	1.696	1.792	1.690	1.547	1.613	1.689	1.827	13.775

Izvor: Ured državne uprave Zadarskoj županiji

Tablica 27. Razvojna ograničenja i potrebe vezane za osnovnoškolski odgoj

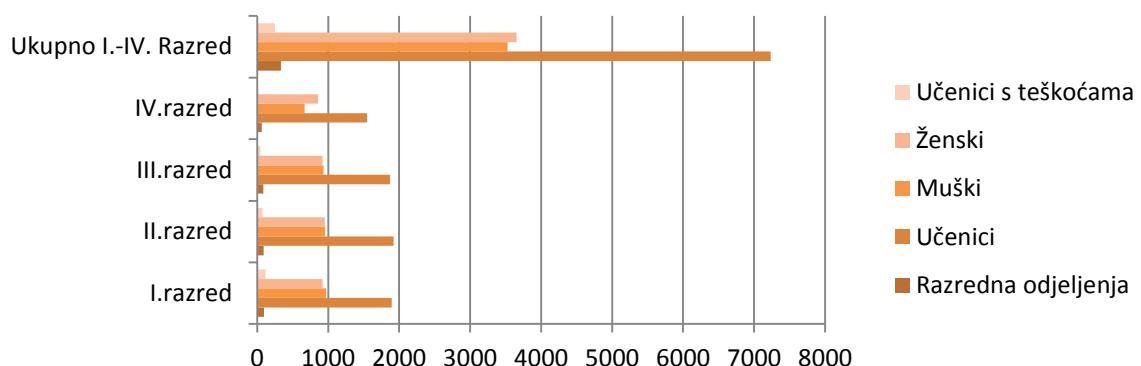
RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Smanjenje broja razrednih odjela • Ulaganja u infrastrukturu osnovnoškolskih ustanova na otocima Zadarske županije • Nedostatnost prostora za djecu sa poteškoćama u razvoju te nedostatak obrazovnih programa nakon osnovne škole • Nedostatak stručnog kadra iz pojedinih područja (defektolog, pedagog, fizika, matematika, informatika) • Problemi kadra s neodgovarajućom stručnom spremom • Problem dislociranosti u ruralnim područjima te nedostatak izvannastavnih aktivnosti • Opterećenost minimalnog finansijskog standarda osnovnih škola troškovima prijevoza učenika • Nepostojanje uvjeta za organiziranje cjelodnevne nastave • Organizacija nastave u tri smjene 	<ul style="list-style-type: none"> • Obnova postojećih osnovnih škola na području otoka Zadarske županije i osvremenjivanje školske opreme • Osigurati potreban prostor za djecu s poteškoćama u razvoju • Dodatno educirati nastavnike • Omogućiti školama organizaciju izvanastavnih aktivnosti u ruralnim područjima • Omogućiti uvođenje standarda za ocjenjivanje kvalitete nastavnih programa i nastavnika u skladu sa EU smjernicama • Omogućiti nastavu u jednoj smjeni u svim osnovnim školama

Izvor: ZADRA NOVA

4.1.3. Srednjoškolsko obrazovanje

Na području Zadarske županije djeluje 21 srednja škola sa 333 razredna odjela, te 1 srednjoškolski dječki dom, odnosno 22 srednjoškolske ustanove. Zadarska županija osnivač je 19 srednjih škola, a dvije su privatne škole s pravom javnosti (jedna od njih je u vlasništvu vjerske zajednice). U gradu Zadru nalazi se 16 škola, a u gradovima Biogradu, Benkovcu, Obrovcu, Pagu i općini Gračac po jedna. Početkom 2015./2016. godine u srednje škole se upisalo 7.233 učenika, od kojih su 3.527 muškog spola, a 3.654 ženskog spola, te 247 učenika s teškoćama u razvoju.

Graf41: Broj učenika razrednih odjela po srednjim školama na početku školske godine 2015./2020.

Izvor: Zadarska županija, Odjel za društvene djelatnosti

U školskoj godini 2014./2015. ukupno se školovao 7.641 učenik. Čak 6.618 učenika (86,61%) srednju školu u navedenoj školskoj godini pohađao je na području grada Zadra, dok je ukupan broj učenika koji pohađaju neku od preostalih 5 srednjih škola s područja Zadarske županije 1.023 učenika. (13,39%).

Na županijskoj razini zabilježen je blagi pad broja učenika u odnosu na prethodnu godinu. Od ukupno 92 obrazovna programa, 4 programa odnose se na gimnazijske programe, 4 na programe za učenike s teškoćama u razvoju, a ostalo su strukovni programi (51 četverogodišnji i 33 trogodišnja). Od ukupnog broja učenika u 2014. godini 82,31% pohađa četverogodišnji program, dok trogodišnji program pohađa 17,69% učenika. Na području srednjoškolskog obrazovanja djeluje jedan mješoviti učenički dom sa 260 korisnika (92 muškarca, 168 žena), koji ima 38 zaposlenih, od čega je 11 odgajatelja.

U 2014. godini kapacitet doma se povećao te se nadopunjuje sa studentima jer država i Zadarska županija subvencioniraju prijevoz učenika od kuće do škole pa im smještaj nije potreban³⁸.

Portal „PoTRaGA“ je izrađen u sklopu projekta **”PoTRaGA – Portal za Tržište Rada, razvoj Gospodarstva i mjere Aktivne politike zapošljavanja“**. Cilj projekta ”PoTRaGA“ je olakšati pristup tržištu rada za dugotrajno nezaposlene mlade osobe sa srednjom stručnom spremom kroz promociju poduzetništva i cjeloživotnog učenja. Projekt je sufinanciran iz Europskog socijalnog fonda, provedba je završila 18. veljače 2015. godine. Projektom se doprinijelo povećanju mogućnosti zapošljavanja i samozapošljavanja ciljne skupine dugotrajno nezaposlenih mladih osoba sa srednjom stručnom spremom kroz prekvalifikaciju i podizanje razine njihovog znanja o poduzetništvu te uspostavi ravnoteže između ponude i potražnje na tržištu rada kreiranjem portala specijaliziranog za potrebe lokalnog tržišta rada. Izradom portala olakšan je pristup informacijama i osigurana izravna komunikacija svih dionika na lokalnom tržištu rada.

Tablica 80: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za srednjoškolsko obrazovanje

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Pad broja učenika u odnosu na 2013./2014.godinu Slaba povezanost sektora istraživanja, obrazovanja i tržišta rada Nedostatak finansijskih sredstava za realizaciju kapitalnih investicija u školstvu Neusklađenost upisa u srednje škole sa potrebama tržišta rada 	<ul style="list-style-type: none"> Izraditi dugoročne planove i potrebe za srednjoškolskim obrazovanjem vezano za potrebe gospodarstva Osigurati dodatno financiranje za obnovu i osvremenjivanje srednjih škola te poboljšati prostorne uvjete istih

³⁸ Zadarska županija, Odjel za društvene djelatnosti

- Veliki broj izostanaka iz škole
- Slaba motiviranost učenika za trogodišnje strukovne škole

Izvor: ZADRA NOVA

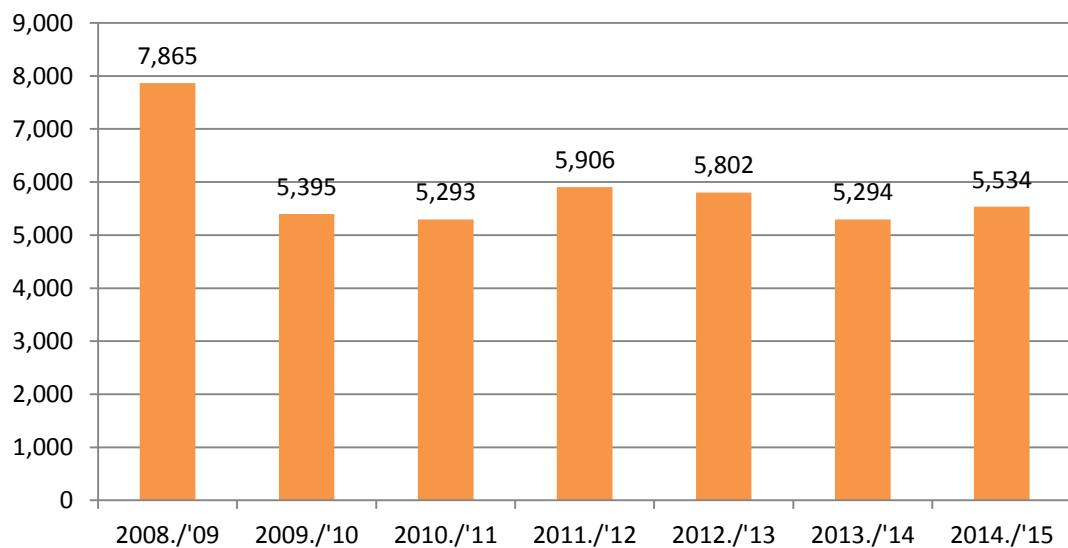
4.1.4. Visoko obrazovanje

Na području Zadarske županije Sveučilište u Zadru raspolaže sa širokim izborom studijskih programa na preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj razini, uz dva studija koja se izvode kao integrirani preddiplomski i diplomski studij. Studijski programi uređeni su prema načelima Bolonjskog procesa.

U akademskoj godini 2014./2015. izvodi se 31 preddiplomski studij, 41 diplomski studij, 2 integrirana preddiplomska i diplomska studija i 5 doktorskih studija. Sveučilište u Zadru u svom sastavu ima 25 odjela i 4 znanstveno-istraživačka centra. Na sveučilišnim odjelima u 2014. godini studiralo je 5.534 studenta, a Sveučilište zapošljava ukupno 632 djelatnika, od toga u nastavi 415 (266 doktora znanosti i 28 magistratznanosti). Promatrajući kretanje broja studenata na Zadarskom sveučilištu primjetljivo je trend pada broja studenata od 2008. godine

Sveučilište u Zadru prvo je integrirano sveučilište u Republici Hrvatskoj

Graf 42: Kretanje broja studenata na Sveučilištu u Zadru 2008.- 2014. godine

Izvor: Agencija za znanost i visoko obrazovanje; Sveučilište u Zadru

Tablica 81: Broj prvostupnika, magistara i doktora znanosti na Zadarskom sveučilištu u 2014. godini

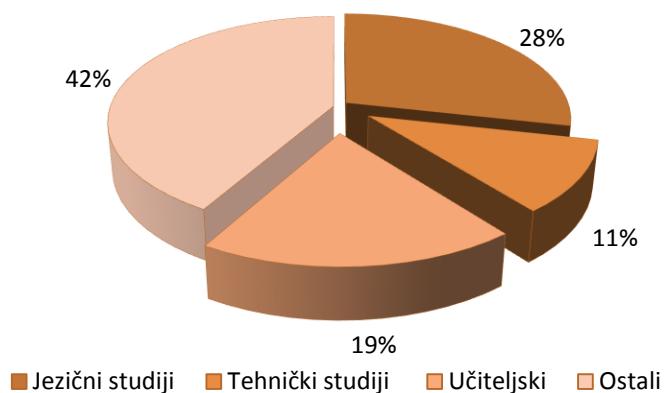
Broj prvostupnika u 2014. god na Sveučilištu u Zadru	
Preddiplomski jednopredmetni sveučilišni studij	304
Preddiplomski jednopredmetni stručni studij	82
Dvopredmetni preddiplomski sveučilišni studij	286
UKUPNO	672
Broj magistara u 2014. god. na Sveučilištu u Zadru	
Integrirani jednopredmetni preddiplomski i diplomski studij	45
Jednopredmetni diplomski sveučilišni studij	218
Dvopredmetni diplomski sveučilišni studij	204
UKUPNO	467

Broj doktora znanosti u 2014. god na Sveučilištu u Zadru	
Poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studij	17
UKUPNO	1.156

Izvor: Sveučilište u Zadru

Od studijskih programa na Sveučilištu koji bilježe najveći broj upisanih studenata prevladavaju oni iz područja društvenih i humanističkih znanosti, koji obuhvaćaju više od 90% studijskih programa. Međutim, podaci ukazuju na povećan interes za tehničke studije pa se, primjerice, na studiju nautike i brodogradnje od 2009.-2015. godine, broj upisanih studenata utrostručio.

Graf43: Struktura upisanih studenata po vrstama studijskih programa na preddiplomskom studiju 2014./2015. godine³⁹

Izvor: Sveučilište u Zadru

Sveučilište u Zadru usvojilo je 2011. godine Strategiju Sveučilišta u Zadru 2011.-2017. kao temeljni strateški dokument razvoja. Tim dokumentom definiran je plan razvoja Sveučilišta s obzirom na postojeće stanje kao i smjer u kojem se Sveučilište želi razvijati. Ono što se želi dostići u navednom razdoblju je otvaranje novih studijskih programa prirodnih, tehničkih, biotehničkih i biomedicinskih znanosti čime bi se uskladila ponuda i potražnja na lokalnom tržištu rada. Kao značajno istaknuta je i izgradnja kampusa (načelno su odobrena sredstva iz europskih fondova u iznosu od 90,5 mil. eura za prvu fazu izgradnje kampusa i knjižnice), unaprijediti studijske programe i privući što veći broj domaćih i stranih studenata.

Nedostatak ponude studentskog smještaja na Sveučilištu u Zadru višegodišnji je problem kojeg se nastoji riješiti izgradnjom i opremanjem potrebne infrastrukture kako bi se poboljšala kvaliteta i dostupnost ponude postojećih i novih obrazovnih programa i znanstveno-istraživačkog rada, te ostvarila bolja zapošljivost novo-obrazovanog mladog kadra.

Na području Sveučilišta djeluje samo jedan studentski dom koji je za akademsku godinu 2014./2015. primio 203 studenta.

Smještajni kapaciteti sveučilišta, namijenjeni studentima ispod su očekivanog prosjeka. Ukupan broj studenata(redovitih i izvanrednih) upisanih na Sveučilištu Zadru u akademskoj godini 2014./2015. bio je 5.215 studenata(za akademsku godinu 2015./2016.podaci još nisu ažurirani jer su upisi još u tijeku), od kojih 3.632 ima prebivalište izvan sjedišta visokog učilišta, a postojeći broj raspoloživih ležaja u postojećim smještajnim kapacitetima je 207, te je udio raspoloživih ležajeva u odnosu na ukupan broj studenata koji imaju pravo zatražiti smještaj samo 5,7%.

Sveučilište se brine o uključivanju predstavnika lokalne društvene i gospodarske zajednice u rad sveučilišta te je oblikovalo različite organizacijske jedinice: Savjet Sveučilišta, Alumni klub, uključenost predstavnika

³⁹ Odnosi se na sve vrste preddiplomskog studija (jednopredmetni, dvopredmetni, jednopredmetni stručni, integrirani jednopredmetni preddiplomski i diplomski)

lokalne zajednice u različita vijeća i povjerenstva, Programsko – prostorna studija za novi plan detaljno – urbanističkog uređenja područja Novog kampusa Sveučilišta u Zadru⁴⁰, zatim je izrađen Elaborat zaštite okoliša za dobivanje potvrde o ispunjavanju standarda zaštite okoliša za potrebe financiranja iz zajmova međunarodnih finansijskih institucija⁴¹. Ovi primjeri ukazuju na uključenost rada Sveučilišta u lokalnu zajednicu, te zadovoljavanje potreba širokog kruga dionika. U prvoj godini jednopredmetnih i dvopredmetnih prediplomskih sveučilišnih integriranih jednopredmetnih prediplomskih i diplomskih sveučilišnih studija na Sveučilištu u Zadru u akademskoj godini 2014./2015., bio je dostupan broj upisnih mjesta navedenih u donjoj tablici.

Tablica 82: Broj raspoloživih upisnih mjesta za upis na I. godinu prediplomskih studija na Sveučilištu u Zadru u školskoj godini 2014./2015.

Naziv studijskog programa	Redovni studij		Izvanredni studij		UKUPNO
	na temelju državne mature	na temelju razredbenog ispita	na temelju državne mature	na temelju razredbenog ispita	
INTEGRIRANI JEDNOPREDMETNI PREDDIPLOMSKI I DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ					
Učiteljski studij u sjedištu Sveučilišta (u Zadru)	47	2	0	0	49
Učiteljski studij izvan sjedišta Sveučilišta (u Gospiću)	35	2	0	0	37
JEDNOPREDMETNI PREDDIPLOMSKISVEUČILIŠNI STUDIJ:					
Arheologija	42	2	0	0	44
Brodostrojarstvo i tehnologija pomorskog prometa	42	2	30	30	104
Geografija; smjer: Primijenjena geografija	22	2	0	0	24
Hrvatski jezik i književnost	55	2	0	0	57
Informacijske znanosti – knjižničarstvo	32	3	0	0	35
Kultura i turizam	55	2	31	22	110
Menadžment	42	2	52	12	108
Nautika i tehnologija pomorskog prometa	42	2	30	30	104
Podvodne znanosti i tehnologije	0	0	0	40	40
Povijest	22	2	0	0	24
Povijest umjetnosti	12	2	0	0	14
Primijenjena ekologija u poljoprivredi	32	2	17	17	68
Psihologija	35	2	0	0	37
Rani i predškolski odgoj i obrazovanje	37	2	27	30	96
Sestrinstvo	32	2	0	10	44
DVOPREDMETNI PREDDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ					
Engleski jezik i književnost	83	2	0	0	85
Etnologija i antropologija	32	2	0	0	34
Filozofija	52	2	0	0	54
Francuski jezik i književnost	52	2	0	0	54
Geografija smjer nastavnički	32	2	0	0	34
Grčki jezik i književnost	22	2	0	0	24
Latinski jezik i rimska književnost	32	2	0	0	34
Njemački jezik i književnost	75	5	0	0	80
Pedagogija	52	2	0	0	54
Povijest	32	2	0	0	34
Povijest umjetnosti	42	2	0	0	44
Ruski jezik i književnost	35	2	0	0	37
Sociologija	42	2	0	0	44
Španjolski jezik i književnost	42	2	0	0	44
Talijanski jezik i književnost	52	2	0	0	54
Talijanski jezik smjer prevoditeljski	27	2	0	0	29
Teološko – katehetski studij	25	5	0	0	30
UKUPNO	1.309	73	187	191	1.760

Izvor: Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.; Obrazovanje

⁴⁰ Financiralo Sveučilište, Grad Zadar, MATRA fond Ministarstva vanjskih poslova Nizozemske 2007. godine

⁴¹ sukladno odredbi članka 116. Zakona o zaštiti okoliša (NN 110/07) - Zahvat: Novi kampus i Sveučilišna knjižnica Sveučilišta u Zadru, veljača 2013. (WBIF IPF3 ožujak 2013.).

Tablica 83: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za visoko obrazovanje

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatan broj profesionalnog i stručnog kadra na svim razinama • Nedostatak ponude studenskog smještaja • Nedostatak finansija za izgradnju i obnovu potrebne infrastrukture 	<ul style="list-style-type: none"> • Ostvarivanje novih studijskih programa • Unaprijediti studijske programe kako bi se privukao što veći broj studenata • Izgradnja i opremanje potrebne infrastrukture • Uključivanje Sveučilišta u projekte EU

Izvor: ZADRA NOVA

4.1.5. Cjeloživotno učenje

Tijekom posljednjeg desetljeća cjeloživotno učenje zauzima središnje mjesto u programu Europske politike suradnje u obrazovanju i usavršavanju.

U Zadarskoj županiji postoji 11 ustanova u kojima se obavlja formalno i neformalno cjeloživotno obrazovanje, a to su: 5 srednjih škola u Zadru, 1 srednja škola u Benkovcu, 4 otvorena pučka učilišta te 1 otvoreno učilište. Tablica 84. prikazuje ponudu programa daljnog obrazovanja i obrazovanja odraslih u Zadarskoj županiji.

Tablica 84: Ponuda programa daljnog obrazovanja i obrazovanja odraslih u Zadarskoj županiji u 2015.godini

PONUĐAČI	SREDNJOŠKOLSKI PROGRAM (formalno)	OSTALI PROGRAMI (formalni i neformalni)
Pučko otvoreno učilište ZADAR	0	13
Pučko otvoreno učilište BIOGRAD	0	3
Pučko otvoreno učilište ERUDIO	0	62
Otvoreno učilište ALGEBRA	0	21
Pučko otvoreno učilište AS	0	48
Srednja strukovna škola Vice Vlatković	19	31
Pomorska škola Zadar	2	0
Zadarska privatna gimnazija	1	0
Srednja škola Bartula Kašića Pag	0	1
Srednja škola Kneza Branimira Benkovic	0	12
Medicinska škola Ante Kuzmanića	1	1

Izvor: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, AZUP baza podataka

Na području Republike Hrvatske je zabilježeno 52% osoba koje su nakon redovnog školovanja⁴² pohađale dodatan oblik obrazovanja, istaknuto je kako to čini iz osobnog interesa, dok je 38% anketiranih osoba dodatno se obrazovalo za potrebe postojećeg zanimanja. Najčešći oblik dodatnog obrazovanja jesu dugotrajni obrazovni programi u trajanju duljem od dvije godine (39%), 30% pohađanih obrazovnih programa je u trajanju od 7 do 12 mjeseci, dok je 13,8% pohađanih obrazovnih programa u trajanju od 4 do 6 mjeseci. 20,5% je u trajanju kraćem od tjedan dana.

Jedna od prepreka veće uključenosti odraslih u obrazovanje jest činjenica da je obrazovanje odraslih uklopljeno u prihodovne aktivnosti obrazovnih ustanova, što znači da je cijena obrazovanja odraslih često previsoka kako za nezaposlene, tako i za zaposlene osobe. Vrlo čest problem je i neinformiranost nezaposlenih i zaposlenih o postojanju obrazovnih programa. Veliki broj poslodavaca⁴³ smatra dodatno obrazovanje potrebnim i poželjnim, ali jako malo svoje energije i resursa ulažu u to.

Reagirajući na potrebu za stvaranje dugoročno održivih mogućnosti zapošljavanja nužna je bolja suradnja između članova Partnerskog vijeća za tržište rada i Partnerskog vijeća za razvoj ljudskih potencijala Zadarske županije koja uključuje sve dionike tržišta rada Zadarske županije, u cilju razvoja politike

⁴² Istraživanje provedeno 2011. godine u Republici Hrvatskoj

⁴³Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.;

obrazovanja i obučavanja koja mora biti usklađena s dostupnim resursima i zahtjevima lokalnog tržišta rada.⁴⁴

Tablica 85: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za cjeloživotno učenje

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nezainteresiranost poslodavca za daljnja usavršavanja njihovih zaposlenika u cilju stjecanja novih znanja i vještina • Nedovoljno razvijena svijest i neinformiranost nezaposlenih i zaposlenih o značenju i potrebi cjeloživotnog učenja za daljnji razvoj • Smanjeno ulaganje resursa poslodavaca u dodatno obrazovanje • Previsoka cijena obrazovanja odraslih osoba • Nedovoljna educiranost i informiranost o EU fondovima 	<ul style="list-style-type: none"> • Osigurati edukacije za poslodavce za daljnja usavršavanja njihovih zaposlenika • Osmišljavanje programa za cjeloživotno učenje te uključivanje postojećih obrazovnih institucija • Omogućiti edukacije nezaposlenih i zaposlenih o projektima i EU fondovima • Prilagoditi cijene obrazovanja prema životnim standardima u RH

Izvor: ZADRA NOVA

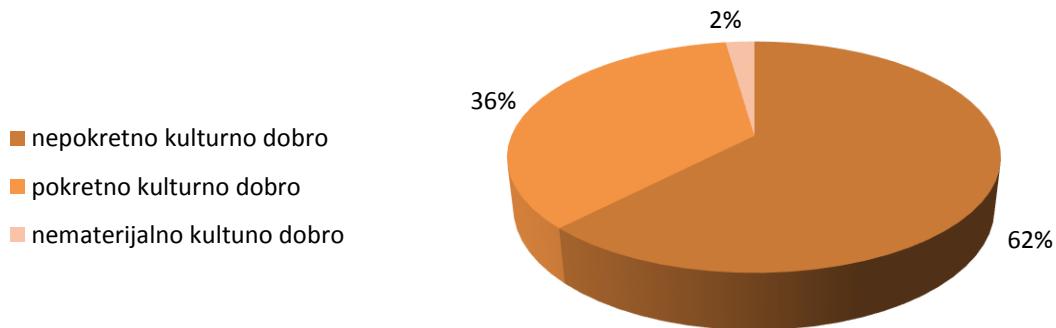
4.2. Kultura i sport

Kulturno-povijesna baština Zadarske županije nezaobilazni je element identiteta županije kao i njezinog održivog razvoja. Kulturnu baštinu čine materijalna i nematerijalna kulturna dobra od umjetničkog, povijesnog, paleontološkog, arheološkog, antropološkog i znanstvenog značenja.

4.2.1. Kulturna baština

Na području Zadarske županije nalazi se 445 kulturnih dobara i ona čine 5,43% u ukupnom broju kulturnih dobara Republike Hrvatske. U ukupnom broju kulturnih dobara Zadarske županije najveći udio pripada nepokretnim materijalnim kulturnim dobrima (62,25%), a najmanje nematerijalnim kulturnim dobrima – tek 2,25%.

Graf44: Struktura kulturnih dobara prema Registru kulturnih dobara RH, stanje 26.6.2015.

Izvor: Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

U kategoriji zaštićenih kulturnih dobara RH od nacionalnog značaja, 9 ih se nalazi na području Zadarske županije, odnosno čak 21,43%. Svih 9 zaštićenih dobara spada u nepokretnu kulturnu baštinu. To su:

- Kaštel Benković i crkva sv. Ante, Benkovac
- Samostan sv. Duje, Kraj

⁴⁴ Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.;

- Manastir i crkva Uspenja Bogorodice, Krupa
- Crkva sv. Nikole, Kula Atlagić
- Crkva sv. Asela (Anselma), Nin
- Crkva sv. Križa i okolno područje s prapovijesnim i antičkim nalazima, Nin
- Crkva sv. Martina, Pridraga
- Samostan sv. Kuzme i Damjana, Tkon
- Maškovića han, Vrana.

Iako je nematerijalna kulturna baština u registru kulturnih dobara manje zastupljena, njenova vrijednost za očuvanje kulturnog identiteta neke zajednice je nezamjenjiva. Godine 2009. paško čipkarstvo uvršteno je u UNESCO-ov popis nematerijalne kulturne baštine svijeta, a 2012. i 2013. godine na ovaj popis uvršteni su klapsko pjevanje i mediteranski način ishrane, također karakteristični i za područje Zadarske županije.

U UNESCO-ov popis nematerijalne kulturne baštine svijeta uvrštene su paško čipkarstvo, klapsko pjevanje i mediteranski način ishrane

Na području Zadarske županije provode se projekti revitalizacije i turističke valorizacije kulturne baštine i to: projekt HERA i projekt Kneževa palača.

HERA je strateški projekt financiran iz IPA programa Jadranska prekogranična suradnja 2007.-2013., u kojem Zadarska županija sudjeluje kao nositelj projekta. Ukupna vrijednost projekta: 8.842.602,24 EUR, a vrijednost projekta na području Zadarske županije iznosi 814.763,91 EUR. Vrijeme provedbe projekta: studeni 2013. godine - ožujak 2016. godine. Cilj projekta HERA je razviti zajedničku prekograničnu platformu za upravljanje i promociju održivog turizma na jadranskom području baziranog na zajedničkom kulturnom naslijeđu. U okviru projekta obnovit će se gradski bedemi, ali i tri građevine koje su integralni dio sustava bedema – Mali arsenal, Vrata sv. Krševana i Prolaz cara Augusta.

Provedba projekta Obnova i turistička valorizacija kulturno povijesnog kompleksa Kneževe palače odobrenog za financiranje na natječaju za razvoj poslovne infrastrukture, iz Operativnog programa Regionalna konkurentnost 2007.—2013., započela je 2. listopada 2014. godine. Ukupna vrijednost projekta iznosi 37.799.651,00 kuna, uz 95% sufinanciranja, a projekt će se provoditi 24 mjeseca. Projekt ima za cilj stvaranje prepoznatljivosti novog integriranog kulturno-turističkog proizvoda Zadra kroz obnovu i turističku valorizaciju Kneževe palače. Osim za infrastrukturne zahvate i obnovu Kneževe palače sredstva će se iskoristiti i za jačanje kapaciteta za upravljanje Kneževom palačom, međunarodnu ljetnu školu, izradu marketing plana, te kompletнnog vizualnog identiteta Kneževe palače.

Tablica 86: Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz kulturnu baštinu

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nizak udio turista zainteresiranih za kulturni sadržaj • Nedostatak studija za konzervatore i srodne djelatnosti te nemogućnost usavršavanja • Nedostatak projektnih ideja zaštite i valorizacije kulturne baštine • Nedostatak adekvatnog financiranja 	<ul style="list-style-type: none"> • Iskoristiti napredak znanosti i tehnologije za kvalitetniju zaštitu kulturne baštine • Utvrditi nosive kapacitete spomeničke baštine • Povećati kapacitete u svrhu prijava na natječaje za sredstva iz nacionalnih i EU fondova • Povećati promociju kulturne baštine • Povećati valorizaciju nematerijalne kulturne baštine • Ostvariti bolju suradnju muzeja sa Konzervatorskim odjelom • Ostvariti bolju povezanost sa sektorom turizma u svrhu kvalitetnije ponude • Spriječiti vandalizam nad kulturnom baštinom

Izvor: ZADRA NOVA

4.2.2. Muzejska djelatnost

Prema Registru muzeja, galerija i zbirki u RH⁴⁵, na području Zadarske županije djeluje ukupno 15 muzeja i to dva državna muzeja, četiri regionalna i devet lokalnih muzeja. Od toga pet je općih muzeja (jedan nacionalni i tri zavičajna muzeja), dok ih je devet specijaliziranih (tri arheološka, jedan pomorski, tri etnografske muzejske zbirke i dvije zavičajne muzejske zbirke).

Prema stručnim i administrativnim kriterijima razlikuju se 3 kategorije muzeja u registru te shodno tomu dodjeljuju statusi A,B ili C:

- A. zadovoljavaju sve uvjete što ih propisuje Zakon o muzejima(NN 142/98, 65/09) prihvaćen je akt o njihovu osnivanju, tj. pravno postoje kao ustanove,
- B. djelomično zadovoljavaju uvjete što ih propisuje Zakon o muzejima i rade na tome da ih zadovolje,
- C. ne zadovoljavaju uvjete što ih propisuje Zakon o muzejima i nije izgledno da će ih ikada ostvariti, ali posjeduju građu, tj. zbirku. Takve su, na primjer, zbirke ili ustanove koje ICOM⁴⁶definira kao muzej, ali takvima nisu priznate hrvatskim Zakonom o muzejima, te prema sadašnjim pozitivnim propisima nemaju mogućnost da postanu muzejom.

Obzirom na gore navedene kriterije 10 muzeja zadovoljava sve uvjete propisane zakonom, 1 muzej djelomično zadovoljava uvjete, dok 4 muzeja ne zadovoljavaju.

Tablica 87: Pregled muzeja Zadarske županije

NAZIV	STATUS	DJELOKR UG	VRSTA
Arheološki muzej Zadar	A	regionalni	specijalizirani muzej - arheološki
Arheološki muzej Zadar - Muzej ninskih starina	A	lokralni	specijalizirani muzej - arheološki
Etnografska zbirka Bibinje	C	lokralni	muzejska zbirka - etnografski
Etnografska zbirka Kolan	C	lokralni	muzejska zbirka - etnografski
Kula Stojana Jankovića	C	regionalni	opći muzej - zavičajni
Muzej antičkog stakla u Zadru	A	državni	specijalizirani muzej - arheološki
Narodni muzej Zadar	A	regionalni	opći muzej - nacionalni
Narodni muzej Zadar - Područna etnografska zbirka Veli Iž	A	lokralni	muzejska zbirka - etnografski
Narodni muzej Zadar - Područna kulturno-povijesna zbirka Mali Iž	A	lokralni	muzejska zbirka - etnografski
Pomorsko-povijesna zbirka Zavoda za povijesne znanosti HAZU	B	regionalni	specijalizirani muzej - pomorski
Stalna izložba crkvene umjetnosti (SICU)	A	državni	specijalizirani muzej - umjetnički
Zavičajni muzej Benkovac	A	lokralni	opći muzej - zavičajni
Zavičajni muzej Biograd na Moru	A	lokralni	opći muzej - zavičajni
Zavičajni muzej Novigrad	C	lokralni	muzejska zbirka - zavičajni
Zavičajni muzej Obrovac	A	lokralni	opći muzej - zavičajni

Izvor: Registr muzeja, galerija i zbirki u RH, obrada ZADRA NOVA

U Registru muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica vodi se 171 zbirka, od čega je njih 14, odnosno 8,18% na području Zadarske županije. Njih 11 nalazi se u sklopu katoličkih crkava i samostana, dok se u sklopu pravoslavnih crkava i manastira nalaze tri zbirke.

⁴⁵ Registr vodi Muzejski dokumentacijski centar, dostupan je isključivo online

⁴⁶ International Council of Museums – Međunarodno muzejsko vijeće, jedina organizacija na svjetskoj razini koja okuplja muzeje i mujejske stručnjake iz cijelog svijeta. Preko 30.000 stručnjaka iz 137 zemalja čini jedinstvenu mrežu predanu promociji i zaštiti prirodne i kulturne baštine

Tablica 88: Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz kulturnu i sport

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Neinformiranost i nezainteresiranost stanovništva • Nedostatak novih ideja i razvojnih projekata • Nedostatak finansijskih sredstava • Ne postoji kontinuitet posjeta muzejima i izložbama 	<ul style="list-style-type: none"> • Povećati marketinške aktivnosti, prisutnost u medijima i na društvenim mrežama • Povećati posjećenost • Povezati se sa sektorom turizma i drugim kulturnim dionicima radi kvalitetnije ponude • Poboljšati suradnju sa Turističkim zajednicama na području županije • Iskoristiti dostupna finansijska sredstva iz EU fondova te nacionalnih kvalitetnim projektnim prijedlozima • Uspostaviti suradnju sa sektorskim dionicima iz drugih država te zajedno nastupiti prema EU fondovima • Iskoristiti mogućnosti koje nudi program Erasmus +

Izvor: ZADRA NOVA

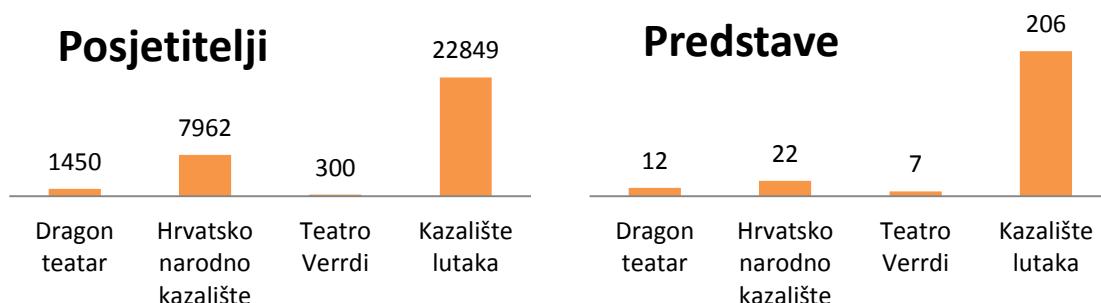
4.2.3. Kazališna djelatnost

U Očevidniku kazališta Republike Hrvatske⁴⁷registrirana su ukupno 4 profesionalna kazališta na području Zadarske županije:

- Hrvatsko narodno kazalište Zadar
- Kazalište lutaka Zadar
- Teatar "TeatroVerdi"
- Umjetnička organizacija "Dragon Teatar".

U ukupnom broju održanih predstava na području Zadarske županije u sezoni 2013./2014., više od 83% predstava održano je od strane Kazališta lutaka Zadar. Kazalište lutaka Zadar imalo je i najveći broj posjetitelja - 22.849 od ukupno 32.561 posjetitelja kazališnih predstava u sezoni 2013./2014.

Graf45: Pregled broja posjetitelja i predstava kazališta Zadarske županije

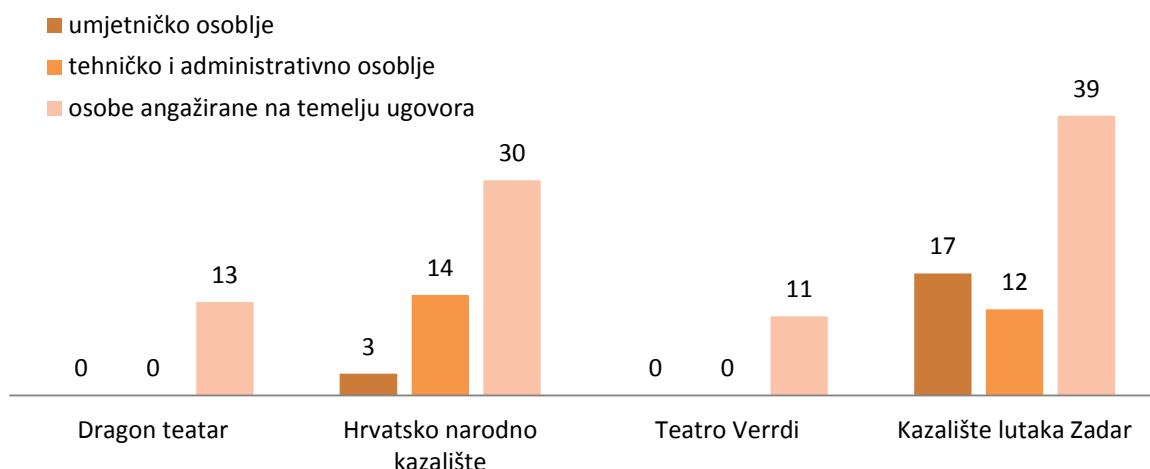

Izvor: Državni zavod za statistiku, Statističko izvješće Kultura i umjetnost u 2013.

Najveći broj zaposlenih ima Kazalište lutaka Zadar (ukupno 29), a slijedi ga Hrvatsko narodno kazalište sa 17 zaposlenih. Kazališta Dragon teatar i Teatar Verdi nemaju stalno zaposlenog osoblja, već svoje potrebe zadovoljavaju angažiranjem osoblja putem ugovora.

⁴⁷ Definiran je Pravilnikom o očevidniku kazališta (NN 35/07) a vodi se u Ministarstvu kulture. Sadrži temeljne podatke o svim javnim i privatnim kazalištima, kazališnim družinama i kazališnim kućama u Republici Hrvatskoj

Graf46: Prikaz zaposlenih u kazalištima Zadarske županije

Izvor: Državni zavod za statistiku, Statističko izvješće Kultura i umjetnost u 2013.

Tablica 89: Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz kazališnu djelatnost

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Centraliziranost kazališne djelatnosti i kulture Nedostatak adekvatnog financiranja Nedostatna mobilnost kulturnih djelatnika Nedostatak projektnih ideja 	<ul style="list-style-type: none"> Ojačati kapacitete za prijavu na natječaje za sredstva iz nacionalnih i EU fondova Ostvariti međusektorsku povezanost posebno sa turističkim sektorom Povećati broj godišnjih pretplatnika Povećati marketinške djelatnosti u svrhu popularizacije Raspoređiti ravnomjerno događanja kroz godinu

Izvor: ZADRA NOVA

4.2.4. Knjižnična i arhivska djelatnost

Na području Zadarske županije nalazi se jedna županijska knjižnica (Gradska knjižnica Zadar), 4 gradske (Biograd, Benkovac, Pag i Obrovac) te 6 općinske knjižnice (Sali, Kali, Gračac, Novigrad, Ražanac, Kolan). Na području županije djeluju i Sveučilišna knjižnica koja je u sastavu Sveučilišta u Zadru te Znanstvena knjižnica Zadar.

Druge institucije koje djeluju na području Zadarske županije, poput škola i muzeja, također imaju vlastite knjižnice u svom sastavu. Na području županije djeluje i Državni arhiv Zadar.

Bibliobus, pokretna knjižnica, sastavni je dio knjižnične mreže Gradske knjižnice Zadar. Omogućuje korisnicima pristup znanju, informacijama i zabavi korištenjem knjiga i drugih medija, u naseljima gdje nema uvjeta za druge oblike djelovanja narodne knjižnice.

Tablica 90: Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz knjižničnu i arhivsku djelatnost

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak finansijskih sredstava • Neadekvatna zakonska regulativa • Centraliziranost upravljanja kulturom • Neprepoznatljivost suvremenih trendova u knjižničnoj i arhivskoj djelatnosti među zakonodavcima 	<ul style="list-style-type: none"> • Obnoviti infrastrukturu knjižnica diljem županije • Povećati kapacitete knjižne i arhivske građe • Potaknuti veću konzumaciju knjižne građe među starijom populacijom • Ostvariti veću međusektorskou povezanost • Ojačati kapacitete za prijavu na natječaje za sredstva iz nacionalnih i EU fondova namijenjenih kulturi

Izvor: ZADRA NOVA

4.2.5. Audiovizualne djelatnosti i novi mediji

Audiovizualne djelatnosti i novi mediji obuhvaćaju igrane, dokumentarne, eksperimentalne i animirane filmove, njihovu proizvodnju, promociju, distribuciju i prikazivanje. Uz film, audiovizualne djelatnosti čine fotografija i televizija. Novi mediji predstavljaju novi oblik komunikacije prvenstveno temeljen na upotrebi Interneta, interaktivnosti i multimedijskom prezentiranju. Značajan korak u razvoju ovog elementa kulturne ponude je osnivanje ureda Zadar Film Commission.

U 2013. godini na području Zadarske županije registrirana su ukupno 3 kinematografa koja raspolažu kapacitetom od ukupno 1.594 sjedala. Od ukupnog broja održanih predstava na području županije, više od 92,56% je predstava stranog filma, a tek 7,44% domaćeg. Slijedom navedenoga, od ukupno 162.465 gledatelja u 2013. godini, 87,26% kino je posjetilo radi gledanja filma strane produkcije.

Zadar Film Commission član je European Film Commission neprofitne udruge sa ciljem razmjene informacija između članova, lociranja idealnih lokacija za snimanje, pružanje logističke potpore, prijave na natječaje EU te konstantne edukacije članova.

Zadar Film Commission je prvi hrvatski regionalni Filmski ured, osnovan u rujnu 2014. godine kao dio Ustanove za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije INOVAcija s ciljem privlačenja što većeg broja projekata filmske industrije na prostor Zadarske županije nudeći logističku potporu te formiranja identiteta Zadarske županije kao globalno prepoznatljive i privlačne filmske destinacije. Istaknuta točka Zadarske županije u području audiovizualnih djelatnosti je i Film Forum Festival (premijerno održan 2009. te konstantno, svaki kolovoz, okuplja filma i kulturnog sadržaja željnu publiku i počasne goste) - međunarodni filmski festival s fokusom na europsku koprodukciju. Uz filmski donosi i znatan edukativni i „networking“ sadržaj realiziran u suradnji s domaćim i stranim partnerima.

Tablica 91: Razvojna ograničenja vezano uz audiovizualne djelatnosti i nove medije

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Centraliziranost upravljanja kulturom • Netransparentnost financiranja subjekata u sektoru kulture • Nedostatak adekvatne infrastrukture za razvoj audiovizualnih umjetnosti i novih medija te snimanja koprodukcija • Centraliziranost audiovizualnih umjetnosti • Loša povezanost obrazovnih institucija sa subjektima na području audiovizualnih umjetnosti i novih medija 	<ul style="list-style-type: none"> • Uskladiti obrazovni program sa razvojem audiovizualnih djelatnosti i medija i njihovim potrebama • Ojačati kapacitete za prijave na natječaje za sredstva iz nacionalnih i EU fondova • Povezati se sa sektorom turizma i turističkim zajednicama • Pojačati marketinšku djelatnost • Poticati prateće djelatnosti filmskoj industriji • Omogućiti porezne olakšice gospodarstvenicima

	<p>zainteresiranim za ulaganje u audiovizualne djelatnosti i nove medije</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ostvariti međusektorsko povezivanje • Povezati se sa zainteresiranim partnerima iz drugih zemalja u svrhu ostvarivanja koprodukcije
--	---

Izvor: ZADRA NOVA

4.2.6. Kultурне i kreativne industrije

Dok se kulturne industrije odnose na stvaranje kulturnih proizvoda u određenom kulturnom sektoru, kreativne industrije kao širi termin obuhvaćaju i aktivnosti poput stvaranja softvera, marketinšku djelatnost, odnose s javnošću i slične aktivnosti koje su bitne za stvaranje kreativnih proizvoda i usluga. Ova se dva termina često koriste zajedno i obuhvaćaju arhitekturu, arhive i knjižnice, umjetničku djelatnost u užem smislu, audiovizualnu umjetnost, kulturnu baštinu, dizajn, festivalе, glazbu, izvedbene umjetnosti, izdavaštvo, radio, televiziju itd.

Na području Zadarske županije valja istaknuti inicijativu za osnutak Centra kreativne industrije kao dio, zasad tek u vidu projektnog prijedloga planiranog, Centra novih tehnologija. Uvidom u potrebe dionika Zadarske županije te strateškim promišljanjem došlo se do zaključka kako sektor filmske i kreativne industrije ima značajan potencijal za razvoj, stoga se osnutkom Centra kreativne industrije namjeravaju stvoriti adekvatni uvjeti za proizvodnju visokokvalitetnih proizvoda i uslužnih djelatnosti iz kulturne i kreativne industrije. Projektom bi se trebalo financirati opremanje audio-vizualnog i kreativnog centra izvrsnosti, inkubatora i kreativne audio-vizualne škole. Navedeno podrazumijeva opremanje kreativnog ureda, operativnog biroa filmskog festivala, studija za izradu lutaka i scenografija, studija za glazbu, filmskog studija, post-produkcijskog studija, tonskog studija, prostora za rad raznih kreativaca, višenamjenske multimedijalne dvorane te osnivanje Film Comissiona. Projekt je prepoznat od strane Ministarstva Gospodarstva kao „Projekt od nacionalnog interesa“.

Tablica 92: Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz kulturne i kreativne industrije

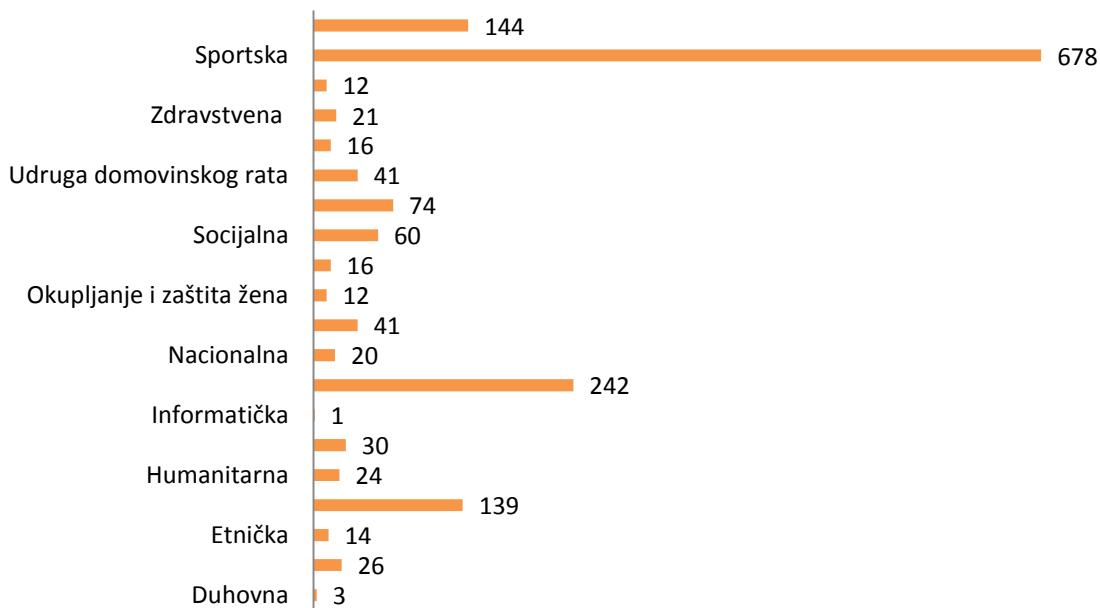
RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak studijskih programa pa tako i priljeva educiranih mladih stručnjaka • Nedovoljna povezanost subjekata kreativnih industrija • Nedostatak adekvatne infrastrukture za rad • Nedovoljna vrednovanost i popraćenost u medijima • Nedovoljna logistička podrška JLS • Centraliziranost upravljanja kulturom 	<ul style="list-style-type: none"> • Povezati se sa turističkim sektorom radi kvalitetnije ponude • Povećati dostupnost kulturnih i kreativnih industrija izvan granica grada Zadra • Povećati interdisciplinarnu suradnju • Iskoristiti sredstva iz EU fondova namijenjena kreativnoj industriji • Povezati aktere kreativne industrije • Adekvatno planirati događanja kako bi se maksimizirao odaziv publike

Izvor: ZADRA NOVA

4.2.7. Civilni sektor

Civilni sektor Zadarske županije čini 1.614 udruga te 4 zaklade. Od 1.614 udruga najviše udruga registrirano je na području sportskih djelatnosti (42%), 15% udruga registrirano je na području kulturnih djelatnosti, a u okviru gospodarskih djelatnosti 9%. Od 4 zaklade dvije su u području kulture, jedna u području socijalne skrbi, a jedna u području zdravstva.

Graf47: Podaci Registra udruga Republike Hrvatske po djelatnostima za Zadarsku županiju

Izvor: Registar udruga Republike Hrvatske

Kao važnog dionika civilnog sektora valja istaknuti Volonterski centar, koji djeluje na području Zadarske županije od 2013. godine. Osnovan je od strane Udruge socijalnih radnika Zadar u svrhu promicanja volonterskog rada u lokalnoj zajednici, povezivanja zainteresiranih za volontiranje i organizacija kojima su volonteri potrebni te poboljšanja kvalitete života korisnika uslugama volonterskog rada. Udruga je od svog osnutka iznimno aktivna te sudjeluje u brojnim projektima, među značajnijima je Hear Me Out, projekt sa ciljem podizanja svjesnosti i stvaranje prilika za zapošljavanja osoba oštećenog sluha, usmjeren je prema povećanju broja volontera i koordinatora volontera u volonterskom centru, ustanovama socijalne skrbi i udrugama.

Od iznimnog značaja za scenu nezavisne kulture je zajednica udruga „Centar nezavisne kulture“, osnovana 2013. godine u svrhu povećavanja aktivnosti, kvalitete i utjecaja nezavisnog kulturnog sektora u gradu Zadru i Zadarskoj županiji. Unutar Zajednice djeluju udruga za razvoj nezavisne kulture „Šigureca“, udruga za promicanje urbane kulture „Zdanje“, udruga „Mala Filozofija“, udruga za promicanje ekološke proizvodnje hrane, zaštite okoliša i održivog razvoja „Eko-Zadar“ te prijateljske organizacije Teatar Dragon i TeatroVeRRdi.

Projekt B-hive vrijednosti 187.358 EUR-a koji je trajao do 22. lipnja 2015. godine uspostavio je Savez organizacija civilnog društva te ojačao kapacitete edukacijom članova udruga na područjima pisanja projektnih prijedloga, knjigovodstva, web dizajna te odnosa sa javnošću.

Tablica 93: Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz civilni sektor

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Nedovoljna razvijenost civilnog društva (izuzev sporta) Nedovoljna transparentnost rada udruga Nepostojanje sustava mjerjenja učinka financiranja programa Preveliki broj udruga koje zastupaju ista područja Loša suradnja između udruga i institucija 	<ul style="list-style-type: none"> Jaćati upravljačke i stručne kapacitete udruga Obrazovati djelatnike udruga u pisanju projektne dokumentacije i projekata Usmjeriti na veće korištenje prilika financiranja iz EU fondova Poticati transparentnost udruga Uključiti više građana u djelovanje civilnog sektora

<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak adekvatne infrastrukture • Nedovoljna spremnost građana na volontiranje 	<ul style="list-style-type: none"> • Povećati međusobnu suradnju udruga • Omogućiti adekvatnu infrastrukturu udrugama • Poboljšati komunikacijske kanale sa turističkom zajednicom i JLS-om
---	--

Izvor: ZADRA NOVA

Fokus grupa Kultura

Povodom izrade dotičnog dokumenta, Županijske razvojne strategije Zadarske županije 2015.-2020., održana je fokus grupa na temu kulture kako bi se direktno prikupili podaci o potrebama i problemima kulturnih dionika Zadarske županije. Istaknuto je da je prisutna iznimna centralizacija kulturnih događanja sa preko 90% održavanja u gradu Zadru dok su ostali dijelovi županije marginalizirani. Primijećene su školske knjižnice kao generatori kulture u manjim sredinama kao i projekt bibliobusa Gradske knjižnice Zadar kojim se donose knjige i u najdalje kutove Zadarske županije, ali koji ima problema sa potrebnim financiranjem za nastavak nesmetanog djelovanja. Utvrđena je ciljna skupina školaraca kao baza budućih konzumenata kulturnih događaja te kao dionike koje već u rano doba treba usmjeriti prema kulturnim sadržajima. Istaknut je problem nerazmjernog financiranja kulturnih dionika kao i netransparentnost kriterija za ostvarenje financiranja. Javlja se potreba za izvedbenim prostorom aktera nezavisne kulturne scene te poboljšanja suradnje sa javnim institucijama. Predloženo je raspoređivanje kulturnih manifestacija tijekom cijele godine kako bi se izbjegla preklapanja tijekom ljeta, a praznina kalendara zimi. Nadalje, pokazujući pozitivne primjere Zavičajnog muzeja u Benkovcu te Han kule koji su povezali više događaja u jedan (primjerice izložbu prati koncert) sugerira se takav moderniji pristup organizaciji kulturnih događaja.

4.2.8. Sportske djelatnosti

Krovno tijelo sustava sporta u Zadarskoj županiji je Sportska zajednica Zadarske županije. U djelatnosti sporta na području Zadarske županije registrirano je 612 pravnih osoba s registriranim članstvom od približno 10.000 aktivnih sportaša, tj. sa povremenim sportašima približno 15.000 sudionika u 57 olimpijskih i neolimpijskih sportova i sportskih grana.

U Sportsku zajednicu Zadarske županije su učlanjeni županijski sportski savezi kao i savezi učeničkih i studentskih klubova, zatim sportske zajednice u gradovima na području Zadarske županije, te druge pravne osobe čija je djelatnost od značenja i interesa za sport u Zadarskoj županiji. U redovnom članstvu Sportske zajednice Zadarske županije su:

- Dvije sportske zajednice u jedinicama lokalne samouprave Zadarske županije (Sportska zajednica Grada Biograda na Moru i Sportska zajednica Grada Zadra)
- 18 sportskih saveza Zadarske županije
- Tri ustanove i trgovačka društva od interesa za razvoj sporta u Zadarskoj županiji (Ordinacija sportske medicine i dva trgovačka društva za upravljanje sportskim objektima).

Temeljem zakona o sportu na razini Zadarske županije djeluje 18 sportskih saveza. U 2014. godini sportski klubovi iz Zadarske županije osvojili su 19 naslova prvaka Hrvatske u kategorijama posada, parova ili ekipno, dok su u kategoriji individualno osvojili 60, što ukupno iznosi 79 osvojenih naslova prvaka Hrvatske. Sportaši iz klubova Zadarske županije osvojili su 18 odličja kao članovi reprezentacije Hrvatske na velikim međunarodnim natjecanjima u 2014. godini. Iste godine utvrđena su načela razvoja i unapređenja sporta u Zadarskoj županiji koja će prethoditi izradi Strategije razvoja sporta u Zadarskoj županiji za razdoblje 2016.-2020. godine. Jedan od ciljeva bio bi osnivanje klubova iz olimpijskih sportova koji nisu zastupljeni u Zadarskoj županiji.

Tablica 94: Razvojna ograničenja i mogućnosti vezano uz sportske djelatnosti

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje sustava mjerjenja učinaka financiranja programa u sportu • Nedostatak sredstava u županijskom proračunu za potrebe sportskih dionika • Nedostatak Zakona o sportu • Sporo rješavanje imovinsko-pravnih sporova • Preopterećenost djece gradivom i izvanškolskim aktivnostima za adekvatnu participaciju u sportu • Visoke cijene najma sportskih objekata • Manjak slobodnog vremena građana za bavljenje sportom • Neredovita isplata plaća i honorara zaposlenicima, trenerima i sportašima • Nedovoljne porezne olakšice za gospodarstvenike koji sponzoriraju sportske klubove i sportaše 	<ul style="list-style-type: none"> • Ulagati u izgradnju specijaliziranih rentabilnih školskih dvorana • Obnoviti postojeće dvorane i igrališta • Povećati razinu participacije stanovništva u amaterskom sportu te djece u školskom sportu • Učinkovitije organizirati sportska događanja u svrhu smanjenja troškova • Poticati javno-privatno partnerstvo tijekom gradnje sportskih objekata • Uspostaviti kriterije financiranja sportskih klubova • Uspostaviti potrebnu razinu znanja kadrova te kontinuirano provoditi edukacije • Povećati zdravstvenu skrb djece sportaša i amatera • Omogućiti adekvatne uvjete sportašima sa invaliditetom • Donijeti strategiju razvoja sporta Zadarske županije • Obratiti veću pozornost na razvoj sporta u manjim sredinama i otocima

Izvor: ZADRA NOVA

Fokus grupa Sport

Područje sporta nedovoljno je razvijeno u Zadarskoj županiji stoga se organizirala fokus grupa u svrhu što kvalitetnijeg rješenja gorućih problema i razvojnih potreba. Utvrđeno je da je nužnost povećati finansijska sredstva, jer klubovi diljem županije posluju ispod razine održivosti. Nadalje, važno je pristupiti izgradnji novih sportskih objekata poput olimpijskog bazena, specijaliziranih funkcionalnih dvorana namijenjenih školskom sportu te povesti računa o razvoju sporta u manjim sredinama županije kao i na otocima. Zatim, poboljšati razinu kvalitetne obrazovanosti sportskih djelatnika te uvesti temeljite liječničke preglede mladih sportaša i amatera što je od iznimne važnosti. Razina uključenosti sportaša amatera je zabrinjavajuća te daleko ispod europskog prosjeka stoga istu treba povećati kao i omogućiti uvjete za adekvatnu participaciju sportaša sa invaliditetom. Ključno je donijeti kvalitetan Zakon o sportu, rješiti imovinsko-pravne probleme sportskih objekata, te uspostaviti kriterije za transparentno financiranje klubova zaključak je sudionika fokus grupe.

4.3. Zdravstveni sustav

4.3.1. Zdravstvena skrb

Zdravstvena zaštita iz obveznog zdravstvenog osiguranja na razini zdravstvenih zavoda provodi se na primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj razini zdravstvene zaštite, te putem posebnih programa.

Zdravstvena zaštita na primarnoj razini pruža se kroz djelatnosti: opću/obiteljsku medicinu, zdravstvenu zaštitu predškolske djece, zdravstvenu zaštitu žena, patronažnu zdravstvenu zaštitu, zdravstvenu njegu u kući bolesnika, stomatološku zdravstvenu zaštitu (polivalentnu), higijensko-epidemiološku zdravstvenu zaštitu, preventivno-odgojne mjere za zdravstvenu zaštitu školske djece i studenata, laboratorijsku dijagnostiku, ljekarništvo, hitnu medicinsku pomoć.

Zdravstvena djelatnost na sekundarnoj razini obuhvaća specijalističko-konziliarnu zdravstvenu zaštitu i bolničku zdravstvenu zaštitu. Zdravstvena djelatnost na tercijarnoj razini obuhvaća obavljanje najsloženijih oblika zdravstvene zaštite iz specijalističko-konziliarnih i bolničkih djelatnosti.

U Zadarskoj županiji djeluju sljedeće zdravstvene ustanove:

- Opća bolnica Zadar
- Specijalna bolnica za ortopediju Biograd n/M
- Psihijatrijska bolnica Ugljan
- Dom zdravlja Zadarske županije s radnim jedinicama u Zadru, Biogradu na Moru, Benkovcu, Gračacu, Pagu i Obrovcu
- Zavod za hitnu medicinu Zadarske županije sa ispostavama u Zadru, Biogradu n/M, Benkovcu, Poličniku, Pagu, Gračacu, Starigradu, Ninu
- Zavod za javno zdravstvo Zadar
- Poliklinike – Axon, Crvelin, Ghetaldus, Labar, Mešter, Nika, Sanus, Sunce, Therapia i Venera
- Ljekarna Zadar
- Privatne ljekarne
- Privatne ordinacije opće medicine
- Privatne ordinacije dentalne medicine
- Privatne specijalističke ordinacije.

Najznačajnija regionalna ustanova za zdravstvo na području Zadarske županije je Opća bolnica Zadar koja u 2014. godini broji 21 medicinskih odjela i 8 službi s ukupno 1.219 zaposlenih, od toga 943 zdravstvenih djelatnika i 276 nezdravstvenih djelatnika.

2011. Opća Bolnica Zadar je svrstanu u kategoriju županijskih bolnica regionalnog značaja.

Opća bolnica Zadar djeluje kroz sljedeće odjele: odjel za transfuziologiju, odjel za interne bolesti, odjel za infektologiju, odjel za pedijatriju, odjel za psihijatriju, odjel za dermatologiju i venerologiju, odjel za fizičku medicinu i rehabilitaciju, odjel za radiologiju, odjel za radioterapiju onkologiju i nuklearnu medicinu, odjel za anestezilogiju reanimatologiju i intenzivno lijeчењe, odjel za kirurgiju, odjel za neurologiju, odjel za urologiju, odjel za ginekologiju i opstetriciju, odjel za otorinolaringologiju, odjel za oftalmologiju, odjel za patologiju i sudsku medicinu, odjel za kliničku citologiju, odjel za labaratorijsku dijagnostiku, odjel za ljekarničku djelatnost, odjel centralne sterilizacije.

U proteklim godinama nabavljeno je niz dijagnostičkih aparata i uređaja za potrebe rada Opće bolnice Zadar (ultrazvučni aparati, digitalni kolor dopler, perimetar, mikroskopi za pojedine odjele, kolonoskop i gastroskop, CT aparat, magnetska rezonanca itd.), a ulagana su sredstva i u: financiranje i opremanje nove

bolničke kuhinje, izgradnju odjela psihijatrije, neurologije, centralne bolničke sterilizacije, projektiranje Poliklinike itd. čime je značajno podignut standard i kvaliteta pružanja zdravstvenih usluga u Općoj bolnici Zadar.

Specijalna bolnica za ortopediju u Biogradu n/M djeluje kroz tri odjela i to: ortopedski, produženo liječenje i fizijatrijski odjel. Specijalna bolnica za ortopediju predstavlja moderan centar za liječenje ortopedskih bolesti. Novi, inovativni načini liječenja bolnicu svrstavaju među najpoznatije i najcjenjenije hrvatske zdravstvene ustanove.

Psihijatrijska bolnica Ugljan zdravstvena je ustanova koja ima bogato iskustvo i tradiciju u provođenju zdravstvene zaštite psihičkog zdravlja ljudi. Kroz sve etaže svog liječenja može obuhvatiti i do 483 ljudi dnevno, a s kapacitetom od 483 kreveta, tijekom jedne godine liječenjem je obuhvaćeno oko 1070 pacijenata. Psihijatrijska bolnica Ugljan među prvima u Dalmaciji je uvela palijativnu medicinsku skrb na jedan od svojih odjela gdje je za tu svrhu osigurano šest ležajeva.

Dom zdravlja Zadarske županije javna je zdravstvena ustanova primarne zdravstvene zaštite koja obuhvaća djelatnosti obiteljske medicine, dentalnu zdravstvenu zaštitu, zdravstvenu zaštitu žena i predškolske djece, medicinu rada, radiološku dijagnostiku, specijalističko-konzilijsku zdravstvenu zaštitu, sanitetski prijevoz i patronažnu zdravstvenu zaštitu. Dom zdravlja Zadarske županije ima svoje radne jedinice u Zadru, Biogradu n/M, Benkovcu, Gračacu, Pagu i Obrovcu.

Zavod za hitnu medicinu Zadarske županije osigurava hitnu medicinsku pomoć ozlijedenim i naglo oboljelim osobama na području cijele Županije. Zavod se sastoji od slijedećih ispostava: Zadar, Biograd n/M, Benkovac, Poličnik, Pag, Gračac, Starigrad i Nin.

Zavod za javno zdravstvo Zadar provodi javno zdravstvenu djelatnost na području Zadarske županije. Javno zdravstvena djelatnost obuhvaća epidemiološke mjere nadzora i intervencije, praćenja i analize zaraznih i nezaraznih bolesti, nadzor nad zdravstvenom ispravnošću namirnica, vode i predmeta opće upotrebe, kontinuirani monitoring kvalitete zraka, javnozdravstvenu mikrobiološku djelatnost, analizu zdravstvenih pokazatelja i rada u zdravstvu, preventivne i specifične mjere zdravstvene zaštite školske djece i studenata, te primarnu prevenciju i izvan bolničko liječenje bolesti ovisnosti. Ispostave zavoda su: Biograd n/M, Benkovac, Pag i Obrovac.

Zadarska županija osnivač je zdravstvene ustanove Ljekarna Zadar koja svoju djelatnost provodi u šestljekarničkih jedinica.

Na području Zadarske županije u 2014. godini bilo je 97 ordinacija opće medicine, od toga ih 23 ima koncesiju tj. ugovor s HZZO-om.

U 2014. godini su bila 24 tima T1⁴⁸, 27 timova T2⁴⁹ i 5 timova u pripravnosti⁵⁰ u djelatnosti hitne medicinske pomoći (10 timova T1 u Zadru, 3 u Pagu, 3 u Preku, 5 u Biogradu n/M, 3 u Poličniku, 5 timova T2 u Gračacu, 5 u Benkovcu, 5 u Starigradu, 5 u Ninu, 2 u Pagu, 2 u Preku, 2 u Poličniku, 1 u Posedarju, dok je u pripravnosti bio 1 tim u Sali/Žman, 1 na Velom Ižu, 1 na Istu, 1 na Silbi i 1 u Božavi).

U 2014. godini bilo je 3 tima medicine rada, 37 djelatnika u patronažnoj djelatnosti dok zdravstvena njega u kući broji 7 ustanova sa 55 djelatnika.

⁴⁸Tim T1: doktor medicine specijalist hitne medicine utimu snajmanje medicinskom sestrom – medicinskim tehničarom i vozač

⁴⁹Tim T2: medicinska sestra – medicinski tehničar sa specijalističkim usavršavanjem iz djelatnosti hitne medicinske pomoći u timu snajmanje medicinskom sestrom – medicinskim tehničarom

⁵⁰Pripravnost: liječnik, medicinska sestra / medicinski tehničar koji obavlja i poslove vozača

Na području zaštite dojenčadi i predškolske djece u 2014. godini bilo je 14 timova (2 u Domu zdravlja Zadarske županije, 6 u Zadru, 1 u Kalima, 1 u Zemuniku Donjem, 1 u Benkovcu, 1 u Biogradu n/M, 1 u Pakoštanima, 1 u Pagu).

Zaštita školske djece, mlađeži i studenata je pokrivena sa 7 specijalista školske medicine.

U djelatnosti zdravstvene zaštite žena na području Zadarske županije djeluje 14 ginekoloških ordinacija. Od toga u sklopu Doma zdravlja Zadarske županije djeluju 3 ginekološke ordinacije u Zadru, 1 u Benkovcu, 1 u Biogradu n/M i 1 u Pagu. U Zadru su još 3 privatne ginekološke ordinacije koje imaju ugovor s HZZO-om i 5 privatnih ordinacija bez ugovora s HZZO-om.

Na području Zadarske županije djeluje 17 privatnih poliklinika, 41 privatna ljekarna, 74 privatne ordinacije opće medicine, 90 privatnih ordinacija dentalne medicine i 26 privatnih specijalističkih ordinacija i 7 ustanova za zdravstvenu njegu.

U 2014. godini u zdravstvenoj djelatnosti u Zadarskoj Županiji u državnim ustanovama bilo je zaposleno 2.330 osoba od čega 74% zdravstvenih djelatnika, 8% administrativnog osoblja i 18% tehničkog osoblja. Od ukupnog broja zdravstvenih djelatnika 382 su doktori medicine, 19 doktori dentalne medicine, 32 magistra farmacije, 290 djelatnika sa VŠS i 935 sa SSS.

Tablica 93: Sustav zdravstvene zaštite u Zadarskoj županiji 2014. godine - javne ustanove u mrežama zdravstvenih djelatnosti

	Dom zdravlja ZZ	Ljekarna Zadar (+6 ljekarničkih jedinica	Opća bolnica Zadar	Specijalna bolnica za ortopediju BnM	Psihiatrijska bolnica Ugljan	Zavod za javno zdravstvo Zadar	Zavod za hitnu medicinu ZZ
Zaposlenici zdravstveni	194	37	943	159	149	96	156
Zaposlenici nezdravstveni	63	19	276	50	120	28	40

Izvor: Zdravstveno – statistički ljetopis Zadarske županije za 2014. godinu

Prema podacima iz 2014. godine na području Županije ima 255 privatnih zdravstvenih ustanova i ordinacija (s ugovorom i bez ugovora s HZZO-om) u kojima je zaposleno 628 osoba.

Tablica 94: Privatne zdravstvene ustanove i ordinacije u Zadarskoj županiji u 2014. godini

R.br.	Zdravstvena ustanova/ordinacija	Broj ustanova/ordinacija	Ukupno zaposleno zdravstvenih djelatnika
1.	Poliklinike, klinike i centri	17	49
2.	Specijalističke ordinacije	26	66
3.	Ljekarne	41	138
4.	Ordinacije opće/obiteljske medicine	74	147
5.	Ordinacije dentalne medicine	90	173
6.	Ustanove za zdravstvenu njegu	7	55
UKUPNO		255	628

Izvor: Zdravstveno – statistički ljetopis Zadarske županije za 2014. godinu

Jedan od čimbenika pri ocjeni učinkovitosti zdravstvene zaštite su krevetni kapaciteti pa je tako prema podacima Zavoda za javno zdravstvo, Opća bolnica Zadar u 2014. godini imala 489 kreveta i 163 doktora medicine, Psihiatrijska bolnica Ugljan 483 kreveta i 16 doktora medicine te Specijalna bolnica za

ortopediju Biograd n/m 150 kreveta i 32 doktora medicine, što je ukupno **1.122** krevetnih kapaciteta i **211** doktora medicine u Zadarskoj županiji. U 2014. godini u Republici Hrvatskoj bilo je ukupno 25.219 kreveta i 5.963 doktora, dok je u 2013. godini bilo 25.119 kreveta i 5.861 doktor. Upoređujući ostale primorske županije, u 2014. godini po broju kreveta i doktora, ispred Zadarske županije nalaze se Primorsko-goranska županija (2.493 kreveta i 525 doktora) i Splitsko-dalmatinska županija (2.091 kreveta i 550 doktora).

U donjoj tablici prikazana je iskorištenost krevetnih kapaciteta, broj kreveta na 1000 stanovnika kao i prosječna dužina liječenja u bolnicama Zadarske županije u 2014. godini.

Tablica 95: Iskorištenost kapaciteta, broj kreveta i prosječna dužina liječenja u 2014. godini

R.br.	Ustanova	Iskorištenost kapaciteta %	Broj kreveta/1.000 stan	Prosječna dužina liječenja
1.	Opća bolnica Zadar	69	2,9	5,3
2.	Specijalna bolnica za ortopediju Biograd n/M	76	0,9	13,1
3.	Psihijatrijska bolnica Ugljan	78	2,8	110,9

Izvor: Zdravstveno – statistički ljetopis Zadarske županije za 2014. godinu

U 2014. godini iskorištenost kapaciteta u bolnicama na razini Republike Hrvatske iznosila je 71,01 dok je prosječna dužina liječenja bila 8,80 dana. Uspoređujući ove pokazatelje u 2014. godini sa pokazateljima primorskih županija, Zadarska županija se nalazi na prvom mjestu po iskorištenosti kapaciteta (73,73%), ali je i na prvom mjestu sa prosječnom dužinom liječenja (10,89 dana).

Ističemo kako postoje specifične potrebe i mogućnosti ostvarivanja zdravstvene zaštite u Zadarskoj županiji, a to su: potreba za pojačanim brojem timova tijekom turističke sezone; potreba za sanitetskim prijevozom morem; potreba za popunjavanjem mreže javne zdravstvene službe na otocima i područjima posebne državne skrbi; potreba za popunjavanjem mreže javne zdravstvene službe u specijalističkim ordinacijama (pedijatrija, ginekologija, ortodoncija, oralna kirurgija, medicina rada, hitna medicina itd.); potreba za organizacijom palijativne skrbi.

Javna zdravstvena služba na razini primarne zdravstvene zaštite obavlja se na osnovu koncesija koje daje Zadarska županije za obavljanje djelatnosti opće/obiteljske medicine, dentalne medicine, zdravstvene zaštite dojenčadi i predškolske djece, zdravstvene zaštite žena, laboratorijske dijagnostike i zdravstvene njene u kući. Jedan od problema funkciranja primarne zdravstvene zaštite u Zadarskoj županiji je nedostatak liječnika u pojedinim djelatnostima, primjerice, u djelatnosti zdravstvene zaštite dojenčadi i predškolske djece i zdravstvenoj zaštiti žena te djelatnosti dentalne medicine (nedostatnost ovih zdravstvenih usluga i za osobe sa invaliditetom) u području ortodoncije i oralne kirurgije te djelatnosti medicine rada.⁵¹

Također, važno je naglasiti kako se Mreža javne zdravstvene službe teže popunjava u ruralnim područjima i manjim gradovima (Obrovac, Gračac i dr.) te se u budućnosti tijekom planiranja kadrova u zdravstvu treba posvetiti posebna pozornost toj problematici.

Kvalitetna hitna medicinska pomoć jedan je od važnijih čimbenika pristupačnosti zdravstvene zaštite općenito pri čemu je pružanje hitne medicinske pomoći na otocima, slabo nastanjениm i izoliranim područjima te na moru, kao i pružanje zdravstvene zaštite i hitne medicinske pomoći turistima značajan problem pristupačnosti sustava zdravstvene zaštite u Zadarskoj županiji. Zdravstvene ustanove su uglavnom koncentrirane u urbanim središtima.

⁵¹Plan zdravstvene zaštite Zadarske županije

Dosadašnje analize su pokazale kako postoje područja u Zadarskoj županiji, gdje određeni broj stanovnika putuje dulje od sat vremena do prve opće ili kliničke bolnice. U Zadarskoj županiji to se prvenstveno odnosi na stanovništvo kontinentalnog dijela, zaleda i otočnog dijela Zadarske županije.⁵²

Tijekom turističke sezone potrebno je povećati spremnost Opće bolnice Zadar na opterećenje koje se javlja, a rezultat je naglog povećanja stanovništva.

Programi i projekti Zavoda za javno zdravstvo Zadarske županije

Zavod za javno Zdravstvo Zadarske Županije sudjelovalo je u provođenju projekata koji su od međunarodnog značaja kao npr. Projekt Jadran⁵³, projekt HANS⁵⁴, program "Zdrav za 5" koji je započeo s provođenjem 2012. godine s ciljem prevencije ovisnosti i podizanje razine javno zdravstvene svijesti kod djece osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta, Nacionalni program ranog otkrivanja raka dojke pokrenut u rujnu 2006. godine, a namijenjen je ženama od 50 do 69 godina starosti. Cilj je smanjiti mortalitet od raka dojke od 25 – 30 %, otkriti tumor u početnom stadiju i poboljšati kvalitetu življenja bolesnica s rakom dojke.

Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva pokrenut u listopadu 2007. godine, namijenjen je svim osobama u dobi od 50 do 74 godine, te Nacionalni program ranog otkrivanja raka vrata maternice koji je započeo s provođenjem u prosincu 2012. godine. Namijenjen je svim ženama u dobi od 25 do 64 godine starosti.

Trening životnih vještina je program primarne prevencije rizičnih ponašanja (pušenja, konzumacije alkohola i zlouporabe droga) koji se temelji na razvoju osobina i uvježbavanju vještina. Program je sufinanciran od strane Zadarske županije i Grada Zadra započeo je s provedbom 2010. godine, a tijekom posljednje dvije školske godine u programu su sudjelovale sve osnovne škole Zadarske županije. Projekt „Mentalno zdravlje za sve“ je financiran u okviru raspoloživih sredstava RH iz dijela prihoda od igara na sreću u području prevencije/tretmana/lječenja/rehabilitacije ovisnosti i resocijalizacije ovisnika za 2013. godinu, a sada i 2014. godinu. Temelji se na psihosocijalnom tretmanu i dijagnostici osoba sa problemima mentalnog zdravlja, prevenciji mentalnih poremećaja i ovisnosti, izvanbolničkom liječenju i rehabilitaciji ovisnika u Benkovcu, Biogradu n/m, Gračacu, Obrovcu, Pagu i Zadru kroz savjetovališta mentalnog zdravlja.

Zavod za javno zdravstvo Zadarske županije trenutno sudjeluje i u provedbi projekta Hear me Out⁵⁵ kojem je nositelj Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA.

⁵²Plan zdravstvene zaštite Zadarske županije

⁵³Projekt kojem je cilj poboljšati kakvoću priobalnih voda i mora u hrvatskom Jadranu te ispuniti standarde Europske unije koji se odnose na kakvoću okoliša u lokalnim zajednicama.

⁵⁴Projekt proveden 2009. godine kao zajednički prekogranični projekt talijanskih i hrvatskih partnera, sufinanciran sredstvima Europske Komisije iz INTERREG/CARDS-PHARE programa Novi jadranski program za susjedstvo. Projekt je bio usmjeren na stvaranje čvrste sociozdravstveno orientirane mreže suradničkih zdravstvenih institucija i stručnjaka u Hrvatskoj i Italiji, a Zavod je bio u ulozi suradnika na prikupljanju statističkih zdravstvenih pokazatelja za svoje područje.

⁵⁵Projekt podizanja svijesti i stvaranja mogućnosti za zapošljavanja osoba s oštećenim slušom

Tablica 96: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za zdravstvenu skrb

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Problem dostupnosti zdravstvene zaštite (na otocima Zadarske županije) • Nezadovoljavajuće održavanje postojećih kapaciteta i opreme • Problem osiguranja zdravstvene zaštite na otocima • Nedovoljna dostupnost usluga zdravstvene skrbi (ruralno stanovništvo) • Nedostatni standardi u pružanju hitnih medicinskih usluga • Nedostatan broj brodova kojima bi se omogućio prijevoz pacijenata s otoka do kopnene bolnice • Manjak specijalista u Zadarskoj županiji • Ograničena dostupnost palijativne skrbi • Nedovoljna spremnost Opće bolnice na povećano opterećenje tijekom turističke sezone 	<ul style="list-style-type: none"> • Bolja dostupnost zdravstvene zaštite tijekom vikenda i blagdana, posebice na otocima • Potrebna su ulaganja u infrastrukturu (obnova postojećih i ulaganje u noviju opremu) • Povećati dostupnost zdravstvenih usluga na otocima Zadarske županije • Razvoj hitne medicine • Poboljšati zdravstvenu zaštitu na moru • Povećanje broja specijalista (liječnika i sestara) zbog podizanja kvalitete zdravstvene zaštite; • Pokretanje i organizacija rada centra za koordinaciju palijativnoj skrbi • Proširenje mreže javne zdravstvene službe u pojedinim djelatnostima (opća medicina, pedijatrija i zdravstvena zaštita žena) • Uvođenje mobilnih timova na području otoka

Izvor: Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.; ZADRA NOVA

4.3.2. Socijalna skrb

Djelatnost socijalne skrbi obavljaju:

- ustanove socijalne skrbi,
- udruge,
- vjerske zajednice,
- druge pravne osobe te obrtnici, fizičke osobe kao profesionalnu djelatnost te udomiteljske obitelji.

Ustanove socijalne skrbi su: centri za socijalnu skrb, domovi socijalne skrbi, centri za pružanje usluga u zajednici i centri za pomoć u kući te su prikazani u tablici 95.

Tablica 95: Ustanove socijalne skrbi u Zadarskoj županiji 2015. godine

VRSTA USTANOVE	Ravnatelj, predstojnik podružnice, voditelj ureda centra za socijalnu skrb	Stručni radnici	Računovodstveno- administrativni radnici	Tehnički i pomoći radnici	U K U P N O ZAPOSLENIC I (2 DO 5)
1	2	3	4		5
1. Centri za socijalnu skrb – ukupno	7	47	8	11	73
2. Domovi socijalne skrbi – ukupno (2.1. do 2.7.)	7	150	18	171	346
- državni (osnivač ministarstvo (2.1.1.+2.2.1.+2.3.1.+2.4.1.+2.5.1.+2.6.1.+2.7.1.)	4	110	14	86	214
- nedržavni (osnivači županije, gradovi ili neke druge pravne osobe) (2.1.2.+2.2.2.+2.3.2.+2.4.2+2.5.2.+2.6.2.+2.7.2.)	3	40	4	85	132
2.1. Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi					
2.1.1. državni					
2.1.2. nedržavni					
2.2. Domovi za djecu i mladež s poremećajima u ponašanju					
2.2.1. državni (Dom za odgoj mladeži Zadar)	1	21	2	7	31
2.2.2. nedržavni					
2.3. Domovi za tjelesno ili mentalno oštećenu djecu i odrasle osobe					
2.3.1. državni (Centar za rehabilitaciju sv.. Filip i Jakov)	1	21	4	47	73
2.3.2. nedržavni					
2.4. Domovi za starije i nemoćne osobe					
2.4.1. državni					
2.4.2. nedržavni (Doma za starije i nemoćne Zadar)	1	25	4	83	113
2.5. Domovi za psihički bolesne odrasle osobe					
2.5.1. državni (Dom za odrasle osobe sv.. Frane i Dom za odrasle osobe Zemunik)	2	68	8	32	110
2.5.2. nedržavni (Dom za starije Psih. Bolnice Ugljan)	1	13	0	2	16
2.6. Domovi za ovisnike o alkoholu, drogama i drugim opojnim sredstvima			0		
2.6.1. državni					
2.6.2. nedržavni					
2.7. Domovi za djecu i odrasle osobe – žrtve obiteljskog nasilja					
2.7.1. državni					
2.7.2. nedržavni (Udruga za pomoć ženam i djeci žrtvama nasilja DUGA)	1	2	0	0	3
3. Centri za pružanje usluga u zajednici			0		
3.1. državni					
3.2. nedržavni					
4. Centri za pomoć u kući					
4.1. državni (Centar za pomoć i njegu u kući sv.. Ante Benkovac)	1	8	0	2	11
4.2. nedržavni					
S V E G A (1. + 4.)	15	205	26	184	430

Izvor: Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.

U Zadarskoj županiji u ustanovama socijalne skrbi zaposleno je 430 osoba od kojih su značajan dio socijalni radnici koji djelatnost obavljaju sukladno prihvaćenim standardima. Često naglašavan problem od strane struke je nedovoljan broj socijalnih radnika koji je potreban za kvalitetno obavljanje poslova.

Veliki izazov s kojim se ustanove susreću je proces transformacije, a prostori kojima raspolažu nisu adekvatni za nove oblike socijalne skrbi i ustanova. Potrebna im je pomoć grada Zadra i Zadarske županije u vidu osiguravanja prostora (npr. prostor za savjetovalište, stanovi, itd.), finansijske pomoći prilikom nabave nove opreme, organizacije prijevoza, i sl.

Volonterski centar ima pozitivan doprinos u području socijalne skrbi te jako dobro surađuje sa svim glavnim dionicima. Cilj im je biti podloga za bilo koju socijalnu uslugu, bilo u smislu pružanja volonterskih aktivnosti, ili kao sudionik, suradnik ili partner u projektima. Na području Zadarske županije postoji Kabinet za ranu intervenciju, koji pruža uslugu od rođenja djeteta do polaska u vrtić. Ovaj Kabinet je ujedno i primjer pozitivne prakse jer predstavlja jednu jedinstvenu ponudu koje nema u drugim županijama, a koja je prepoznata i podržana od lokalne samouprave. U Zadarskoj županiji postoje određeni trendovi kao što su starenje stanovništva, sve veće razlike između urbanog i ruralnog života, te razvoj socijalno-zdravstvenog turizma kao novog oblika turizma. Kao takav postoji program Calypso kao oblik socijalnog turizma koji ljudima u trećoj životnoj dobi omogućuje da iz Zadra dođu na otoke te da tamo imaju sve potrebne usluge po pristupačnim cijenama.

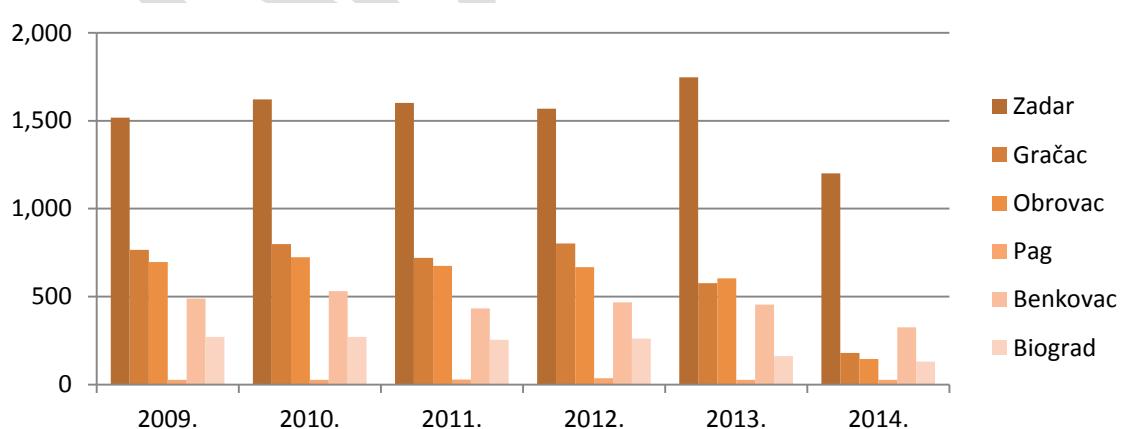
Tablica 96: Mreža socijalnih usluga i pružatelji prve socijalne usluge na području Zadarske županije u 2014. god.

Centar za socijalnu skrb	Lokacija	Socijalni radnici	Gravitirajući broj stanovnika
Zadar	Zadar	43	123.319
	Gračac	3	4.690
	Obrovac	1	4.323
	Pag	1	5.398
Biograd		9	17.141
Benkovac		10	15.146
UKUPNO		67	170.017

Izvor: Razvoj ljudskih potencijala - smjernice u području zdravstva i socijalne skrbi

Na području Zadarske županije razvijena je mreža centara socijalne skrbi (tablica 96) koju čine Centar za socijalnu skrb Zadar s podružnicama, Gračac, Obrovac, Pag, Centar za socijalnu skrb Biograd n/m i Centar za socijalnu skrb Benkovac. Promatraljući trend kretanja broja korisnika obuhvaćanih socijalnom skrbi Zadarska županija bilježi pad od 2011. godine s najizrazitijom razlikom u 2014. godini kada je u usporedbi s prethodnom godinom ukupan broj korisnika bio manji za 24%. U razdoblju od 2008. do 2014. god. broj korisnika stalne socijalne pomoći⁵⁶ na području Zadarske županije smanjio se za 28,5%, a najveći pad broja korisnika zabilježen je u Biogradu gdje se broj korisnika prepolovio. Najveći broj korisnika socijalne skrbi zabilježen je u Zadru, dok je na drugom mjestu Benkovac, zatim slijedi Gračac i Obrovac.

Graf48: Broj osoba obuhvaćenih stalnom socijalnom pomoći po podružnicama u razdoblju 2009.-2014. godine

Izvor: Ministarstvo socijalne politike i mladih

⁵⁶ Pravo na stalnu pomoć priznaje se samcu i obitelji koji nemaju sredstava za uzdržavanje u visini utvrđenoj u Zakonu o socijalnoj skrbi, a nisu ih u mogućnosti ostvariti svojim radom ili prihodima od imovine ili na drugi način

Ustanove socijalne skrbi na području Zadarske županije su:

- Dom za psihički bolesne odrasle osobe Zadar
- Dom za psihički bolesne odrasle osobe Zemunik
- Psihijatrijska bolnica Ugljan
- Centar za rehabilitaciju Sv. Filip i Jakov
- Centar za rehabilitaciju „Sunce“ – Zadar
- Dom za odgoj djece i mladeži Zadar.

Druga kategorija ustanova socijalne skrbi su domovi socijalne skrbi koji se osnivaju kao javne ustanove za obavljanje socijalnih usluga, između ostalih i usluge smještaja (trajnog i privremenog). U Zadarskoj županiji ima pet domova socijalne skrbi uključujući i jedan odjel za dugotrajni Psihijatrijske bolnice Ugljan koja je 2003. godine dobila rješenja za obavljanje usluge dugotrajnog smještaja za maksimalno 20 psihički bolesnih odraslih osoba, Centar za pomoć i njegu u kući čiji je osnivač Grad Benkovac i Dnevni centar za starije osobe arka u Sv. Filipu i Jakovu. U tablici 97. su navedeni podaci sukladno korisničkim skupinama unutar kojih se analiziralo stanje socijalne zaštite na području Zadarske županije, ujedno su to i skupine koje su u najvećem riziku od siromaštva i socijalne isključenosti.

Tablica 97: Tablica pristupa i korištenja socijalnih usluga prema kategorijama

Institucijska skrb: usluga smještaja (dugotrajnog i privremenog) u Zadarskoj županiji u 2014.godini													
Korisnička skupina	Institucija	Djeca s poremećajima u ponašanju			Osobe s tjelesnim i intelektualnim oštećenjima			Strarije i nemoćne osobe			Psihički bolesne odrasle osobe/osobe s mentalnim oštećenjima		
		Kapacitet	Broj korisnika	Lista čekanja	Kapacitet	Broj korisnika	Lista čekanja	Kapacitet	Broj korisnika	Lista čekanja	Kapacitet	Broj korisnika	Lista čekanja
Strariji i nemoćni	Dom za starije i nemoćne Zadar							331	331				
	Dom za starije i nemoćne Preko							21	21				
	Dom za starije i nemoćne Sali							20	20				
	Obiteljski domovi (do 20 osoba)							380	277				
	Udomiteljske obitelji								36				
Osobe s invaliditetom	Dom za odrasle osobe Zemunik										150	150	110
	Dom za odrasle osobe Sv. Frane Zadar										64	62	120
	Psihijatrijska bolnica Ugljan					50							
	Udomiteljske obitelj				4	4							

	Centar za rehabilitaciju Sv.Filip i Jakov				80	95	24					
Dječja,mlađi obitelji	Dom za odgoj djece i mladež Zadar	16	16	15								
UKUPNO	16	16	15	84	149	24	372	685	1.454	214	212	230

Izvor: Socijalni plan Zadarske županije 2015.-2020.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku o stanovništvu glavni izvori sredstava za život (prikazani su u tablici 98.), kojima se podmiruju životne potrebe su: prihodi od stalnog rada, prihodi od privremenog rada, prihodi od poljoprivrede, starosna mirovina, ostale mirovine (invalidska mirovina), prihodi od imovine, socijalne naknade, ostali prihodi (od prodaje pokretne i nepokretne imovine), povremena potpora drugih (neobavezna ili nenovčana pomoć humanitarnog karaktera).

Tablica 98: Stanovništvo prema glavnim izvorima sredstava za život

Područje	Ukupno	Prihodi od stalnog rada	Prihodi od privremenog rada	Prihodi od poljoprivrede	Starosna mirovina	Ostale mirovine	Prihodi od mirovine	Socijalna naknada	Ostali prihodi	Povremene potpora drugih	Bez prihoda	Nepoznato
Republika Hrvatska	4284889	1397825	103913	79288	611187	485408	24456	178860	95410	66940	1377746	2808
Zadarska županija	170017	48973	5895	1535	25720	17312	1303	6717	3992	4067	58936	201

Izvor: Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.

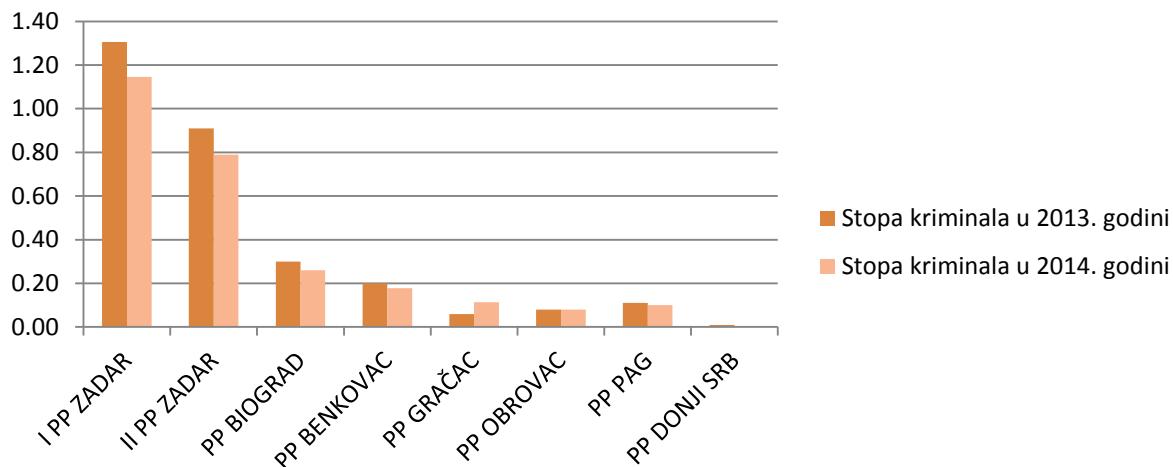
Socijalne naknade podrazumijevaju novčana primanja koja dobivaju osobe prema raznim osnovama stjecanja kao što su naknade vezane za nezaposlenost, dječji doplatak, primanja na ime porodnog dopusta, bolovanja dulja od 42 dana, tjelesno oštećenje i tuđa njega, socijalna pomoć, rehabilitacija i zapošljavanje invalidnih osoba. Kao glavni izvor sredstava za život po gradovima i općinama u Republici Hrvatskoj za 178.860 stanovnika (4,17%) socijalne naknade su glavni izvor sredstava za život, dok je u Zadarskoj županiji taj postotak niži (3,95% ili 6.717 stanovnika).

Globalne nejednakosti za posljedicu mogu imati masovne osjećaje depriviranosti ljudi, opći porast nesigurnosti i straha od životnih šansi i društvene marginalizacije. Porast siromaštva, nezaposlenosti i anomije uvećava kompetitivnost između ljudi, umanjuje solidarnost, razara socijalnu koheziju i normativni sistem. Stanje društvene dezorganizacije karakterizira raspad neformalnog sistema vrijednosti, što stvara uvjete za produkt još veće dezorganizacije koja ishodi sve većim stopama kriminala i ukupnog nivoa nasilja u društvu. Zadarska županija ima ukupno 8 policijskih postaja, a to su: I PP Zadar, II PP Zadar, PP Biograd, PP Benkovac, PP Gračac, PP Obrovac, PP Pag i PP Donji srb. Analizom stanja⁵⁷ po policijskim postajama, ukupan broj kaznenih djela u 2015. godini (8. mjesec) mjereno za I i II PP Zadar iznosio je 1.617 kaznenih djela koja se mjere prema vrstama kriminaliteta, a to su: iz općeg kriminaliteta,

⁵⁷Podaci ministarstva unutarnjih poslova RH

organiziranog kriminaliteta, oblasti terorizma, oblasti narkomanije i oblasti prometa. Graf 49. prikazuje stope kriminala⁵⁸ od 2013.-2014. godine za Zadarsku županiju.

Graf49: Stopa kriminala u zadarskoj županiji od 2013.-2014. godinu

Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova RH – ravnateljstvo policije

Tablica 99: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za socijalnu skrb

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Nedostatni kapaciteti za smještaj starijih u institucije (liste čekanja za domove socijalne skrbi) Nedovoljan broj stručnih radnika (posebice socijalnih radnika) po ustanovama Nejednaka dostupnost usluga na području zadarske županije (urbano ruralno stanovništvo) Needuciranost socijalnih udruga o korištenju EU fondova za provedbu programa i projekata Nedostatni kapaciteti za pružanje usluga institucionalne skrbi za starije i nemoćne Nedostatan broj odjela specijaliziranih za osobe oboljele od Alzheimerove bolesti i drugih demencija Neriješeno pitanje palijativne skrbi Nedostaje centar za rehabilitaciju i sustavno pružanje pomoći djeci s teškoćama Potreba za veteranskim centrima (branitelji) Nedostatak međuresorne suradnje Nedostatan broj specijaliziranih timova za mentalno zdravlje, za sve populacijske skupine, posebice mladeži i djece Relativna zatvorenost ustanova socijalne skrbi prema zajednici 	<ul style="list-style-type: none"> Izgradnja novih ili prenamjena nekretnina u gradskom vlasništvu u ustanove socijalne skrbi Povećati broj stručnih radnika po ustanovama i u sustavu socijalne skrbi Povećati dostupnost socijalnih usluga na ruralnim područjima Dodatno educirati socijalne udruge o iskorištanju EU fondova Povećati broj odjela specijaliziranih za osobe oboljele od Alzheimerove bolesti i drugih demencija Osigurati kapacitete za pružanje usluga institucionalne skrbi za starije i nemoćne Izgradnja centra za rehabilitaciju i sustavno pružanje djeci sa teškoćama u razvoju Osigurati prostor za veteranski centar koji bi omogućio braniteljima svu potrebnu pomoć i socijalne usluge Razvijati programe rane intervencije za skrb o djeci do treće godine života Poticati izvaninstitucionalne oblike skrbi

Izvor: Socijalni plan zadarske županije 2015.-2020.; ZADRA NOVA

⁵⁸ Stopa kriminala, kao statistički pokazatelj označava broj kaznenim djela na 100.000 stanovnika. U grafu "Stopa kriminala od 2009-2015. god., stopa kriminala računata je kao omjer ukupnog broja kaznenih djela na 1 000 stanovnika, budući da niti jedna općina ili grad nemaju više od 100.000 stanovnika.

4.3.3. Briga za starije i nemoćne

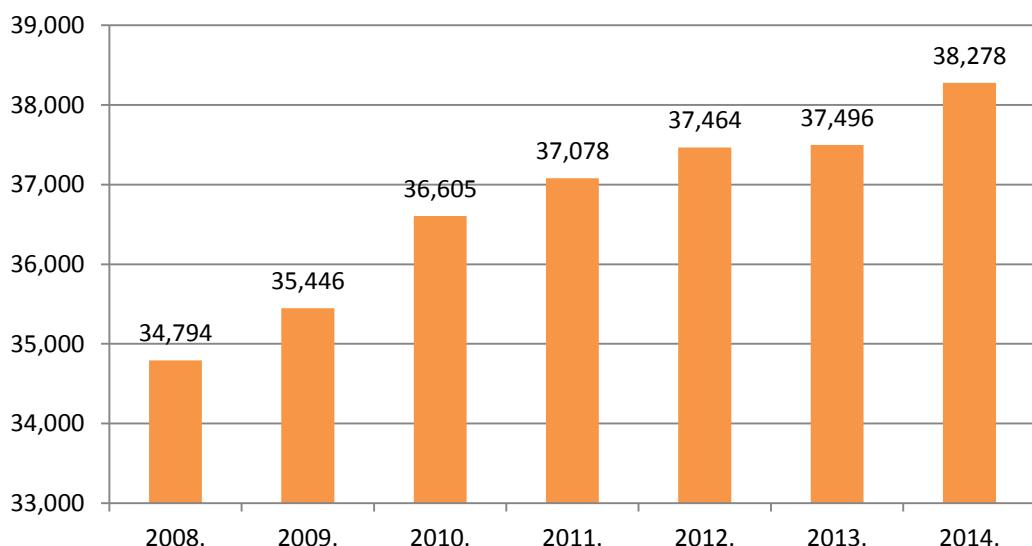
Prema Zakonu o socijalnoj skrbi starija osoba je osoba u dobi od 65 i više godina života,Zadarska županija se tijekom 2007. godine, nakon izrade prve Slike zdravlja i na njoj temeljnog Plana za zdravlje žitelja Zadarske županije, strateškog dokumenta u kojemu se po prvi puta definira problem skrbi za starije i nemoćne i veličina tog problema, intenzivnije uključila u razvoj sustava i mreže socijalnih usluga za starije i nemoćne na svom području.

U Zadarskoj županiji u 28 općina i 6 gradova prema popisu stanovništva iz 2011. godine živi 170.017 stanovnika, od kojih je 31.528 (18,5%) stanovništva starije od 65 godina, i taj je broj u stalnom porastu kako u čitavoj RH tako i u Zadarskoj županiji.

Najveći postotak starijeg stanovništva živi u demografskiugroženim područjima (otoci i rijetko naseljena područja),na 17 naseljenih otoka Zadarske županije(9 općina i jedan grad) živi 20.914 stanovnika od kojih je 27,2% starijih od 6 godina (5.707), što je za 10% više od prosjeka Hrvatske (17,7% stanovništva starijeg od 65 godina).

Najveći postotak starijih od 65 godina u Zadarskoj Županiji živi u Općini Gračac, najvećoj i najrjeđe naseljenoj općini RH.

Graf50: Kretanje broja umirovljenika u Zadarskoj županiji u razdoblju 2008.-2014. god.

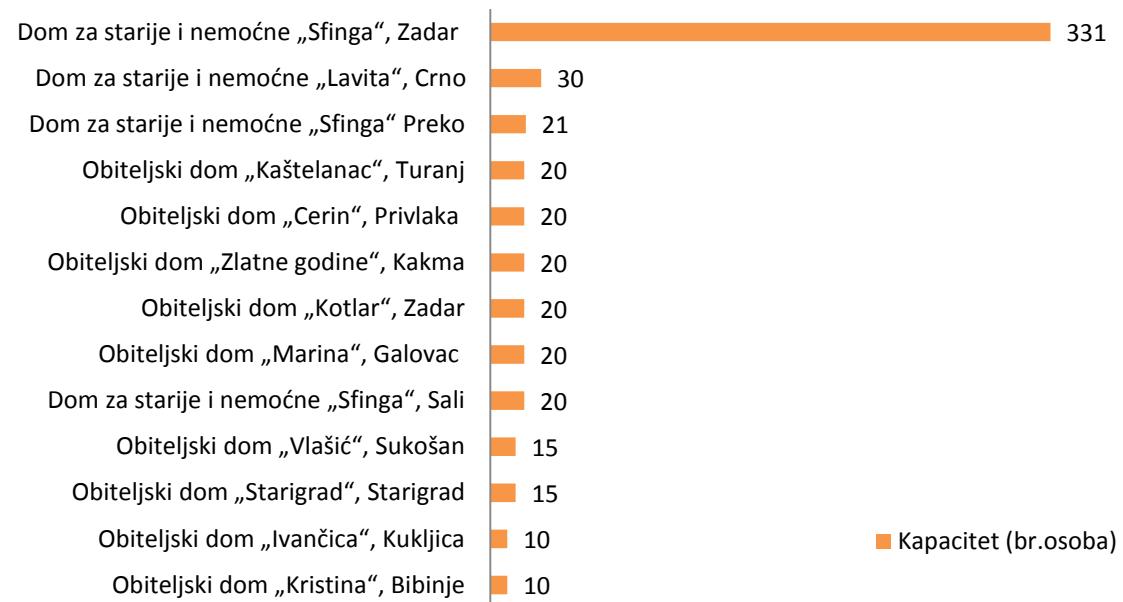
Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje

Različitim oblicima socijalne skrbi (institucionalne i izvaninstitucionalne) obuhvaćeno je 1.537 (4,8%) stanovnika starijih od 65 godina. Od toga je u domove za starije i nemoćne i obiteljske domove smješteno 592 osoba (1,8%). Točnije, u 15 obiteljskih domova na području Zadarske županije (u Zadru u 5 obiteljskih domova, u Benkovcu 2 obiteljska doma te po jedan u Gornjem Karinu, Ninu, Galovcu, Filip Jakovu, Privlaci, Sukošanu, Kulkljici i Vrsima smješteno je 220 osoba, te u domu za starije i nemoćne Zadar, zajedno s Podružnicama Sali i Preko, smješteno je 372 osobe.

Programom pomoći i njegi Ministarstva socijalne politike i mladih u 4 grada i 12 općina (tri otočne) obuhvaćeno je 725 stanovnika starijih od 65 godina. Programom pomoći i njegi Grada Zadra obuhvaćeno je 130 stanovnika Grada Zadra uključujući i 4 otočna mjesta. Programom Halo Pomoći obuhvaćeno je 90 osoba Doma Sv. Franje, s područja Grada Zadra. Za skrb stanovništva starije životne dobi na području

županije brinu se ustanove socijalne skrbi od kojih je najveći Dom za starije i nemoćne Zadar, osnovan od strane Županije s kapacitetom za 331 osobu te brojni obiteljski domovi.

Graf51: Obiteljski domovi na području Zadarske županije

Izvor: Zavod za javno zdravstvo Zadarske županije (Vodič za pod stare dane)

Tablica 100: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za brigu za starije i nemoćne

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Nedostatan broj obiteljskih domova za stare i nemoćne Mali kapaciteti u domovima za stare i nemoćne 	<ul style="list-style-type: none"> Poticati razvoj obiteljskih domova za skrb o starijima U trajno stručno usavršavanje uključiti i pružatelje usluga socijalne skrbi izvan institucije (obiteljski domovi, udruge koje provode određeni program) Povećati kapacitete za smještaj korisnika u male obiteljske domove za stare i nemoćne do 20 korisnika Poboljšati kapacitete (infrastrukturne uvjete i ljudske resurse) u domovima socijalne skrbi za institucionalni smještaj starijih osoba s demencijama

Izvor: Socijalni plan Zadarske županije 2015.-2020.; Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.

4.3.4. Analiza socijalnog stanja stanovništva Zadarske županije

Socijalna skrb je organizirana djelatnost od javnog interesa kako za Republiku Hrvatsku tako i za Zadarsku županiju, čiji je cilj pružanje pomoći socijalno ugroženim osobama, kao i osobama u nepovoljnim osobnim ili obiteljskim okolnostima. Socijalna skrb uključuje prevenciju, promicanje promjena, pomoći u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba i podršku pojedincu, obitelji i skupinama u svrhu unaprjeđenja kvalitete života i osnaživanja korisnika u samostalnom zadovoljavanju osnovnih životnih potreba te njihovog aktivnog uključivanja u društvo.

5. UPRAVLJANJE RAZVOJEM

Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14) utvrđuje kako je jedinica područne (regionalne) samouprave nositelj razvoja na regionalnoj razini. Prilikom planiranja razvoja, jedinica regionalne samouprave surađuje s jedinicama lokalne samouprave sa svojeg područja. Uz jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave značajnu ulogu u upravljanju razvojem imaju tijela državne uprave, institucije javnog, privatnog i civilnog sektora te razvojne agencije i lokalne akcijske grupe.

5.1. Struktura državne administracije

Temeljem odredbi Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (NN 19/13), kojim se uređuju jedinice lokalne samouprave i jedinice područne (regionalne) samouprave i Zakona o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj (NN 110/15), na području Republike Hrvatske nalazi se 20 županija, 127 gradova, 428 općina i Grad Zagreb kao glavni grad RH, koji je posebna i jedinstvena, teritorijalna i ustrojna jedinica, čije se ustrojstvo uređuje Zakonom o Gradu Zagrebu.

Na temelju Zakona o sustavu državne uprave i Zakona o ustrojstvu i djelokrugu ministarstava (148/13) i drugih središnjih tijela državne uprave, kojim se uređuje ustrojstvo i poslovi državne uprave i način njihova obavljanja, osnovana su i tijela državne uprave; ministarstva, državni uredi, državne upravne organizacije i uredi državne uprave u županijama. Obavljanje poslova državne uprave nadzire i usklađuje Vlada Republike Hrvatske.

Ministarstva su, uz državne uredi i državne upravne organizacije, jedno od središnjih tijela državne uprave. Predstavnik i upravitelj radom ministarstva je ministar, koji je ujedno i član Vlade.

Ministarstva Republike Hrvatske su kako slijede:

1. Ministarstvo financija
2. Ministarstvo obrane
3. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova
4. Ministarstvo unutarnjih poslova
5. Ministarstvo pravosuđa
6. Ministarstvo uprave
7. Ministarstvo gospodarstva
8. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
9. Ministarstvo poduzetništva i obrta
10. Ministarstvo rada i mirovinskog sustava
11. Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture
12. Ministarstvo poljoprivrede
13. Ministarstvo turizma
14. Ministarstvo zaštite okoliša i prirode
15. Ministarstvo graditeljstva i prostornog uredjenja
16. Ministarstvo branitelja
17. Ministarstvo socijalne politike i mladih
18. Ministarstvo zdravljia
19. Ministarstvo znanosti, obrazovanje i sporta
20. Ministarstvo kulture.

Državni uredi su sljedeći:

1. Državi ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje
2. Državni ured za središnju javnu nabavu

3. Državni ured za upravljanje državnom imovinom
4. Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

Državne upravne organizacije su kako slijede:

1. Državna geodetska uprava
2. Državni hidrometeorološki zavod
3. Državni zavod za intelektualno vlasništvo
4. Državni zavod za mjeriteljstvo
5. Državni zavod za statistiku
6. Državni zavod za radioološku i nuklearnu sigurnost
7. Državna uprava za zaštitu i spašavanje.

Svaka od gore navedenih državnih institucija osniva vlastite područne uredske, ako za to postoji potreba, a njihove funkcije su da provode Zakon, donose provedbene propise, obavljaju nadzor i slične stručne poslove. Upravni sustav na državnoj razini u okviru političkog sustava uređen je sljedećim propisima:

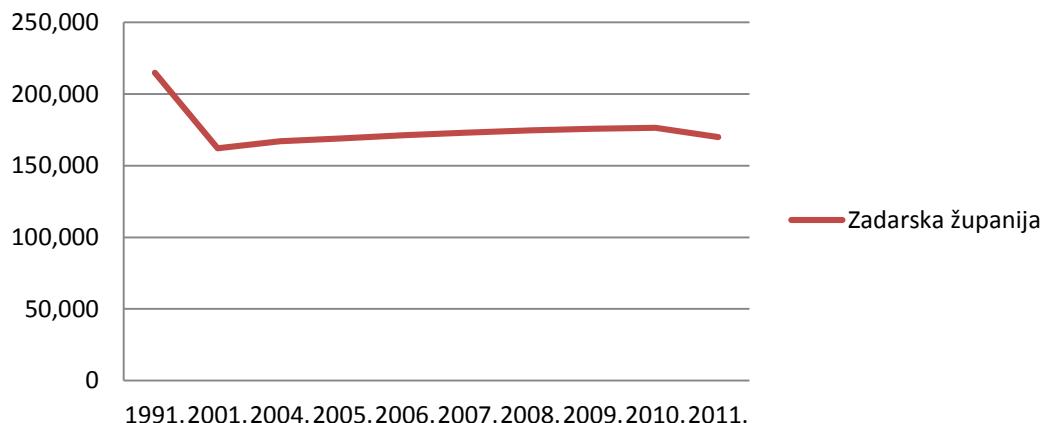
1. Ustav Republike Hrvatske
2. Poslovnik Hrvatskog Sabora
3. Zakon o Vladi Republike Hrvatske
4. Zakon o sustavu državne uprave
5. Zakon o ustrojstvu i djelokrugu ministarstva i drugih organa državne uprave.

5.2. Zadarska županija

Zadarska županija je organizirana u 34 jedinice lokalne uprave i samouprave, odnosno 6 gradova (Zadar, Benkovac, Biograd n/M, Obrovac, Pag i Nin) i 28 općina (Bibinje, Galovac, Gračac, Jasenice, Kali, Kolan, Kukljica, LišaneOstrovičke, Novigrad, Pakoštane, Pašman, Polača, Poličnik, Posedarje, Povljana, Preko, Privlaka, Ražanac, Sali, Stankovci, Starigrad, Sukosan, Sveti Filip i Jakov, Škabrnja, Tkon, Vir, Vrsi i Zemunik Donji). Broj stanovnika Zadarske županije 1991. godine bio je 214.777 te se isti naglo smanjio u 2001. godini na 162.045. Od 2001. godine se broj stanovnika postupno povećavao do 2010. godine (176.316), da bi u 2011. godini ponovo opao i iznosi 170.017 (Graf 52).

Zadarska županija je organizirana u 34 jedinice lokalne uprave i samouprave, odnosno 6 gradova i 28 općina.

Graf52: Kretanje broja stanovnika Zadarske županije za razdoblje 1991.-2011.

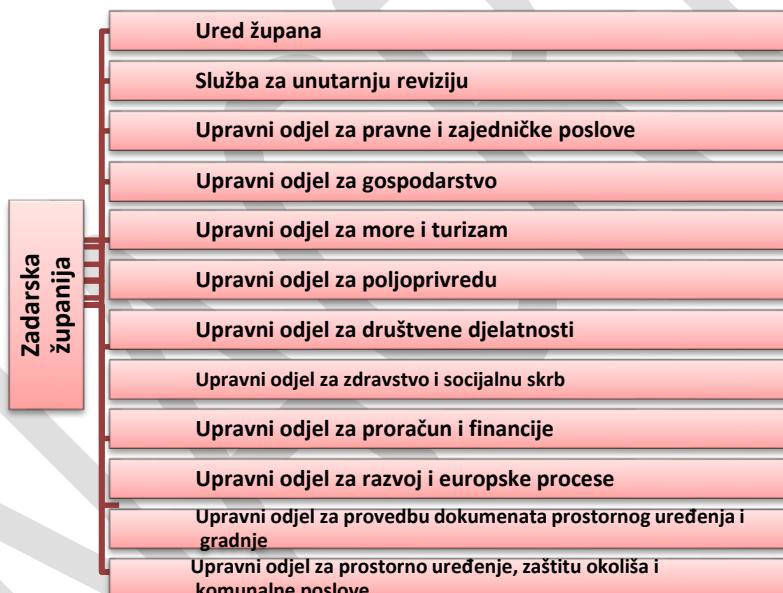

Izvor: Državni zavod za statistiku

Temeljem Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, upravljanje razvojem na regionalnoj razini u nadležnosti je županije kao nositelja razvoja. Županija u svom samoupravnem djelokrugu obavlja poslove od područnog (regionalnog) značaja, a osobito poslove koji se odnose na:

- Obrazovanje
- Zdravstvo
- Prostorno i urbanističko planiranje
- Gospodarski razvoj
- Promet i prometnu infrastrukturu
- Održavanje javnih cesta
- Planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova
- Izdavanje građevinskih i lokacijskih dozvola, drugih akata vezanih uz gradnju te provedbu dokumenata prostornog uređenja za područje županije izvan područja velikoga grada
- Ostale poslove sukladno posebnim zakonima.

Za obavljanje poslova iz samoupravnog djelokruga Zadarske županije, kao i poslova državne uprave prenijetih na Županiju, ustrojavaju se upravni odjeli i službe (upravna tijela). Glavna tijela Zadarske županije su: župan, Skupština te upravni odjeli, i to:

Upravni odjel za razvoj i europske procese zadužen je, međuostalim, za administrativne, upravne i stručne poslove koji se odnose na razvoj i strateško planiranje, provođenje nadzora nad realizacijom istih, sudjelovanje u izradi strateških razvojnih dokumenata na nacionalnoj i NUTS 2 razini, sudjelovanje u radu razvojnih partnerskih vijeća na svim razinama te pripremi i provođenju projekata u okviru EU programa i fondova. Osim u Upravnom odjelu za razvoj i europske procese, razvojna politika se oblikuje i provodi preko svih ostalih županijskih tijela, u skladu s ovlastima utvrđenim zakonskim propisima o jedinicama područne (regionalne) samouprave. Svi navedeni odjeli sudjeluju u programima vezanim za područja od posebne državne skrbi, koji se uglavnom odnose na komunalnu (voda, struja, promet), društvenu (škola, ambulanta) te gospodarsku (poljoprivreda, malo i srednje poduzetništvo) infrastrukturu. Ukupan broj zaposlenih osoba u županijskim tijelima Zadarske županije je 152, od čega je 3 dužnosnika, 142 službenika i 7 namještenika.

Sukladno Zakonu, Županija može osnivati ustanove, trgovačka društva i druge pravne osobe za obavljanje odgovarajućih poslova iz svoga samoupravnog djelokruga. Zadarska županija osnivač je 46 škola (od čega 27 osnovnih i 19 srednjih škola), srednjoškolskog đačkog doma, 8 institucija u području zdravstva i

socijalne skrbi (Opća bolnica Zadar, Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na Moru, Psihijatrijska bolnica Ugljan, Dom zdravlja Zadarske županije, Dom za starije i nemoćne osobe Zadar, Zavod za javno zdravstvo, Ljekarna Zadar, Zavod za hitnu medicinu Zadarske županije), 2 institucije iz područja kulture (Narodni muzej, Kazalište lutaka) te Javne ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Zadarske županije. U županiji, osim navedenih, djeluju i Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije, Lučka kapetanija Zadar, Županijska lučka uprava, Županijska uprava za ceste, Ceste Zadarske županije d.o.o. (svlasnik), Zračna luka Zadar d.o.o. (svlasnik) te Eko d.o.o. Zadar (svlasnik). Županija nadzire rad i vodi brigu o racionalnom i zakonitom radu tih ustanova i pravnih osoba.

Analiza intervjua održanim s predstvincima regionalne i lokalne samouprave pokazala je kako Zadarska županija s ocjenom dobar iskazuje suradnju s jedinicama lokalne samouprave, ostalim institucijama i Županijskom gospodarskom komorom. S ocjenom vrlo dobar ocjenjuje suradnju sa županijskim agencijama, udrugama na području županije te s humanitarnim organizacijama. Ocjenom dovoljan izražava suradnju s Županijskom obrtničkom komorom i Udruženjem obrtnika u gradu Zadru. Što se tiče suradnje s nacionalnom razinom, Zadarska županija istu ocjenjuje kao uglavnom dobru. Vrlo dobrom suradnjom smatra odnos s Fondom za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, a nedovoljno dobrom s Ministarstvom pomorstva, prometa i infrastrukture, Državnim uredom za upravljanje državnom imovinom te Agencijom za pravni promet i posredovanje nekretninama.

Županijska skupština Zadarske županije

Županijska skupština Zadarske županije je predstavničko tijelo građana i tijelo Županije koje donosi opće i druge akte sukladno zakonu te obavlja i druge poslove u skladu s ustavom, zakonom i statutom. Skupština:

1. donosi Statut Županije;
2. donosi Poslovnik o svom radu;
3. donosi opće akte i druge odluke kojima se uređuju pitanja iz samoupravnog djelokruga Županije;
4. bira i razrješuje predsjednika i potpredsjednika Skupštine;
5. osniva i bira članove radnih tijela te imenuje i razrješuje druge osobe određene zakonom i drugim propisima;
6. određuje ustrojstvo i djelokrug upravnih tijela Županije;
7. osniva javne ustanove i druge pravne osobe za obavljanje gospodarskih, društvenih, komunalnih i drugih djelatnosti od interesa za Županiju;
8. donosi proračun i odluku o izvršenju proračuna;
9. donosi polugodišnji i godišnji izvještaj o izvršenju proračuna;
10. donosi odluku o stjecanju i otuđenju pokretnina i nekretnina Županije čija ukupna vrijednost prelazi 0,5%, odnosno čija je pojedinačna vrijednost veća od 1.000.000 (jedan milijun) kuna od iznosa prihoda bez primitka ostvarenih u godini koja prethodi godini u kojoj se odlučuje o stjecanju i otuđivanju pokretnina i nekretnina;
11. daje autentično tumačenje statuta i drugih akata koje donosi;
12. nadzire ukupno materijalno i financijsko poslovanje Županije;
13. daje suglasnost na zaduženja ustanova i pravnih osoba čiji je osnivač Zadarska županija;
14. obavlja i druge poslove koji su zakonom ili drugim propisom stavljeni u nadležnost Skupštine.

Stalna radna tijela Županijske skupštine Zadarske županije su Mandatno povjerenstvo, Odbor za izbor i imenovanja, Odbor za statut i poslovnik, Odbor za financije i proračun, Odbor za dodjelu javnih priznanja, Odbor za zdravstvo i socijalnu skrb, Odbor za gospodarstvo, Odbor za pomorstvo i turizam, Odbor za poljoprivredu, Odbor za Europske integracije, Odbor za školstvo i kulturu, Koordinacija za ljudska prava, Povjerenstvo za ravnopravnost spolova, Odbor za koordinaciju s udrugama proizašlim iz Domovinskog rata te Odbor za umirovljenike. Ostala radna tijela Skupštine su Antikorupcijsko

povjerenstvo, Kulturno vijeće, Savjet mladih, Savjet za zdravlje, Savjet za socijalnu skrb, Povjerenstvo za zaštitu prava pacijenata te Stručno povjerenstvo za koncesije na pomorskom dobru.

Županijsko partnersko vijeće Zadarske županije

Partnersko vijeće Zadarske županije ima ulogu savjetodavnog tijela s ciljem definiranja strateških ciljeva i prioriteta održivog društveno-gospodarskog razvoja županije te sudjelovanja u svim fazama izrade i provedbe Županijske razvojne strategije. Partnersko vijeće se sastoji od 51 predstavnika javnog ili upravnog sektora, odnosno predstavnika jedinica lokalne samouprave i pojedinih središnjih državnih tijela i institucija, privatnog sektora i predstavnika drugih socijalnih partnera - gospodarskih komora, sindikata i udruge poslodavaca te nevladinih organizacija. Zadaća Županijskog partnerskog vijeća je surađivati s predstvincima središnje vlasti pri identificiranju prioritetnih potreba njihove županije i/ili regije i predlaganju zajedničkih strateških rješenja. Vijeće se u svom radu rukovodi načelima konsenzusa, jednakosti i transparentnosti, a sastaje se prema potrebi (najmanje dva puta godišnje).

Partnersko vijeće za tržište rada i razvoj ljudskih potencijala Zadarske županije

Partnersko vijeće za tržište rada i razvoj ljudskih potencijala Zadarske županije savjetodavno je tijelo Zadarske županije koje čine 42 predstavnika javnog ili upravnog sektora, privatnog sektora i drugih socijalnih partnera - gospodarskih komora, sindikata, udruge poslodavaca te nevladinih organizacija. Uz savjetodavnu ulogu, Partnersko vijeće za tržište rada i razvoj ljudskih potencijala djeluje i kao operativno tijelo koje doprinosi stvaranju, razvoju, programiranju i praćenju dokumenata, županijskih programa i projekata s područja razvoja ljudskih potencijala. Kroz rad Vijeća osigurava se jačanje lokalnih kapaciteta i sudjelovanje dionika u procesu planiranja i provedbe politike razvoja ljudskih potencijala. Uloga Vijeća nije direktno povezana s izradom ŽRS-a, međutim, Vijeće predstavlja izvršno tijelo za usvajanje Strategije razvoja ljudskih potencijala, koja se pak direktno odnosi i naslanja na Županijsku razvojnu strategiju.

5.3. Državni uredi u Zadarskoj županiji

Za poslove državne uprave osnivaju se uredi državne uprave kao prvostupanjski uredi u jedinicama područne (regionalne) samouprave, dok su gradovi i općine postale jedinice lokalne samouprave. Ured državne uprave Zadarske županije tijelo je državne uprave koje obavlja poslove državne uprave u I. stupnju, na području Zadarske županije. Spomenuti poslovi nisu u nadležnosti Središnjeg tijela državne uprave, odnosno ministarstava i državne upravne organizacije. Uredom državne uprave upravlja Predstojnik Ureda, koji brine o provedbi zakona i drugih propisa, nadzire zakonitost i pravovremenost obavljanja poslova, provodi neposredan nadzor nad radom Ureda.

Osnovne unutarnje ustrojstvene jedinice Ureda državne uprave u Zadarskoj županiji su:

**Sjedište ureda državne uprave
Zadarske županije je u gradu Zadru,
dok se ispostave Ureda državne
uprave Zadarske županije nalaze u
Benkovcu, Biogradu, Gračacu, Obrovcu
i Pagu.**

1. Služba za imovinsko-pravne i zajedničke poslove (Ustrojstvene jedinice službe su):
 - I. Odsjek za imovinsko-pravne odnose
 - II. Odsjek za opće, kadrovske, administrativne, pomoćno-tehničke poslove i poslove nadzora
 - III. Odsjek za planske, materijalno-financijske i računovodstvene poslove
 - IV. Odsjek za informatičke poslove
2. Služba za gospodarstvo (ustrojstvene jedinice službe su):
 - I. Odsjek za gospodarstvo
 - II. Odsjek za turizam i pomorstvo

3. Služba za društvene djelatnosti (ustrojstvene jedinice službe su):
 - I. Odsjek za rad, zdravstvo i socijalnu skrb
 - II. Odsjek za prosvjetu, kulturu, informiranje, šport i tehničku kulturu
 - III. Odsjek hrvatskih branitelja

4. Služba za opću upravu (ustrojstvene jedinice službe su):
 - I. Odsjek za udruge građana i popise birača
 - II. Odsjek za osobna stanja građana i matičarstvo
 - III. Odsjek za obnovu.

5.4. Agencije za razvoj Zadarske županije

Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA

Javna ustanova Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA osnovana je 2013. godine sporazumom Zadarske županije i Grada Zadra. Od 2006. do 2013. godine djelovala je kao Razvojna agencija Zadarske županije ZADRA d.o.o. ZADRA NOVA broji 25 zaposlenih osoba te predstavlja objedinjene aktivnosti za cijelokupan regionalni razvoj na području Zadarske županije i šire u Hrvatskoj. Osnovana je da bi davala sustavnu potporu u pokretanju i dalnjem razvitku Zadarske županije te njenim gospodarskim subjektima. Temeljna uloga Agencije je uloga regionalnog koordinatora sa svrhom učinkovite koordinacije i poticanja regionalnog razvoja.

U Zadarskoj županiji djeluju tri razvojne agencije: ZADRA NOVA (regionalni koordinator), AGRRA i INOVACIJA.

Kao i druge županijske razvojne agencije ZADRA NOVA ima osobito važnu ulogu u upravljanju regionalnim i lokalnim razvojem sukladno Strategiji regionalnog razvoja Republike Hrvatske i Zakonu o regionalnom razvoju. Također, važnost uloge ZADRE NOVE potencira početak realizacije programa koji zahtijeva osobito dobru koordinaciju i suradnju svih ključnih aktera unutar Zadarske županije te koncentraciju znanja, umijeća i vještina za uspješnu pripremu i dobivanje razvojnih projekta. ZADRA NOVA je u 2013. godini bila uključena u provedbu 18 projekata dok je u 2014. bila uključena u provedbu 22 projekta. U 2015. godini je uključena u 21 projekt s 15 zaposlenih osoba na projektima.

Agencija za ruralni razvoj Zadarske županije AGRRA

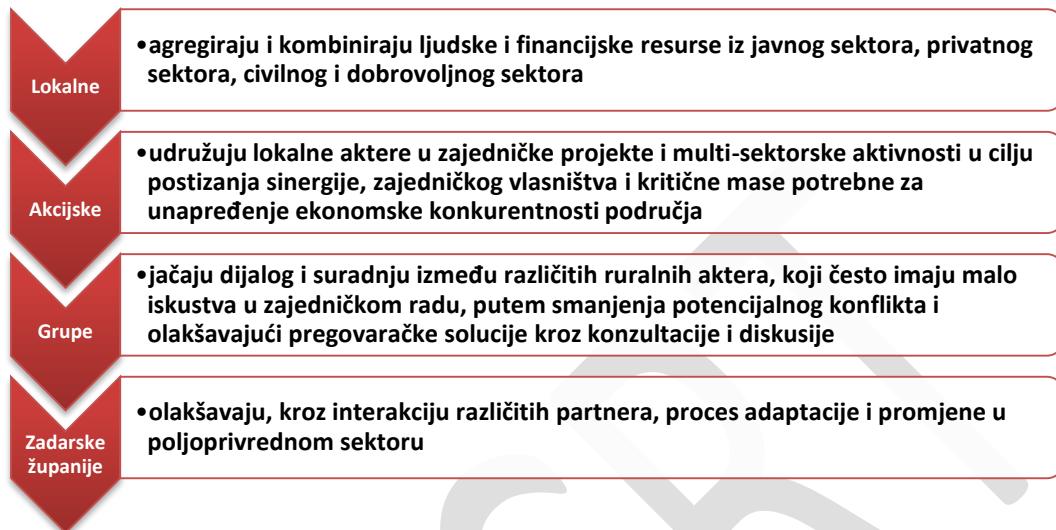
Agencija za ruralni razvoj Zadarske županije javna je ustanova registrirana pri Trgovačkome sudu u Zadru 18. siječnja 2013. godine. Osnivač AGRRA-e je Zadarska županija, a osnovana je s ciljem sistematičnog upravljanja i razvoja ruralnog dijela županije, koji prema OECD klasifikaciji ruralnih područja prekriva čak 92,8 % teritorija Zadarske županije. AGRRA trenutno broji 7 zaposlenih osoba od kojih svi rade na projektima i uključena je u provedbu 5 projekta.

Ustanova za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije INOVACIJA

Ustanova za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije INOVACIJA osnovana je 18. lipnja 2014. godine od strane vijećnika Skupštine Zadarske županije. Ustanova ima 5 zaposlenih osoba te obuhvaća poslove praćenja strategija nacionalne i EU razine te usklajivanja dokumenata regionalne i lokalne razine sa strategijama pametne specijalizacije, koordiniranje i praćenje provedbe strategije, programa i akcijskih planova provedbe pametne regionalne specijalizacije te jačanje finansijskih i ljudskih resursa za provedbu politike i programa pametne regionalne specijalizacije. Ustanova trenutno provodi 2 projekta na kojima je zaposleno svih 5 osoba.

5.5. Lokalne akcijske grupe Zadarske županije

Stvaranje lokalnog partnerstva, poznatog kao Lokalna akcijska grupa (LAG), je originalna i važna karakteristika Leader pristupa. Zadaća LAG-a je prepoznati i provesti lokalnu razvojnu strategiju, donijeti odluke o raspodjeli finansijskih resursa i upravljanje njima. LAG ima zadatku identificirati i implementirati lokalnu razvojnu strategiju, donositi odluke vezane za alokaciju svojih finansijskih izvora te njihovo upravljanje. LAG-ovi su često učinkovitiji u stimuliranju održivog razvoja zato jer oni:

LAG je specifičan prema svome ustroju i donošenju odluka. Na razini donošenja odluka upravno tijelo LAG-a predstavlja interes različitih javnih i privatnih skupina i ruralnog stanovništva s LAG područja, osiguravajući da najmanje 50% čine članovi koji predstavljaju društvene, gospodarske partnere, civilna društva i udruge. Minimalno 20% su predstavnici lokalnih vlasti. Upravno tijelo LAG-a treba biti reprezentativno osiguravajući dobnu raznolikost (barem bi jedan član trebao biti mlađi od 25 godina) i ravnopravnost spolova – minimalno 30% žena. Do sada su na području Zadarske županije pokrenuta četiri LAG-a; LAG Laura, LAG Bura, LAG Marea i LAG Lika. Predstavnici LAG-ova su članovi Županijskog partnerskog vijeća te sudjeluju u donošenju odluka vezanih za izradu i usvajanje Županijske razvojne strategije. LAG-ovi u svom ustroju nemaju formirane odjele za projekte, ali u sklopu svakog LAG-a jedna ili dvije osobe sustavno obavljaju projekte aktivnosti.

Do sad su na području Zadarske županije pokrenuta četiri LAG-a; LAG Laura, LAG Bura, LAG Marea i LAG Lika.

LAG Laura je osnovan 2009. godine kao udruženje građana čiji su osnivači jedinice lokalne samouprave, lokalne javne ustanove, poslovni i civilni sektor. Prostor koji obuhvaća je biogradsko i benkovačko područje (ukupno trinaest gradova i općina). Osim 13 jedinica lokalne uprave, članovi LAG-a su i iz poslovnog i civilnog sektora, ukupno 41 član.

LAG Bura je osnovan 15. veljače 2012. godine, a obuhvaća područje podvelebitskog kanala (grad Obrovac te općine Jasenice, Starigrad-Paklenica, Posedarje, Novigrad, Ražanac, Vrsi, Zemunik Donji i Poličnik).

LAG Marea registriran je 2. listopada 2012. godine, a pokriva područje zadarskih otoka i dijela zapadnih općina Zadarske županije (gradovi Zadar i Nin te općine Privlaka, Kali, Kukljica, Preko i Sali).

LAG Lika osnovan je 15. svibnja 2013. i danas djeluje na području dvaju gradova (Gospic i Senj) te devet općina (Brinje, Donji Lapac, Gračac, Karlobag, Lovinac, Perušić, Plitvička Jezera, Udbina i Vrhovine) od kojih se općina Gračac nalazi u Zadarskoj županiji. Osim gradova i općina, članovi LAG-a Lika su privatni i civilni sektor, ukupno 89 članova.

5.6. Gradovi i općine

Predstavničku komponentu vlasti Grada/Općine čini Gradsko/Općinsko vijeće, a poslovi izvršne naravi su u nadležnosti gradonačelnika/načelnika. Veći gradovi i općine imaju, uz gradonačelnika ili načelnika, vijeća i neka od spomenutih upravnih tijela i stručne službe, dok male općine imaju uglavnom načelnika i nekoliko zaposlenika u stručnim službama (tablica 101).

Tablica 101: Pregled jedinstvenih upravnih odjela i broja zaposlenih u Gradovima/Općinama

Grad/Općina	Broj jedinstvenih upravnih odjela	Ukupan broj zaposlenih	Broj zaposlenih na projektima	Projekti u provedbi
Zadar	14	175	10	7 (kao nositelji)
Biograd	1	18		Kino dvorana (MINT)
Benkovac	4	23	/	Energetska obnova kuća (FZZO)
Obrovac	1	23	2	/
Nin	3	22	2	/
Pag	3	15		/
Bibinje	1	9	3	/
Galovac	1	4	3	/
Gračac	1	10	1	Energetska obnova javne rasvjete (FZZO)
Jasenice	1	7	1	/
Kali	1	5	1	/
Kolan	1	8	/	/
Kukljica	1	5	/	/
Lišane Ostrovičke	1	6	1	/
Novigrad	1	12	/	5
Pakoštane	3	9	2	/
Pašman	1	8	/	/
Polača	1	5	2	/
Poličnik	1	12	1	Biopričišćivač (EU)
Posedarje	1	7	2	Energetska obnova javne rasvjete (FZZO)
Povlјana	1	6	/	Dječji vrtić (MRRFEU)
Preko	1	12	1	Kanalizacijski sustav (EU)
Privlaka	1	7	/	/
Ražanac	1	5	2	Dječji vrtić (MRRFEU)
Sali	1	8	/	/
Stankovci	1	4	/	4
Starigrad	1	5	/	/
Sukošan	1	5	/	/
Sveti Filip i Jakov	1	17	2	Centar za obuku (EU)
Škabrnja	1	10	/	/
Tkon	1	3	1	/
Vir	5	32	1	/
Vrsi	1	9	/	/
Zemunik Donji	1	5	/	Biopričišćivač (EU)

Izvor: Jedinice lokalne samouprave

Grad Zadar i Grad Obrovac su jedine jedinice lokalne samouprave koje u svom ustroju imaju formiran Odjel za projekte, dok ih većina u sklopu proračuna ima predviđena finansijska sredstva za projekte. Iz Tablice 98 se može uočiti kako se broj zaposlenih na projektima u gradovima i općinama (izuzev Grada Zadra) kreće od jednog do maksimalno tri zaposlena. Temeljem analize intervjua s predstavnicima gradskih i općinskih uprava, uočava se kako 72,72% predstavnika misli da im za efikasno obavljanje posla nedostaje stručnog kadra. Što se tiče zaokupljenosti razvojem projekata i realizacijom projekata, ona je u nekim općinama visoka, u nekim niska, a u nekim osrednja. Međutim, većina gradova i općina ocjenjuje kako je najveći naglasak u aktivnostima upravo na razvoju i realizaciji projekata.

5.7. Privatni sektor

Privatni sektor je, kao i u drugim županijama, organiziran i djeluje kroz Hrvatsku gospodarsku komoru i Hrvatsku obrtničku komoru.

HGK - Županijska komora Zadar je neprofitna javno pravno stručna organizacija koja služi poslovnoj zajednici s ciljem jačanja i promicanja gospodarskog rasta u Hrvatskoj, pridonoseći time dobrobiti društva u cijelini.

HOK – Zadar ima za cilj promicanje i zaštitu interesa obrtnika, a velika pozornost trebala bi se posvetiti unapređenju odnosa s javnošću.

5.8. Civilni sektor

Za razvoj civilnog društva u Zadarskoj županiji naročito se značajnom pokazala 2013. godina kada je u suradnji Udruga socijalnih radnika, Zadarske županije i Grada Zadra osnovan Volonterski centar Zadarske županije. Do osnivanja Volonterskog centra ključnu ulogu u razvoju volonterstva na području Zadarske županije imao je Crveni križ. Osnivanjem Volonterskog centra volonterstvo u Zadarskoj županiji, naročito u gradovima, počelo se sve više razvijati i ciljno usmjeravati. U 2014. godini Centar je organizirao 38 javnih akcija u kojima je sudjelovalo gotovo 1.000 volontera sa preko 4.500 sati volonterskog rada. U bazu podataka Volonterskog centra Zadar registrirano je 29 organizacija s područja Zadra, Zadarske županije te Šibensko kninske županije koje su organizatori volontiranja ili koje imaju potrebu za volonterima. Od toga je 7 ustanova socijalne skrbi, 16 udruga i organizacija iz područja zdravstva i socijalne skrbi, 1 udruga za izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, 1 udruga iz područja zaštite okoliša i 4 udruge s područja kulture i umjetnosti. Više od 300 volontera ima prepoznatljive volonterske knjižice u koje se upisuju različite aktivnosti u kojima sudjeluju kao volonteri što je značajna snaga u razvoju usluga u zajednici. Volonterski centar Zadar ključna je organizacija za poticanje razvoja civilnog društva na području Zadarske županije, a zbog globalnog porasta potreba za uslugama pomoći skupinama i pojedincima koji su zbog različitih razloga u riziku od socijalne isključenosti (starost, invaliditet, bolest...) volonterski doprinos postaje sve značajniji.

Registrirane udruge djeluju u mnogobrojnim i različitim područjima, a među njima su najzastupljenije sportsko – rekreativne udruge. Zatim slijede udruge iz područja gospodarstva, tehničkih djelatnosti te udruge proizašle iz Domovinskoga rata. Manji je broj udruga iz područja ekologije, poljoprivrede te područja kulture i zdravstva.

Djelovanje udruga, gledano u cijelini, doprinosi poboljšanju upravljanja razvojem Zadarske županije. Postoji nekoliko udruga koje mogu poslužiti kao primjer uspješnog funkcioniranja i sudjelovanja u lokalnom i regionalnom razvoju. One mogu u budućnosti poslužiti za benchmarking, za korištenje i

**U Zadarskoj županiji postoji
1.910 registriranih udruga od
čega je aktivno čak 1.679
udruga.**

prijenos dobre prakse za razvoj civilnog sektora u čitavoj Zadarskoj županiji te za jačanje njegovog doprinosa upravljanju razvojem.

5.9. Institucije javnog sektora i ostali subjekti

U Zadarskoj županiji djeluje i niz drugih subjekata koji imaju veći ili manji utjecaj na upravljanje razvojem, uglavnom u provedbi mjera. To su, primjerice, različiti državni fondovi, zavodi, agencije i uredi, kao što su Državna geodetska uprava, Državna uprava za zaštitu i spašavanje, Vatrogasna zajednica Zadarske županije, Državni hidrometeorološki zavod, Državni inspektorat, Financijska agencija, Hrvatska agencija za poštu i elektroničke telekomunikacije, Hrvatske šume, Hrvatska agencija za poljoprivredu, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, Hrvatska poljoprivredna komora, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje. U županiji, osim navedenih, djeluju i Lučka kapetanija Zadar, Županijska lučka uprava te Županijska uprava za ceste. Uz navedene djeluje i niz organizacija u komunalnim, infrastrukturnim i drugim poslovima.

Za upravljanje razvojem važne su i turističke zajednice budući da turizam ima jednu od ključnih uloga u razvoju Zadarske županije. Na županijskom području djeluje ukupno 28 turističkih zajednica. Predstavnici turističkih zajednica se sastaju na mjesecnim koordinacijama koje se održavaju u uredima županijske TZ. Turističke zajednice, osim rada na koordinacijama, sudjeluju i na turističkim sajmovima, manifestacijama, festivalima i na drugim okupljanjima bitnim za razvoj turizma regije i njezinih mjesta.

Efikasnost upravljanja i ograničenja

Tokom izrade Županijske razvojne strategije održana je **fokus grupa „Institucionalno upravljanje“** u kojoj su nazočni bili predstavnici institucije Zadarske županije, Sveučilišta u Zadru te razvojnih agencija. Najznačajniji problemi koje su dionici fokus grupe istaknuli mogu se podijeliti na interne i vanjske, gdje u interne probleme spadaju:

- **Nedostatna financijska sredstva** uzrokovana smanjenjem predviđenih budžeta za radove i investicije, koji su prvotno bazirani na realnom stanju i potrebama, ali i za provođenje isplaniranih mјera i ciljeva u strateškim dokumentima.
- **Nedostatak stručnog kadra** za osmišljavanje i provođenje razvojnih projekata, gdje se najviše ističe potreba za educiranim voditeljima projekata.
- **Neadekvatna organizacijska struktura** u kojoj zaposlenici unutar županijskih odjela zaduženih za planiranje projekata, tj. pripremu projektne ideje, imaju prevelik opseg posla koji se mora obavljati, pored propisanog svakodnevnog posla.

U probleme uzrokovane vanjskim čimbenicima mogu se svrstati:

- **Rigidnost zapošljavanja** u javnoj upravi.
- Visoka **financijska centralizacija države**.
- **Zakonodavni okviri** koji predstavljaju prepreku zbog čestih izmjena i neprilagođenosti.
- **Neriješeni imovinsko-pravni odnosi**, odnosno rješavanje zemljišno-knjižnih sporova kroz adekvatno prostorno planiranje, kako bi se osigurali temelji za prijavu i provedbu svih projekata.

Tablica 102: Razvojna ograničenja i potrebe u upravljanju razvojem

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none">• Neadekvatna organizacijska struktura i obrazovna struktura zaposlenih• Nedovoljno razvijena međusobna suradnja među nositeljima razvoja županije, u radu tijela županijske samouprave i između gradova i općina• Neprilagođeni zakonodavni i pravni okviri	<ul style="list-style-type: none">• Ojačati postojeći kadar i unaprijediti rad javnog sektora kroz reorganizaciju unutarnje strukture• Poboljšati međusobnu suradnju među nositeljima razvoja u županiji te s ministarstvima i drugim tijelima središnje državne uprave• Poboljšati suradnju s nacionalnom razinom

SWOT ANALIZA

SWOT 1. PAMETAN RAST

SNAGE	SLABOSTI
GOSPODARSTVO <ul style="list-style-type: none"> Duga tradicija prerađivačke industrije (posebice metalo-prerađivačke i prehrambene) te obrnštva Pomorska tradicija – najveći broj pomoraca u ukupnom broju stanovnika županije u odnosu na RH, te otvorena prva pomorska tvrtka osnovana u Zadru Nautička tradicija Rast poduzetništva, kontinuiran uzlazni trend u otvaranju novih pravnih osoba (trgovačka društva) Oporavak i rast prerađivačke industrije (rast prihoda, posebice prihoda od prodaje u inozemstvu, povećanje ulaganja u novu dugotrajnu imovinu) Visoka razina produktivnosti rada u prerađivačkoj industriji(9,5% svih zaposlenih ostvaruje preko petine ukupnog prihoda gospodarstva) Održavanje tržišta rada - konstantno održavanje zaposlenosti u križnom razdoblju (porast broja zaposlenih od 1,1% u 2014.u odnosu na 2010.) Suficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni županije, uz kontinuiran rast robnog izvoza Dobro razvijena mreža organizacija za poslovnu podršku (poduzetničke potporne institucije) Uslužno obrnštvo bilježi iznadprosječne rezultate u odnosu na ostatak RH Iskusan kadar u metalo-prerađivačkoj i prehrambenoj industriji 	GOSPODARSTVO <ul style="list-style-type: none"> Niska razina poduzetničke aktivnosti, posebice u ruralnim područjima (otoci i unutrašnjost županije) - ispodprosječni prihodi poduzeća po stanovniku u odnosu na RH Značajne unutar-županijske razlike u razvijenosti gospodarstva Propadanje obrnštva (23,58% manje obrtnika u 2014. u odnosu na 2010.) Manjak proizvodne djelatnosti u korist uslužnih djelatnosti Zastupljena tradicionalna proizvodnja, nedovoljno razvijeni sektori s proizvodima više dodane vrijednosti Ne postoji međusektorska suradnja poduzetnika (inovativne tvrtke, proizvodni MSP, marketinške tvrtke) koji bi plasirali na tržište cijelovite finalne proizvode visoke kvalitete Mali broj zaposlenih u ICT sektoru u odnosu na ostale županije (temelj za razvoj ostalih djelatnosti) Nedostatak kvalitetnih i educiranih kadrova u svim sektorima za potrebe gospodarstva Visok udio mladih (do 29 godina) u ukupnom broju nezaposlenih osoba u Zadarskoj županiji Strukturna nezaposlenost (teže zapošljive i dugotrajno nezaposlene osobe zbog zastarjelih vještina) Nedostatak inovacija u gospodarstvu te mali broj inovativnih proizvoda na tržištu Nedovoljna povezanost poduzetništva s istraživanjem i razvojem Nedovoljno korištenje suvremenog marketinga u poduzećima Mali broj tvrtki na području Zadarske županije koji udovoljavaju temeljnim kriterijima za povlačenje sredstava iz EU fondova Nedovoljna povezanost javnog i privatnog sektora Nedovoljno ulaganje u istraživanje i razvoj u odnosu na RH
TURIZAM <ul style="list-style-type: none"> Izuzetno dobra prometna povezanost (autocesta, zračna luka, pomorska luka) Povezanost s velikim brojem europskih destinacija posredovanjem niskotarifnih aviokompanija Tradicija i razvojni potencijal nautičkog turizma i s njime povezanih djelatnosti 	TURIZAM <ul style="list-style-type: none"> Zadarska županija je prepoznata kao isključivo ljetna (sezonska) destinacija kupališnog turizma bez kvalitetnih turističkih sadržaja koji bi privukli goste izvan glavne sezone Nedostatak kvalitetnih turističkih sadržaja koji bi privukli goste u kontinentalno zaleđe Zadarske

<ul style="list-style-type: none"> Trend jačanja Zadra kao kruzerske destinacije Dugogodišnja tradicija u turizmu Dobre mogućnosti za obrazovanje u turizmu i ugostiteljstvu (Hotelijersko – turistička i ugostiteljska škola i Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti) Trend jačanja Zadra kao „city break“ destinacije Postojanje Glavnog plana razvoja turizma Zadarske županije 	<ul style="list-style-type: none"> županije Loša struktura smještajnih kapaciteta s naglaskom na privatni smještaj Nedostatak kvalitetnih smještajnih kapaciteta, a osobito hotelskog smještaja u kategoriji 4 i 5 zvjezdica Veliki broj ilegalnih kampova na području županije Slaba koordiniranost turističkih dionika, javnog i privatnog sektora Slabo udruživanje u stvaranju zajedničke turističke ponude i promocije Ne postoji koordinacija aktivnosti u turizmu Nedostatak kvalificirane sezonske radne snage u turizmu Problem zagrešenja prometne infrastrukture, vodoopskrbnog sustava i sustava odvodnje kao posljedica velikog broja gostiju u vrijeme glavne sezone Djelatnost turističkih zajednica u Zadarskoj županiji nije prilagođena stvarnim potrebama na terenu Gastronomski uniformiranost umjesto korištenja brojnih specifičnosti tradicionalne gastronomije
PRILIKE	PRIJETNJE
GOSPODARSTVO <ul style="list-style-type: none"> Gospodarstvo županije se oporavlja unatoč negativnim kretanjima gospodarstva na nacionalnoj razini (rast ukupnih prihoda, investicija i izvoza gospodarstva) Povoljan geografski položaj županije za razvoj gospodarstva (prometna povezanost – cestovna i zrakoplovna povezanost, klimatska obilježja, privlačnost zemljopisnog položaja županije za investitore) Mogućnost korištenja EU fondova za financiranje projekata malog i srednjeg poduzetništva Mapiranje Zadarske županije kao nosioca Centara kompetencije novih tehnologija s fokusom na metalo-prerađivačku industriju visokih tehnologija kao i Centra kompetencija za preradu ribe i voća Postojanje poticaja za zapošljavanje Pojednostavljenje administrativnih procedura za osnivanje gospodarskog subjekta Razvoj luke Gaženica Unapređenje postojećih obrazovnih programa srednjih škola, u kojima će učenici steći teorijska i praktična znanja i vještine u skladu s potrebama poslodavaca Poticanje međusektorskog povezivanja u svrhu kreiranja novih finalnih proizvoda i povećanja izvoza Povezivanje turističkog sektora s prehrambeno-prerađivačkim sektorom Usvajanje Strategije pametne specijalizacije RH Mapiranje Zadarske županije kao nosioca Centara kompetencije u metalo-prerađivačkoj industriji i plavozelenoj industriji i daljnji razvoj Centara Postojeći strateški (regionalne i lokalne razine) dokumenti kao temelj za osiguravanje usmjerenog razvoja Mogućnost korištenja EU fondova za unapređenje usluga i infrastrukture poduzetničkih potpornih institucija i 	GOSPODARSTVO <ul style="list-style-type: none"> Neprovedivost strategija u praksi Spori gospodarski oporavak na nacionalnoj razini Loša nacionalna ekonomska politika koja ne potiče domaću proizvodnju i izvoz Nedovoljna potpora države razvojnim projektima županije Složena zakonska regulativa i dugotrajni postupci za realizaciju kapitalnih ulaganja Porast sive ekonomije Učestalo mijenjanje zakonskih propisa koja povećava poslovnu neizvjesnost Iseljavanje visokoobrazovane radne snage (odljev mozgova), što dodatno pogoršava manjak kvalificiranih stručnjaka na tržištu rada Daljnja depopulacija ruralnog područja (otoci, zalede) što otežava gospodarski oporavak tih područja Složene zakonske procedure, sporost administracije i nedovoljna autonomija na lokalnoj razini koja bi omogućila bržu realizaciju investicija Nepovoljni uvjeti financiranja gospodarskog sektora Slaba iskorištenost EU fondova namijenjenih privatnom sektoru

<p>poduzetničkih zona</p> <ul style="list-style-type: none"> Postojanje Partnerstva za tržište rada i razvoj ljudskih potencijala – spremnost lokalnih partnera za suradnju i inicijative u području suradnje gospodarstva i obrazovnog sustava 	
TURIZAM <ul style="list-style-type: none"> Dobar geostrateški položaj u odnosu na nacionalne parkove i druge važnije atrakcije Bogata prirodna i kulturna baština, dobro očuvane prirodne plaže Razvedenost obale i veliki broj otoka kao vrijedna atrakcijska osnova Prisutnost različitih tipova plaža uz naglasak na očuvanost prirodne komponente na plažama Mogućnosti ulaganja i privatne investicije u turistički sektor Korištenje EU fondova i drugih izvora financiranja turističkih projekata Trend u turističkoj potražnji zasnovan na 3-E principu: zabava, uzbudjenje i obrazovanje („Entertainment, Excitement, Education“) te razvoj selektivnih vrsta turizma kao potencijal za smanjenje sezonalnosti turizma Razvoj novih tehnologija u funkciji unaprjedenja poslovanja i promocije hotelijerstva, nautičkog i drugih vrsta turizma Bolje povezivanje turizma sa drugim sektorima (primjerice razvoj i integriranje poljoprivredne proizvodnje - ekološke) u turizam Prirodni resursi kao platforma za razvoj selektivnih oblika turizma Različita dobna struktura gostiju kao dobra osnova za razvoj različitih vrsta selektivnog turizma 	TURIZAM <ul style="list-style-type: none"> Nemogućnost financiranja javne turističke infrastrukture iz EU fondova Nepoticanje poduzetničko okruženje (visoke takse, porezi i nestalna porezna politika, slaba prilagođenost nacionalnih zakonskih okvira) Zastarjela kategorizacija smještajnih objekata neprilagođena potrebama i zahtjevima suvremenog gosta (usmjerenost na površinu prostorije umjesto na kvalitetu sadržaja) Onečišćenje okoliša i povećanje buke kao posljedica nekontroliranog razvoja masovnog turizma Smanjenje autohtonosti destinacije i devastacija prostora („apartmanizacija“) kao posljedica nekontroliranog razvoja masovnog turizma Smanjenje turističke potražnje kao posljedica mogućih ratnih sukoba, pojave epidemija ili ekološke katastrofe u bližem okruženju Ovisnost o jednoj niskotarifnoj aviokompaniji

SWOT 2. ODRŽIV RAST

SNAGE	SLABOSTI
ZAŠTITA OKOLIŠA	ZAŠTITA OKOLIŠA
<ul style="list-style-type: none"> Uspostavljen sustav skrb i zaštićenim dijelovima prirode (NP, PP-i, Natura Jadera) Uključenost akademске zajednice u znanstvena istraživanja s ciljem inventarizacije i zaštite prirodne baštine 	<ul style="list-style-type: none"> Nepostojanje baze podataka krajobrazne raznolikosti, što onemogućava detaljno utvrđivanje stanja Snažna gospodarska aktivnost vrši dodatni pritisak na ograničene morske resurse Neuspostavljen sustav za praćenje kvalitete tla u Zadarskoj županiji Zbog poljoprivrednih aktivnosti se nepovratno mijenja tlo (melioracija krša) Nespremnost sustava da reagira na nepogode
KOMUNALNA INFRASTRUKTURA	KOMUNALNA INFRASTRUKTURA
<ul style="list-style-type: none"> Organizirani odvoz komunalnog otpada u svim općinama Pokrivenost naselja s posudama za odlaganje otpada 100% Kontinuirana provedba sanacije divljih odlagalista Izgrađen Magistralni plinovod kao preduvjet daljnjoj plinofikaciji Mreža poštanskih ureda u potpunosti izgrađena i optimalna u odnosu na razmještaj stanovnika Pokrivenost 98% županije s mobilnim signalom te dostupan osnovni priključak na Internet Visoki stupanj pripremljenosti projekta centra za gospodarenje otpadom 	<ul style="list-style-type: none"> Nedovoljan broj stanovnika priključen na sustav odvodnje (36%) Nedovoljno izgrađena vodovodna mreža u odnosu na potrebe stanovništva za pitkom vodom te preopterećenost komunalne infrastrukture tokom ljetnih mjeseci Veliki gubici vode u vodoopskrbnom sustavu Neadekvatno riješen sustav vodoopskrbe na otocima Postojanje divljih odlagalista otpada Postojeći način zbrinjavanja otpadnih voda u pojedinim dijelovima županije (septičke jame) su prijetnja za okoliš Neriješeni imovinsko-pravni odnosi Nespremnost sustava da reagira na ekološke incidente
GOSPODARENJE IZVORIMA ENERGIJE	GOSPODARENJE IZVORIMA ENERGIJE
<ul style="list-style-type: none"> Razvijen sustav praćenja i gospodarenja energijom javnih zgrada Uspostavljen sustav informiranja javnosti o energetskoj učinkovitosti i OiE kroz EE ured (gradski i županijski) Iskustvo u pripremi i provedbi projekata energetske učinkovitosti U odnosu na ostale dijelove RH iznadprosječno iskorištenje obnovljivih izvora energije 	<ul style="list-style-type: none"> Nedovoljna primjena postojećeg strateškog okvira (razina: lokalna, regionalna) Nedostatak znanja i educiranosti gospodarstva vezano uz korištenje obnovljivih izvora energije Veliki broj energetski neučinkovitih zgrada
PROMETNA INFRASTRUKTURA	PROMETNA INFRASTRUKTURA
<ul style="list-style-type: none"> Dobro stanje postojeće cestovne prometne mreže kod cesta visoke uslužnosti Županija je autocestom povezana s ostalim dijelovima Hrvatske Postojanje moderno opremljene zračne luke Obnovljene luke i pristaništa na otocima Novoizgrađena putnička luka Gaženica s pripadajućom infrastrukturom (interne prometnice, priključak na autocestu, terminal, autobusna stanica te gatovi dubine gaza do 15m) 	<ul style="list-style-type: none"> Neriješeni imovinsko pravni poslovi za izgradnju novih i rekonstrukciju postojećih cestovnih objekata Neadekvatna prometna infrastruktura na području Grada Zadra (nije izgrađena više-tračna obilaznica) Nedovoljna opremljenost pomorskih luka sitnom komunalnom infrastrukturom (WC, koš za otpatke, info panoci i sl.) Ovisnost zračne luke o jednoj pristupnoj cesti Dotrajalost zrakoplovnih operativnih površina Zračne luke Zadar Nedostatak parkirališta i vezova za brodice u urbanim cjelinama Nerazvijena mreža biciklističkih staza Cestovna infrastruktura nije prilagođena osobama s posebnim potrebama Nedovoljna povezanost jedinica lokalne samouprave u ruralnim područjima autobusnim linijama

	<ul style="list-style-type: none"> Pješačke zone s izuzetkom užih gradskih središta nisu formirane ni lako dostupne(nepovezane)
PROSTORNA OBILJEŽJA	PROSTORNA OBILJEŽJA
<ul style="list-style-type: none"> Uspostavljen sustav znanstvenih istraživanja prostornih obilježja županije (Sveučilište u Zadru i druge znanstvene ustanove) Uspostavljena koordinacija lokalne i županijske samouprave s akademskom zajednicom s ciljem prepoznavanja i vrednovanja prostornih resursa 	<ul style="list-style-type: none"> Nedovoljno iskorišten geoprometni i geopolitički položaj kao resurs za razvoj Nedovoljna iskorištenost krajobrazne raznolikosti i prirodne baštine županije Nejednaka teritorijalna razvijenost županije
PRILIKE	PRIJETNJE
ZAŠTITA OKOLIŠA	ZAŠTITA OKOLIŠA
<ul style="list-style-type: none"> Znatna nacionalna i EU sredstva financiranja, za područje zaštite okoliša Veliki dio Zadarske županije je pod Natura 2000 područjem Nastojanje EU za očuvanjem biološke raznolikosti Visok stupanj bioraznolikosti zbog geomorfoloških i klimatskih značajki županije (više od 1000 različitih vrsta biljaka, od toga 80 endemičnih) te mnoge rijetke zaštićene vrste životinja Veliki broj zaštićenih područja (1 nacionalni te 3 parka prirode, itd.), čime se štiti okoliš u izvornom obliku Bogatstvo vodnih resursa, rijeka Zrmanja, Vransko jezero te brojni podzemni vodotoci (Područje Ravnih kotara i Like svrstano u zone rezerve voda 1. kategorije) Otpornost mora na manja incidentna onečišćenja zbog geomorfoloških osobina obale i otoka More izvrsne kakvoće (od testiranih 848 uzoraka 98,14% je ocijenjeno kao more izvrsne kakvoće) Visoka sačuvanost obalnog pojasa u izvornom obliku Nepostojanje velikih onečišćivača zraka i okoliša 	<ul style="list-style-type: none"> Krški teren u kojem lako može doći do onečišćenja podzemnih vodotoka Opasnost od onečišćenja mora uslijed havarije ili drugog ekološkog incidenta (nepostojanje plana intervencija za područje Jadrana) Naseljavanje invazivnih vrsta, posebice morskih - prenesene balastnim vodama ili uslijed migracija Klimatske promjene i nekoordinirana urbanizacija uslijed kojih može doći do nestajanja karakterističnih i endemske vrsta flore i faune Postojanje minski sumnjivih područja (45,89 km² u 2014. godini) Neutvrđenost nosivih kapaciteta Nacionalnog parka i parkova prirode Nepostojanje standarda u zaštiti nepoljoprivrednih zemljišta
KOMUNALNA INFRASTRUKTURA	KOMUNALNA INFRASTRUKTURA
<ul style="list-style-type: none"> Visok stupanj nezagađenosti podzemnih voda što ne zahtijeva posebnu obradu na vodocrpilištima Mogućnosti izgradnje desalinizatora i projekata male komunalne infrastrukture koji mogu olakšati rad i život na otocima(Grad Zadar) Dostupnost nacionalnih i EU izvora financiranja za infrastrukturne projekte 	<ul style="list-style-type: none"> Daljnji rast razine mora što će negativno utjecati na podzemne vodotoke i sustav odvodnje Ekološki incidenti - nespremnost sustava da reagira na ekološke incidente Visoka cijena plina
GOSPODARENJE IZVORIMA ENERGIJE	GOSPODARENJE IZVORIMA ENERGIJE
<ul style="list-style-type: none"> Visoki potencijal korištenja obnovljivih izvora energije zbog postojećih prirodnih resursa Očekivano spuštanje na regionalnu razinu nadležnosti vezanih za realizaciju projekata iz područja energetske učinkovitosti Porast zainteresiranosti ulagača u pojedine izvore energije i energetsku učinkovitost Uspostavljanje institucionalnih uvjeta za uspostavu klastera proizvođača električne energije 	<ul style="list-style-type: none"> Rast potrošnje energije (uslijed jeftine energije) Složena zakonska regulativa za ulaganje u OiE Dug povrat investicije Nedostatak kadra Neriješeni imovinsko-pravni odnosi

<ul style="list-style-type: none"> Postojanje stimulativnih subvencija u području OiE I EnU Trend smanjenja troškova energetske obnove 	
PROMETNA INFRASTRUKTURA	PROMETNA INFRASTRUKTURA
<ul style="list-style-type: none"> Postojanje planova i zemljišta za proširenje Zračne luke Gaženica kao homeport za kružna putovanja Povoljni geoprometni položaj 	<ul style="list-style-type: none"> Veliki utjecaj turističke sezone na stanje u cestovnom, pomorskom i zračnom prometu Terorizam - globalni rast terorizma može znatno utjecati na prometna kretanja Loša željeznička infrastruktura (npr. neelektrificirana pruga Zadar - Knin, željeznički kolodvori u iznimno lošem stanju) Nepostojanje željezničkog putničkog prometa Zbog usitnjenosti i raspršenosti otoka, veliki zahtjevi za prometno povezivanje brodskim i trajektnim linijama otoka s kopnom te otoka međusobno
PROSTORNA OBILJEŽJA	PROSTORNA OBILJEŽJA
<ul style="list-style-type: none"> Značajan geoprometni i geostrateški položaj (određena svojim središnjim prirodnim položajem, Zadarska županija ima veliki značaj i ulogu u prometnom povezivanju sjevera i juga Hrvatske) Karakterističan kontrast prostora Zadarske županije s obzirom na prirodno-geografska obilježja (razvedena obala s brojnim otocima, ravničarsko područje Ravnih kotara, planinsko područje Velebitskog masiva) Visoka kakvoća i ugodna temperatura morske vode (pogodna za razvoj kupališnog turizma) Mediterranska klima Veliki broj sunčanih sati Velika mogućnost za razvoj raznih gospodarskih grana zbog diferenciranosti prostora Zadarske županije s obzirom na prirodno-geografska obilježja Mogućnost ulaganja u obnovljive izvore energije (pogodna klima s velikim brojem sunčanih dana te pogodnim strujanjima zraka) Značajno vodno bogatstvo Zadarske županije (velik broj izvorišta i rezervi pitke vode, atraktivnost tekućica i stajačih voda kao što su rijeke Una i Zrmanja odnosno Vransko jezero) 	<ul style="list-style-type: none"> Prirodne nepogode (poplave, suše, podizanje razine mora) Ekološke katastrofe i onečišćenja Globalno zatopljenje i promjena klimatskih obilježja Minski sumnjiva područja (loša kvaliteta života stanovništva u blizini miniranih područja, nemogućnost razvoja poljoprivrede i turizma na minama zagadjenim područjima)

SWOT 3. UKLJUČIV RAST

SNAGE	SLABOSTI
OBRAZOVANJE	<p>OBRAZOVANJE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zadar - sveučilišni grad s dugom akademskom tradicijom • Raznolika mreža odgojno-obrazovnih institucija i programa, dostupnost srednjoškolskog obrazovanja za sve • Kvalitetan postojeći kadar u predškolskom obrazovanju • Postojanje Sveučilišta u Zadru u ekspanziji • Postojanje centra za informiranje i savjetovanje u karijeri • Dostupnost velikog broja programa u srednjim školama (pokrivanje svih područja) • Stipendije za učenike i studente • Zadovoljavajući broj pomoćnika u nastavi • Postojanje Strategije ljudskih potencijala Zadarske županije • Portal za tržiste rada, razvoj gospodarstva i mјere aktivnog zapošljavanja – POTRAGA • Educirani kadar za rad sa različitim kategorijama invalidnih osoba financiranih iz EU • Dostupnost svih razina obrazovanja osobama s invaliditetom • Postojanje adekvatnog učeničkog doma
KULTURA I SPORT	<p>KULTURA I SPORT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dostupnost knjižničarskih usluga cijeloj županiji (u mjestima bez stacionirane knjižnice, Bibliobus donosi knjižnicu građu) • Iznimna vrijednost nematerijalne kulturne baštine (paško čipkarstvo, klapsko pjevanje te mediteranski način ishrane, iško lončarstvo i četverokuka, tradicijske vještine u ribolovu, brodogradnji i dr.) • Dostupnost kulturno-povijesne arhivske baštine • Usmjerenost nezavisne kulturne scene na suvremenu umjetnost što obogaćuje raznovrsnost kulturne i turističke ponude ZŽ • Iznimna posjećenost kulturnih manifestacija tijekom sezone (s fokus grupu) • Iznimna intelektualna tradicija (prvo hrvatsko sveučilište utemeljeno u Zadru, bogata arhivska i knjižna grada) • Implementirani projekti revitalizacije i turističke

<ul style="list-style-type: none"> valorizacije kulturne baštine (HERRA, Palača Cedulin, Kneževa palača) Dovoljan broj institucija u kulturi i dobra njihova međusobna suradnja Brend KK Zadar Zastupljenost gotovo svih sportova diljem županije Veliki broj aktivnih i nadarenih sportaša (2014. osvojeno 19 ekipnih naslova prvaka države, 60 individualnih te 18 odličja sportaša članova reprezentacije na međunarodnim natjecanjima) Osnovan Filmski ured Zadar (Zadar film commission) – prvi filmski ured u RH 	<ul style="list-style-type: none"> Niska iskorištenost mogućnosti međunarodnih suradnji i koprodukcija Nerazvijenost alternativnog glazbenog izričaja Nedovoljna promocija glagoljaške baštine Mala baza konzumenta kulturnog sadržaja (s fokus grupu) Neadekvatni uvjeti za sportaše sa invaliditetom (pristupi borilištima, grijanje) Nedostatna dostupnost sportskih sadržaja na otocima i manjim sredinama Nedovoljan broj sportskih dvorana za srednje škole u gradu Zadru Neadekvatna specijalizacija sportskih objekata Nedovoljno razvijena sportska infrastruktura i sustav potporana lokalnoj razini za ravnomjeran razvoj sporta
ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA SKRB	ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA SKRB
<ul style="list-style-type: none"> Zadovoljavajuća popunjenoš mreže javno-zdravstvene službe Postojanje razvojnih i strateških planova u zdravstvu i socijalnoj skrbi Općabolnica Zadar koja kvalitetom medicinskog osoblja, opremom i uslugama nadilazi županijski značaj Postojanje specijaliziranih bolnica izvan županijskog središta (Biograd i Ugljan) Uspostavljen i aktivni Volonterski centar Postojanje i razvoj nove zdravstvene i socijalne usluge (HALO program) Djelovanje Kabinet za ranu intervenciju Otvorenost domova socijalne skrbi prema zajednici Iznimna aktivnost dobrovoljnog darivanja krvi Osnovan studij Sestrinstva Razvijen nadstandard socijalne i zdravstvene skrbi Postojanje programa „Pomoći u kući“ Razvijen civilni sektor na području zdravstva i socijalne skrbi 	<ul style="list-style-type: none"> Neusklađenost stanja objekata i opreme u zdravstvu sa standardima kvalitete Ograničena dostupnost palijativne skrbi Nedovoljna spremnost Opće bolnice na povećano opterećenje tijekom turističke sezone Nedovoljan broj stručnih radnika u sustavu zdravstvene i socijalne skrbi Nedovoljna dostupnost usluga zdravstvene skrbi (ruralno stanovništvo) Otežano popunjavanje mreže javno zdravstvenog sustava u ruralnom području Nedostatni kapaciteti za pružanje usluga izvansinstitucionalne skrbi za starije i nemoćne Nedostatni kapaciteti dnevnih boravaka izvansinstitucionalne skrbi (dnevni boravci za osobe sa invaliditetom) Nezainteresiranost za udometljstvo Nedostupnost pojedinih zdravstvenih usluga osobama sa invaliditetom (dentalne, ginekološke itd.)
UPRAVLJANJE RAZVOJEM	UPRAVLJANJE RAZVOJEM
<ul style="list-style-type: none"> Iskustvo radnog kadra u tijelima regionalne samouprave i potpornim institucijama u pisanju i provođenju projekata Dobra pokrivenost županije prostorno-planskim dokumentima. 	<ul style="list-style-type: none"> Nedovoljna finansijska sredstva Županije za realizaciju zacrtanih strateških ciljeva Ograničeno iskustvo postojećeg radnog kadra u provođenju i pisanju projekata u tijelima lokalne samouprave Otežano novo zapošljavanje zbog zakonodavnih i pravnih okvira Nedovoljan broj ljudi koji radi na projektima Nedovoljna koordiniranost i preklapanje institucija na regionalnoj i lokalnoj razini
STANOVNIŠTVO	STANOVNIŠTVO
<ul style="list-style-type: none"> Većina gradova Zadarske županije bilježi porast broja stanovnika Vitalni indeks Županije pokazuje bolje rezultate u usporedbi s vitalnim indeksom na razini Republike Hrvatske Trend kretanja broja stanovnika Zadarske županije je pozitivan Pozitivan migracijski saldo Očekivano trajanje života u kontinuiranom porastu 	<ul style="list-style-type: none"> Visok postotak starije populacije u ukupnom broju stanovnika Gustoća naseljenosti u Zadarskoj županiji je ispod prosjeka Republike Hrvatske Iseljavanje mlađe populacije sa otočnih područja Županije Neuravnotežena naseljenost Županije Nizak postotak stanovnika sa završenim višim i visokim obrazovanjem

	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak adekvatnih obrazovnih programa za osobe s invaliditetom
PRILIKE	PRIJETNJE
OBRAZOVANJE	OBRAZOVANJE
<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje sustava profesionalnog usmjeravanja HZZ-a • Decentralizacija srednjoškolskog obrazovnog sustava; vezano uz kreiranje nastavnih programa i utvrđivanje upisnih kvota • E-učenje (prilika za učenje na daljinu, npr. na udaljenim otocima) • Razvoj novih kurikulumi kroz dostupna sredstva iz EU fondova • Priprema studijskih programa iz STEM područja na Sveučilištu u Zadru 	<ul style="list-style-type: none"> • Neodgovarajući sustav obrazovanja koji nije usklađen sa zahtjevima društva • Opterećenost minimalnog finansijskog standarda osnovnih škola troškovima prijevoza učenika • Nezainteresiranost poslodavaca za daljnja usavršavanja njihovih zaposlenika u cilju stjecanja novih znanja i vještina • Nedovoljno razvijeno gospodarstvo bez jasnih programa koji bi vodili ka poboljšanju obrazovnog sustava • Nedovoljna uključenost poslodavaca u proces obrazovanja • Smanjivanje izdvajanja za školstvo može onemogućiti održavanje minimuma standarda prostora, opreme, kadrova i programa • Slaba motiviranost učenika za trogodišnje strukovne škole • Nedostatak finansijskih sredstava za realizaciju kapitalne investicije u školstvu • Nedovoljan utjecaj osnivača na izbor upravljačkog tijela škola • Nepostojanje konkretnih kriterija za poticanje izvrsnosti • Nedostatna finansijska izdvajanja i organizacijski problemi sa nacionalne razine • Neuspostavljen zakonodavni okvir za regulaciju tržista privatnih instrukcija
KULTURA I SPORT	KULTURA I SPORT
<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj kreativnih industrija u kontekstu očuvanja sportske i kulturne baštine • Težnja EU za očuvanjem kulturnih bogatstava i poticanjem aktivnosti stanovništva • Potreba filmske industrije za novim lokacijama • Zainteresiranost stranih turističkih agencija za specifičnu kulturnu ponudu • Sportsko rekreativni turizam kao rastuća gospodarska grana u svijetu 	<ul style="list-style-type: none"> • Nesigurnost izvora financiranja • Nedovoljna educiranost stručnog kadra u sportu • Preuranjeno stavljanje arheoloških lokaliteta u ekonomsku eksploataciju • Veliki rizik od gubitka nematerijalne kulturne baštine • Osjetljivost spomeničke baštine na moguće elementarne nepogode • Trend sjedilačkog načina života utječe na motiviranost stanovništva za bavljenje sportom
ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA SKRB	ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA SKRB
<ul style="list-style-type: none"> • Socijalno poduzetništvo (novi model partnerstva javnog i privatnog sektora) • Povećanje tržišta za zdravstveni i medicinski turizam • Jačanje konkurenčije na tržištu zdravstvene zaštite i moguća izravna ulaganja u zdravstveni sektor • Prijenos znanja i najbolje prakse kroz intenzivniju komunikaciju i suradnju s europskim stručnjacima • Potencijal za osnivanje Centra za ranu intervenciju 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljan broj specijalista u zdravstvu i socijalnih radnika na poslovima socijalne skrbi (logopedi, socijalni radnici) • Odjeljev zdravstvenih djelatnika po pristupanju Hrvatske EU-u • Dodatni pritisak stranih gostiju u Zadarskoj županiji tijekom turističke sezone čime se povećava potražnja službe hitne medicinske pomoći i bolnice tijekom turističke sezone
UPRAVLJANJE RAZVOJEM	UPRAVLJANJE RAZVOJEM
<ul style="list-style-type: none"> • Mogućnost korištenja finansijskih sredstava na nacionalnoj i europskoj razini namijenjenih regionalnom razvoju • Modernizacija sadašnjeg IT sustava na novi, fleksibilan sustav uz korištenje otvorenih rješenja i manje troškove 	<ul style="list-style-type: none"> • Česte izmjene i neprilagođenost zakona koja se tiču organizacije regionalne i lokalne samouprave • Reorganizacija teritorijalnih jedinica koja prepostavlja ukidanje županija i općina • Prevelika centralizacija ovlasti središnje državne uprave

<ul style="list-style-type: none"> Zapošljavanje mlađih obrazovanih osoba kroz program stručnog ospozobljavanja 	<ul style="list-style-type: none"> Otežano novo zapošljavanje zbog zakonodavnih i pravnih okvira
STANOVNIŠTVO	STANOVNIŠTVO
<ul style="list-style-type: none"> Razvoj i sudjelovanje u programima i mjerama kojima će spriječiti depopulacija i pridonijeti povećanju stope nataliteta Mogućnosti korištenja dostupnih sredstava iz raspoloživih EU izvora za unapređenje ljudskih potencijala na području Zadarske županije Ekonomski i društveni potencijali Županije kao osnova za buduća pozitivna demografska kretanja 	<ul style="list-style-type: none"> Demografska kretanja; daljnja depopulacija i starenje stanovništva Pad broja i iseljavanje visokoobrazovne populacije Zakonske regulative koji mogu doprinijeti stvaranju nepovoljnog okruženja za život Povećanje cijena uzrokovano povećanom potražnjom u turističkoj destinaciji

CILJEVI, PRIORITETI I MJERE ŽUPANIJSKE RAZVOJNE STRATEGIJE ZADARSKE ŽUPANIJE DO 2020.

Cilj	Prioritet	Mjera
1. PAMETAN RAST Gospodarski konkurentna i inovativna Zadarska županija	<p>1.1. Povećana konkurentnost i zastupljenost proizvodnog sektora u gospodarstvu Zadarske županije</p> <p>1.2. Ojačano malo i srednje poduzetništvo i unaprijeđeno poduzetničko okruženje</p> <p>1.3. Povećana uloga istraživanja i razvoja u gospodarstvu Zadarske županije</p> <p>1.4. Smanjena sezonalnost turizma te povećana kvaliteta turističkih sadržaja</p> <p>1.5. Unaprijeđena konkurentnost poljoprivrednog sektora i poboljšana kvaliteta proizvodnje i trženja poljoprivrednih proizvoda</p>	<p>1.1.1. Poboljšanje poslovnog okruženja za razvoj prerađivačke industrije visokih tehnologija</p> <p>1.1.2. Poticanje novih investicija</p> <p>1.2.1. Jačanje kapaciteta poduzetničkih potpornih institucija, uz razvoj novih usluga i infrastrukture</p> <p>1.2.2. Daljnji razvoj postojećih poduzetničkih zona te stvaranje povoljne klime za ulaganja</p> <p>1.2.3. Poboljšanje pristupa finansijskim sredstvima malim i srednjim poduzetnicima</p> <p>1.2.4. Stvaranje uvjeta za očuvanje tradicijskih obrta</p> <p>1.2.5. Poticanje međusektorskog povezivanja radi kreiranja novih finalnih proizvoda i organiziranog nastupa na tržištu</p> <p>1.2.6. Poticanje izvoznih aktivnosti malih i srednjih poduzetnika</p> <p>1.2.7. Razvoj socijalnog poduzetništva</p> <p>1.2.8. Razvoj kreativne industrije Zadarske županije</p> <p>1.3.1 . Jačanje znanstveno-istraživačke dimenzije poslovnog sektora</p> <p>1.3.2. Poboljšanje kapaciteta znanstveno-istraživačkih institucija kao nositelja gospodarskog razvoja</p> <p>1.3.3. Poticanje primjene znanja i razvoja inovacija u gospodarstvu</p> <p>1.4.1. Razvoj sustava upravljanja destinacijom</p> <p>1.4.2. Razvoj turističke infrastrukture</p> <p>1.4.3. Razvoj specifičnih oblika turizma</p> <p>1.5.1. Potpora povećanju poljoprivredne proizvodnje u zaštićenim prostorima</p> <p>1.5.2. Poticanje razvoja ruralnog turizma i turističke ponude na poljoprivrednim gospodarstvima</p> <p>1.5.3. Poticanje proizvođačkih organizacija i zadružnog povezivanja poljoprivrednih gospodarstava</p> <p>1.5.4. Poticanje ekološke poljoprivrede i razvoj zelenog poduzetništva</p> <p>1.5.5. Poticanje i potpora komasaciji (okrupnjavanju) poljoprivrednog zemljišta</p> <p>1.5.6. Razvoj infrastrukture za potrebe poljoprivredne proizvodnje</p> <p>1.5.7. Poticanje zaštite autohtonih poljoprivrednih i prehrabnenih proizvoda</p> <p>1.5.8. Potpora promicanju znanja i inovacija u poljoprivredi</p> <p>1.5.9. Potpora gospodarskom vrednovanju i</p>

			<p>iskorištavanju šumskog zemljišta za poljoprivrednu proizvodnju, projektima i udrugama šumoposjednika</p> <p>1.5.10. Potpora za razvoj i unapređenje lovstva</p> <p>1.5.11. Potpora očuvanju i proširenju stočnog fonda</p>
		1.6. Ojačana konkurentnost ribarstva i razvijena ribarska infrastruktura	<p>1.6.1. Razvoj infrastrukture za potrebe sektora ribarstva i marikulture sukladno EU standardima</p> <p>1.6.2. Daljnje poticanje udruživanja u sektoru ribarstva i potpora proizvođačkim organizacijama</p> <p>1.6.3. Poticanje povećanja potrošnje ribe</p> <p>1.6.4. Unapređenje marketinga, certificiranja, označavanja i brendiranja proizvoda ribarstva i marikulture</p>
2. ODRŽIV RAST Resursno učinkovita Zadarska županija		2.1. Unaprijeđen sustav zaštite okoliša i prirode	<p>2.1.1. Poticanje zaštite, povećanje kvalitete i unapređenje sustava praćenja kakvoće okoliša (mora, voda, tlo, zrak) i prirode (vrste i staništa)</p> <p>2.1.2. Održivo korištenje i valorizacija prirodne baštine</p> <p>2.1.3. Integralno upravljanje obalnim područjem</p> <p>2.1.4. Podizanje svijesti o zaštiti okoliša i očuvanju prirode</p> <p>2.1.5. Potpora očuvanju Natura 2000 vrsta i staništa</p>
		2.2. Unaprijeđen i razvijen infrastrukturni sustav Zadarske županije	<p>2.2.1. Razvoj i unaprjeđenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda sukladno razvoju Županije</p> <p>2.2.2. Razvoj i povećanje učinkovitosti vodoopskrbnog sustava Županije</p> <p>2.2.3. Poticanje razvoja i unaprjeđenja elektroenergetske i telekomunikacijske mreže sukladno razvojnim potrebama Županije</p> <p>2.2.4. Implementacija plana razvoja infrastrukture širokopojasnog pristupa u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes</p> <p>2.2.5. Poticanje plinofikacije županije</p> <p>2.2.6. Sanacija divljih odlagališta, izgradnja Centra za gospodarenje otpadom te unaprjeđenje sustava za gospodarenje otpadom</p> <p>2.2.7. Razvoj male komunalne infrastrukture</p>
		2.3. Povećano korištenje OiE i povećana energetska učinkovitost	<p>2.3.1. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u sektoru industrije</p> <p>2.3.2. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije za sektor prometa</p> <p>2.3.3. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije za sektor opće potrošnje</p> <p>2.3.4. Povećanje i modernizacija energetske učinkovitosti javne rasvjete</p>

			2.3.5. Poticanje implementacije mjera iz strateških dokumenata Zadarske županije i grada Zadra na temu energetske učinkovitosti
		2.4. Unaprijeđena prometna mreža i povećana intermodalnost	2.4.1. Poboljšanje kvalitete kolnog, pješačkog i prometa u mirovanju te cestovne mreže i unaprjeđenje sustava za upravljanje i nadzor prometom 2.4.2. Unaprjeđenje sustava javnoga prijevoza i stvaranje preduvjeta za razvoj intermodalnog prijevoza 2.4.3. Razvoj zračnog prometa kroz razvoj Zračne luke Zadar i mreže helidroma 2.4.4. Razvoj pomorske infrastrukture i usluga te potpora projektu luke Gaženica kao luke od međunarodnog značaja 2.4.5. Promocija i razvoj biciklističkog prometa
		3.1. Razvijena društvena infrastruktura i usluge	3.1.1. Poboljšani uvjeti rada odgojno-obrazovnih i kulturnih ustanova 3.1.2. Održivo korištenje i učinkovito upravljanje kulturnom baštinom Zadarske županije 3.1.3. Unaprijeđena infrastruktura u kulturi, ojačani kulturni programi i poboljšana koordinacija između institucija u kulturi 3.1.4. Razvijena sportska infrastruktura i unaprijeđen sustav potpora za ravnomjeran razvoj sporta 3.1.5. Poboljšan i teritorijalno uravnotežen sustav zdravstva na području Zadarske županije 3.1.6. Poboljšan i teritorijalno uravnotežen sustav socijalne skrbi na području Zadarske županije 3.1.7. Razvoj ostale društvene infrastrukture 3.1.8. Unapređenje sustava zaštite i spašavanja te prilagodbe na klimatske promjene
3.	UKLJUČIV RAST Povećana i uravnotežena kvaliteta života stanovništva Zadarske županije	3.2. Povećana efikasnost i veća koordinacija institucija za upravljanje razvojem	3.2.1. Povećanje razine kompetencija i vještina djelatnika institucija u području upravljanja razvojem 3.2.2. Povećanje razine osposobljenosti zaposlenika institucija u području pripreme i provedbe projekata sufinanciranih sredstvima Europske unije i ostalim dostupnim sredstvima 3.2.3. Poboljšanje koordinacije i umreženost svih dionika u sustavu upravljanja lokalnim razvojem 3.2.4. Unaprjeđenje rada Županijskog partnerskog vijeća i procesa donošenja odluka o integriranom razvoju Zadarske županije 3.2.5. Poticanje širenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija u javnom upravljanju i poboljšanju javnih usluga 3.2.6. Obnova katastra i zemljišnih knjiga na području Zadarske županije – uspostava katastra nekretnina 3.2.7. Stvoreni preduvjeti za zajedničku

		koordinaciju i suradnju institucija odgovornih za područje planiranja i upravljanja razvojem
		3.2.8. Učinkovito upravljanje nekretninama Županije i ustanova i trgovačkih društava čiji je Županija osnivač
	3.3 Jačanje kapaciteta civilnog sektora	3.3.1. Potpora izgradnji civilnog društva te jačanje socijalnog i civilnog dijaloga 3.3.2. Razvoj partnerstva između javnog, civilnog i gospodarskog sektora
	3.4. Potaknut razvoj ljudskih potencijala	3.4.1 Promicanje uključivanja ranjivih skupina na tržište rada i olakšavanje pristupa obrazovanju ranjivim skupinama 3.4.2. Jačanje kapaciteta lokalnog partnerstava za zapošljavanje Zadarske županije te poticanje implementacije mjera SRLJPZŽ 3.4.3. Prevencija dugotrajne nezaposlenosti kroz jačanje sustava profesionalnog usmjeravanja 3.4.4. Promovirano cijeloživotno učenje i njegovi programi